

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1963

● ΤΕΥΧΟΣ 135ον

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ἀ.μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΠΑΡΓΗΣ

(ΜΕΡΟΣ Β').

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, εἶχον δημοσιεύσει εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» τεῦχος 118ον, μερικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου Βενετίας ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἐνδιέφερε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Διοικητοῦ Πάργας, ὅστις, κατὰ τὰ εἰωθότα, διωρίζετο ἀπὸ τὸν ἐν Κερκύρᾳ Ἑνετὸν Διοικητήν, ἐκλεγόμενος μεταξὺ τῶν Κερκυραίων ὑπηκόων τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας. Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον ἀφεώρα παράπονα τῶν κατοίκων τῆς Πάργας διότι τὸ 1791 εἶχεν ἐκλεγῆ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἓνας νεαρὸς Κερκυραῖος στερούμενος τῆς ἀπαιτουμένης πείρας καὶ ἐζητεῖτο ἡ παράτασις τῆς θητείας τοῦ τότε Διοικητοῦ Μπενέτου Καλογερᾶ.

Τώρα νέα ἔρευνα εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας ἔφερεν εἰς φῶς καὶ νέα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πληροφορούμεθα ὅτι τὰ ἴδια παράπονα εἶχον διατυπώσει οἱ Παργινοὶ καὶ 280 χρόνια προτύτερα ἤτοι τὸ 1511.

Εἶχεν ἀποστείλει τότε ἡ Κοινότης τῆς Πάργας δύο πρέσβεις εἰς Βενετίαν, τῶν ὁποίων ἔχομεν τὰ ὀνόματα, ἵνα ὑποβάλουν εἰς τὴν Γερουσίαν διάφορα αἰτήματα. Τὸ πρῶτον ἐκ τούτων ἔλεγεν ὅτι ἀπὸ τινος καιροῦ στέλλονται ὡς Διοικηταὶ Πάργας ἄνθρωποι κατωτέρας τάξεως οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ ἐμπόρια καὶ μὲ καράβια καὶ παραμελοῦν τὰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις. Ἐζήτουν, ὅθεν, οἱ πρέσβεις νὰ στέλλωνται διοικηταὶ ἄξιοι καὶ κατάλληλοι. Διὰ τοῦ δευτέρου αἰτήματος ἐζήτουν νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς πατοίκους ἡ ἐλευθέρᾳ μετάβασις εἰς τὴν νησίδα Ἀντίπαξοι ὅπου νὰ δύνανται νὰ καλλιεργοῦν ἀγρούς, καταβάλλοντες τὰ ὑπὸ τῶν προνομίων καθορισθέντα δικαιώματα· διὰ δὲ τοῦ τρίτου αἰτήματος ἐζήτουν νὰ ἀποσταλῇ εἰς Πάργαν μιὰ μικρὰ στρατιωτικὴ δύναμις ἵνα φυλάττῃ τὴν χώραν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων.

Καὶ τὰ τρία αὐτὰ αἰτήματα ἐγένοντο ἀποδεκτὰ ὡς προκύπτει ἀπὸ τὰ κάτωθι δημοσιευόμενα ψηφίσματα τῆς Γερουσίας.

SENATO MAR—Κατάστιχον 17 φύλλον 139)140

10 Δεκεμβρίου 1511

[Μετάφραση]

«Εὐρίσκονται εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν δύο πρέσβεις τῆς ἑλίας ἀφροσιωμένης Κοινότητος τοῦ Κάστρου τῆς Πάργας, ὑπαγομένης εἰς τὴν Δι-

οίκησιν τῆς Κερκύρας, οἱ ὅποιοι μᾶς παρουσίασαν μερικὰ αἰτήματα. Ὅμοιως εὐρίσκονται ἐνταῦθα καὶ τρεῖς ἱερεῖς ἐκ Ζακύνθου ἧτοι ὁ Παπαγιάννης ἱερατικός προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ Πρωτοπαπᾶς Μοθωναῖος καὶ ὁ καλόγερος Νικηφόρος μαζί με μερικοὺς μοναχοὺς τῆς νησίδος Strivali (α). Ὅλοι οὗτοι ζητοῦν νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰ αἰτήματά των μετὰ πάσης δυνατῆς ταχύτητος, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζονται ὅτι εἶνε ἀσήμαντα καὶ ἀδυνατοῦν νὰ παραμένουν περισσότερον καιρὸν ἐνταῦθα καὶ νὰ ὑφίστανται τόσα ἔξοδα.

Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο τὸ Συμβούλιον (1) εἶναι τώρα ἀπασχολημένον με σπουδαιότερα (2) θέματα λαμβάνεται ἀπόφασις ὅπως ἐξουσιοδοτηθῇ τὸ ἡμέτερον Κολλέγιον (3) νὰ ἀκούσῃ τὰ αἰτήματα τῶν ἐνδιαφερομένων πρέσβων καὶ καλογέρων, ξεχωριστὰ καὶ πᾶν ὅ,τι θὰ ἀποφασίσῃ τὸ Κολλέγιον διὰ ψηφοφορίας θὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἰσχύν οἷαν θὰ εἴχεν ἡ ἀπόφασις τοῦ ἡμετέρου Συμβουλίου».

Ἐψηφισαν εἰς τὸ Ναὶ 145. Εἰς τὸ ὄχι 10 καὶ εἰς ἀπέσχεν.

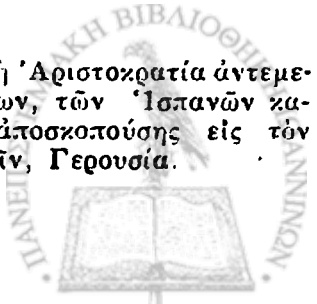
Τῇ 12 Δεκεμβρίου 1511 συνήλθε τὸ Κολλέγιον εἰς συνεδρίασιν καὶ ἰδοὺ τὸ Πρακτικὸν ποὺ συνέταξεν:

«Ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον ἡμῶν ὁ Νοργὶ Μανιάκη καὶ Γιάννης Ζέρι ἀπεσταλμένοι τῆς ἡμετέρας λίαν ἀφροσιωμένης Κοινότητος τῆς Πάργας, ὑπαγομένης διοικητικῶς εἰς τὴν Κέρκυραν, οἱ ὅποιοι παρεπονέθησαν διότι ἀπὸ τινος καιροῦ οἱ ἐκλεγόμενοι ὡς Καπετάνιοι εἰς τὸν τόπον ἐκείνον εἶνε κατωτέρας τάξεως ἄνθρωποι καὶ τελείως ἄπειροι, ὁ ὅποιοι δὲν κάμνουν ἄλλο τι παρὰ νὰ ἀσχολοῦνται με ἐμπόρια καὶ με καράβια καὶ δὲν ἀσχολοῦνται καθόλου με τὴν διοίκησιν ἐκείνων τῶν ἡμετέρων πιστοτάτων ὑπηκόων. Ζητοῦν τώρα οὗτοι νὰ στέλλωνται ὡς Διοικηταὶ ἡμέτεροι εὐγενεῖς. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε παρ' ἡμῶν δοθῇ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἡμετέραν ἐν Κερκύρᾳ Διοίκησιν νὰ ἐκλέγῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὡς Καπιτάνιους εἰς τὸν εἰρημένον τόπον τῆς Πάργας μετὰ τῶν πιστοτάτων ἡμετέρων πολιτῶν, τοὺς πλέον καταλλήλους καὶ ἱκανοὺς διὰ τοιοῦτο ὑπουργήμα, ἀποφασίζεται παρὰ τοῦ παρόντος Συμβουλίου, λαβόντος πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδότησιν τῆς Γερουσίας καὶ ἐπειδὴ ἔως τώρα συνηθίζετο νὰ γίνηται ἡ ἐκλογὴ μόνον ἀπὸ τὸν Βαῦλον Κερκύρας, ὅμως εἰς τὸ ἐφεξῆς ἡ ἐκλογὴ αὕτη θὰ γίνεται ἀπὸ τὸν Βαῦλον, τὸν Καπετάνιον καὶ τοὺς Συμβούλους κατὰ πλειοψηφίαν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος με τοὺς συνηθεις ὅρους καὶ τὰς καθιερωμένας διατυπώσεις. Ὁ οὕτως ἐκλεγόμενος δὲν πρέπει νὰ ἀναμειγνύεται εἰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς ὑποθέσεις εἴτε δι' ἴδιον λογαριασμόν, εἴτε διὰ λογαριασμόν ἄλλων, διαφορετικὰ θὰ παύεται ἀμέσως ἀπὸ τὸ ἀξίωμα καὶ θὰ ἐπιβάλλεται χρηματικὴ ποινὴ εἰς βάρος τῶν ἐκλεξάντων τοῦτον. Οἱ πισιότατοι ὑπήκοοι τῆς Πάργας πρέπει νὰ κυβερνῶνται τιμίως καὶ δικαίως, ὡς εἶναι ἡ πρόθεσις τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας. Θεσπίζεται ὁμοίως ἀπὸ τοῦδε ὅτι καθ' ἐκάστην τριετίαν, ἓνας ἐκ τῶν ἀνωτέρω Συμβούλων ὀφείλει νὰ μεταβαίνῃ εἰς Πάργαν πρὸς ἔλεγχον τῆς Διοικήσεως καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἤθελον διαπιστωθῇ παραβάσεις καὶ παραλείψεις, θὰ ἐπιβάλλωνται παρὰ τοῦ Βαύλου καὶ τῶν Συμβούλων αἱ δέουσαι κυρώσεις.

Ἐπὶ πλέον οἱ ρηθέντες ἀπεσταλμένοι τῆς Πάργας παρεπονέθησαν διότι, ἐνῶ εἶχον τὸ δικαίωμα συμφώνως με τὰ προνόμια, νὰ μεταβαίνουν εἰς τὴν νῆσον Ἀντίπαξον πρὸς καλλιέργειαν καὶ σπορὰν ἀγρῶν, τώρα δὲν τοῖς ἐπιτρέπεται πλέον ἢ ἐκεῖ μετάβασιν καὶ ὅτι προσφάτως οἱ καλλιεργήσαντες ἀγροὺς ἠναγκάσθησαν νὰ

α) αἱ Στροφάδες.

1) Ἐννοεῖ τὴν Γερουσίαν 2). Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Βενετικὴ Ἀριστοκρατία ἀντεμετώπιζε τὸν Σύνδεσμον τοῦ Καμπρέ ἧτοι τῆς συμμαχίας τῶν Γάλλων, τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Γερμανῶν, πρωτοβουλία τοῦ Πάπα Ἰουλίου τοῦ Δευτέρου, ἀποσκοπούσης εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας 3). Ἡ μικρά, οὕτως εἰπεῖν, Γερουσία.

ΝΙΚΟΛ. ΠΑΝΤΑΖΑΚΟΥ

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΙΤΣΗΣ

Ἡ μονὴ αὕτη κεῖται Νοτίως τοῦ χωρίου Καρίτσης καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλιγωτέραν τῆς ἡμισείας ὥρας ἔξωθεν τοῦ χωρίου. Εἶναι ἐκ τῶν παλαιότερων μονῶν τῆς περιφερείας ἰδρυθεῖσα τὸ 1565. Περί ταύτης οὐδεὶς μέχρι σήμερον φαίνεται νὰ ἡσυχολήθῃ προφανῶς διότι πρὸ ἑκατονταετηρίδων ἐγκαταληφθεῖσα καὶ ἐρημωθεῖσα δὲν παρουσίασεν ἐλλείψει πηγῶν τοπικὸν ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον. Σκοποῦντες σήμερον νὰ προσφέρωμεν μικρὰν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γενέτειράν μας φέρομεν εἰς φῶς ὅσας ἐκ παραδόσεως ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς τῆς μονῆς ταύτης. Αὕτη σήμερον περιβάλλεται ὑπὸ λιθίνου περιβόλου ὕψους πλέον τῶν τριῶν μέτρων. Ἡ περίμετρος τοῦ περιβόλου εἶναι περίπου 120 μέτρα εἰς τὴν ΒΔ δὲ πλευρὰν τούτου ὑπάρχει σιδηρᾷ θύρᾳ ἣτις χρησιμοποιεῖται

ὡς εἴσοδος. Ὁ περίβολος οὗτος εὗρισκόμενος εἰς καλὴν σχεδὸν κατάστασιν φαίνεται παλαιότερον θὰ ἦτο μεγαλύτερος. Ἐντὸς τούτου καὶ εἰς τὸ Β.Δ. τοῦ τμήμα ὑπάρχει ναὸς μήκους πλέον τῶν 8 μέτρων καὶ πλάτους 4 περίπου μ. τοῦ ὁποίου ἡ βορεῖα πλευρὰ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὅλου περιβόλου. Ὁ ναὸς ἔχει καὶ μικρὸν πρόναον τοῦ αὐτοῦ πλάτους καὶ μήκους 2,50 περίπου μέτρων. Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τούτου εὗρίσκεται σήμερον ἡ εἴσοδος ἣτις πολαιότερον εὗρίσκετο ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Ὁ Ναὸς ρυθμοῦ ἀπλῆς Βασιλικῆς ἔχει ὕψος πλέον τῶν 4 μέτρων, εἶναι θολωτὸς φωτιζόμενος ὑπὸ μικρῶν παραθύρων μακροστένων καὶ εὗρισκομένων ἐπὶ τῆς νοτίας τούτου πλευρᾶς. Ἀνωθεν τῶν παραθύρων ἐξωτερικῶς καὶ καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχει ἡμικατεστραμμένον σύμπλεγμα

καταβάλουν ὡς φορολογίαν, μεγαλυτέραν τῆς κεκανονισμένης. Τώρα ζητοῦν νὰ ἀποκατασταθοῦν τὰ προνόμια τῶν ὅπως μεταβαίνουν ἐλευθέρως εἰς τὴν Ἀντίπαξον πρὸς καλλιέργειαν καὶ σπορὰν καὶ νὰ πληρῶνουν τὰ κανονικὰ δικαιώματα καὶ ὄχι περισσότερα τοῦ δέοντος.

Ὑμεῖς λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὰ δίκαια παράπανά των ἀποφασίζομεν ὅπως τοῖς ἐπιτρέπεται ἐλευθέρως, συμφώνως μὲ τὰ προνόμια ἢ μετὰβασιν εἰς τὴν ρηθεῖσαν νῆσον καὶ ἡ καταβολὴ τῶν κεκανονισμένων δικαιωμάτων ἐπὶ τῶν παραγομένων προϊόντων.

Ὅμοίως ὑπέβαλον θερμὴν παράκλησιν ὅπως ἀποσταλῇ εἰς Πάργαν φρουρὰ ἀπὸ στρατιώτας ἵνα τοὺς υπερασπίζουν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν γειτόνων, οἱ ὁποῖοι τοῖς προξενοῦν ζημίας. Οἱ γείτονες οὗτοι δὲν ὑπακούουν οὔτε εἰς τοὺς Τούρκους οὔτε εἰς τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν καὶ λαμβάνεται τώρα ἀπόφασις ὅπως διαταχθοῦν οἱ ἡμέτεροι προβλεπταὶ τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας νὰ στέλλουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν 25 στρατιώτας ἐπίπλους οἱ ὁποῖοι θὰ πληρῶνωνται ἀπὸ τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν καὶ θὰ γίνεται ἡ ἐναλλαγὴ κατὰ χρονικὰ διαστήματα, ὡς τελευταίως ἐγένετο παρομοίᾳ ἀποστολῇ ἀπὸ τὸν εὐγενῆ Ἀγγέλων Τριβιζάν πού ἦτο Γενικὸς κατὰ θάλασσαν Προβλεπτής».

Ἐψήφισαν 20 εἰς τὸ Ναὶ καὶ οὐδεὶς «ὄχι». Δηλαδή ἐψήφισαν πάντες οἱ παρόντες Γερουσιασταὶ τοῦ Κολλεγίου καὶ ἐγένοντο ἐπιστολαὶ πρὸς τὰς ἀναφερομένας ἀρχὰς τῶν τριῶν Νήσων (Κέρκυρα—Ζάκυνθος—Κεφαλληνίας).

Τὴν 13ην Δεκεμβρίου 1511

ἀριθμῶν μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας κατεσκευασμένον ἐκ κεράμου τὸ ὁποῖον ἴσως φανερώνει τὴν χρονολογίαν κτίσεως τῆς μονῆς. Ὀλόκληρος ὁ κυρίως ναὸς εἰς τὸ ἐσωτερικόν του φέρει ἐπὶ τῶν τοίχων ἀγιογραφίας εὗρισκομένας σχετικῶς εἰς καλὴν κατάστασιν ἐκτὸς ὠρσμένων ἀγίων τῶν ὁποίων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξωρύχθησαν ὥς ἀναφέρει ἡ παράδοσις ὑπὸ τουρκικῶν ἀποσπασμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γρίβα τὸ 1854. Ἀνωθεν τῆς θύρας τοῦ κυρίως ναοῦ εὕρσκεται ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἣτις ἀναφέρεται εἰς τοὺς κτήτορας καὶ εἰς τὴν χρονολογίαν ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ τὴν ὁποίαν παραθέτομεν κατωτέρω ὥς ἔχει σήμερον.

«Ανηγερθη εκ βωθρου (ἀντὶ βάθρου) κι ανυστωρηθι ο θειος κι Πανσεπτος ναος του εν αγης Πατρος ημων Νικολαου αρχιεπισκοπου του θαυματουργου δηα συνδρωμις κωπουται κι εξοδου του τιμησθαι του εν ιερωμωναχίς και πνευματικου πατρος ιωακειμ και του ανηψου αυτου Μαξιμου ιερομοναχου δια ψυχηκην αυτου σωτηρια κι κιο Μιχαηλ του Νιαστα αρχιερατευωντος του Θεωφειλαιστατου επισκοπου της αγιοτατης Επισκοπης βελας Κυριου Αντονηου».

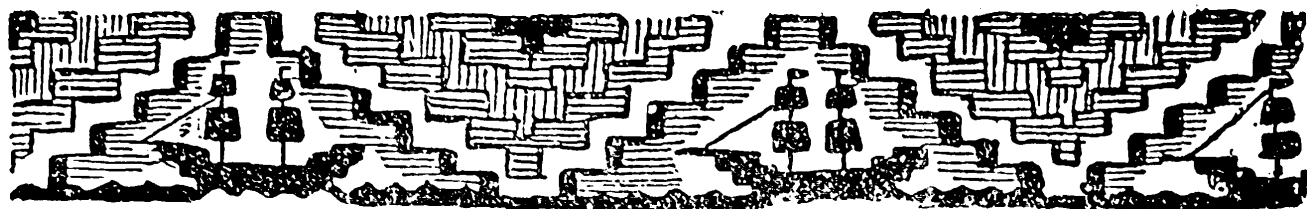
1565 ετους

Ἐπὶ τῆς Ν.Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς φαίνεται ὅτι εὕρισκοντο αἱ ἀποθῆκαι καὶ τὰ μοναχικά κελία τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἦσαν περισσότερα τῶν πέντε ἢ ἑξ. Ἐκ τούτων δὲ σώζεται σήμερον τίποτε τὴν δὲ ὑπαρξίν των μαρτυροῦν μόνον μερικοὶ διαχωριστικοὶ τοῖχοι ἢ μερικαὶ παραθύραι εὗρισκόμεναι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο καὶ ἡ στέγη τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν κελίων τῆς μονῆς.

Ἐξωθεν τοῦ περιβόλου ὑπῆρχε δάσος τοῦ ὁποίου σήμερον σώζονται ἀρκετὰ ὑέργηρα δένδρα. Εἰς ἀπόστασιν δὲ ὀλίγων ἐκατοντάδων μέτρων ἐκ τῆς μονῆς καὶ πλησίον μικρᾶς χαράδρας εὕρισκοντο δύο πηγὰς παλαιὰ ὀνομαζόμενα ἐκ τῶν ὁποίων ὑδρεύετο οὐχὶ μόνον ἡ μονὴ ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Κοινότης τῆς Καρίτης. Ἐκ τούτου τὸ ἐν σώζεται καὶ σήμερον εἰς καλὴν σχεδὸν κατάστασιν,

Ἡ μονὴ σήμερον δὲν ἔχει οὐδεμίαν περιουσίαν. Ἡ παράδοσις ὁμῶς ἀναφέρει ὅτι πρὸ τῆς ἐρημώσεώς της εἶχε τερασίαν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν. Οἱ ἀγροὶ τῆς ἔφθανον μέχρι τῆς θέσεως Τοπόλια καὶ Κυπαρίσσι τῆς περιοχῆς Καρίτης. Εἶχεν ὑπὸ τὴν κυριότητά της καὶ ἐνέμετο ἐλαιῶνα εἰς περιοχὴν παραμυθίας ὀνομαζόμενου Καριτσιώτικο περιβόλι ὥς καὶ μετόχιον εἰς Βλαχίαν. Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ὥς ἄνω ἐκ παραδόσεως ἀναφερόμενα περιουσιακὰ αὐτῆς στοιχεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ὅσα περὶ Καρίτης ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει «ὅτι ἦτο πόλισμα καὶ ἡγεῖτο 90 χωρίων ἅτινα ἀπελάμβανον ἰδιαιτέρων προνομίων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καταβάλλοντα ὥς ἐτήσιον φόρον μόνον τὸ ἐλάχιστον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσὸν τῶν 26.932 γροσίων εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Βασιλομήτορος», φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ αὕτη θὰ ἔπαιξεν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς περιφερείας μας κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῶν πρώτων αἰώνων τῆς δουλείας.

Αὕτη σύγχρονος τῆς μονῆς τοῦ Σωτήρος τῆς Κληματιᾶς (Βελτσιστας) ἐρημώθη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὥς αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεώς της διαπραχθέντα φόνον προύχοντος Ὀθωμανοῦ δι' ἀνηθίκους λόγους κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὴν 20ὴν Μαΐου ὁπότε ἐώρταζεν ἡ μονὴ καὶ ἐγένετο εἰς τὸν πέριξ αὐτῆς γῶρον καὶ ἡ πανήγυρις τῆς Κοινότητος Καρίτης. Ἐκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ πανήγυρις νὰ γίνεται κατὰ τὴν αὐτὴν ὥς ἄνω ἡμερομηνίαν 20ὴν καὶ 21ὴν Μαΐου οὐχὶ ὁμῶς εἰς τὸν πέριξ τῆς μονῆς γῶρον. Μετὰ τὸν φόνον καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐγκλημα ἐγένετο εἰς τὰ ὄρια τῆς μονῆς φαίνεται ὅτι αὕτη ὑποχρεώθη νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς συγγενεῖς τοὺς παθόντας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ χρηματικὸν ποσὸν θὰ ἦτο μεγάλο ὁ ἡγούμενος ὅστις λέγεται ὅτι ἦτο Καριτσαῖος ἐκ τῆς οἰκογενείας Κοσμᾶ μετέβη εἰς τὸ ἐν Βλαχίᾳ μετόχιον εἴτε διὰ νὰ ἐκποιήσῃ μέρος τῆς περιουσίας εἴτε διὰ νὰ διενεργήσῃ ἔρανο μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ. Τὸ ὅτι μι

ΑΝ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(Ἐποχή Τουρκοκρατίας)

Δὲν ἐπιχειροῦμε τὴν συγγραφὴ ἐπιστημονικοῦ ἱστορικοῦ ἔργου, ἀπλῶς φέρομε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ κατὰ μέγιστον μέρος ἀνέκδοτο καὶ ἀταξινόμητο μέχρι σήμερα ἱστορικὸ αὐτὸ ὑλικό, τὸ ὁποῖο σὲ περίπτωσι ἀνωτέρας βίας, καὶ λόγῳ τῆς παντελοῦς ἀδιαφορίας τῶν εἰδικῶν τε καὶ ἀρμοδίων, κινδυνεύει νὰ ἀπωλεσθῇ διὰ παντός—ὅπως συνέβη καὶ μὲ ἀφθονο ἄλλο πού ὑπῆρχε ἐναποθηκευμένο στὰ διάφορα ἰδιωτικὰ καὶ Κοινοτικὰ ἀρχεῖα τῆς Κονίτισης καὶ τῶν χωριῶν τῆς Ἐπαρχίας μας, καὶ κατεστράφηκε ἐξ' αἰτίας τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἀγνοίας καὶ ἀμουσίας τῶν κατόχων του—καὶ τὸ ὁποῖο ὑλικό θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν μελλοντικὴν σύνθεσι τῆς Ἱστορίας τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἀκριτικῆς, ἀλλὰ ἀγνοημένης ἱστορικῆς πόλεως Κονίτισης καὶ Ἐπαρχίας τῆς.

Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ ὑλικό πάρθηκε, κατὰ ἐλάχιστο μέρος ἀπὸ ἱστορικὰ βιβλία περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, καὶ κατὰ μέγιστο ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ περιφήμου μεγαλεμπόρου καὶ τραπεζητικοῦ ἀνταποκριτοῦ ἐν Κο-

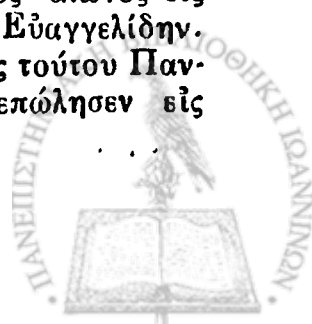
νίτση Παναγιώτου Στ. Ρούβαλη, πού ἀρχίζουν τὸ 1862 καὶ τελειώνουν τὸ 1918, καὶ τὰ ὁποῖα μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ ξεχωριστὴ προθυμία μᾶς παρεχώρησε πρὸς ἀναδίφησιν ὁ ἀξίος καὶ φιλόπατρις ἐγγονός του κ. Παν. Ρούβαλης πού ὑπηρετεῖ ὡς Δημοδιδάσκαλος στὴν ἀκριτικὴ Θράκη, καὶ στὸν ὁποῖο ἐκφράζομε καὶ ἀπ' ἐδῶ τὴν εὐχαριστίαν μας (1). Πάρθηκε ἐπίσης τὸ ὑλικό καὶ ἀπὸ τὴν προφορικὴν πρᾶξιν τῶν ἐπιζήσαντων καὶ ἐπιζώντων γερόντων οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν αὐτόπτες μάρτυρες τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδιηγήθησαν.

Καὶ τώρα προχωροῦμε στὴν παράθεσι τῶν χρονικῶν τῆς Κονίτισης, κάνοντας ἀρ-

1. Εἶναι πράγματι ἀξίος ἐπαίνων ὁ κ. Ρούβαλης διότι διεφύλαξε τὰ πολύτιμα αὐτὰ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κονίτισης ἀρχεῖα καὶ μᾶς τὰ παρεχώρησε πρὸς ἔρευναν, ἐνῷ ἄλλοι, ἀδιάφοροι καὶ ἀμουσοὶ Κονιτιῶτες, ἢ τὰ παρέδωσαν (τὰ δικά των) εἰς τὴν μούχλᾳ καὶ τοὺς ποντικούς, καθὼς καὶ στὸν ἀδηφάγο Ἡφαιστο, ἢ τὰ κρατοῦν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ ὅπου κινδυνεύουν νὰ ἀπωλεσθῶν γιὰ παντοτεινά.

τέβη ἴσως καὶ εἰς ἔρανον εἰκάζεται ἐκ τοῦ ὅτι ἔλαβεν μεθ' ἑαυτοῦ ὅταν ἀνεχώρησεν καὶ τὰ ἅγια λείψανα τῆς μονῆς. Ὁ ἡγούμενος δὲν ἐπέστρεψεν. Φαίνεται ὅτι καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν ἢ μᾶλλον ληστευθεὶς ἐφο-νεύθη τὰ δὲ ἅγια λείψανα μετὰ παρέλευσιν καιροῦ εὐρέθησαν ἐντὸς ἀθερίστου μὲ σίτου ἀγροῦ εἰς θέσιν Κάμπον Ζίτισης. Σήμερον τὰ ἅγια ταῦτα λείψανα εὐρίσκονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Καρίτισης. Ἐκτοτε μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἡγουμένου ἡ μονὴ ἐρημώθη. Ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον αὐτῆς περιουσίαν. Τὸ Μετόχιον εἰς Βλαχίαν οὐ-

δεὶς γνωρίζει τι ἀπέγινεν. Ὁ ἐλαιῶνας καὶ οἱ ἀγροὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας Ὀθωμανῶν ἴσως συγγενῶν τοῦ φονευθέντος. Τοὺς ἀγροὺς τῆς μονῆς ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι διεχειρίζετο κατ' ἀρχὰς Τοῦρκος Σπαῆς. Ἐπειτα περιῆλθον εἰς χεῖρας Ὀθωμανοῦ ὀνόματι Σαλῆ Σεργιάν ὅστις λέγεται ἐπειδὴ δὲν ἐβλεπεν προκοπὴν ἐπώλησεν τούτους λέγοντας «μακρὰ ἀπὸ βακούφι» κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τὸν ἐκ Ζαγορίου Ἰωάννην Εὐαγγελίδην. Πρὸ τριακονταετίας δὲ ὁ υἱὸς τούτου Παντελῆς Εὐαγγελίδης τοὺς μετεπώλησεν εἰς διαφόρους Καριτσαίους.

χή από τούς γνωστούς σὲ μᾶς (μέχρι σήμε-
ρα) Μουσελίμηδες καὶ Καϊμακάμηδες, οἱ ὁ-
ποῖοι διετέλεσαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ὑπο-
διοικηταὶ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

Μουσελίμηδες καὶ Καϊμακάμηδες (Ὑ-
ποδιοικηταὶ) Ἐπαρχίας Κονίτσης.

Ἡ Κόνιτσα ἦταν ἔδρα Ὑποδιοικητοῦ
(Μουσελίμη) ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.
Στὰ 1679 γράφει ὁ ἱστορικὸς τοῦ περασμέ-
νου αἰῶνος Λαμπρίδης στὰ Ζαγοριακά του
ἡ Λιτοναύβιστα ὑπάγεται (προσαρτᾶται)
πολιτικῶς στὴν Κόνιτσα. Στὰ 1711, γρά-
φει πάλι ὁ ἴδιος ἱστορικὸς, προσαρτῶνται
στὴν Ὑποδιοίκησι Κονίτσης τὰ ἄνω Σου-
δενὰ καὶ τὸ ἕνα τρίτο τοῦ Βραδέτου.

1817

Ὁ πρῶτος γνωστὸς μας Μουσελίμης
Κονίτσης εἶναι ὁ Τουρκοκονιτσιώτης Για-
κούπ δέης ἡ Γκαδογιακούμπεης (πατέρας)
τοῦ περιφήμου Σουλεϊμάν μπέη) ποὺ τὸν
συναντοῦμε γύρω στὰ 1817 ἐπὶ Ἀλῆ Πα-
σιᾶ (βλ. Ἡπειρ. Χρ. ἔτους 1938 σελ. 41).

1825

Μουσελίμης Κονίτσης στὰ 1825 ἦταν
ὁ Χασάν μπέης, ὁ ἴδιος πιθανὸν ποὺ ἀνα-
φέρεται καὶ τὸ 1828.

1826

Στὰ 1826 Μουσελίμης Κονίτσης εἶναι
ὁ Σουλεϊμάν Ταχέρ Ἀμπάζης, (ἀγνοοῦμε
ἂν πρόκειται περὶ υἱοῦ τοῦ περιφήμου Ἀ-
στυνό μου τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ) ὁ ὁποῖος κα-
τεδίωξε καὶ ἐξεβίασε τὸν ἀδελφὸ τοῦ Βουρ-
μπιανίτου Κώστα Γραμματικοῦ ἱερέα Πα-
παρίζον, (βλέπε Ἡπ. χρ. ἔτους 1938 σελ.
43).

1827

Στὰ 1827 Μουσελίμης Κονίτσης ἦταν
ὁ Γκέντσαγας ἀγνώστου καταγωγῆς καὶ
προελεύσεως.

1828

Τὸ ἔτος 1828 συναντοῦμε δύο Μου-
σελίμηδες στὴν Κόνιτσα, τὸν Χασάν μπέη
στὶς 4 Ἰανουαρίου, καὶ τὸν Ἰσμαήλ μπέη

στὶς 18 Νοεμβρίου.

1832

Στὰ 1832 Μουσελίμης (Ὑποδιοικητῆς)
Κονίτσης ἀναφέρεται ὁ Σουλεϊμάν μπέης

1833

Στὶς 3 Δεκεμβρίου 1833 Μουσελίμης
Κονίτσης ἦταν Χασάν ἀγᾶς.

1834

Στὰ 1834 συναντοῦμε τὸν Χασάν Μπερ-
τελῆ (μήπως Μπερατλῆ ἀπὸ τὸ θεράτι;) ὁ
ὁποῖος ἦταν Κατῆς καὶ Μουσελίμης μα-
ζί. Πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χασάν
ἀγᾶς τοῦ 1833.

1838

Μουσελίμης στὰ 1838 ἦταν ὁ Μου-
σταφᾶ ἀγᾶς, ὁ ὁποῖος σὲ ἐγγραφο τῆς
7ης Σεπτεμβρίου 838 ἀναφέρεται καὶ ὡς
Μουσταφᾶ μπέης.

1840

Στὰ 1840 Μουσελίμης ἀναφέρεται ὁ
Ρουσῆ μπέης. Ἐδῶ δυστυχῶς (στὰ 1840)
σταματοῦμε πρὸς τὸ παρόν. Μᾶς παρου-
σιάζεται μεγάλο κενὸ τὸ ὁποῖο ἐλπίζομε
νὰ ἀναπληρώσωμε ἀπὸ καινούργιες ἀγνώ-
στες πηγές. Ἀπὸ τὰ 1840 ὡς τὰ 1874 ἀ-
γνοοῦμε ποιοὶ διετέλεσαν Ὑποδιοικητῆς
τῆς Ἐπαρχίας, καὶ μόνο ἀπὸ τὴν παρᾶ-
δοσι γνωρίζομε τὸν περίφημο Τουρκοκα-
νιτσιώτη Γιαγιάμπεη, ποὺ εἶχε τὸ σαρᾶ-
του ἐκεῖ ποὺ βρίσκονται σήμερα τὰ σπῆ-
τια τοῦ Κούγια, ὁ ὁποῖος χρημάτησε ἐπὶ
ἀρκετὰ χρόνια Καϊμακάμης Κονίτσης

1874

Ὑποδιοικητῆς Κονίτσης στὰ 1874 ἦτο
ὁ Σαλήχ Ζακῆ ἀγνώστου καταγωγῆς.

1882

Στὰ 1882 καὶ 1883 συναντοῦμε Καϊ-
μακάμη τὸν Ἀχμέτ Ἐφέντη Κονιτσιώτη
τὸν πατέρα τοῦ πασίγνωστου ἀργυραμῆ
βου καὶ προμηθευτοῦ τοῦ τουρκοικοῦ στρ-
τοῦ Σουλεϊμάν Ἐφέντη. Αὐτὸς ὁ Ἀχμέτ
Ἐφέντης, δταν ἰδρύθηκε τὸ Λεσκοβίκι

δρα Καϊμακάμη (γύρω στα 1890) μετατέθηκε εκεί όπου και απέθανε περί το 1892 ως Ὑποδιοικητῆς τῆς Ἐπαρχίας Λεσκοδικίου

1894

Στα 1894 Καϊμακάμης Κονίτης ἀναφέρεται ὁ Βεῖση ἐφέντης ὁ ὁποῖος ἦταν υπέρ-γηρος καὶ φοβερός ρακοπότης μὴ δίνοντας καὶ τὴν σημασία στὰ καθήκοντά του. Στις 19 Ἰανουαρίου 1896 συναντοῦμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ ὄνομά του στὰ ἀρχεῖα Ρούδαλη καὶ κατόπι χάνεται.

1896

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ ἰδίου χρόνου (1896) ἦρθε καινούργιος Καϊμακάμης στὴν Κόνιτσα (μετατεθεὶς ἀπὸ τὸ Μέτσοβο) ὁ περίφημος Σαλῆ μπέης (2) ἡ καταγωγή τοῦ ὁποῦ ἦταν ἀπὸ τὸ Δέλδικο. Ἦταν φανατικὸς χριστιανομάχος καὶ μὲ τὸ πρόσημα τῆς δῆθεν περιθάλψεως καὶ ἀποκρύψεως ἀνταρτῶν ἀφαίμαξε γιὰ καλὰ τὰ βαλάντια τῶν προυχόντων καὶ εὐκαταστάτων χριστιανῶν τῆς Ἐπαρχίας μας. Ὅταν περνοδιάβαινε στὸ παζάρι, ἦταν υποχρεωμένοι ὅλοι οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ χαρμπούτηδες (φτωχότουρκοι) νὰ προσηκῶνται καὶ νὰ τὸν χαιρετοῦν μὲ βαθεῖς τεμενάδες. Ὅταν πάλι ἔκανε τοὺς γάμους τοῦ γιου τοῦ Νεσιὰτ μπέη, τὸ γλέντι κράτησε 40 ἡμέρες, καὶ τοῦ ἔφερε ὁλόκληρη ἡ Ἐπαρχία πεσκέσια (δῶρα) ἃ λὰ Ἀλῆ Πασιᾶ.

Μὲ τὸ Μητροπολίτη Κονίτης Κωνσταντῖνο Ἀράπογλου 1899—1906, τὸν μετέπειτα Πατριάρχη, καθὼς καὶ μὲ τὸν ἐπιφανῆ Τουρκοκονιτσιώτη Σουλεϊμάν Ἀχμέτ ἐφέντη, ὁ περιέργος αὐτὸς Καϊμακάμης

ἦρθε σὲ προστριβές ἐξ αἰτίας τοῦ αἰμοδόρου Κονιτσιώτου ληστάρχου Ἀλῆ μπέη Μπέτσιου τὸν ὁποῖο υπέθαλπε, καὶ ὁ ὁποῖος τόσο ἀποθρασύνθηκε ὥστε τὸν μὲν Σουλεϊμάν ἐφέντη ἀποπειράθηκε νὰ δολοφονήσῃ, στὸν δὲ Μητροπολίτη ποὺ διαμαρτυρέταν γιὰ τοὺς φόβους τῶν φτωχῶν χριστιανῶν τῆς υπαίθρου ἔκανε (ἂν πιστέψουμε τὸν ἀφηγητὴ Νικόλα Τσιαλιαμάνη) ἄλλη προσβολή: ἀπετόλμησε (3) νὰ ρίξῃ ἀκαθαρσίες τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ στὸν Ἐπιτάφιο...

Καὶ ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τοῦ ἐπέφερε κατὰ τὴν παράδοσι καὶ τὴ μετὰθεσί του ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, όπου τὸν συναντοῦμε γιὰ τελευταία φορὰ ὡς Καϊμακάμη τὸν Ἰούλιο τοῦ 1903.

1903

Ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1903 ἀναφέρεται ὁ Ἀβδουλᾶ βεχᾶπ βέης ὡς Καϊμακάμης Κονίτης συνεχῶς μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1906 ὁπότε συναντοῦμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ ὄνομά του.

1908

Στις 17 Ἰουλίου 1908 ἀναφέρεται ἓνας ἀνώνυμος βεκήλ Καϊμακάμης (ἀναπληρωτῆς Ὑποδιοικητοῦ) καὶ τὸν Σεπτέμβριο ἀνώνυμος Κχιμακάμ Ἐφέντης. Ὅσους παλαιοὺς γέροντες καὶ γριεὲς ρώτησα, κανεὶς δυστυχῶς δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθῇ τὰ ὀνόματα τῶν μετὰ τὸ 1906 Καϊμακάμηδων.

Σταματοῦμε λοιπὸν ὡς ἐδῶ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὰ ἐξακριβώσωμε μελλοντικὰ καὶ θὰ τὰ φέρωμε στὸ φῶς τῆς Δημοσιότητος.

2. Γράψαμε στὸν Πρωῖνὸ Λόγο Ἰωαννίνων 15—6—1960, λανθασμένα (τὸ σφάλλειν εἶναι ἀνθρώπινον) καὶ στηριζόμενοι σὲ προφορικὰς μόνον πληροφορίες, ὅτι ὁ Σαλῆ μπέης ἐχρημάτισε Καϊμακάμης Κονίτης 1890—1901· τώρα ὅμως γνωρίζομε ἀπὸ γραπτὰς πλέον πηγὰς ὅτι διετέλεσε ἀπὸ τὰ 1896 ὡς τὰ 1903.

3. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ υπέρ-γηρος Μίχο Μπινόλας καθὼς καὶ ἄλλοι διαφωνοῦν. Παραδέχονται βεβαίως ὅλοι ὅτι τὸ ἐπεισόδιο εἶναι ἀληθινόν, ἀλλὰ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ἀνοσιούργημα αὐτὸ τὸ ἔκανε ὁ Ἐλμάζ μπέης ἐπὶ Ἐπισκόπου Γερμανοῦ 30—35 χρόνια πρὶν νωρίς. Ὁ γέρο Τσιαλιαμάνης ὅμως ἐπέμενε ὅτι αὐτὸ συνέβηκε ἐπὶ Μητροπολίτου Κωνσταντίνου...

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Διδασκάλου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ*

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

(1645;—1725)

6. Διδάσκαλος τοῦ Γένους

«Μεγάλος ἀναμφισβήτητα καὶ βαρὺς ὁ τίτλος Διδάσκαλος τοῦ Γένους, γράφει ὁ φίλιτος κ. Λ. Βρανούσης ἀρχίζοντας τὸν «Ψαλίδα» του,τίτλος, ποὺ δηλώνει τὸν πνευματικὸν ἡγέτη τοῦ ἔθνους καὶ πρέπει νὰ χαρακτηρίζει τὴν ξεχωριστὴ προσωπικότητα, τὸν ἀναμορφωτὴ, ποὺ ἀκτινοβόλησε κι ἔξω ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ Σχολείου, τὸν συνειδητὸν ἐκπρόσωπο τῶν ἀνησυχιῶν, τῶν προβλημάτων, τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ τόπου του...». Ὅμως ἡ ἀπλοχεριὰ μὲ τὴν ὁποίαν συνηθίζουν τὰ τελευταῖα χρόνια ν' ἀπονέμουν τὸν ἀκριβὸ τοῦτο τίτλο, ἀκόμα καὶ σὲ μετριώτατους ἐργάτες τῆς ἐθνικῆς μας παιδείας κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκίᾳς, ἀφαίρεσε πολὺ ἀπὸ τὴν αἴγλη καὶ τὴ βαρύτητά του. Πολὺ ὅμως λίγοι ἀληθινὰ προικισμένοι ἐκπρόσωποι τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἔξοχοι ἀναγεννητὲς τοῦ νεογραικικοῦ κόσμου θὰ μπορούσαν νὰ φέρουν ἐπάξια στὰ στήθια τους τὸ τιμητικώτατο εὔσημο καὶ πρῶτος ἴσως καὶ καλύτερος ἀνάμεσά τους, ἄξιος μπροστάρης τους θάλεγα, ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς.

Αὐτὸς ὁ λησμονημένος Παπαγιώργης, ποὺ ἡ ἀναστύλωση καὶ προβολὴ του σὰν κορυφαίου καὶ ἀντιπροσωπευτικοῦ πρωτεργάτη τῆς αὐγῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ Διδάσκαλου τοῦ Γένους ἔλαχε στὴν ταπεινότητά μας.

Γιατὶ ὁ Σουγδουρῆς, ποὺ ἐκοσμοῦνταν μ' ὅλες ἐκεῖνες τίς σπάνιες ἀρετές, ποὺ χαρακτηρίζουν τίς ξεχωριστὲς διδ(ι)κὲς φυσιογνωμίες, ἀκτινοβόλησε ὄχι μονάχα ἔξω ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ Σχολείου του ἢ τὰ στενὰ σύνορα τῆς ἰδιαίτερῆς του πατρίδας, ἀλλὰ σ' ὅλην τὴν εὐρύτατη ἔκταση τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ καὶ παρασκεύασε συνειδητὰ τὴ λυτρωτικὴ νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση, ὑπῆρξε, καθὼς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Χρυσοστ. Παπαδόπουλος (δ.π.), «ἀληθῶς εἰς τῶν διαπρεπεστέρων κληρικῶν διδ(ι)λων τοῦ Γένους τὰ μάλιστα ὠφελήσας αὐτὸ διὰ τῆς παιδείας». Τὸ παιδευτικὸ ἔργο, ποὺ ἐπετέλεσε στὴ διάρκεια τῆς μακρόχρονης σχολαρχίας του στὰ Γιάννινα, εἶχε πλατύτατη ἀπήχηση κι' ἀπέφερε πλούσιους καρπούς, ἐκτιμήθηκε δὲ πολὺ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Ὁ συμμαθητὴς καὶ θαυμαστὴς του Μελέτιος ὁ Γεωγράφος, ὁ πρύτανις οὗτος, καθὼς χαρακτηρίζεται, τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του, νὰ τί ἔγραψε γι' αὐτὸν στὴν Ἐκκλησιαστικὴ του Ἱστορία (Τ.Γ' σελ. 490). «Ἐλθὼν εἰς Ἰωάννινα, διδάσκαλος ἐ χρημάτισε τῆς ἐκεῖ οὐσης σχολῆς παρὰ τοὺς ἀριστα τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα φιλοσοφίαν τε καὶ θεολογίαν ἐν πολλοῖς δὲ διαρκέσας χρόνοις τῷ ρηθέντι σχολείῳ τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων οὐσαν Εὐρώπην καταβαρβαρωθεῖσαν πῶς ἐξεπαίδευσε διασπαρθεῖσι κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν ταύτης...». Οἱ χαρακτηρισμοὶ δέ: σοφώτατος γεραιρός, κλεινὸς καὶ τόσοι ἄλλοι, ποὺ συχνὰ σὲ κεί-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 381.

μενα τῆς ἐποχῆς ἢ μεταγενέστερα συναντοῦμε, ἀναφορικὰ πρὸς τὸ πρόσωπό του, δὲν εἶναι, ὥστε ἀπὸ κείνου τοῦ Μελετίου, ὑπερβολὴς ἀλλ' ἀποδίδουν πιστὰ τὴν πραγματικότητα. «Πολύγλωσσος, πολύπειρος καὶ ἐλευθεριώτατος στὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν ἐπιστήμη, γράφει ὁ Φ. Μιχαλόπουλος (ὅ.π. σελ. 35) ἐξακολούθησε τὶς νεωτεριστικὰς προσπάθειες τῶν προκατόχων του. Πρῶτος ἐδίδαξε Φυσικὴ, πρῶτος μετέδωσε συστηματικὰ τὰ μαθήματα τῆς Ἀριστοτελικῆς καὶ νεώτερης Φιλοσοφίας καὶ πρῶτος συνέταξε ἐπιστημονικὴ λογικὴ κατὰ τὰ τότε δεδομένα τῆς πείρας».

Χαρακτηριζόμενος ἀπὸ τὸ Ζαβίρα «ὡς φιλόσοφος ἀριστοτελικὸς ἄριστος» εἶναι καὶ ἀναφέρεται ὁ μόνος ἴσως, πὺν μετὰ τὸν Κορυδαλλέα καὶ τὸ Δαμωδό, ἐδίδαξε συστηματικὰ Ἀριστοτέλη στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας (45). Προστίθεται ἀκόμα, πὺς συμπλήρωσε τὴ γραμματικὴ μέθοδο τοῦ Μακρῆ, συντάξας μιὰν ἀπλούστερη ἐπιτομὴ Γραμματικῆς, πὺν πολλὰς φορὰς τυπώθηκε στὴ Βενετιά, πρῶτος δὲ καὶ μαζί μὲ τὸ μαθητὴ του Παπαβασιλόπουλο, ἐδίδαξε τὶς στοιχειώδεις περὶ Γεωμετρίας ἀρχάς, τὶς ὁποῖες ἐπεξέτεινε ἀργότερα ὁ Μ. Ἀνθρακίτης (50). Ἐκεῖ ὅμως πὺν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον πρωτοτύπησε, καθὼς ἤδη ἀναφέραμε, ὁ Σουγδουρῆς, καὶ αὐτὸ μονάχα ἀρκεῖ νὰ τὸν κατατάξῃ στοὺς μεγάλους Δασκάλους καὶ ἀναγεννητὲς τοῦ Ἑθνους, εἶναι ἡ χρῆσις τῆς ὁμιλουμένης γλώσσας στὴ διδ(λ)ία.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, καθὼς σημειώνει καὶ ὁ Καθ. Κ. Χρήστου (ὅ.π. σελ. 18) τῆς ἑλλ. γλώσσας ἐγίνονταν χρῆσις ὑπὸ τρεῖς κυρίως μορφές. Τῆς λαϊκῆς χρησιμοποιοῦμενης ἀπὸ τὸ λαὸ στὴν καθημερινή του ζωὴ καὶ τὰ πνευματικὰ του δημιουργήματα, τῆς δημώδους, πὺν πλησίαζε μᾶλλον σιὴ σημερινὴ καθαρεύουσα χρησιμοποιοῦμενη στὸ γραπτὸ λόγῳ ἀπὸ τοὺς μαναχοὺς καὶ τῆς ἀρχαίζουσας, πὺν χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές καὶ οἱ δασκάλοι γενικά. Ὁ Σουγδουρῆς ποτισμένος μὲ τὶς σύγχρονες γιὰ τὴν ἐποχὴ δυτικὲς ιδέες ἀγωγῆς καὶ διδ(λ)ίας, ὅπου οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις παραδίνονταν ὅχι μὲ τὶς νεκρὲς ἀλλὰ μὲ τὶς νεώτερες ἐθνικὲς γλώσσες καὶ ἐκτιμῶντας τὴν ὀδυνηρὴ ἑλληνικὴ πραγματικότητα, ὅπου ἡ κυριαρχία τῆς ἀρχαίζουσας καθιστοῦσε τὴ διδ(λ)ία κοπιώδη καὶ ἀνώφελη, προχώρησε θαρρετὰ στὴν εἰσαγωγὴ τῆς ζωντανῆς γλώσσας στὸ σχολεῖό του, μόνῃς ἱκανῆς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀνύπαρκτη, ὡς τότε, πρωταρχικῆς ὅμως σημασίας γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ἐπαφὴ μεταξὺ δασκάλων καὶ μαθητῶν. Εἶναι φανερό, πὺς ἓνα ἀπὸ τὰ προκλητικώτερα «καινὰ δαιμόνια», πὺν ἐξηρέθεσε καὶ ἐξήγειρε, κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ τοὺς συντηρητικὸς κύκλους τοῦ καιροῦ του, ἂν καὶ μὴ ἀναφερόμενο, — θὰ γίνῃ γι' αὐτὸ λόγος ἀργότερα κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασα σφοδρότατη δίωξις τοῦ διαπρεπιστέρου τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀνθρακίτη (60) — ἦταν χωρὶς ἄλλο αὐτὴ ἡ ἐπαναστατικὴ του καινοτομία, πὺν ἀφοροῦσε τὴ χρῆσις τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ στὴ διεξαγωγὴ τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Ὁ σπόρος, πὺν μὲ τὴ φωτισμένη μακρόχρονη διδ(λ)ία του ἔσπειρε στὸ σχολεῖό του ὁ Σουγδουρῆς, δὲν ἀργήσῃ ν' ἀποφέρῃ τοὺς ἀναμενόμενους πλούσιους καρπούς, γιὰτὶ σὲ πολὺ λίγο χρονικὸ διάστημα εἶδε ὁ ἴδιος τοὺς τροφίμους του — πόση ἱκανοποίησις καὶ χαρὰ γιὰ τὸ μαρτυρικὸ Δάσκαλο — νὰ ξεχύνονται σ' ὅλη τὴν ἀπέραντη τότες Τουρκία ὅπου ἀκούονταν γλώσσα ἑλληνικὴ νὰ ἱδρύνουν σχολεῖα καὶ νὰ διαλύουν γοργὰ τὴν πυκνὴν ἀχλὺ τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς βαρβαροφροσύνης. «Καθ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως, ἐπιλέγει ὁ Μιχόπουλος, ὁ Σουγδουρῆς ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐμπνευσμένος Δάσκαλος, ὁ πρῶτος πὺν συστηματικὰ ἐδίδαξε καὶ ἀπέχτησε μαθητὰς ἀφοσιωμένους (61)». Χαρακτηριστικὸ δὲ τοῦ μεγάλου κύρους καὶ τῆς ἀπεριόριστης ἐκτίμησις πὺν ἀπῆλανε ζῶντας ὁ Σουγδουρῆς καὶ πέρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερή του πατρίδα, ὅπου δίδαξε, εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο ὑμνητικὸ ἐπίγραμμα τοῦ ἱεροδιακόνου Φραγκίσκου τοῦ Προυσαλέντη Κερκυραίου, πὺν περιέχεται στὸ ὑπὸ τὸν τίτλο. «Ὁ Αἰρετικὸς Διδ(λ)ος ὑπ' ὀρθοδόξου μαθητοῦ ἐλεγχόμενος» βιβλίῳ του, ἐκδοθέντος

στο Ἀμστελδάμο τὸ 1706, ἀπευθύνεται δὲ «πρὸς τὸν λογιώτατον καὶ σοφώτατον Γ. Σουγδουρὴν ἱεροδιδάσκαλον τοῦ ἐν τῇ Ἰωαννίνων πόλει φροντιστηρίου»:

Ἑλλάνων κλυτοὶ τὰν πάτριον ὅς κε σοφὴν
παῖδες ὑμῶν μαθεῖν πρόφρων σπεύδει ἡδὲ χατίζει
εἰς πόλιν Ἰωαννίνων ἐρχέσθε ὥκεῖ ποδὶ βαίνων
ἐνθα γλώττης νῦν παγὰ δ' ἑλληνίδος ἔννι
ἐκ φρήτῃς Σουγδουράων τ' ὄνομα εἰ δε γε πέλλει
Γεώργιος ἄλλων μοῦνος Ἀριστοτέλ' οἷος ἐρίζειν
ἡδὲ Ἰησοῦ ἄριστος μύστης καὶ θεολόγος...».

(Legrand αἱ XVIII Τομ. Α' σελ. 50).

Τὰ ὅσα τέλος θαυμαστικά γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σουγδουρῆ εἶπεν ὁ Μελέτιος, ἐπανελάβε ἀργότερα ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους καὶ ὁ Θεσσαλὸς Κ. Κούμας ἐξαίροντας τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς διδ(ι)κῆς του δράσης καθὼς καὶ τὴν ἀπήχησή της σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο.

Ὁ ἡπειρωτικὸς λαὸς ἐξετίμησε καθὼς ταίριαζε τὸ Δάσκαλο καὶ τὴν πελώρια προσφορά του, γιὰ πολὺ δὲ καιρὸ κατόπι διατήρησε καθαρὴ τὴν ἀνάμνησή του μὲ θαυμασμὸ καὶ εὐγνωμοσύνη. Εἶχε ἐκτελέσει συνειδητὰ τὸ καθήκον του ἀπέναντι τοῦ Γένους σὰν ἀληθινὸς πνευματικὸς του πατέρας καὶ ὁδηγός, ἐδείχθηκε μ' ἓνα λόγο κατὰ πάντα ἄξιός του.

Ἡ ὅλη τέλος προδρομικὰ ἀναγεννητικὴ καὶ παιδευτικὴ προσπάθεια τοῦ Σουγδουρῆ χαρακτηρίζεται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐντονο αἶσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ χρέους πρὸς τὴ δεινὰ χειμαζόμενη πατρίδα καὶ τοὺς νέους της, συνιστώντας παράδειγμα φωτεινὸ γιὰ μίμηση, ποὺ θάηταν παράλειψη σοβαρὴ νὰ μὴν ἐξάρουμε. Γενικὰ δὲ τὸ ἔργο του τόσο περισσότερο ἀνεβαίνει στὰ μάτια μας, ὅσο σκεφτόμαστε τὸ πλῆθος τῶν παντοειδῶν δυσχερειῶν καὶ ἄλλων ἐμποδίων, ποὺ ἐξακολουθητικὰ ὄρθωναν μπροστά του οἱ σκότιες δυνάμεις τοῦ κχιροῦ του καὶ τοῦ τόπου του.

7. Ἔργα.

Ὁ Γ. Σουγδουρῆς δὲν ἦταν μονάχα μέγας Δάσκαλος καὶ ρήτορας ἐκκλησιαστικὸς σπουδαῖος, ἀλλὰ καὶ συγγραφέας δοκιμώτατος καὶ πολύγραφος, συγγράψας πλῆθος στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του βιβλία ποικίλου περιεχομένου καθὼς φιλοσοφικά, ἐκκλησιαστικά, διδακτικά, μεταφράσεις καὶ ἐπιγράμματα διάφορα. Σὲ συνέχεια παραθέτω κατάλογο, κατὰ τὸ δυνατόν πλήρη, τῶν ἔργων τοῦ Διδασκάλου ἀναφέροντες καὶ ὅ,τι σχετικὸ μὲ τὶς ἐκδόσεις καὶ τὸ περιεχόμενό τους δυνήθηκα νὰ πληροφορηθῶ.

α) Τὸ πρῶτο ἔργο ποὺ ἐξέδωκε ὁ Σουγδουρῆς καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς νεοϊδρυθείσης τότε στὴ Βενετία (1670) ὁμώνυμης τυπογραφίας τοῦ γαμπροῦ του Νικ. Γλυκῆ εἶναι τὸ βιβλίον «Νέος Θησαυρός» (62) τοῦ πλήρους τίτλου αὐτῆς τῆς ἐκδοσης ἔχοντος ὡς ἐξῆς: «Βιβλίον ὀνομαζόμενον Νέος Θησαυρός μετὰ τῶν μὴ προὔπαρχουσῶν εἰκόνων τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ὁμιλιῶν νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθέν. Ἐνετίησιν. Παρὰ Νικ. Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων ἀγοβ'». Τοῦ βιβλίου τούτου προτάσσεται ὁ σὲ συνέχεια πρόλογος τοῦ Γ. Σουγδουρῆ: «Πᾶσι τοῖς ἐντευξομένοις τὸ χαίρειν: Ἀδαπάνητος ἐλογίζετο σχεδὸν ἀπὸ ὅλους ὁ θησαυρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου ἐπειδὴ καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ καὶ πολύτιμα πράγματα ὅπου εἰς τὰ τετραπέρατα τούτου τοῦ κόσμου εὗρίσκοντο, ἐκεῖνος μόνος ὑπὲρ πάντας ἐπερίσσευε καὶ εὐπόρει, ὅμως εἰς ὀλίγον τοῦ χρόνου διάστημα οὐ μόνον ἐκεῖνα του τὰ ἐξάσια Ταμεῖα καὶ ἀφθονοπάροχα Γα-

ζοφυλάκια ἐχάθησαν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κροῖσος μὲ ὅλα τὰ στρατεύματα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου ἐντελῶς ἀφανίσθη. Ἴδου λοιπὸν Νέον Θησαυρὸν ἐγχειρίζω σοι, ὦ φιλευσεβέστατον τῶν Ἑλλήνων γένος ὁ ὅποιος οὔτε ἀπὸ ἐχθρῶν ἀφανίζεται οὔτε ἐβγάνωντας ἀπ' αὐτὸν καθημερινῶς καταδαπανᾶται, ἀλλ' ὅσον περισσότερον βγάνεις τόσον σὺ θησαυρίζεις ἐν πάσῃ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ καὶ ἀφθόνως πλουτεῖς τῆς ψυχικῆς τελειότητος αὐτὸς δὲ οὐδὲ ποσῶς ὀλιγοστεύει, ὥσάν ὅπου εἶναι φύσει ἀκατανάλωτος. Ἄφες λοιπὸν πάσας τὰς τερατολογίας τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ρητόρων εἰς ὑπερβολὰς τε καὶ σχήματα καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον τὸν Νέον Θησαυρὸν. Ἐπειδὴ ἐὰν ἀκριβῶς καὶ ἐπιμελῶς θεωρήσης εἰς τὴν τούτου διήγησιν, θέλεις εὑρεῖ ὄχι λίθους πολυτίμους ὄχι χρυσὸν ἢ ἄργυρον οὔτε ἄλλον πλοῦτον ρευστὸν καὶ φθαρτὸν (ὁ ὅποιος κατὰ τὸν Ἱπποκράτην κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρετῆς ἐστίν) ἀλλὰ ἔνθεα κατορθώματα ὁσίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν βίους ἀγίων πολυτελεῖς, θαυμασίους ἀγῶνας καὶ παλαίσματα θείων Μαρτύρων ἀπὸ τὰ ὅποια θέλεις καρπωθεῖ ψυχικὴν τὴν ὠφέλειαν καὶ θέλεις γίνεαι κληρονόμος τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἡ Δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς Αἰῶνες Ἀμήν.—Γεώργιος Ἱεροδιάκονος Σουγδουρῆς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων». (Ἡπειρ. Χρ. I σελ. 55)—Τοῦ ἔργου ἔγινε καὶ δευτέρη ἐκδοσις ἀπὸ τὸν ἴδιο οἶκο τῶν Γλυκῆδων τὸ 1740 (Legrand ὁ.π. σελ. 306 ἢ Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 80) καὶ ἀκολούθησε καὶ τρίτη ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο Ν. Σάρρου αὐτὴ τῇ φορᾷ τὸ 1750 μὲ πρόλογον τοῦ Σουγδουρῆ ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὸν τίτλο: «Νέος Θησαυρὸς ἦτοι βιβλίον περιέχων διαφόρους ὁμιλίας εἰς τινας δεσποτικὰς ἑορτὰς τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ν. Σάρρου 1750». (Legrand ὁ.π. σελ. 380). Τέλος τὸ βιβλίον ἐκδόθηκε γιὰ τέταρτη φορὰ πάλι ἀπὸ τοὺς Γλυκῆδες τὸ 1802 μὲ τὸν τίτλο: «Βιβλίον ὀνομαζόμενον Νέος Θησαυρὸς μετὰ τῶν προῦπαρχουσῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ὁμιλιῶν νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθὲν.—Ἐνετίησιν αὐθ' παρὰ Νικ. Γλυκεῖ ἰθ' ἐξ Ἰωαννίνων», τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, καθὼς σημειώνει καὶ ὁ κ. Μέρτζιος (Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 182), μὴ ἀναφερομένης σὲ καμμιά βιβλιογραφία. Θὰ προσθέσω ἀκόμη, πῶς, σὲ συμπλήρωμα τοῦ καταλόγου τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέος (Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 156), ἀναφέρεται καὶ ἐκδοσις σπάνια τοῦ ἔργου τὸ 1796 στὴν Τουρκικὴ μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες (63).

β) Πεντηκοστὰριον ἐκδομένο ἐπίσης ἀπὸ τὸν οἶκο Γλυκῆ τὸ 1673 ὅπου διαβάζει κανεῖς τὴν ἀκόλουθον εἰσαγωγὴν τοῦ ἱεροδιακόνου Γεωργ. Σουγδουρῆ: «Πᾶσι τοῖς ἱερολογιωτάτοις ἐντευξομένοις»: Τὴν τοῦ Πεντηκοσταρίου θεοφῶρον καὶ Ἱερολόγον Βίβλον, νεωστὶ μετατυπωθεῖσαν καὶ ἐπιμελῶς διορθωθεῖσαν τῇ ἡμετέρᾳ νῦν συνιστῶ γνῶσει καὶ ἀναγνώσει ἐλλόγιμοί τε καὶ θεοσέβαστοι Ἀναγνώσται, ἦτις οὐ Καισαρίων ἔργα οὐ πράξεις αὐγούστων οὔτ' ἄθλα Θεμιστοκλῶν ἀλλὰ τρόπαια τοῦ νικητοῦ καὶ τροπαιοφόρου τοῦ ἱεροῦ καὶ γῆς ἰσχυροτάτου Πανιάνακτος ἐνδοξά τε καὶ ὑπερθαυμαστά περιέχει. Ταύτην τὴν ἱερὰν Βίβλον καθὰ καὶ ἄλλας ὁ Πανευγενέστατος καὶ φιλέλλην Νικόλαος Γλυκὺς ἐκ τῶν οἰκείων τύπων καὶ ἰδίων ἀναλωμάτων τοῖς ὑμετέροις ὀξυδερκέσιν ὄμμασιν ὑποτίθησι... Ἐρρωσθε οἱ ἐντυγχάνοντες. Ἐνετίησιν ἐν ἔτει 1673φ (Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 58). Τὸ Πεντηκοστάριον αὐτό, ποὺ ἀριθμεῖ πλεῖστες ἐκδόσεις, τυπώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν τυπογραφίαν Ν. Σάρρου τὸ 1739 μὲ τὸν ἴδιο πρόλογον τοῦ Σουγδουρῆ (Legrand ὁ.π. σελ. 273), τὸ 1748, 1769, 1777 καὶ 1782 πάλι ἀπὸ τοὺς Γλυκῆδες (Legrand ὁ.π. σελ. 362, 106, 250, 389. καὶ Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 89, 92, 100, 124) καὶ τὸ 1759 καὶ 1778 ἀπὸ τὸν ἐπίσης ἡπειρωτικὸ ἐκδοτικὸ οἶκον τῆς Βενετίας τοῦ Δημ. Θεοδοσίου (Legrand ὁ.π. σελ. 502 καὶ 286). Τέλος στὸ συμπλήρωμα τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ν. Γλυκέος ἀναφέρεται καὶ ἐκδοσις ἄγνωστη τοῦ Πεντακοσταρίου τὸ 1724 (Ἡπ. Χρ. ὁ.π. σελ. 156).

γ) Γραμματικὴ μὲ τὸν τίτλο. «Ἐπιτομὴ Γραμματικῆς συντεθεισα εἰς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἀρίστου ἀνδρὸς Κυρίου Σου-

γδουρῇ—Βενετία 1752 παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι». (Leßnard ὁ.π. σελ. 409). Τὸ βιβλίον ἐκδόθηκε γιὰ δευτέρη φορά ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐκδότη τὸ 1763, τῆς δευτέρας αὐτῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐπιγραφόμενης: «Ἐπιτομὴ Γραμματικῆς συντεθεῖσα εἰς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἀρίστου ἀνδρὸς Κυρίου Κυρίου Σουγδουρῇ καὶ νῦν τὸ δεύτερον τύποις ἐκδοθεῖσα. Ἦτινι καὶ προσετέθη συνταγμάτιον περὶ στιγμῆς καὶ (Θεοφίλου) Κορυδαλέως περὶ μέτρων ποιητικῶν τὰ πάντα μεθ' ὅσης οἷον τε ἐπιμελείας διορθωθέντα. Ἐνετίησι 1763 παρ' Ἀντων. τῷ Βόρτολι». (Εὐλ. Κουρίλα ὁ.π. σελ. 92). Στὶς σελίδες 3—6 αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως καθὼς ἀναφέρει ὁ Εὐλ. Κουρίλας (ὁ.π.) ἐκτείνεται ὁ πρόλογος ἐπιγραφόμενος «πρὸς τὸν ἀναγνώστην» ἀπὸ τὴν 6—130 ἡ Γραμματικὴ, ἀπὸ 131—135 ὑπάρχει «Συνταγμάτιον περὶ στίξεως τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου» στὴ σελίδα 169. «Παροιμίας Πλουτάρχου καὶ ἄλλων χρήσιμοι καὶ ὅσα ἐπὶ ἀδυνάτων» καὶ στὶς σελίδες τέλος 170—175 ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος Κορυτσᾶς σημειώνει πῶς «ὁ Σουγδουρῆς ἦν κυρίως Γραμματικὸς». Καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Γραμματικὴ τοῦ τέσσερες φορές (1752, 1763, 1781, 1795) ἐκδόθηκε στὴ Βενετία, μαρτυρεῖ τὴν «εὐδοκίμησιν τοῦ Βιβλίου». Καὶ παρακάτω: «Τέλος καταλήγομεν, γράφει, εἰς τὴν κλεινὴν δυάδα τῶν Ἰωαννιτῶν Γραμματικῶν, οἵτινες ἔθεσαν τέρμα εἰς τοὺς θαυμαστὰς τοῦ Γαζῆ καὶ Λασκάρεως καὶ τὴν γραμματικὴν σχολαστικότητα καὶ οἵτινες ἐπὶ ἓνα καὶ πλεόν αἰῶνα ἐκυριόρχησαν εἰς τὸν ὀρίζοντα τῶν Γραμματικῶν, τῶν Βησ. Μακρῆν καὶ τὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν ἀμφοτέρους (sic) ἱερομονάχους καὶ πολυμνήτους διὰ τὴν διδ(ο)κὴν αὐτῶν ἐν Ἰωαννίνοις δρᾶσιν» (64).

Προσθέτω ἀκόμη ὅτι ἡ ἐκδοσις τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς τοῦ 1781 ἀνήκει στοὺς Γλυκῆδες, φέρει δὲ τὸν τίτλον: «Ἐπιτομὴ Γραμματικῆς (σχ. δον σελ. 167) συντεθεῖσα εἰς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἀρίστου ἀνδρὸς κυρίου κυρίου Σουγδουρῇ καὶ νῦν τρίτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἦτινι καὶ προσετέθη συνταγμάτιον περὶ στιγμῆς καὶ ἄλλο περὶ μέτρων ποιητικῶν. Τὰ πάντα μεθ' ὅσης οἷον τε ἐπιμελείας διορθωθέντα. Ἐνετίησι ἡσπὰ 1781 παρὰ Ν. Γλυκῆ τῷ ἔξ Ἰωαννίνων». Τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἡ σὲ συνέχεια ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ γι' αὐτὸ ἀξιωματικὴ εἰσαγωγή τοῦ ἐκδότη Ν. Γλυκῆ, ἐγγόνου βέβαια τοῦ ὁμωνύμου τοῦ ἐκείνου ἱδρυτοῦ τοῦ οἴκου Γλυκῆδων. «Τοῖς φιλομαθέσιν τῆς Ἑλληνίδος Διαλέκτου Νικόλαος Γλυκὺς ὁ τυπογράφος Χαίριν. Τὰ τῆς Γραμματικῆς εἶδη πολλὰ εἰσὶ καὶ διάφορα ἄλλο μὲν γὰρ τῶν περὶ τῶν αὐτοῦ τοῦ λόγου μερῶν, ἄλλο τὸ περὶ συντάξεως αὐτῶν, καὶ ἄλλο τὸ περὶ ὀρθογραφίας καὶ ἕτερον τὸ περὶ μέτρων ποιητικῶν καὶ τῆς τῶν διχρόνων χρήσεως καὶ εἴτι ἄλλο πρὸς τοῦτοις.

Περὶ τούτων ἀνέυρηνται πολλοὶ τῶν φιλοπόνων ἀνδρῶν γεγραφότες, οἱ μὲν περὶ πολλῶν οἱ δὲ περὶ ὀλίγων τινῶν, τινὲς μέντοι καὶ θεωρητικώτερον ξυνεγράψαντο δυσληπτοτέραν καὶ ἐργοδεστέραν τοῖς φιλομαθέσι τὴν πραγματείαν ἐργασάμενοι. Ἄλλοι δὲ καὶ εἰς μῆκος πολὺ ὀλίγον ἐλθόντες τὴν ἄλλως τοὺς μαθητιῶντας ἐκδεδαπανηκέναι τὸν χρόνον ἐγένοντο αἴτιοι. Ὁ μὲντοι πολυμαθὴς ἐλλόγιμος ἀνὴρ κύρ Σουγδουρῆς ὁ τὸ παρὸν συνταγμάτιον πεπονηκώς, οὐδενὶ τούτων προσχῶν, ἔγνω ἄλλην—τινὰ βεβαδηκέναι ὁδὸν εὐμαρεστέραν τε καὶ συντετημένην τὰ μέγιστα. Συνετάξατο δὲ περὶ τῶν χρεωδεστέρων περὶ προσωδίας φημί ἄρθρων καὶ ὀνομάτων καὶ ρημάτων καὶ προθέσεων τὰ λοιπὰ παραλιπὼν τοῖς βουλομένοις ἐρανίζεσθαι ἐν ἑτέροις συγγράμμασιν. Ἔστι μὲν οὖν θαυμάσιος τῷ ὄντι ὁ ἀνὴρ καὶ παντὸς λόγου ἄξιος. Παρέλιπε γὰρ ὥς ἔμοι γε δοκεῖ οὐδὲ ἐν τῶν εἰς ταῦτα τὰ τοῦ λόγου μέρη ἀνηκόντων κανόσι τε καὶ διαιρέσεσι καταποικίλας τὴν πραγματείαν καὶ τὸ δὴ θαυμασιώτερον ὅτι ἐν ὀλίγοις πολλὰ συμπεριείληφε καὶ ταῦτα μετὰ σαφηθείας ἀπάσης εὐρύθμως τε καὶ ἐσκεμμένως τὰ πάντα διαταξάμενος ὥς μὴ ἀποκάμνειν τοὺς ἀναγινώσκοντας ἀλλ' ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ οἷον εἰπεῖν ἀπονητὶ καὶ ἀνεπαισθήτως ἐγκρατεῖς γενέσθαι τοῦ ποθουμένου. Τοιαύτης οὖν οὗσης τῆς πρα-

γματείαις καὶ παρὰ πολλῶν ἐπιζητούμενης χρησιμοτάτης τε τὰ μέγιστα τοῖς φιλομαθέσι ἔκρινε τύποις αὐτὴν ἐκδοῦναι προσθεὶς ἐπὶ τῷ τέλει δύο τινὰ συνταγμάτια οὐκ ἀπεικότα ἀλλὰ καὶ λίαν συντελοῦντα πρὸς καταρτισμὸν αὐτῆς ὧν τὸ μὲν πεφιλοπόνηται παρὰ τοῦ σοφωτάτου Πατριάρχου κυρίου Σωφρονίου «περὶ στιγμῆς» ἐπιγραφόμενον, τὸ δὲ παρὰ τοῦ ἐπιστημονικωτάτου ἀνδρὸς Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως «περὶ ποιητικῆς μεθόδου». Ἐν τῷ περὶ τῶν διαφορῶν μέτρων καὶ περὶ δυνάμεως διχρόνων ἄριστα ἐξηκριβωμένως τε καὶ εὐσυνόπτως διήλειψε καὶ ἵνα μὴ προσκορῆς γένωμαι ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἀναδραμεῖν τῷ πίνακι ἐν ᾧ δυνήσεται ἀκριβῶς καταμαθεῖν ὅσα καὶ οἷα τῇ παρουσίᾳ πραγματείας ἐμπεριέχεται.

Πέπεισμαι οὖν ὥς ἀποδειχθήσεται παρ' ὑμῶν μετὰ πάσης τῆς προθυμίας καὶ τῆς προσηκούσης ἀξιοσεβάστου ἀποδοχῆς. Ἐρρωσθε». (Ἡπ. Χρ. δ. π. σελ. 123).

δ) «Εἰσαγωγὴ Λογικῆς ἥτοι προδιοίξεις εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους. Συντεθείσα μὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου Σουγδουρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἰωαν. Καρατζᾶ τοῦ ἐκ Λευκωσίας τῆς Κύπρου. Ἐν Βιέννῃ 1792. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Βαουμαϋστέρου εἰς 8ου σελ. 90». (Α.Π. Βρετιοῦ Ν. Φιλολογία Τ. Β' σελ. 336). Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ τοῦ ἔργου, πού ἐπιμελήθηκε ὁ Ἰω. Καρατζᾶς, γνωστὸς συναθλητὴς τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς Ἑθνικῆς μας Ἐλευθερίας Ρήγα τοῦ Βελεστινλή, δὲν μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Λεγκράν ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ Βρεττό, ἀπὸ τὸν ὁποῖον φαίνεται ἀντλεῖ ὁ Σάθιας καὶ μεταγενέστερα ὁ Χρ. Παλαδόπουλος, εἶναι δὲ μᾶλλον ἢ μόνη καὶ γι' αὐτὸ σπανιώτατη.

Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ Σουγδουρῆ χρησιμοποιήθηκε πλατεῖα καθ' ὅλο τὸ ἸΗ' καὶ πέραν αἰῶνα «ἐν τοῖς ἀνωτέροις τοῦ Γένους σχολείοις». «Διδάσκονται, γράφει ὁ Θεσσαλός, καθὼς εἶδαμε, λόγιος Ἀλέξ. Ἑλλάδιος, εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν λογικὴν τοῦ Σουγδουρῆ καὶ τὴν τοῦ Ἀθηναίου Θεοφ. Κορυδαλέως καὶ αὐτὴν τοῦ Ἀριστοτέλους». Ὁ δὲ Θεσσαλός Ἰω. Πέζαρος ὁ διδάσκαλος, καθὼς ἤδη σημειώσαμε, τοῦ Κ. Κούμα, ἀρχίζει, μαρτυροῦν αὐτὸς ὁ τελευταῖος, τὰ φιλοσοφικά του μαθήματα μὲ «τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λογικῆς τοῦ Σουγδουρῆ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου, μετέβαινεν δὲ εἰς τὴν λογικὴν τοῦ Εὐγενίου». Εἶναι φανερό, πὼς πέρα ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσα ἔκδοσις τῆς Λογικῆς, οἱ μαθητὲς τοῦ Σουγδουρῆ διέσωσαν καὶ διέδωκαν τὶς χειρόγραφες παραδόσεις τοῦ αὐτοῦ τοῦ μαθήματος, πού ἀπετέλεσαν ἐπὶ μακρὰ σειρὰ ἐτῶν βασικὸ βοήθημα ὁλίας καὶ μελέτης του. Εἰς τὸν 4ῷ κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, καθὼς πληροφορεῖ ὁ Σεβασμιωτάτος Κορυτσᾶς (δ.π. σελ. 134) περιέχεται ἐκτὸς παρομοίων πραγματειῶν ἄλλων συγγραφέων (Βλεμμύδου, Παπαβασιλοπούλου κ. ἄ) καὶ πραγματεία περὶ λογικῆς τοῦ Σουγδουρῆ. Παράκλησίν μου γραπτὴ πρὸς τὸν Δ)ντὴν αὐτοῦ τοῦ ιδρύματος γιὰ περιγραφὴ γενικὴ τοῦ χειρογράφου καὶ ἀποστολὴ ὀλίγων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀποσπασμάτων, δὲν τελεσφόρησε. Περὶ τοῦ ἔργου, τέλος, αὐτοῦ τοῦ Σουγδουρῆ, ὁ Σπυρ. Λάμπρος γράφει (Ἐπετηρὶς Παρνασοῦ 1916 σελ. 148) ὅτι «εἶναι ἀρίστη συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σταγειρίτου καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον σταθμὸν ἐν ταῖς Νεοελληνικαῖς ἐκείναις ἀριστοτελικάις μελέταις εἰς ἃς καὶ ἄλλως ἐτράπησαν οἱ λόγιοι Ἕλληνες ἀπὸ ταῦ ἸΖ' αἰῶνος οἰωνεὶ κηρυχθέντες ὑπὲρ τοῦ Μακεδόνα φιλοσόφου κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς νεοπλατωνικοὺς τῶν Μέσων Χρόνων ἐν οἷς ἐπροτοσιᾶται ὁ Πλήθων».

ε) Ἐργο ἐπίσης ἀνέκδοτο μὲ τίτλο «Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁ μὲν ἰταλὶς ἐγγράφειν» ἀποτελεῖ μετάφρασις ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν τοῦ Σουγδουρῆ. Τούτου τὸ πρωτόγραφον καθὼς ἀναφέρει ὁ Εὐλ. Κουρίλας (δ. π. σελ. 102) σώζεται εὐτυχῶς στὸν 77 Κώδικα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ μονῆς τοῦ Μεγ. Σπηλαίου, ἀποτελούμενο ἀπὸ φύλλα 179 σὲ σχ. 4ον καταλήγει δὲ ὡς ἐξῆς: (φ. 137) «τέλος μεταφρασθὲν ἐκ τῆς τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνὴν παρὰ Γεωργίου ἱερέως Σουγδου-

ρῇ τοῦ ἔξ Ἰωαννίνων ἐν ἔτει 1678ῳ ἐν Παταβίῳ καὶ νῦν μετεγράφη παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ πλωτοῦ τοῦ ἐκ Δρυϊνοπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου Ἐπαρχίας καὶ ἐκ χώρας Βομπλοῦ ἐν 1735 ἔτει ὁκτωβρίου 23». Τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ Σουγδουρῆ, καθὼς παραιτηρεῖ ὁ Κ. Κούρκουλας. (Τὸ κῆρυγμα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας σελ. 45 κ. κ.), ἀποδόθηκε ἀρχικὰ στὸ Μελέτιο Μῆτρο (Γεωγράφου) δι' εἰδικῆς δὲ ἐργασίας του ὁ καθηγητὴς Δυοβουνιώτης ἀπεκάλυψε τὸν πραγματικὸν τοῦ συγγραφέα. Τοῦτο, συνεχίζει, σώζεται χειρόγραφο σὲ πολλοὺς κώδικες, διαιρεῖται δὲ εἰς δώδεκα κεφάλαια ἐκτεινόμενα σὲ 45 πυκνογραμμένες σελίδες. Σκοπὸς τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖο σημειωτέον ἔγινε γνωστότατον κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, εἶχε δὲ βαθειὰ ἐπίδραση ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Κηρύγματος, εἶναι νὰ χειραγωγήσῃ μὲ πρακτικὰς κυρίως συμβουλὰς τοὺς ἱεροκήρυκες στὸ δύσκολον ἔργον τους. Ἐνδεικτικὸν τῆς ἐκτιμήσεως, ποὺ περιβλήθηκε τὸ ἔργο τοῦτο, εἶναι ὅτι μὲ βάση αὐτὸ καὶ τὴν πραγματείαν τοῦ Γεωρ. Βλάχου, καταρτίσθηκε ἄλλο ἀξιόλογον ἐγχειρίδιον ὁμιλητικῆς τοῦ ΙΗ' αἰῶνα ἐπιγραφόμενον: «Σύντομος καὶ εὐχερὴς τύπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμιλίας». Καὶ σήμερον ἀκόμα ἡ ἀξία τοῦ πονήματος αὐτοῦ τοῦ Σουγδουρῆ εἶναι σημαντικὴ καταλήγει ὁ συγγραφεὺς «θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον νὰ ἐκδοθῇ καὶ τύποις».

στ') Σύγγραμμα ἀκόμη τοῦ Σουγδουρῆ δυνάμενον νὰ χαρακτηρισθῇ σὰν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργο τῆς ζωῆς του, «πρόνημα ἀξιόλογον καὶ τριάκοντα ἔτων ἔργον» καθὼς τὸ θέλει ὁ Ζαβίρας, ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον. «Συμφωνία Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης» τὸ ὁποῖον «ἡ φθονερὰ τύχη τοῦ Γένους ἡμῶν ἀπεστέρησε τοῦ φωτός» συγκαταλέγεται δὲ μεταξὺ τῶν ὀριστικῶν ἀπωλεσθέντων συγγραμμάτων του. Δυστυχῶς ὁ Ζαβίρας, δὲν παρέχει γιὰ τὸ ἀναντίρρητον ἀξιόλογον αὐτὸ ἔργο ποὺ ὁ Σουγδουρὴς συνέγραψε περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του—τὸν Ἰούνιον τοῦ 1721 «ὥς ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως Δημητ. Προκοπίου μαρτυρεῖ»—περισσότερες εἰδήσεις. Ὁ Α. Δημητρακόπουλος (Προσθῆκαι καὶ Διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελλ. Φιλολογίαν τοῦ Σάθα σελ. 61—62) ποὺ μᾶς δίνει τὴν πιὸ πάνω πληροφορίαν προσθέτει σὲ συνέχεια καὶ τοῦτο: «Ἐν δὲ τῇ τῶν Ἱεροσολύμων Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ σώζονται τοῦ Σουγδουρῆ Ἑρωτοαποκρίσεις τῆς Παπαδικῆς Τέχνης».

ζ) Τέλος, γιὰ νὰ κλείσουμε τὸν κύκλον τῶν γνωστῶν μας συγγραμμάτων τοῦ Σουγδουρῆ, ἀναφέρουμε, πῶς στὸ μὲ τὸν τίτλον: «Ἐλικῶνος Ἀνθη» (65) βιβλίον τοῦ Ἰωαν. Βαπτιστοῦ Κεφαλληνέως ἐκτυπωθέντος παρὰ Ν. Γλυκεῖ τὸ 1680 (αχπ'), περιέχεται καὶ ἐπίγραμμα ὁκτώ στίχων ἐλεγειακῶν τοῦ Δασκάλου, εἰς δὲ τὸ GLAL-LIORI FREGGIATI τοῦ Marco Frango da Candia διαβάζει κανεὶς ἐπίγραμμα ἐπίσης στὴν ἑλληνικὴν τοῦ Σουγδουρῆ, ἀναφερόμενον σὲ ἐπαίνους πρὸς τὸν ἀνωτέρω συγγραφέα (Legrand αἰ. XVII Τ.Ε' σελ. 100). Δυστυχῶς τὰ δυὸ αὐτὰ ἐπιγράμματα τοῦ Σουγδουρῆ, παρὰ τὶς ἀναζητήσεις μου, δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἰδῶ.

8. Ἐπιστολὲς στὴ Χαΐδω

Θεωρῶ σκόπιμον καὶ ἐποικοδομητικὸν ὅλης αὐτῆς ἐδῶ τῆς προσπάθειας, νὰ παραθέσω ἀντὶ ἐπιλόγου μεταφέροντάς τες ἀπὸ τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά (Τ.Δ' σελ. 70—78), ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ἐδημοσίευσεν ἀσχολίαστες ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, ἀφοῦ τις ἀνέσυρε ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ἔξι συνολικὰ ἐπιστολὰς τοῦ Σουγδουρῆ, σταλμένες ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τὴν στὴ Βενιτιά διαμένουσαν ἀδελφὴν του Χαΐδω, ὀλίγον μετὰ τὸ θάνατον τοῦ ἀδρός της Ν. Γλυκῆς. Μέσα ἀπὸ τὰ αὐθεντικὰ καὶ τόσο οἰκεῖα αὐτὰ κείμενα—ἐλλείπει ἄλλων ἀνεκδότων—θὰ ἰδῇ κοντὰ στ' ἄλλα ὁ ἀναγνώστης ν' ἀναδύεται ἀνάγλυφον, περιβλημένην τὸ φωτιστέφανον τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου, τῇ ἰμορφῇ τοῦ Μεγάλου Δασκάλου καὶ θὰ μπορέσῃ ἔτσι μοναχὸς του νὰ ἐκτιμῇ τὴν φρό-

νηση, τὴν ἀνεξικακία, τὸ ἀνώτερον ἦθος καὶ τὶς ἄλλες σπάνιες ἀρετές, ποὺ κοσμοῦσαν αὐτὴ τὴν ἀληθινὰ ὁλοκληρωμένη διδλκὴ προσωπικότητα. Θὰ χαρῇ ἀκόμα τὴν ἀπλὴ γλῶσσα καὶ τὸ ἀπέριττο ὕφος τοῦ γραψίματός του, καθὼς καὶ τὴν πολλαπλὰ ἐκδηλοῦμένη στοργὴ καὶ τὸ ἀγνὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὴν «πολλὰ ἡγαπημένη» ἀδελφὴ Χαΐδω (66) καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ συνανθρώπους του.

Θὰ ἀντιληφθῇ, τέλος ὁ ἀναγνώστης, γιατί δὲν ὑπερέβαλε ὁ Ἀναστάσιος Παπαβοσιλόπουλος, ὅταν ἔγραφε στὸ συμμαθητὴ καὶ φίλο του ἱερομόναχο Μερκοβίτη, ὅτι ὁ Σουγουρῆς ὁ δάσκαλός τους (67) ὑπῆρξε πράγματι «ἐν ἱερεῦσι τῇ πραότητι μέγας καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ μέγιστος» (69).

I

«† Τιμιωτάτη καὶ κατὰ πολλὰ ἡγαπημένη μου ἀδελφὴ κυρία Χαΐδω γλύκαινα τὴν αὐθεντίαν σου ὁλοψύχως ἀσπάζομαι».

Εἰς τὴν πρώτη τοῦ παρόντος ἔλαβε γραφὴν ὁ κύρ Λεοντάρης γλυκὺς ἂ παῦτοῦ, ἡ ὁποία μᾶς ἐφανέρωσε τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μου, τὸν ὁποῖον κς' ὁ Θς' νὰ τὸν ἀναπαύσῃ ἐν σκηναῖς δικαίων καὶ νὰ τὸν ἀξιῶσῃ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας τὴν δὲ αὐθεντίαν σου νὰ διαφυλάττῃ ἀπὸ παντὸς ἀνιαιροῦ συναντίματος εἰς παρηγορίαν πάντων μὲν ἡμῶν, μάλιστα δὲ τῆς μητρὸς μας, ὅτι ἡμεῖς ἐρημοὶ ἀπὸ ἐδικούς· ἡ αὐθεντία σου ὡς φρόνιμη μὴ ρίξῃς τοῦ λόγου σου εἰς λύπην ὑπερβολικὴν μήπως περίψῃ εἰς ἀσθένειαν· ἀλλ' ἡξεύροντας πῶς τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ὅλα τοιαῦτα, καὶ ὅλοι μελλῶμεν νὰ πληρώσωμεν τὸ τοιοῦτον κοινὸν δόξασον τὸν Θ'· καὶ εἰς αὐτὸ καὶ εἰς ὅλα τὰ θελήματα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς θέλει σε κυβερνήσῃ καὶ ἕως τέλους.

Δὲν ἡξεύρω τὴν γνώμην σου ἂν ἀγαπᾷς νὰ ἀπομείνῃς αὐτοῦ ἢ θέλεις νὰ ἔλθῃς ἐδῶ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν μ' ῥα σου· ἡ αὐθεντία σου ἰέλει μᾶς τὸ φανερώσῃ μὲ τίμιον τῆς γράμμα. Μὲ τὸν κύρ Μιχέλη αὐτοῦ νὰ ἀπεράσετε εἰρηνικὰ ὅσον εἶνε τὸ δυνατόν, καὶ νὰ μὴ κουσθῇ τίποτε γγίξιμον ἀναμεταξύ σας, ὅτι εἶνε ἄπρεπον, καὶ ἡ μικρὴ ξενδιαντροπία, φέρνει μεγάλαις μάχαις.

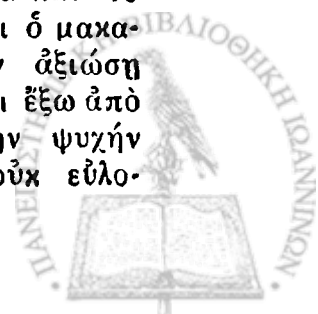
Σοῦ ἔγραψα μὲ ἄλλην μου πῶς τὸ ἀνηψίδι μας τὸν Λάμπρον ἦλθε, καὶ τὸ μαθαίνω ἀράδα τὰ γράμματα, πλὴν ἂν ὀρίξῃς στείλῃς του νὰ κάμῃ ἓνα κοντόπι, καὶ τέσσερες πῆχεις ἀτλάζι δι' ἐνο ντουλαμᾶ, ἢ τίποτε παλαιὰ ἀπὸ δικά σου, ὅτι δι' αὐτὸ εἶναι ὅλα χρειαζόμενα. Λογιάζω ὁ μακαρίτης νὰ σᾶς ὤφησε καλὰ κυβερνημένα, ὅμως πάλιν ἂν ὀρίσετε στείλετέ μας μίαν κόπιαν ἀπὸ τὴν διαθήκην διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰ πάντα καλότερα. Διὰ τὸ ζευγάρι σας εἰς βελιζίσταν ἂν ὀρίσῃς νὰ κάμῃς τώρα ὀρινά (;) ἐπίτροπον καὶ νοικοκύρην μὲ γράμμα σου, διὰ νὰ ζωοτροφίξῃται τὸ ἀνηψίδι μας· ἡ κοκῶνα σὲ προσκυνᾷ καὶ εἶναι πολλὰ μετανοιωμένη ὅπου ἦρθε ἐδῶ· ὁ δὲ κς' βοηθός σας.

Ἡ κυρία μητέρα σας σᾶς χαιρετᾷ καὶ ὅλο ἔχει ἐλπίδας καὶ τώρα ποῦ εἶσαι ἐλεύθερη νὰ ἔλθῃς νὰ σὲ ἀπολαύσῃ· καὶ ὁ Γεώργιος τὸ ἀνηψίδι μας σὲ προσκυνᾷ
1694 Φεβρ. 4 ἐν Ἰωαννίνοις.

Ἀδελφός σου ἡγαπητός

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς».

«Σήμερον ὅπου εἶναι δέκα τοῦ παρόντος ἔλαβα γραφὴ σου, καὶ ἐδόξασα τὸν Θεὸν ὅπου εἶσαι καλὰ· πλὴν μὴ βάνῃς τὸ πικρὸν τόσον εἰς τὴν καρδίαν σου, ἀλλ' ἐπίρριπον ἐπὶ κν' τὴν μεριμνά σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. Ἐλαβα καὶ τὸ ροῦχο διὰ τὸ ἀνηψίδι μας καὶ τὴν πασχάλια θέλω τοῦ τὸ κόψη. Ἰδα ὅτι ὁ μακαρίτης σου ὤφησε τὴν κυβερνήσιν σου κατὰ τὸ πρέπον καὶ ὁ Θς' νὰ τὸν ἀξιῶσῃ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας· πλὴν ἔχω χρέος νὰ τῆς εἰπῶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου θεληματικὸς σου ὤφησε, μὴ λεμαργήσῃς καὶ βλάβῃς καὶ τὴν ψυχὴν σου μὲ τίποτε ξένον καὶ παράλογον πρᾶγμα καὶ ἀδικον, ὅτι ἡ ἀδικία οὐκ εὐλο-

γεῖται. Ἄρον τὸν σὸν καὶ ὑπαγαί. Ἐμάθαμε πῶς ὁ κύρ Μιχέλης ἔβαλε τὸν Πᾶνο Στράτη εἰς τὸ μαγαζί του, καὶ λογιᾶζω νὰ τὸ κυβερνήσῃ, μάλιστα ποῦ ἔχει καὶ τὴ σταμπαρία, καὶ αὐτὸς ἔχει τὴν εἶδῃσιν· ἡ αὐθεντία σου ἕως ὅπου εἶναι αὐτοῦ ὁ κύρ Μιχέλης καθήσατε ἀντόμα εἰρηνικά, καὶ ὅταν θελήσῃ νὰ μισεύσῃ κίταξε κυβερνήσου ὡς φρόνημη καὶ εὖραι σπῖτι παστρικό νὰ καθήσῃς νὰ εἰρηνεύσῃς ἕως ὅπου Θεοῦ θέλοντος νὰ ἔλθῃς καὶ ἐδῶ μὲ κανένα συγγενῇ μας. Εἶχον γράψει τοῦ μακαρίτου διὰ ἓνα μοσκέτο ἀπὸ τὰ μικρά, καὶ ἂν ὀρίζῃς στείλαι μᾶς το. Γράψαι μας καταλεπιτῶς πάντα, καὶ μάλιστα στείλαι μου καὶ μία κόπια ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου, καὶ μὴ ἀλησμονήσῃς.

Διὰ τὸ σχολεῖόν μας εἶνε δύο χρόνους ὅπου δὲν μᾶς ἔδωσαν τίποτε, καὶ κᾶν ἡ αὐθεντία σου μεσίτευσον εἰς τὸν κύρ Ἰωάννην Ἱερομνήμονα νὰ μᾶς στείλῃ τίποτε.

Τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ Κοθωνόπουλα πολλὰ προσκυνῶ, καὶ ἡ βοήθεια τους καὶ ἡ συμβουλή τους μὴ λείπουν ἀπὸ λόγου σου, τοὺς παρακλῶ ὁ δὲ κς' εἴη βοηθός σας».

II

«Τιμιωτάτη καὶ πολλὰ ἡγαπημένη μου ἀδελφὴ κυρία Χάϊδω γλύκαινα τὴν αὐθεντίαν σου ἀκριβῶς προσκυνῶ· ἡ κυρία μητέρα μας πολλὰ σὲ χαιρετᾷ. Ἐλάβομεν τὸ τίμιον σου γράμμα γραμμένον πρὸς τὴν κυρίαν μητέρα μας, καὶ ὀρίζεις νὰ σοῦ δώσωμεν εἶδῃσιν διὰ τὸ προικίον σου, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἦντες τὸ προικοσύμφωνον σου, ὅμως λογιᾶζω τώρα ὅπου ἦλθεν αὐτοῦ ὁ κύρ Μιχέλης θελετε τὸ εὔρη εἰς κανένα κουτί, ὅτι ὁ μακαρίτης τὰ ἐφύλαγε ὅλα καλὰ· ἰδοὺ λοιπὸν ὅπου σοῦ γράφω ἐδῶ τὰ ὅσα μοῦ εἶπεν ἡ μητέρα μας, ὅτι δὲν ἤξεύρω κανένα ἐγώ.

Τὰ μετριτὰ λοιπὸν ὅπου ἐτάξαμεν τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ μας ἦταν ἄσπρα 70000 πλὴν δι' αὐτὰ τοῦ ἐδώσαμεν ἓνα ἄλυσον χρυσὸν χονδρὸν μὲ μαχτούλι διὰ ἄσπ''

ἓνα σαχαντρίκι χρυσὸ μὲ μαργαριτᾶρι	18000
φοινίκια χρυσᾶ	8000
μαργίλι χρυσὸ	6000
μία σαλιτζίρα ἀσημένια	3000
καὶ ἓνα ἀργαστήρι τζερετζίτικο	15000
	20000

σοῦμα=70000

Μὲ ταῦτα τὰ ἄνωθι ἐπληρώθησαν τὰ μετριτὰ σου ὅλα. Ἐξω ἀπ' αὐτὰ ὅπου ἐβάλθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς τόπον μετριτῶν, τοῦ ἐδώσαμεν καὶ ἄλλα εἰδήματα διὰ προικίον σου δηλαδὴ ἓνα ἄλυσον χρυσὸν μικρότερον· ἓνα ζευγάρι μπελιζίκια, μαργαριτᾶρι σχοινία 9· ποτήρι ἀσημένιο ἓνα καὶ μία κούπα ἀσημένια· δακτυλίδια φλορένια 7· κεμέρι σιατήρικο ἓνα· καὶ τὸ μισὸ ζευγάρι· πλὴν ἤξευρε ὅτι ὅταν ἐπάνδρευσεν ἡ μητέρα μας τὴν ἀδελφήν μας Βασιλικὴν σοῦ ἔδωσε, ὡς μὲν λέγει ἡ μητέρα μας, τὸ ἄλλο μισὸ ζευγάρι, καὶ τῆς ἔδωσες τὸ ἄνω ἀργαστήρι καὶ τὸ ἐπούλησε. Εἰς τρόπον ὅπου τὸ ἀργαστήρι σοῦ λείπει, ὅμως πάλιν ἔχεις ὅλον τὸ ζευγάρι ἐδικόν σου· διὰ τὸ ὁποῖον κάμε μας ἐπίτροπον μὲ γράμμα σου νὰ τὸ κιτάζω, διὰ νὰ ζωοτροφηῖται τὸ ἀνηψίδι μας καὶ ἡ μητέρα μας.

Τὰ τεψία ποῦ εὐρίσκονται ὅλα ἐδῶ εἰς τὸ σπῖτι μας· πλὴν δύο σώκια καὶ ἓνα παγοῦρι μέγα ἔχει ὁ κύρ Μιχέλης εἰς τὰ χέρια του. Τοῦτα σοῦ τὰ ἐσημείωσα καθὼς ὥρισες, πλὴν πάλιν σοῦ λέγω, ὅτι νὰ φυλαχθῇτε, νὰ μὴ μαλώσετε τίποτε μὲ τὸν κύρ Μιχέλην, μόνον μὲ τὸ εἰρηνικὸν ὅσον ἠμπορεῖτε, ὅτι εἴτῃ ἀρέσει καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ ξεδιαντραπῇτε, θέλετε λάβῃ κατηγόρια μεγαλωτάτη. 1694 Μαρτίου. Ἀπριλίου 10.

Τούταις ταῖς ἡμέραις ἔλαβα γραφὴ σου ἴδα ὅπου ἀρχισεν ὁ κύρ Μιχέλης νὰ

σὲ πειράζῃ, πλὴν ἡ ἀφεντία σου ὡς φρόνιμη μὴ λυπηθῇς τίποτε καὶ πέσης εἰς ἀσθένεια μόνον ἀφῆσέ τον εἰς τὸν δίκαιον κριτὴν, ὁ ὁποῖος θέλει δώσῃ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του καὶ τὰς βουλὰς του. Ὁ κύρ Μιχέλῃς μοῦ γράφει ποῦ τοῦ ἐπὶ-
 ρες μεγάλη σοῦμμαν ἀπὸ τὸ σηρίνιον καὶ τοῦ ἑμαρτύρησες μοναχά, 1400 δου-
 κάτα· δὲν ἠξεύρω ἂν εἶνε ἀλήθεια, ἢ αὐτὸς τὰ γεννάει μὲ τὸν νοῦν του διὰ τὰ
 καλαθροπιστῇ, καὶ τὰ δείξῃ πῶς ἐκεῖνο ποῦ λέγει εἶναι ἀλήθεια· ἡ αὐθεντία σου
 δὲν μᾶς σημειώνει τίποτε, πλὴν ἠξευρε πῶς ἕως ὅπου ἔζη ὁ μακαρίτης γαμβρός
 μας ἦτον ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἀκούωμεν μόνον τὴν ὑγείαν σας. Εἰμὴ ἀπέδω πρός,
 ἀγαποῦμεν νὰ μᾶς γράφῃς καταλεπτῶς κάθε πρᾶγμα δι' ὅλαις ταῖς ὑποθέσεις σου,
 ὅτι εἶνε ἄπρεπον ἄλλοι νὰ μᾶς ὁμολογοῦν δι' ἐσᾶς καὶ ἡμεῖς νὰ μὴν ἠξεύρωμε
 τίποτε· ἔτι ἐνθιμίθῃ ἡ μητέρα μας πῶς σοῦ ἔδωσεν διὰ προικίον τρεῖς ὄψαις, τρία
 σενδόνια, τρία παπλώματα, τρεῖς μαξιλάρες, ἕξ προσκέφαλα μετὰ σοντίματά
 τους· εἶνε καὶ ἄλλα ὡσὰν ντουλαμάδες μακριμάνικο, γιλέκια καὶ ἄλλα τὰ ὅποια
 δὲν κάνει χρεῖα (λογιάζω) νὰ τὰ γράψωμε· ἡ ἀφεντία σου κυβερνήσου μὲ τὸ εἰρη-
 νικὸ ὅσον εἶναι δυνατόν, ὅτι ἔτζη σοῦ πρέπει, εἰ δὲ καὶ αὐτὸς πάλιν κάνει ἐκεῖνα
 ὅπου δὲν πρέπει, θέλει λάβῃ τὴν ἀνταμειβὴν ἐκ Θεοῦ, καθὼς ἐδῶ ἔλαβεν τὴν κα-
 τηγορίαν ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς συμπατριώτας μας. Τὸ ἀνηψίδι μας ἐχθὲς τὸ
 ἔβαλα εἰς τὸ Εἰτέχω καὶ σὲ προσκυνᾷ· τὰ ἐξαδέλφια μας τὰ κοθωνόπουλα πολλὰ
 προσκυνῶ· στείλαι μου μία κόπια ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ μακρυτοῦ γαμβροῦ μου,
 ἀλλέως μὴ κάμῃς· σοῦ ἔγραφα καὶ μὲ ἄλλην μου πῶς τὸ ροῦχο διὰ τὸ ἀνηψίδι
 μας τὸ ἔλαβα, καὶ τὴν ποδιὰν τῆς μητρός μας ὁμοίως. Ὅρίζεις νὰ σοῦ γράψω
 διὰ τὸ ζευγάρι ὅπου εἶνε εἰς βελτίζιστα καὶ γίνωσκε πῶς εἶναι ὅλα ἐδικὰ σου, καὶ
 μὴ σε γελάσῃ τινὰς καὶ τὸ δώσης μόνον γράψαι μου νὰ τὸ κυβερνήσω ἐγώ, καὶ
 εἰς τὴν γραφὴν ὅπου θὰ γράψῃς διὰ τὸ ζευγάρι, βάλε καὶ δύο μάρτυρας νὰ ὑπο-
 γράψουν καὶ στείλαι τὴν ἐδῶ εἰς ἐμὲ διὰ νὰ γένω νοικοκύρης. Ταῦτα κατὰ τὸ
 παρόν, ὃ δὲ κς' εἶη μετὰ σοῦ. 1694 Ἀπριλίου 19 εἰς Ἰωάννινα. Γράμμα σου νὰ
 ἔχω με τὸ συχνό.

Ἀδελφός σου ἡγαπητός
 Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σουγδουρῆς

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΙΧ. ΠΙΧΤΟΣ

1860—1939

Ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Πίχτου, ἑνὸς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τοῦ Μετσόβου κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ γαμβροῦ ἐπὶ πρώτη ἀνεψιᾷ—Εἰρήνῃ Γ. Τσαπέκου—τοῦ Μεγάλου Ἑθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, —ἐκ τῆς ἀδελφῆς του Χαΐδως. Σπουδάσας νομικὰ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ ὁ Νικόλαος Πίχτος μετέβη ἀκολούθως εἰς Εὐρώπην—Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν—ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του. Ἐπιστρέψας τὸ 1920 εἰς Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Μετσόβῳ, ὁπόθεν δὲν ἀπεμακρύνθη μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1939. Κατὰ τὴν ἐν Μετσόβῳ μακρὰν διαμονήν του ἐπεχείρησε πολλὰς ἐκδρομὰς κατὰ τοὺς θερινοὺς ἰδίᾳ μῆνας εἰς τὰ περὶ τὸ Μέτσοβον βουνὰ Περιστερί, Μαυροβοῦνι, Τσούκα Ρόσσα, Φάγκου Σκρίπτου καὶ ἄλλας γραφικὰς τοποθεσίας, συνοδευόμενος πάντοτε ἀπὸ 7—10 φίλους τοῦ Μετσοβίτας καὶ δαπανῶν ἀφειδῶς διὰ τὰς ἐκδρομὰς αὐτάς. Τὰς ἐκ τῶν ἐκδρομῶν αὐτῶν ἐντυπώσεις του περιέγραψε μὲ ἀρκετὴν γλαφυρότητα εἰς μίαν μελέτην του, ἐκδοθεῖσαν πρὸ ἐτῶν εἰς βιβλίον, καὶ ἐπιγραφομένην «Αἰσθητικὴ τῆς Πίνδου». Ἐτρεφε μεγάλην ἀδυναμίαν διὰ τοὺς παλαιοὺς Μετσοβίτικους χοροὺς καὶ μεγαλυτέραν διὰ τὸν κλειστὸν χορὸν τῶν κοριτσιῶν, μοναδικὸν ἐν Μετσόβῳ καὶ χορευόμενον μὲ τραγούδια, ποὺ τραγουδοῦν τὰ κορίτσια χωρισμένα εἰς δύο ὁμάδας μὲ μίαν συγκινητικὴν ἁμίλλαν. Τόσων πολὺ ἐνεθουσιάζετο ἀπὸ τὸν χορὸν αὐτὸν τῶν κοριτσιῶν, ὥστε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ χοροῦ μὲ σφουρίγματα κατὰ παλαιὸν ἔθιμον ἀπὸ ἀγόρια, προσέφερε κιβωτίδια γεμᾶτα λουκούμια εἰς τὰς χορευτρίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁπότε δὲν ἐγένετο χορὸς μὲ τὰ χιόνια, ἀγόραζε μεγάλες καὶ γερὲς τριχιές γιὰ κούνιες—αἰῶρες—στὶς ὁποῖες ἀνέβαιναν τὰ κορίτσια καὶ αἰωροῦνταν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μὲ τὴν βοήθειαν ἑνὸς κοριτσιοῦ, ποὺ μὲ μιὰ μικρότερη τριχιά δεμένη στὸ κάθισμα τῆς κούνιας, κατηύθυνε τὸ θαυματικὸ αὐτὸ παιγνίδι, συνοδευόμενο ἀπὸ συνεχῇ χουχουτίσματα—φωνὲς χοὺ χου χου—ἐκείνης ποὺ εὗρίσκετο σιὴν κούνια. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ τῆς κούνιας ἐγένετο τὸν χειμῶνα τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτὰς εἰς τὸν χειμῶνα. Ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀναζήσουν ζωηρότερα καὶ ζωντανώτερα τὰ παλαιὰ τοῦ Μετσόβου ἔθιμα. Ἡ κηδεία του ἐγένετο ἐκ τῆς οἰκίας του εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους μὲ συνοδείαν ἐγχωρίων μουσικῶν ὁργάνων τοῦ Μετσόβου, ἐν ᾧ οἱ ὀργανοπαῖκται ἐπαιζαν καὶ ἐτραγουδοῦσαν τραγούδια τοῦ γάμου, ὅπως «θέλω ν᾿ ἄβγω νάϊ πααίνω κι' ἡ ἀγάπη δὲν μ' ἀφήνει, κίνησα τὸν δρόμο δρόμο τὸ στενὸ τὸ μονοπάτι, βρίσκω μιὰ μηλιά στὸν δρόμο ποῦταν φορτωμένη μῆλα...» σύμφωνα μὲ ἐκφρασθεῖσαν τελευταίαν ἐπιθυμίαν του! Οἱ Μετσοβῖται ὀφείλουν νὰ στήσουν μίαν ἡμέραν τὴν προτομὴν τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ τέκνου τοῦ Μετσόβου, ποὺ ἐκληρο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 391.

δότησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν γενέτειράν του, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ὅσον ἐλάχιστοι συμπατριῶται του. Εἰς τὴν διαθήκην του, ἣτις συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τὸ 1938 καὶ εἰς ἓνα κωδικοῦ, πρὸς ἐπρόσθεσιν τὴν 27ην Αὐγούστου τοῦ 1939, διατάσσει τὰ ἀκόλουθα: Ἐγκαθιστᾷ κληρονόμον τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον, ὑποχρεούμενον δύο μῆνας μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ διανεῖμῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ Μετσόβου ἑκατὸν χιλιάδας προπολεμικῶν δραχμῶν. Ἡ διανομὴ αὕτη δέον νὰ γίνῃ εἰς εἶδη, ἥτοι ἄρτον, κρέας, καὶ οἶνον, τῶν πτωχῶν ὑπολογιζομένων εἰς ἄτομα καὶ ὄχι εἰς οἰκογενεάς. Ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ διαθέσῃ πενήντα ἄλλας χιλιάδας δραχμῶν, αἵτινες θὰ δαπανηθοῦν εἰς γεύματα προσφερόμενα εἰς φίλους του Μετσοβίτας καὶ ἰδιαίτερος εἰς ἐκείνους, πρὸς ἔλαβον μαζὺ του μέρος εἰς τὰς πολλὰς ἐκδρομὰς του. Ὁλόκληρον τὴν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος—ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ—εὐρισκομένην κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του κληροδοτεῖ εἰς τὴν Κοινότητα Μετσόβου, ὑπὸ τοὺς ὅρους τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων καὶ τόκων τοῦ κεφαλαίου νὰ παραμείνῃ ἄθικτον καὶ ἀκέραιον εἰς τὰς οἰκείας Τραπεζὰς μέχρις ὅτου κεφαλοποιούμενον καὶ αὐξανόμενον θεωρηθῇ πληθύνει καὶ ἐπαρκὲς διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐπομένων Κοινοτικῶν ἔργων, χάριν τῆς Κοινοτικῆς τοῦ Μετσόβου. α) Νὰ κατασκευασθοῦν ὁλόκληρα τὰ ὑδραγωγεῖα τῆς Πολιτισίας, τῆς Γκούρας καὶ λοιπῶν περιφερειῶν Μετσόβου ἐκ σωλῆνων σιδηρῶν χυτῶν, τοποθετουμένων ἐπὶ νέων ἐδαφικῶν γραμμῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν ἤδη λειτουργούντων. β) Νὰ κατασκευασθῇ καὶ οἰκοδομηθῇ Ἡλεκτρικὸν ἐργοστάσιον πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἱκανὸν νὰ φωτίσῃ ὁλόκληρον τὴν κωμόπολιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν περιφέρειαν τοῦ Μετσόβου. Τὸ ἕτερον ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων καὶ τόκων τοῦ κεφαλαίου τῆς εἰς τὴν Κοινότητα κληροδοτουμένης περιουσίας νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ εἰσπράττεται καὶ νὰ δαπανᾷται εἰς Κοινοτικά καὶ Σχολικά ἔργα, ἀγορὰν φωνογράφου μετὰ ἰσχυροῦ μεγαφώνου πρὸς τοποθέτησίν του εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσα τοῦ Ἀβερωφείου Σχολείου χάριν τῶν μαθητῶν, διανομὴν εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος εἰς δύο καλύτερας χορευτρίδας καὶ τραγουδιστρίδας τοῦ Μετσόβου, ἀγάμους, διανομὴν δέκα χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος εἰς δύο ἀγάμους νέους, πρὸς ἣν θελον θεωρηθῇ καλῦτεροι χορευταὶ εἰς τοὺς μεγάλους μικτοὺς δημοσίους χορούς, διανομὴν δέκα χιλιάδων δραχμῶν εἰς τοὺς καλῦτεροὺς ὀργανοπαίχτας, τοὺς καλουμένους γύφτους, καὶ καταβολὴν δέκα χιλιάδων δραχμῶν εἰς τὴν Κοινότητα Ἀνηλίου διὰ κοινωφελῆ ἔργα, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ ἡμίσεως τοῦ ἀνωτέρω χρηματικοῦ ποσοῦ μετὰ τὰς ἐκτεθείσας δαπάνας νὰ δαπανᾷται διὰ τὸν φωτισμόν, τὴν καθαριότητα, τὴν ἐπισκευὴν δρόμων, σχολικῶν κήπων, γεφυρῶν, δειροστοιχιῶν, κοινοτικῶν πάρκων, ἀγορὰν ραδιοφώνου μεγάλου, κατασκευὴν κινηματογράφου, κατασκευὴν Γυμναστηρίου εἰς κατάλληλον γήπεδον. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ Γυμναστήριον διατάσσει νὰ τοποθετηθῇ ἐν καιρῷ μία προτομὴ τοῦ ἀρχαίου Θεοῦ ἔρωτος καὶ παραπλεύρως ταύτης προτομὴ τῆς ἀρχαίας Θεᾶς Εἰρήνης, φερούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὸ τέκνον τῆς τὸν πλούτον. Ἐν συνεχείᾳ παραγγέλλει τέλεσιν ἀνὰ διετίαν ἢ τετραετίαν πανηγυρικῶν ἐορτῶν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον εἰς τὸν ἀνοικτὸν χρόνον τῆς Ἀγίας Τριάδος, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ χορεύωνται οἱ πατροπαράδοτοι Μετσοβίτικοι χοροὶ καὶ νὰ προσφέρονται πλούσια γεύματα εἰς τοὺς χορευτάς. Ἐν τέλει παραγγέλλει προκήρυξιν χρηματικῶν ἐπάθλων εἰς ποιητάς, λογοτέχνας καὶ μουσουργούς, ξένους καὶ Μετσοβίτας, οἵτινες ἤθελον γράψῃ ἢ μελοποιήσῃ ἔργα λογοτεχνικά ἢ ποιητικά ἐξυμνοῦντα καὶ ἐγκωμιάζοντα τὴν αἰωνίαν ζωὴν, τὴν ἀγαθότητα καὶ χρησιμότητα τῶν ὑδάτων καὶ τῶν φώτων καὶ τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας τῶν τριῶν Θεαινῶν χαρίτων τῆς Ἀγλαίας, τῆς Εὐφροσύνης καὶ Θαλείας. Πάντα τὰ κληροδοτήματα ταῦτα, συνεχίζει ὁ ἀείμνηστος Πίχτος εἰς τὴν διαθήκην του, καθορίζει πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τοῦ πατρὸς του Μιχαὴλ Ν. Πίχτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Κων(τίνου) Μιχ.

Πίχτου, ἀπὸ τοὺς μόχθους τῶν ὁποίων προέρχονται ὅλα τὰ χρήματα αὐτά. Παρακαλεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ διαθέτης κατὰ τὸν θάνατόν του νὰ μὴ γίνουν οὔτε κηδεῖα, οὔτε ἐνταφίσεις ἐπιδεικτική, οὔτε μνημόσυνα πομπώδη, οὔτε λόγοι νὰ ἐκφωνηθοῦν, οὔτε νεκρολογίαι διὰ τῶν ἐφημερίδων νὰ δημοσιευθοῦν. Ἐν τέλει διὰ προσιθεμένου κωδικέλλου, γραφέντος τὴν 7ην Αὐγούστου 1939 ἐπιφέρει τὴν ἀκόλουθον τροποποίησιν : « Ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τῆς εἰρημένης διαθήκης μου ὀριζομένου Κοινοτικοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινότητος Μετσόβου πρὸς διαχείρισιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπὸ τῆς εἰρημένης διαθήκης μου καθοριζομένου διὰ τὴν Κοινότητα Μετσόβου κληροδοτήματός μου, διορίζω καὶ ἐγκαθιστῶ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας πρόσωπα, πρόεδρος, μέλη καὶ ὁργάνωσις καθορίζονται ὡς ἑξῆς : Πρόεδρον τῆς διαχειριστικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ταύτης διὰ τὸ κληροδότημά μου τῆς Κοινότητος Μετσόβου ὡς εἴρηται ἐπιτροπῆς ὀρίζω τὸν Εὐάγγελον Ἀναστασίου Ἀβέρωφ, οἰκονομολόγον, ἔχοντα εὐρεῖαν πρωτοβουλίαν καὶ μέλη 1) τὸν Μιχαὴλ Λούκαν δημοσιογράφον Μετσοβίτην (Παλμούσης), 2) τὸν Γεώργιον Σταύρου, ἐκπαιδευτικόν, 3) τὸν Ἀθανάσιον Μποσβάρν, χημικόν, 4) τὸν Σπυρίδωνα Βεληβάσην, διευθυντὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Μετσόβου καὶ 5) τὸν Ἰωάννην Ἀθανασίου, τμηματάρχην τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς Μιχαὴλ Λούκας καὶ Γεώργιος Σταύρου, ἀποθανόντες πρὸ ἐτῶν, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ρόζου, δημάρχου Μετσόβου, καὶ τοῦ Ἰωάννου Δημ. Τσανάκα, δημοδιδασκάλου. Τὸ κληροδότημα τοῦ Νικ. Πίχτου μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπελογίσθη εἰς δώδεκα χιλιάδας χρυσῶν λιρῶν Ἀγγλίας καὶ ἓνα σελαστὸν μέρος τούτων ἀναληφθὲν ἀπὸ τὰς Τραπεζὰς τῆς Αἰγύπτου κατετέθη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀθήναις, προκειμένου νὰ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τοῦ κληροδοτήματος. Μὲ τὸν ἐπακολουθήσαντα ὁμῶς δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἰταλογερμανῶν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεμνηδενίσθη ἡ ἑλληνικὴ δραχμὴ, τὸ κληροδότημα ἡλαττώθη σημαντικῶς καὶ περιωρίσθη εἰς 150 Μετοχὰς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Αἰγύπτου

» 100 » » Ἑλλάδος

» 100 » Τραπεζῆς Ἑλλάδος

καὶ εἰς ἓνα ἀκίνητον ἐν Ἰωαννίνοις, ἀποφέρον ἐτήσιον ἐσόδημα ἐξ ἐνοικίων ἀνερχόμενον εἰς 48.000 δραχμάς.

Ἡ λειτουργία τοῦ κληροδοτήματος Νικ. Πίχτου ἤρχισε τὸν Αὐγούστον τοῦ 1960 καὶ τὴν 21ην τοῦ μηνὸς ἑορτάσθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ « Ἡμέρα τῆς χαρᾶς » ἐν Μετσόβῳ καὶ κατ' αὐτὴν ἐχορεύθησαν εἰς τὸ Γυμναστήριον διάφοροι Μετσοβίτικοι χοροὶ ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια μὲ μουσικὴν ἐγχωρίων μουσικῶν ὁργάνων τὰ ἀγόρια καὶ μὲ τραγούδια τὰ κορίτσια. Ἡ ἐλανόδικος ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Γ. Ρόζου δημάρχου, Σπ. Βεληβάση συνταξιούχου δημοδιδασκάλου καὶ Ἰωάννου Τσανάκα δημοδιδασκάλου ἐβράβευσε διὰ διαφόρων χρηματικῶν ποσῶν διὰ τὰς καλυτέρας στολάς, χοροὺς καὶ τραγουδι τοὺς ἀκολούθους : Ἑλένην Μπίσσα, Ἑρασμίαν Γ. Τρίχα, Ἑλένην Χρόνη, Βασιλικὴν Σιούτα, Ἑλένην Καρασούλη, Μαρίαν Γκέγκιον καὶ Χαῖδω Τέτσιου, τοὺς Ἀπ. Τσαρούχην καὶ Δημ. Α. Μπίσσαν, προσέτι δὲ καὶ τοὺς ὁργανοπαίκτας. Τὸ τέλος τῶν ἑορτῶν ἐκάλυψαν ζωηραὶ ἐπευφημίαι ὑπὲρ τοῦ συμπατριώτου ὑπουργοῦ κ. Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ—Τοσίτσα, ὅστις παρηκολούθησε τὴν ὥραίαν καὶ συγκινητικὴν ἑορτὴν μαζὺ μὲ τὰς δημοτικὰς καὶ δημοσίας ἀρχὰς τῆς κομοπόλεως καὶ πλῆθος Μετσοβιτῶν καὶ παραθεριστῶν, ὑπερβαινόντων τοὺς χιλίους (1). Ἡ ἐκτελεστικὴ τοῦ

(1) Ἡ ἐν λόγῳ ἑορτὴ τῆς χαρᾶς ἤρχισε τὴν πρώτην τῆς 21ης Αὐγούστου ἡμέραν Κυριακῆς, εἰς τὸ Τουριστικὸν Περίπτερον, ὅπου ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ Ἀβέρωφ—Τοσίτσα καὶ πολυπληθοὺς ἀκροατηρίου ἐκ Μετσοβιτῶν καὶ παραθεριστῶν ὁμιλήσεν ὁ γνωστός Ἡπειρώτης λόγιος καὶ συγγραφεὺς κ. Βασίλειος Κραϊνίτης μὲ θέμα « Μέτσοβον, εὐδωδιαστὴ πατρίς εὐεργετῶν ».

κληροδοτήματος Πίχτου επιτροπή, ἐκτὸς τῶν 10.000 δραχ. τὰς ὁποίας ἐδαπάνησε δι' ἑπαθλα τῶν χορευτῶν καὶ ὀργανοπαικτῶν, διέθεσε 50.000 δραχ. διὰ τὴν κατασκευὴν κέντρου παιδικῆς χαρᾶς, νοτίως καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς πλατείας Τοσσίστα ἐπὶ καταλλήλως διαμορφωθέντος οἰκοπέδου, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ διαθέτου ἀπεφάσισε τὴν διάθεσιν 40.000 δραχμῶν ἐτησίως πρὸς ἀπόσβεσιν δανείου ὑδρεύσεως τοῦ Δήμου Μετσόβου ἐξ 600.000 δραχμῶν. Διέθεσεν ἐπίσης τὸ ποσὸν τῶν 5.328 δραχμῶν ὡς δαπάνην συμμετοχῆς εἰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Δωδώνης.

Τὸ Μέτσοβον ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ δύο μικροδωρητὰς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τὸν Δημήτριον Ὁκαν καὶ τὸν Δημήτριον Φάφαλην ἀπὸ τὴν συνοικίαν Ἀγίων Ἀποστόλων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΚΑΣ

Γέννημα καὶ θρόμμα τοῦ Μετσόβου, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 ἐνετάχθη εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Μετσοβίτας Τσάπον, Βοΐλαν καὶ Σαρακιώτην ἀνταρτικὴν ὁμάδα καὶ ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Ἀβδῆ Πασᾶ εἰς τὴν θέσιν Γκρίζον, παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μετσόβου ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ Ὁκας συνηνώθη μὲ τοὺς ἀντάρτας τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Θεοδωράκη Γρίβα καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ὅπου ἔζη ἐπαγγελ-λόμενος τὸν ὑπαίθριον τροχιστὴν μαχαίρων ψαλιδίων καὶ ξυραφίων. Μίαν χειμερινὴν πρωΐαν εὐρέθη νεκρὸς εἰς τὸν σταῦλον ἑνὸς πανδοχείου, ὅπου διέμεινεν. Ὁ θάνατος, ὡς διεπιστώθη, προῆλθεν ἀπὸ πείναν καὶ ψύξιν. Ἐρεῦνης γενομένης ἐπ' αὐτοῦ τότε εὐρέθη ἐρραμένον εἰς τὰ θυλάκια τοῦ γιλέκου του ἐν εἰκοσόφραγκόν μὲ τὸ σημεῖωμα: ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ὅταν ἐγνώσθη τὸ γεγονός, τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἔσπευσε νὰ τελέσῃ δι' ἰδίας του δαπάνης τὴν κηδείαν τοῦ Ὁκα καὶ νὰ ἀναγράψῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὸν πίνακα τῶν δωρητῶν του. Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωάν. Ὀλύμπιος ἐξαίρων τότε τὸ μεγάλο κληροδοτήμα τοῦ δωρητοῦ Πλατυγένους (1858) ἐκ διακοσίων καὶ πλέον χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν προσέθηκεν ὅτι: ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τάσσεται καὶ τὸ ἐκ δραχμῶν εἴκοσι οὐχ ἦττον κατανυκτικὸν κληροδοτήμα τοῦ ἐκ Μετσόβου τῆς Ἡπείρου ἀκονιστοῦ ξυραφίων Δημητρίου Ὁκα, προσενεγκόντως τὸ λεπτὸν τῆς χήρας εἰς τὸ κοινὸν τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλλήνων ἀκονιστῆριον, οἷον εὐστόχως χαρακτηρίζεται τὸ Πανεπιστήμιον.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΑΦΑΛΗΣ

Καὶ οὗτος τέκνον τοῦ Μετσόβου καὶ ἐκ τῆς ἰδίας συνοικίας προερχόμενος εὐρέθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰκάζετο ὡς ὑπηρετῆς καὶ ἀπὸ τὸ ὑστέρημα του ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον μίαν χρυσὴν λίραν Ἀγγλίας, ἐκτιμηθεῖσαν 25,05 χαρτίνας δραχμᾶς. Ὁ Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Νεόφυτος Βάμβας—ὅστις μετέφρασεν ὁλόκληρον τὴν παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν—λογοδοτῶν τότε δημοσίᾳ καὶ ἀναγγέλλων τὴν ἐκ δραχμῶν 25,05 δωρεὰν τοῦ Δημητρίου Φάφαλη, μετερχομένου τὸ τοῦ ὑπηρετοῦ ἔργον, ἐπέλεγεν ὑπερφάνως:

«Τὶ δὲν ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ Ἔθνος ἔχον τοιαύτας ψυχάς, ἐννοῶν μὲν ἴσως διὰ τούτου καὶ τὰ πρόσφατα κατορθώματα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀλλὰ καὶ οἶονεὶ προφητεύων τὰ ὅσα μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔμελλε τὸ Ἔθνος νὰ ἐπιτελέσῃ ἀργότερον.

MARTYRES THS ΠΙΣΤΕΩΣ

Καὶ Μάρτυρα τῆς πίστεως παρουσιάζει τὸ Μέτσοβον. Τοιοῦτος εἶναι ὁ νεο-
μάρτυς Νικόλαος, τὸ γένος Μπασδάκη καὶ Τσάβα, ἐκ τῆς συνοικίας τοῦ Ἁγίου Δη-
μητρίου, μαρτυρήσας ἐν Τρικάλαις τὸ 1617 καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἐορτάζεται
τὴν 17ην Μαΐου. Ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ Νεομάρτυρος Νικολάου ἢ Βλαχονικόλα
κατὰ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλιώτιδος—Φαναρίου Φερσάλων Ἰεζεκιήλ, συνετάχθη
ὑπὸ τοῦ Μετσοβίτου διδασκάλου Νικολάου Κύρκου Τζαρτζούλη.

Τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Νεομάρτυρος ψαλλόμενον εἰς ἤχον τρίτον ἔχει ὡς ἑξῆς:
«Πατὴρ ἡμεῖς χάριτε λαμπροφοροῦσα, νεομάρτυρος τοῦ Νικολάου, καὶ γὰρ οἰκεῖον
αὐτὸν ἔχεις νῦν προστάτην σου, τὴν Οὐρανῶν γὰρ βασιλείαν τὴν ἀληκτον, τῶν οἰ-
κείων ἀθλῶν ἔξωνησάμενος, δυσωπεῖ αἰεὶ Χριστὸν τὸν Θεὸν δωρήσασθαι, τὴν εἰ-
ρήνην σοὶ καὶ τὸ μέγα ἔλεος.»

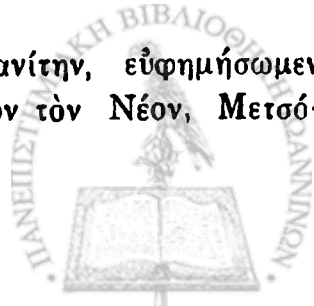
Ὁ ἐορτασμός τοῦ Νεομάρτυρος τὴν 17ην Μαΐου ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Πα-
τριαρχικοῦ Ἐξάρχου Μετσόβου Βενεδίκτου Βοΐλα κατὰ τὸ ἔτος 1900. Οἱ ἐν Τυρ-
νάβῳ ἐγκατεστημένοι Μετσοβίται, τῇ προτροπῇ τοῦ διδασκάλου Νικολάου Τζαρ-
τζούλη ἐκ Μετσόβου, διευθύνοντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ ἐκεῖ ἑλλη-
νικὸν σχολεῖον, ἀνήγειραν τότε ἐκεῖ ἐκκλησίαν εἰς μνήμην τοῦ Νεομάρτυρος Νι-
κολάου, σωζομένην μέχρι σήμερον. Ἐν Μετσόβῳ παρεκκλήσιον μόνον ἔχει ἐγερεθῇ
εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πλησίον τοῦ Ἀνηλίου. Καὶ ἐν Τρικά-
λοις, ὅπου ἐμαρτύρησε ριφθεὶς ἐπὶ ἀναφθείσης πυρᾶς, ἀνηγέρθη πρὸ ὀλίγων
ἔτων ἱερὸς ναὸς εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἔξωθι τοῦ μεγάλου νεκροταφείου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ
Τρικάλων—Καλαμπάκας—Μετσόβου, φροντίδι τοῦ Μητροπολίτου Τρίκκης Δω-
ροθέου καὶ δαπάνῃ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων Μετσοβιτῶν. Εἰς τὸν ἐν Τρικάλαις
ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπάρχει τοιχογραφία εἰκονίζουσα τὸν Νεομάρτυρα
Νικόλαον μὲ Μετσοβίτικην ἐνδυμασίαν καὶ μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν:

«Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μετσοβίτης ὁ ἐξηντατρίχης τοῦ μαρτυρήσαντος εἰς Τρίκ-
καλα».

Εἰκὼν τοῦ Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ Μετσόβου ὑπάρχει καὶ ἐν Θεσ-
σαλονίκη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παγίδας παρὰ τὴν Καμάραν.

Ἡ κάρα τοῦ Νεομάρτυρος εὐρίσκεται εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ τῶν Μετεώ-
ρων ἐντὸς ἀργυρᾶς Θήκης καὶ εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης
τὸ ἥμισυ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς τοῦ Νεομάρτυρος καὶ ὀλίγα ὀστᾶ. Πρὸ τριετίας
ἠγέρθη καὶ ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μετσόβου πλησίον τοῦ μέ-
ρους, ὅπου τὸ πάλαι εὐρίσκετο ἡ οἰκία Μπασδάκη, οἶκημα ἕξ ἐνὸς εὐρυχώρου δω-
ματίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτοποθετήθησαν πολλαὶ ἅγαι εἰκόνες καὶ μία μεγάλη
εἰκὼν τοῦ Νεομάρτυρος, ὡς καὶ ἀνάλογοι κανδηλαί, τὰς ὁποίας φροντίζουνσι νῦν
ἀνάπτουν οἱ περίοικοι. Κατ' ἔτος δὲ τελεῖται περιφορὰ τῆς εἰκόνος τοῦ νεομάρ-
τυρος ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ εἰκονοστασίου μέχρι κεντρικῆς Πλατείας τοῦ Μετσόβου, τὴν
ὁποίαν περιφορὰν ἀκολουθεῖ πλῆθος κόσμου μὲ λαμπάδες ἀνημμένas. Ἡ ἐορτὴ
αὕτῃ τῆς λιτανείας τελεῖται τὴν 17ην Μαΐου. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Νεομάρ-
τυρος Νικολάου ἐκ Μετσόβου, ἐκτυπωθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ τὸ 1757 καὶ
ἔξανηλθεῖσα πρὸ ἑτῶν ἀνετυπώθη δαπάνῃ τοῦ ἐν Τρικάλαις Μετσοβίτου ἐμπόρου
Ἑπαμ. Ρουσιοπάνη. Ἐκτὸς τοῦ ἀπολυτικίου, τὸ ὁποῖον ἀνέφερα ἐν ἀρχῇ, ψάλ-
λεται καὶ τὸ ἀκόλουθον Μεγαλυνάριον εἰς τὸν Ἑσπερινόν:

«Τὸν νέον ὀπλίτην καὶ ἀθλητὴν καὶ τὸν στεφανίτην, εὐφημήσωμεν
οἱ πιστοί, τὸν ἐν τοῖς ὑστέροις καιροῖς ἀναφανέντα Νικόλαον τὸν Νέον, Μετσό-
βου τὸ καύχημα».

ΣΟΦΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΕΞΕΧΟΝΤΕΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΚΑΤΖΙΟΥΛΗΣ (1)

Ὅπως ἀνέφερα καὶ εἰς τὰ προηγούμενα—κεφ. 8ον—ὁ παρθένιος Κατζούλης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπιφανὴς Μετσοβίτης διδάσκαλος τοῦ ἑλληνοσχολείου Μετσόβου. Ἱερομόναχος ἐν ἀρχῇ καὶ ἱερεὺς μετέπειτα, εἶναι ὁ πρῶτος συλλέκτης δημῶδων παροιμιῶν, παροιμιογράφος δηλαδή τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἀναφέρεται μέχρι σήμερον ἐν Μετσόβῳ ἡ οἰκογένεια Κατζούλη καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ οἰκία της, εὕρισκομένη δυτικῶς τῆς κρήνης Φουρνίγκα καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸν κτηνοτρόφον Θεόδ. Μπούμπαν. Ὁ Κατζούλης ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν κλεινὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, πρὶν οὗτος ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Γκιόνμα τὸ 1662, ὁπότε ὁ Παρθένιος μετήρχειτο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ἱεροδιδασκάλου ἐν Ζίτση καὶ Μετσόβῳ ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς 15ης Φεβρουαρίου τοῦ 1692. ὁπότε ἐξελέγη Σχολάρχης τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς, ὡς διάδοχος τοῦ Μελετίου, χειροτονηθέντος Μητροπολίτου Ναυπάκτου. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Κατζούλης ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐξηκολούθησε ἀνελλιπῶς ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἔτη νὰ διευθύνῃ τὴν δευτέραν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τῆς 1ης Μαρτίου τοῦ 1717, ὁπότε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐλλείπει διδασκάλου ἡ Σχολὴ παρέμεινε κλειστὴ ἐπὶ δύο καὶ πλέον ἔτη, μεθ' ὃ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ὁ ἐπῆξιος διάδοχος τοῦ Κατζούλη Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος. Σπουδαῖον καὶ ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἔργον τοῦ Κατζούλη εἶναι ἡ πλουσιωτάτη συλλογὴ τοῦ τῶν παροιμιῶν, ἡ ὁποία αὐτῶς παρέμεινεν ἀνέκδοτος. Ἡ ἐν λόγῳ συλλογὴ τοῦ διεσκορπίσθη εἰς πολλὰς συλλογὰς, παρουσιαζομένας κατὰ καιροὺς εἰς διάφορα χειρόγραφα καὶ ἀντίγραφα. Ἐνα τοιοῦτον ἀντίγραφον εἶχεν εἰς τὴν κατοχήν του ὁ πρὸ μηνῶν ἀποθανὼν μητροπολίτης Κορυτσᾶς Εὐλόγιος Κορίλας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΑΡΤΖΟΥΛΗΣ (2)

Οὗτος ὑπῆρξεν εἰς ἕκ τῶν πολυμαθεστέρων διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ τῶν σοφωτέρων συγγραφέων τοῦ ἸΗ' αἰῶνος μαθητῆς καὶ φίλος τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου καὶ ἀντίζηλος τοῦ Εὐγενείου Βούλγορη καὶ στενὸς φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ Ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἐγεννήθη ἐν Μετσόβῳ καὶ ἡ οἰκία του, εὕρισκομένη δυτικῶς τῆς πλατείας Τουσοίτσα καὶ εἰς μικρὰν αὐτῆς ἀπόστασιν, ἐπυρπολήθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1854 ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Ἀβδῆ πασᾶ καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της ἐκτίσθη ἡ οἰκία Κυρ. Κοτσαμπάνη. Ἀναφέρεται ὡς γνωρίζων ἐκτὸς τῆς μητρικῆς του βλαχικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν Λατινικὴν, τὴν Ἰταλικὴν, τὴν Γαλλικὴν, τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ρουμανικὴν διάλεκτον, καὶ ὡς σπουδάσας τὴν Φιλολογίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὴν Ἱατρικὴν. Κατὰ τὸν Μακραιὼν, Σάθαν καὶ ἄλλους λογίους ὁ Τζαρτζούλης ἦτο ἕκ τῶν πολυμαθεστέρων τῆς ἐποχῆς του καὶ οὐδενὸς τῶν τότε καλλιεργούντων τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν *δεύτερος*. Ὁ Μελίρρυτος συγκαταλέγει αὐτὸν μεταξὺ τῶν δίδεινως «ὁ νομαστῶν ἀνθρώπων» καὶ ἐλαχίστων Ἑλλήνων. Τὸν Τζαρτζούλην ἀναφέρουν οἱ συγγραφεῖς ὡς Ζερζούλην, Ζαρζούλην, Ζερτζούλην, Ζαρτζούλην, Τζερετζούλην, Τζαρτζούλιον, Ζερτούλην, Ζορτούλιον, Ζουρτζούλην, Τζουρτζούλην, Τζερετζέλην ἢ ἀπλῶς Νικόλαον, Νικόλαον ἐκ Μετσόβου, Νικόλαον Κυριακή, ὁ ἴδιος δὲ ὑπογράφεται ὡς Νικόλαος Κυριακοῦ ἢ Κυριάκη, Νικ. Κυριακοῦ Τζερετζούλης, Νικόλαος Κύρκου, καταλαβὼν ἰδιαιτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν συγ-

(1) Ἀγ. Χατζημιχάλη. Διδάξαντες καὶ διδαχθέντες ἐν τῷ Ἑλ. σχολείῳ Μετσόβου.

(2) Ἀγ. Χατζημιχάλη «Διδάξαντες καὶ διδαχθέντες ἐν τῷ Ἑλ. σχολείῳ Μετσόβου».

γραφέων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἀναφέρει περισσότερον, εἰ μὴ δι' ἐποίησε τὴν «'Ακολουθίαν καὶ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ τῆς κώμης Μετσόβου».

Ἐγεννήθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος ἦτο ὁ διαπρεπὴς ἑλληνιστὴς Νικόλαος Στύγνης. Ἀργότερον μετέβη εἰς Ἰωάννινα δι' ἀνωτέρας σπουδὰς παρὰ τῷ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἐνθερμος μαθητὴς καὶ ὁπαδός, σεβόμενος καὶ εὐγνωμονῶν αὐτόν. Ἐδίδαξεν ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἀργότερον ὑπηρέτησεν ὡς Σχολάρχης ἐν Τρικάλαις. Ἐπέστρεψεν ἀκολουθῶν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἀργότερον μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Βενετίᾳ, Παταβίῳ καὶ Βενετίᾳ. Πρωτοῦ μεταβῆ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως συνέγραψε τὴν Ἀκολουθίαν καὶ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἐκ Μετσόβου. Ἐκεῖθεν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἀθῶνος διὰ νὰ διαδεχθῇ εἰς τὴν διεύθυνσιν τὸν Εὐγένιον Βούλγαρην. Μετὰ διδασκαλίαν ἑνὸς ἔτους ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ ὁ Ν. Τζαρτούλης μετέβη εἰς Ρουμανίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας Ἰασίου, ἐκεῖ δ' ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐγραψε πολλὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, τὰ χειρόγραφα τῶν ὁποίων σώζονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων. Κατὰ τὴν ἐν Τρικάλαις διαμονὴν του, ὡς Σχολάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἔγραψεν εἰς τὸ ἐξώφυλλον ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου «Δαμασκηνός» τὸ ἀκόλουθον ποίημα εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον καὶ μὲ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀφιερωμένον εἰς μίαν Μετσοβίτισσαν ἀρχόντισσαν ὀνόματι Λ ε ν ο ὕ σ ι α διαμένουσαν εἰς τὰ Τρίκκαλα:

Η ΛΕΝΟΥΣΑ

Νοῦμα ἀτὰ ἰάσι λιτίτ....τ
ντὶ λὰ οὔμπρα ἀτσιὰ τσ' ἀρζύκη..κ
λοῦνα μσάτα τσὲ γιλσάστε
ναούντρου τοῦ ἄπα κάρι στὰ Λενοῦσα
Νοῖ ντὶ τ' μούντσιμ χίμ Ἐλάσλι
ἀτσέλι ντὶ τ' κάμπου σούντου Γκρέτσλι
ντιὰ νοῦ πρίντι τίνι Λένω
νοῦ τσι πρίντε σλι μουτρέστι
Λενοῦσα....Λενοῦσα
Ἰντρο...ρ ν' κάσσα νγκλίντε οὔσσα.

Τὸ ὄνομα τὸ δικό σου ἔχει βγῆ ἀπὸ τῆ σκιά, ποὺ ρίχνει τὸ φεγγάρι τὸ ὡμορφο, στὸ στεκούμενο νερὸ, Λενοῦσα...

Ἡμεῖς ἀπ' τὰ βουνὰ εἴμαστε οἱ Ἕλληνες—ἐλάσλι—αὐτοὶ ἀπὸ τὸν κάμπο εἶναι οἱ Γραικοὶ καὶ δὲν πρέπει ἐσὺ, Λένω, δὲν σοῦ πρέπει νὰ τοὺς κυτῆς' Λενοῦσα—Λενοῦσα...

Ἐμπα στὸ σπῖτι κλεῖσε τὴν πόρτα.

Ἡ ἀφιέρωση αὕτῃ εἶναι γραμμένη μὲ γράμματα ἑλληνικὰ καὶ μὲ λόγια βλάχικα (Μετσοβίτικα) ὅπως συνήθιζαν νὰ γράφουν τότε οἱ Μετσοβῖται τὰ προικοσύμφωνα, δμόλογα κι' ἄλλα ἐπίσημα χαρτιὰ στὸ ἐξώφυλλο ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου «Δαμασκηνοῦ» μὲ χοντρὰ φύλλα χάρτου, σὰν ἀπὸ πάπυρο, γιὰ μιὰ ἀρχόντισσα Μετσοβίτισσα, ποὺ κατοικοῦσε στὰ Τρίκκαλα τὸν περασμένο αἰῶνα, ἀπὸ τὸν Δάσκαλο τοῦ Γένους Νικόλαο Τζαρτζούλη, Μετσοβίτη, ποὺ δίδασκε στὰ Τρίκκαλα:

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ*

ΔΟΛΟΥ-ΠΩΓΩΝΙΟΥ

24

ἄχρονολ.

Ὅμοίως εἰς τὸ αὐτὸ Μηνιαῖον.

«ὀνόματα ὅπου εὐλόγησα (:) εἰς τὸν ἐπιτάφιον

1 μαρία σωπίκο (:)

2 μήτζκαρη

1 κόστα κύτζου

2 τοῦ τζήμου

2 τοῦ μανιότη

2 τοῦ ζέρβα

1 σιπασίνα (:)

1 τοῦ ζά(γ)κου».

25

1862

Εἰς τὸ τέλος Μηνιαίου Ἰανουαρίου τοῦ 1843 ἐπὶ ἀγράφου ἔξωφύλλου.

«Κατὰ τὸ 1862 ἔτος ἔκαμε πολλὴν ψύχραν καὶ ἔριξε κατὰ τὰς εἴκοσι πέντε δεκεμ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 399.

καλα. Ἐχει δὲ μεγάλη ἀξία γιὰ τὸ δευτέρου τετραστίχο ποὺ κάμνει διαστολὴ τῶν Βλάχων τῶν ὀρεινῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς κατοίκους τοῦ κάμπου. Δηλαδή γίνεται διάκριση τῶν δύο πελασγικῶν γενῶν ἢ φύλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλλάδος ἢ Ἑλλοπίας, μικρᾶς χώρας τῆς Ἡπείρου περὶ τὴν Δωδώνην—τῶν ὀρεινῶν συνεπὼς Ἑλλῶν ἢ Σελλῶν, Γοήτων κ.λ.π. καὶ τῶν Γραικῶν—κατοίκων τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας, δηλ. τοῦ Θεσπρωτικοῦ γένους τῶν Θεσσαλῶν, οἱ ὅποιοι κατέλαβαν τὸ 1104 π.χ. τὴν ἕως τότε Αἰολίδα ἢ Αἰμονὶ λεγομένη χώρα, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε Θεσσαλία ὀνομάζεται—Ἑλλάσλι—Βλάχοι καὶ Γραικοὶ Γκρέσλι—Γρέτσι (Γκαραγκούνηδες). «Μετέωρα» τεύχη 19—30, Ἰανουάριος 1950, Δεκέμβριος 1951.

ΜΕΤΣΟΒΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Σύζυγέ μου Ντάσιο, στείλε ἓνα Φοάλε κάσσιου, γιὰτὶ ὁ καιρὸς εἶναι ἀχρονὸς καὶ τρῶμε ὅλο βιάρζα, στείλε καὶ μιὰ ποάλα γιὰ τὴν σάμα. Τσαρούχια στείλε ἢ μὴ στείλε γιὰτὶ εἶναι βιάρα καὶ περπατᾶμε καὶ ντισκοῦλτσι.

Σύζυγέ μου Ντάσιο, στείλε ἓνα τουλοῦμι τυρὶ γιὰτὶ ὁ καιρὸς εἶναι δύσκολος καὶ τρῶμε ὅλο χόρτα.

Στείλε καὶ μιὰ ποδιά γιὰ τὴν μητέρα. Τσαρούχια στείλε καὶ μὴ στείλε γιὰτὶ εἶναι καλοκαῖρι καὶ περπατᾶμε καὶ ξυπόλητοι.

(Συνεχίζεται)

βρίου τρεῖς πιθαμὲς χιόνι ἀλλὰ τὸ ἐρχόμενον καλοκέρη ἔγινε πολὺ σιάνη καὶ βρίζα καὶ κριθάρη».

26

1862

Ὅμοίως εἰς τὸ αὐτὸ Μηναιὸν Ἰανουαρίου σελ. δευτέρα.
«Διδάσκαλος) Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου ὁ καὶ χρηματίσας Παιδαγωγὸς εἰς τὸ αὐτῷθι κόμιον τῷ 1862 Ἀπριλ. 15. Ἐρρωσθαι ἐν κυρίῳ ὃ ἀναγνώσται».

27

1863

Ὅμοίως εἰς τὸ αὐτὸ Μηναιὸν κάτωθεν ἀπολυτικίου ἁγ. Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἔξ Ἰωαννίνων εἰς ἤχον Γ'.
«Διδάσκαλος) Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου ἐκ κώμης ρωμπάτες. ἔρρωσθαι ἐν Κυρίῳ.
Ὁ Γράψας ἐστὶ Διδάσκαλος Κωνσταντῖνος ἐκ κώμης ρωμπάτες. ἔρρωσθαι.
1863 τῇ 16 Ἰανουαρίου δολῶ».

28

1863

Εἰς τὸ τέλος Μηναιῶν Νοεμβρίου τοῦ 1843 ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ.
«... ; ... (μη)νέον εἶνε τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου γράφω.
Ἔτος 1863 τῇ 20 Νοεμβρίου.
Χρῆστος Κωνσταν(τίνου) Ἀπὸ χορίον δολῶ.
Πρὸς τὸν κύριον διδάσκαλον Ρ(ωμπατινὸν) τιμίως δοθήτω».

29

1863

Εἰς τὸ τέλος Μηναιῶν Ὀκτωβρίου τοῦ 1843.
«Δημήτριος ἢ Ἀναγνώστης τοῦ ποτὲ Γεωργίου γράφω ἐκ χώρας Δολοῦ 1863 τῇ 26 8βρίου».

30

1864

Εἰς τὸ τέλος Μηναιῶν Ἰανουαρίου τοῦ 1842 ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ.
«Ἐτοῦτο τὸ μηνέον εἶνε τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου νικολάου ὅποιος νὰ τὸ λάβῃ διὰ νὰ διαβάσῃ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν χωρὶς νὰ τὸ ξεσχίσῃ τελείως διότι ἐὰν καὶ τὸ ξεσχίσῃ θέλῃ παιδευθῇ παρὰ τοῦ Κυρίου Διδασκάλου Ἀναγνώστου Σπυριδωνος ἐπονομασθέντος (=ὀνομαζομένου) ὅστις ἔκαμε εἰς δύο περίπου ἔτι. Ἐρρωσθαι οἱ Ἀναγινώσκοντες.

1864 : τῇ 1 Ἰανουαρίου Δολόν.

Ἐγὼ ὁ ΑΝΑΓΝΟΣΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ»,

31

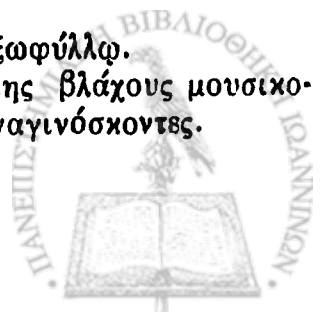
1864

Ἐπὶ τῶν δύο ἐπιχρύσων ἐξαπτερύγων καὶ τοῦ Σταυροῦ, Κεφ. Γράμμασιν.
«† Τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου χώρας Δολόν
1864 Δεκεμ. 2ῃ».

32

1865

Εἰς τὸ τέλος Μηναιῶν Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ.
«Καγὼ ὡς δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἀναγνώστης Νικολάου ἐκ κώμης βλάχους μουσικολογιώτατος τοῦ χωρίου δολοῦ γράφω. Ἐρρωσθε Ὑμεῖς οἱ ἀναγινώσκοντες.
1865 Σεπτεμβρίου 25 Δολόν».

33

1865

Ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ εἰς τὸ τέλος Μηναίου Ὀκτωβρίου τοῦ 1843 διὰ μολυβδο-
κονδύλου.

«Διδάσκαλος Παναγιώτης Νικολαΐδης ἐκ Κώμης Βλάχους 1865 20 8βρίου Δολόν».

Σημ.

Ἡ χρονολογία τῆς ἐνθυμήσεως αὐτῆς εἶναι διατυπωμένη διὰ Τουρκικῶν ψηφίων.

34

1865 (;)

Ἐπὶ παλαιοῦ Ἀντιμηναίου γύρωθεν.

«ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΙΕΡΟΝ ΑΚΡΙΒΩΣ ΚΑΛΛΩΠΙΣΘΕΝ καὶ ΤΥΠΩ ΕΚΔΟΘΕΝ
ΔΙ' ΕΞΟΔΩΝ Μὲν ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΩΝ Κυρί(ων) Κυρί(ων) ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΥ ἐκ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ, καὶ ΔΗΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ἐκ ΓΟΥΡΑΣ
ΑΓΡΑΦΩΝ ΑΦΙΕΡΩΘΗ ΠΑΡ' ΑΥΤΩΝ ΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΒΑΣΙΛΙΚῇ καὶ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚῇ ΜΟΝΗ τοῦ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ εἰς ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤῶΝ καὶ
τῶν ΑΥΤῶΝ ΓΟΝΕΩΝ, ΔΙ' ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ δὲ καὶ ΠΝΟΤΡ(ο)πῆς τοῦ ΠΑΝΟΣΙΩ-
ΤΑΤΟΥ Κύρ ΓΑΒΡΙῆλ ἐκ τῆς ΑΥτῆς ΜΟΝΗΣ ἵνα ΔΩΡΕΑΝ ΑΝΤΙΔΙΔΩΤΩ
Τοῖς ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ.

.. 65 (;) ΜΑΡτίῳ ΕΝΕΤΙΗΣΙ».

κάτωθεν

«Κ. ΚΥΝΚ ΗΣ ΘΥΣΙΑΣΤήριον ΘΕΙΟΝ Τοῦ ΕΚΤΕΛεῖσθαι Δι' ΑΥΤοῦ Τὴν
ΙΕΡΑΝ Καὶ ΘΕΙΑΝ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΝ ΠΑΡΑ Τοῦ».

35

1866

Εἰς τὸ τέλος Μηναίου Ἰανουαρίου τοῦ 1843 ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ.

«τὸ παρὸν βιβλίον εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀπὸ χορίου δολὸν
ὅποιος νὰ τὸ πάρῃ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον του χωρὶς νὰ τὸ ξεσχίσῃ
τελῶς.....

τὴν 1866 Δεκεμβρίου 24 ἀπὸ δολὸν

Ἐγὼ Ἀθανάσιος Πα(πᾶ) Ἰω(άννου) δημ. ἀπὸ δολόν».

36

ἀχρονολ.

Εἰς τὸ τέλος Μηναίου Ὀκτωβρίου τοῦ 1843

«σακελλάριος παπᾶκώστας».

37

ἀχρονολ.

Ὅμοίως εἰς τὸ αὐτὸ Μηνιαῖον

«ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;

Δ: Κ:'''

Δ. Κολιός (;) ».

38

ἀχρονολογ.

Ὅμοίως εἰς τὸ περιθώριον ἔξωφύλλου τοῦ αὐτοῦ Μηναίου.

«Μιμηταὶ ἔστε τοῦ Χριστοῦ οὗτοι Ἀναγνώστης ὁ ποτὲ Γεωργιάδης».

39

ἄχρονολ.

Ὅμοιος εἰς τὸ τέλος Μηναίου Ἰουλίου τοῦ 1843 ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ.
«Θωμᾶς ζήσου γράφω. δολόν».

40

1867

Ἐπὶ κυκλοτεροῦς βάσεως ἀργυροῦ Σταυροῦ Κεφ. Γράμμασιν.
«† 1867: Γεναρίου 25: Τοῦ Σακελάρου Παπᾶ Κώστα
Δωλῶ Παλιὰ ΠωγωΓιανί».

41

1869

Εἰς τὸ περιθώριον ἐξωφύλλου Μηναίου Δεκεμβρίου τοῦ 1843.
« ἐστὶ τῆς τοῦ Χρηστοῦ ἐκκλησίας ἐν ἔτει 1867
. ἔγεινε μέγας χειμὼν ὥστε ἔπεσε χιὼν 8 σπυθαμαὶ καὶ ἐκλήσθησαν...
. καὶ σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς οἰκίας των. καὶ ἐὰν ἤθελε διαρ-
κέση πολλὰς ἡμέρας ἔπρεπε νὰ χαθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ Θεοῦ βοήθεια δὲν
διήρκεσε πολλὰς ἡμέρας ἀλλὰ 3 μόνον ἡμέρας».

42

1869

Ὅμοιος εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ Μηναίου.
«Νικόλαος Εὐθυμιάδης Κύτσιος».
«Ἐν ἔτει 1869 Ἀωξθ' κατὰ Δεκέμ. μῆνα τῇ 4
Ἀναγνώστης Σακελλαρίου Γράφω τὰ ἄνωθεν
Ἀναγνώστης Γεωργίου Σούλιος Γράφω
Παναγιώτης Σταύρου Γράφω
Χρῆστος παναγιώτου Θάνω
Ἀναγνώστης Ἰωαννίδης σταυροσκιάδιτης συμμαθηταὶ οἱ σημειού(μενοι)».

43

1869

Ὅμοιος ἐσωθεν τῆς ἐπενδύσεως.
«Ἀναγνώστης Ἰωάννου χαρ.....ἀπὸ σταυροσκιάδιον γράφω εἰς τὸ παρὸν βιβλίον
τῆς Χριστοῦ Ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Νικολάου ὁ ὁποῖος ἤμουν εἰς τὸ ἐνταῦθα
χωρίον καὶ σπουδάσας τὴν Ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον καὶ εἶχον συμμαθητὰς 6
Ἀρ. (Ἀναγνώ)στης Γεωργίου Σούλιου. Ἀναγν. Ἰωάνν. Σακελλα(ρίου).....Εὐ-
θυμ. Κίτζου. Χρῆστος Παν. Θάνου. Παναγ.....καγὼ εἰμὶ οὗτοι εἰσὶν οἱ συμ-
μαθη(ταί).
τῷ αὐξθ' Δολὸν τῇ 5 10βρίου (ἡμέρα) παρασ(κευή) ὥρα ὥσεϊ 9 εἰς σχολεῖον....
ταπεινὸς εἰμὶ.....Ἀναγν(ώστης)».

44

ἄχρονολόγ. Σύγχρονος.

Εἰς τὸ τέλος Μηναίου Νοεμβρίου τοῦ 1843.
«Αὕτη ἡ βίβλος ἐστὶ τῆς Ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Δολοῦ.
Φοβοῦ τὸν Θεὸν καὶ βάδιζε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. Μатаιότης ματαιότητων τὰ πάντα
ματαιότης. Γνωθὶ σαυτόν.
Ἐγράφησαν τὰ παρόντα παρ' ἐμοῦ Ἀναγνώστου Γεωργίου Σούλιου ἐκ κώμης
Δολοῦ».

45

1870

Εἰς τὸ τέλος ἑξαφύλλου Μηναίου Ἰανουαρίου τοῦ 1843.
«1870 λιμέρης (;) νικολάου γράφω».

46

1870

Ἐπὶ πλακὸς ἄνωθεν τοῦ τελευταίου παραθύρου τοῦ Ναοῦ ἐν τῇ Νοτ. πλευρᾷ ἔξωθεν.

«1870 Μάιος».

47

1870

Ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 40X28 Φορολογικοῦ Καταλόγου Στρατιωτικῆς βο-
θείας τοῦ ὁποίου αἱ ἐπικεφαλίδες φέρουσι Τουρκικοὺς καὶ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆ-
ρας εἰς δύο στήλας.

Τ ο υ ρ κ ι κ ο ἰ χ α ρ α κ τ ῆ ρ ε ς

Ὄνόματα τῶν ὑποτελῶν	Ἀριθμοὶ οἰκιῶν	Στρατ. βοήθεια γρόσια	παράδες
1 διμήτρι χρ. παγούνης	1		33
1 γιότι παγούνης	2		33
1 γ(ι)άνι νάστος	3		33
4 γ(ι)άνι νίκω κίτσος	4		132
4 πα(πᾶ)διμήτρης	5		132
2 στάβρω κοψᾶς	6		66
1 κόστα βαλαῆς	7		33
2 χρίστος σουλ(ι)ος	8		66
1 ἀντόνι κόστα κίτσος	9		33
3 στάβρω Θάνος	10		99
1 διμήτρι τσικονης	11		33
1 ζόη χρίστος	12		33
3 γ(ε)όργι μάγκας	13		99
3 θανάσι νάστος	14		99
3 γ(ε)όργι μπούκουρης	15		99
6 γ(ε)όργι νίκο διμοτσάτος	16		198
1 βασίλι γ(ι)ότης	17		33
3 βασίλι διμοτσάτος	18		99
2 μαργαρίτι μοῦστος	19		66
2 βασίλι γάτσης	20		66
1 γ(ι)άνι κουνάβος	21		33
3 γ(ι)ότι ραύτης	22		99
2 κόστα πα(πᾶ)γ(ε)όργης	23		66
1 βασίλι ροτσκομάνος	24		33
3 νίκο γ(ι)άνης	25		99
1 γ(ι)ότι (γ)κίζας	26		33
3 γ(ε)όργι μαν(ι)ότης	27		99
1 θανάσι χρίστω θάνος	28		33
4 κότσι μπέτζος	29		132
1 γιόργι μπελόκας	30		33
4 νίκο θάνος	31		132
1 κόστα παντζίρης	32		83

2 γ(σ)όργι παντζίρης	33	66
5 βασίλι θάνος	34	165
1 γ(ι)άνι ξέρβας	35	33
1 γ(ι)άνι μπεκ(ι)άρης	36	33
4 μαργαρίτι σούλας	37	132
2 γ(ι)άνι σούλας	38	66
1 θανάσι γ(ι)άνι κοσταπα(πᾶς)	39	33
3 γ(ι)ότι μπούκουρης	40	99
2 βασίλι νάτση κουτσός	41	66
3 γ(ι)άνι κουτσός	42	99
1 Πα(πα) κόστας	43	33
2 χρίστω θιμ(νι)ονάτσης	44	66
2 διμήτρι κουτσός	45	66
2 γ(ι)άνι λ(ι)όλ(ι)ος	46	66
2 μαργαρίτι λ(ι)όλ(ι)ος	47	66
4 νίκο πάκουλης	48	132
4 ζίσω χαρπαλῆς	49	132
2 ἄντόνι χαρπαλῆς	50	66
3 γ(ι)ότι γ(ι)άνης (=χατῆλης)	51	99
1 βασίλι κασιέρης	52	33
2 κόστα κονόμος	53	66
4 νίκω πατσ(ι)ούρας	54	132
2 χρίστω καρακίτσος	55	66
1 ἄντόνι κίτσο διαμάντης	56	33
1 μαργαρίτης φοῦκος	57	33
3 σπέρω λίτης	58	99
2 ζίσω τσάτος	59	66
5 μήτσι τσάτος	60	165
2 στάβρω τσάτος	61	66
3 νίκω μήτσαρης	62	99
4 μαργαρίτης κοῦρος	63	132
3 γιάνι κοῦρος	64	99
2 θανάσι καρακόστας	65	66
5 γ(ι)άνι χατζῆς (=καρακώστας)	66	165
1 κόστα τζῆμος	67	33
2 δήμω τζῆμος	68	66
1 διμήτρι ζόης	69	33
3 (=4) γ(ι)ότι γάτσης	70	132
1 λόλι γάτσης	71	33
2 διαμάντι γάτσης	72	66
1 νίκω μπούτρης	73	33
		5.510

Σακελλάριος πα(πᾶ) Κώστας

» δίμο Χρ(ι)στος

» ζήσο τσάτος (Σ. Σ.) (Τ. Σ.)

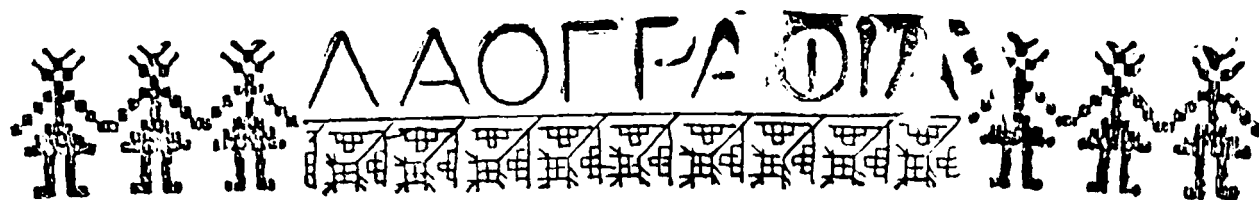
» Γιώτη Κωσι.

(1)870 Μαρτίου 1».

Σημ.

Τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐπίθετα Κίτσος, Τσικόνης, Δημοτσάτος, Γάτσης, Ροτ-

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΙΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Σ

Σ α β ο ύ ρ α (ή)=ξομα, ἄχρηστο ὕλικο. Χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ θαλασσώσῃ τὸ σκάφος καὶ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη εὐστάθεια, ὅταν δὲν ἔχῃ φορτίο καὶ πρέπει νὰ ταξειδέψῃ. Πρβλ. «Τοῦβαλα καμμιὰ δεκαριὰ μαρόκους καὶ τὸ σαβούρωσα καλά, στὴν Κέρκυρα θὰ τοὺς πετάξω γιατί ἀπὸ κεῖ ἔχω ναῦλο». «Τὶ τὴ θέλεις αὐτὴ τὴ σαβούρα ποῦπιασες, τρώγονται τὰ δρογγαρέλια; πέταξέ τα».

Σ α β ό ρ ο (τὸ)=τηγανισμένα ἑλαφρὰ ψάρια (κυρίως γόπες, μαρίδες καὶ μπαρμπουνάκια) μέσα σὲ πῆλινο δοχεῖο μὲ ξεῖδι, λάδι, δενδρολίβανο, δάφνη, σταφίδα καὶ ἄλατι. Διατηρεῖται πολὺν καιρὸ τὸ θαλασσινὸ αὐτὸ κατασκεύασμα καὶ εἶναι πρόχει-

ρο καὶ νόστιμο φαγητό. Τὸ ὑπαγόρευσαν οἱ ἀνάγκες τῶν παλαιῶν μακρυνῶν ταξειδιῶν.

Σ α λ α μ ο ὕ ρ α (ή)=ἁλατόνερο (βλ. Ἱταλ. Sale=ἄλατι), ζουμι ἀπὸ τυριὰ ποὺ εἶναι πρώτης τάξεως μέλισμα γιὰ σαργούς, κεφαλόπουλα κ.λ.π.

Σ α λ π ά ρ ι σ μ α (τὸ)=τὸ ξεκίνημα καϊκιοῦ γιὰ ταξεῖδι, βάρκας γιὰ ψάρεμα κ.λ.π. Πρβλ. «Ὁ καπετὰν Λευτέρης σαλπάρισε γιὰ Λευκάδα μὲ τὸ τρεχαντήρι του». Ἄλλ. λέξ. Σαλπάρω καὶ σαλπέρνω (ρ).

Σ α λ τ α π ῆ δ ο ς (ὁ)=πήδημα (ἄλμα) Ἱταλοελληνικῆς παραγωγῆς Salto—πήδημα). Σαλταπήδω=ἡ ἐλεύθερη γυναῖκα ποὺ πηδάει εὐκολὰ τὰ βράδνα τὸ φράχτη τοῦ σπιτιοῦ της.

Σ α λ τ ά ρ ω (ρ)=πηδῶ (ἄλλομαι).

Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 416.

σκομᾶνος, Κουτσός, Θυμνιανάτσης, Πατσιούρας, Καρακίτσος, Τσάτος, καὶ Μήτσκαρης, εἶναι διατυπωμένα διὰ τῶν στοιχείων τζ λ. χ. Κίτζος, Τζικόνης, Γάτζης, Κουτζός κ.λ., ὅπως ἐπεκράτει τότε ἡ συνήθεια νὰ γράφωνται. Ἡ προσφορά των ὅμως καὶ τότε, ἦτο ὅπως τὴν διευτύσαμεν ἡμεῖς σήμερον.

48

ἄχρονολ.

Ἐπὶ μεγάλης φορητῆς εἰκόνος ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Νέου, καὶ ἁγ. Νικάνορος ἐν τῇ Βορ. πλευρᾷ τοῦ κυρίως Ναοῦ Κεφ. Γράμμασιν.

«Δι' ἐπιστάσις καὶ συνδρομὲς τὸν κυρίον Ἰω(άννου) Μίτζι Κουτζοῦ καὶ λιπὸν ἀδελφὸν χριστιανὸν πατριότην τὸν εὗρισκομένον ἐν τὶ πόλι Νικομιδίας Δουλιότην».

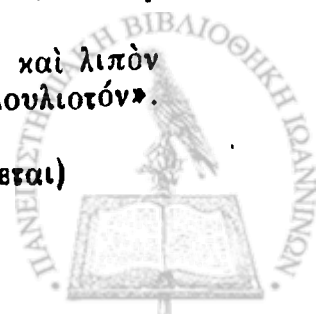
49

ἄχρονολ.

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνος ἁγ. Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν τῇ Γυναικωνίτῃ.

«Δι' ἐπιστάσις καὶ συνδρομὲς τὸν κυρίον Ἰω(άννου) Μίτζι Κουτζοῦ καὶ λιπὸν ἀδελφὸν Χριστιανὸν πατριότην τὸν εὗρισκομένον ἐν τὶ πόλι Νικομιδίας Δουλιότην».

(Συνεχίζεται)

πρβλ. «μπορείς τὰ σαλιάρης ἢ νὰ σὲ βγάλω στὴ σκάλα».

Σάλτο (τὸ καὶ ὁ σάλτος)=πήδημα. Πρβλ. «Δῶκε ἓνα σάλτο στὸ μπόντε καὶ πᾶρε μου τὴ γέκια πὺν τὴν ἄφηκα στὴ μάντρα (μουράγιο).

Σαμαδοῦρα (ἡ)=ἡ σημαδοῦρα, πὺν εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ νεροκολόκυθα (κολώκα) ἢ κλεισμένο καλὰ τενεκεδένιο κουτί, ἀλλὰ καὶ οἱ σημαδοῦρες τῶν λιμανιῶν (μὲ φόρο ἢ χωρὶς ἐπάνω τους) πὺν δείχνουν τὰ νερὰ στὰ πλοῖα.

Σαμάρι (τὸ)=αὔχενας στὴ στεριά ἢ τὴ θάλασσα ἢ καὶ ὑποβρύχιος πὺν μοιάζει μὲ σαμάρι (σάγμα). Τὸ ὑποβρύχιο εἶναι συνήθως ψαρότοπος.

Σάματι—**τίς**=ἐπίρ. μήπως. Πρβλ. «Σάματι τῷξερα ὅτι εἶσαι ἀπὸ πίσω μου ἢ σάματις ἤθελα νὰ σὲ βαρέσω μὲ τὸ κουπί» (τὸ «ς» εὐφωνικόν).

Σαπιόφυκο (τὸ)=κομμένο σάπιο φύκι πὺν ἔχει κατὰκαθίσει στὸ βυθὸ καὶ δημιουργεῖ βρωμα (βλ.λ.).

Σαντάροδο (τὸ)=κοντάρι τῆς σημαίας (ὁ κοντός).

Σβέλτος (ὁ)=ἐπίθ. εὐκίνητος, ζωηρός, εὐστροφος. (Ἰταλ. svelto) πρβλ.: «πὶὸ σβέλτο καῖκι δὲν ἔχω ματαειδῆ», «σοῦχει μιὰ σβελτάδα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος σὰν μηχανή». Ἄλλ. λέξεις: Σβελτάδα, σβελτωσύνη, σβέλτα (στά).

Σέκος (ὁ)=ἐπιθ., ξερός, στεγνωμένος. (Ἰταλ. secco λιπόθυμος πρβλ.: «τοῦδωκα μιὰ πὺν ἔμεινε σέκκος».

Σημάδια (τὰ)=χαρακτηριστικά σημεῖα πὺν βάζουν στὸ μυαλό τους οἱ ψαράδες γιὰ νὰ βρῖσκουν τὸ σημεῖο πὺν ἔχουν ρίξει ψαροκόφινα ἢ μιὰ ξέρα ἢ μπάρα ἢ ἓνα ψαρότοπο γενικά ὅταν δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν τὸ βυθό. Παράδειγμα σημαδιῶν (ἀληθινὸ) γιὰ καλὸ στάρο λεθρινιῶν: «Θὰ πᾶς ἀνοιχτὰ μὲ τὸ Μοναστήρι καὶ θ' ἀνοίξης τὸ φανάρι τοῦ Μούρτου (δηλ. θὰ πᾶς ἀνοιχτὰ μέχρι πὺν νὰ φανῇ), μὲ τὸ Μοναστήρι καὶ θ' ἀνοίξης τὸ φανάρι τοῦ Μούρρου (δηλ. θὰ πᾶς ἀνοιχτὰ μετὰ θὰ βάλῃς τὴν ἄσπρη πέτρα τοῦ Βάλτου μὲ τὸ κάβο τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τὸν κάβο—Πριόνι μὲ τὸ Μονόλιθο (σὲ εὐθείες γραμμές). Φούνταρε ἐκεῖ καὶ κάνε στάρους. Ἄν

τὸ ρέμμα σὲ πᾶν ἀνοιχτὰ, ἄς το νὰ σὲ πᾶν μέχρι πὺν θὰ τσιμπᾶνε, ἂν σὲ πᾶν στεριάς νὰ ξαναπηγαίνης στὸ σημάδι».

Σία (τὸ καὶ ἡ)=παράγγελμα: τράβα τὰ κουπιά ἀνάποδα ὥστε νὰ φύγῃ ἢ βάρκα πρὸς τὰ πίσω ἢ νὰ σταμοτήσῃ ἐνῶ προχωράει πρὸς μπρός. Σία—βόγα=τὸ κουπὶ πρὸς τὰ ἐμπρός καὶ τᾶλλο πρὸς τὰ πίσω ὥστε ν' ἀλλάξῃ κατεύθυνσι ἢ βάρκα ἢ νὰ περιστραφῇ στὸ σημεῖο πὺν βρῖσκεται.

Σιάρω (ρ)=κάνω ὀπισθεν, σία (βλ. λ.) πρβλ.: «Σιάρησε νὰ βαρέσω ἓνα χταπόδι πὺν τὸ πήραμε ἀπὸ κάτω».

Σιγοῦρω (ρ) τακτοποιῶ τὴ βάρκα σὲ τέτοιο σημεῖο ἀσφαλισμένο ἀπὸ τοὺς καιροὺς ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἀλλὰ καὶ ἓνα πρᾶγμα σὲ ἀσφάλεια γενικά. ((Ἰταλ. Metere al sicuro) πρβλ.: «Φουντάρησα τὴ μαγγιόρα, ἔδεσα τὴν πρυμάνισα στὸ καπαρέλλο καὶ τὴ σιγοῦρεψα καλὰ». Ἄλλ—λ—σίγουρος.

Σκαμβία (ἡ)=εἶδος βάρκας μὲ «καθρέπτη» γρήγορης πὺν χρησιμοποιοῦν τὰ καῖκα γιὰ νὰ μὴ πλευρίζουν καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦνται σὲ μικροδουλειές.

Σκανταγιάρω (καὶ κάνω σκαντάγιο)=ὁ.: ῥίχνω ἓνα βαρὺδι εἰδικὸ καὶ μὲ μακρὸ σπάγγο γιὰ νὰ δῶ τὸ βάθος τοῦ νεροῦ, βυθομετρῶ μὲ μιὰ λέξι (Ἰταλ. Scandaglio-gliare) πρβλ.: «κάνε σκαντάγιο γιατί μ' αὐτὴ τὴ θολούρα δὲν βλέπω τὸν πάτο».

Σκανταλίζομαι=ῥῆμα πὺν χρησιμοποιεῖται γιὰ διάφορα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα πὺν παθαίνουν βλάβη καὶ δὲ λειτουργοῦν κανονικά.

Σκάντζα (ἡ)=ἀλλαγὴ ἐνὸς πράγματος μὲ ἄλλο ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀλλαγὴ βάρδιας (σκοπιᾶς) σ' ἓνα πόστο τοῦ καῖκιοῦ Πρβλ. «Κάνε σκάντζα καὶ τράβα κοιμήσου». Ρῆμα: **Σκάντζαρω**: πρβλ. ἐγὼ θὰ σὲ σκάντζάρω στὶς τρεῖς καὶ ἐμένα θὶ μὲ σκάντζαρη στὶς πέντε ὁ Γιώργης.

Σκαρι (τὸ)=τὸ σχῆμα τοῦ σκάφους πὺν ἔχει πάντα τὸ κάθε ἓνα καὶ δική το ξεχωριστὴ ὀνομασία πρβλ. τρεχαντῆρι, γαῖτα, πάσσαρα, καραβόσκαρο κ.λ.π. **Σκαρι** (τὰ)=τὰ ξύλα πὺν στηρίζουν τὸ ναυπηγοῦμενο σκάφος στὸ καρνάγιο πρβλ. «τὸ καῖ μου εἶναι στὰ σκαριά ἀκόμα, στὸ καρνάγιο τοῦ μαστροβαγγέλη στὴν Κοντρα—Φόσσα

Σκαρτάρω (ῥ)=ξεκαθαρίζω ἕνα εἶδος ἀπὸ διάφορα ἄχρηστα ἀντικείμενα (Ἰταλ. scartare).

Σκάρτος (ὁ)=ὁ ἀκατάλληλος, αὐτὸς ποὺ πρέπει νὰ πεταχτῇ. Σκάρτσο=τὸ ἔλλιπές, τὸ ἐλλειποβαρές (σκαρτσοζυγίζω—γισμα).

Σκαρφίζομαι (ῥ)=συλλαμβάνω μιὰ ἰδέα ποὺ ἂν ἐφαρμοσθῇ θὰ δημιουργήσῃ ἐντύπωσι γιὰ τὴν ἐξυπνάδα ἢ τὴ βλακεία τῆς συλλήψεως πρβλ. «τὶ τοῦ σκαρφίστηκε πάλι νὰ κρεμάσῃ κουδοῦνι στὸ λαιμο τῆς γάτας καὶ νὰ τὴ μάθῃ νὰ γαυγίζῃ».

Σκαρώνω (ῥ)=φτιάχνω ἕνα σκάφος ἢ ἐτοιμάζω μιὰ δουλειά. Καὶ περιφραστικῶς: «Ἔχω στὰ σκαριά».

Σκέδιο (τὸ)=τὸ σχέδιο, ἀλλὰ καὶ εἰρωνική ἐκφρασις γιὰ κάποιο ἄσχημο πρόσωπο ἢ σὲ ἐνδειξί ἀποδοκιμασίας. Πρβλ. «Οὐ; Σκέδιο ποὺ θὰ μᾶς μάθῃ τώρα πῶς βάνουνε βόλτα», «Μωρέ, τὶ σκέδιο μοῦτρο εἶν' αὐτό».

Σκέρτο (τὸ), Σκερτσάρω (ῥ)=ἀστετεύομαι χαριεντίζομαι (Ἰταλ. scerzare). Πρβλ: «Ἄς τὰ σκέρτσα, ἐδῶ ἔχουμε δουλειά», «Σκερτσόζα ἢ γυναῖκα ποὺ μὲ νάζι καὶ κούνημα προσπαθεῖ νὰ κἀνῃ ἐντύπωσι».

Σκόρτο (τὸ), Σκορτσάρω (ῥ)=τὸ τίναγμα τῆς πετονιάς ποὺ κἀνει τὸ ψάρι ποὺ τσιμπάει ἢ τὸ πιασμένο, ἀπὸ τὸ ὅποιο ὁ ψαρὰς μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ψαριοῦ. Πρβλ: «ἔχει μεγάλο σκόρτσο, σὰν παστανάκα μοῦ φαίνεται», «ἀπὸ τὸ σκόρτσο μοῦ φαίνονται γιὰ σαργοὶ τὰ διαλόψαρα ποὺ μοῦ τρῶνε τόση ὥρα τὸ δόλο». Τίναγμα γενικά.

Σκούπορα (τὰ)—ὅ, τι μαζεύει ἢ σκούπα καὶ τὰ ἄχρηστα ψάρια ἢ πράγματα.

Σουρώνω (ῥ)=στραγγίζω ἕνα ὑγρό. Σουρώνει τὸν ἀγέρα, λέγεται γιὰ ἕνα σημεῖο στὸ ὅποιο γιὰ υἱοδήποτε λόγο δημιουργοῦνται ρεύματα ἀέρος πρβλ. «στοῦ Λιχνοῦ τὸν σουρώνει πολὺ τὸν ἀγέρα, τὸ κἀνει ξεῖδι». Σουρώνει τὶς κουβέντες, λέγεται γιὰ κάποιον ποὺ πηγαίνει καὶ μεταδίδει ἐμπιστευτικὰς συνομιλίας ἄλλων Πρβλ. «Δὲν πρόλαβα νὰ τοῦ τὸ πῶ κι' αὐτὸς πᾶει καὶ τὸ σούρωσε σιτὸν ἐχθρό μου».

Σουφρώνω (ῥ)=κλέβω.

Σντριμώχνω (ῥ)=σπρώχνω ἕναν, κάτι καὶ τὸν φέρνω σὲ δύσκολο σημεῖο καὶ θέσι. Σντριμόκωλος=ὁ καιρὸς ποὺ ἀναγγάζει τοὺς ψαράδες καὶ τοὺς καπεταναλοὺς νὰ μένουν ἄπρακτοι στὸ λιμάνι.

Σπαβέντο (τὸ)—Σπαβεντάρω (ῥ)=τὸ σπαρτάρισμα καὶ τρεμούλιασμα ἀπὸ τὸ βρέξιμο, τὸ κρύο, τὸ φόβο ἢ τὴν ἀρρώστεια. Πρβλ. «ἔκανε τέτοιο κρύο, ποὺ σπαβεντάρουμε ὅλη τὴ νύχτα». «Μὲ τὸ μπᾶμ ποὺ ἀκούστηκε σπαβενιάρησε». «Τοῦ ῥίξαμε μέχρι καὶ τὰ στρωσίδια καὶ τὸ σπαβέντο δὲν τοῦ σταμάταγε» Ἰτ. Spraventare=φοβίζω.

Σπάτσα (τὰ), σπατσάρω (ῥ)=παίρνω τὰ σπάτσα=φεύγω διωγμένος πρβλ. «τοῦδωκα τὰ σπάτσα νὰ πάῃ στὸ γέρο-διάλο, δὲν ἦταν γιὰ δουλειά», «Σπατσάρησε ἀπὸ δῶ μὴ οὐ βουτήξω». Ἰταλ. spazzare.

Σπιάτσα (ἡ)=μικρούλα ἄμμουνδιά. Ἰταλ. spiaggia.

Σπιονός (ὁ)=διαβολεύς, ἄλλοι-ῶς ρουφιάνος. ρ. σπιουνάρω.

Σπλονίζομαι (ρ)=ζαλίζομαι χάνω τὰ νερά μου. Ἀπὸ τὸ σπλόνο, χορτάρι ποὺ χρησιμοποιεῖται στὰ ποτάμια γιὰ νὰ σκοτώνουν τὰ ψάρια. Στὴ θάλασσα δὲν ἔχει δραστηριότητα. Πρβλ. «ἕνας κέφαλος φέρνει γύρα ἐδῶ σὰ σπλονισμένος, σίγουρα θάβναι ἀπὸ δυναμίτη». Πῶς εἶς' ἔτσι, μωρέ, σὰν σπλονισμένος»;

Σπόρκος (ὁ)=ἀκάθαρτος, ρυπαρός, τιποτένιος, ἐλεεινός. Ψάρια δευτέρας καὶ τρίτης κατηγορίας (Σπόρκα). Πρβλ. σκυλόψαρα, παστανάκες, δρόγγοι, σμέρνες κ.λ.π. Ἐκ τῆς Ἰταλ. sporco=ἀκάθαρτος.

Σπόντα (ἡ)=ὅ, τι καὶ ποντούρα (βλ. λ.) ὅρος τοῦ μιλλιάρδου.

Σταράδιο (τὸ)=εἶδος βαποριοῦ.

Στάρος (ὁ)=τὸ ψάρεμα τοῦ λεθρινοῦ. Κάθε φουντάρισμα εἶναι καὶ ἕνας στάρος (βλ. ψαρέματα).

Στελάδος (ὁ)=ἐπίθ. τὸ σκάφος ποὺ εἶναι μακρὸ καὶ στενὸ, χωρὶς κοιλιὰς καὶ δὲν παρουσιάζει ἀντίστασι στὸ νερό, ἐπομένως ταχὺ καὶ ὠραῖο. Ἐκ τῆς Ἰταλ. stile (ρυθμός, μορφή, ὕψος).

Στεριανός καὶ στεργιανός (ὁ)=

κυρίως γὰ τὸ ἄερα ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ στεργιά, ἀλλὰ καὶ κάθε τι ποὺ ἀνήκει αὐτῇ, τὸ χειραῖο.

Σ τ ρ α κ ὶ ὦ ν ω (ρ)=πιάνω κρούστα (ὄστρακο, ὄστρακῶνω, στρακῶνω).

Σ τ ρ ῖ β ω (ρ)=ἀλλάζω κατεύθυνσι. Ὅταν ἐνῶ ἡ γενικὴ κατεύθυνσις τοῦ ἀέρος εἶναι ὠρισμένη καὶ μέρος του, λόγῳ διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, ἐκτρέπεται, λέμε ὅτι στρίβει πρβλ. «Μὴν κοιτιᾷς ἐδῶ στὸ λιμάνι ποὺ τὸν στρίβει στὸν πουνέντε, ὅξω φυσάει μαΐστρος».

T

Τ ἄ γ ι ο (τὸ)=κόψιμο, ξυλοδαρμός. Ρ. τ α γ ι ᾶ ρ ω (Ἰτ. tagliare πρβλ. «Δὲν ξεντένει αὐτὸ δώστου ἓνα τάγιο νὰ φύγουμε». «Τοῦδωκε ἓνα τάγιο ποὺ τὸν μεσόκοψε».

Τ ἄ κ ο ς (ὁ)=ἓνα κομμάτι ξύλου ποὺ μπαίνει γιὰ ὑποστήριγμα ἢ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ ἓνα κενὸ (Ἰταλ. tacco) κομμάτι ἀπὸ οἰοδήποτε εἶδος γενικά. Μιὰ ὥραία γυναικα. Ὑ. Ἄλλ. λέξ. τακάκι.

Τ ἔ σ τ α ν τ ο ῦ ρ α (ἡ): ξεροκέφαλος, ἀμετάπειστος, πεισματάρης. Ἰταλ. tēsta ntuta. Λέγεται γιὰ τοὺς καπεταναίους ποὺ δὲν γυρίζουν πίσω ὅσονδήποτε παληόκαιρο νὰ συναντήσουν, γιὰ λόγους ἐγωῖ σμοῦ (βλ. ποδίζω).

Τ ε ζ ᾶ ρ ω (ρ)=τραβῶ, τεντώνω (Ἰτ. tesare) πρβλ. «Φτιάνει δὲ τεζάρει ἄλλο, θὰ κοπῇ». Σχ. Λέξεις: τεζάρισμα (τό), τεζάδος (ὁ), τέζο (τό).

Τ ζ ο ῦ ν τ α (ἡ)=Τὸ τελευταῖο ἄκρο ἐνὸς κύβου (πρβλ. Τζούντα τοῦ Μοναστηριοῦ, Τζούντα τοῦ Καστροῦ ἀλλὰ καὶ κάθε ἀντικείμενου (Ἰταλ. giunta) καὶ Τ σ ὶ ν τ α (παραγ. τῆς ἰδίης ἰτ. λ.)=προσθήκη συμπλήρωμα. Πρβλ. «ἦταν λειψὸ τὸ καρβέλι καὶ μοῦβαλε μιὰ τσόντα».

Τ η γ ᾶ ν ι (τὸ)=τὸ γνωστὸ μαγειρικὸ σκεῦος, ἀλλὰ καὶ τὸ τσίγκινο κάλυμμα τῆς πριᾶς ποὺ μπαίνει γιὰ νὰ μὴ ἐνοχλῇ τὸ φῶς τῆς τὸν καμακαδόρο.

Τ η ρ ᾶ ω (ρ)=κοιτάω. παρατηρῶ. Πρβλ. «Γιὰ τήραξε μιὰ στιγμούλα μπάς κι' ἐφάνηκε τὸ καράβι», «τήραξε, μωρέ, ἐνὸν ἀνθρώπο ποὺ κάνει τὸ μεγάλονε».

Τ ὁ κ α (ἡ)=κάνω τόκα=χαιρετιέμαι

μὲ χειραψία μὲ κάποιον. Ὅταν ἡ θάλασσα ἔχει μπουνάτσα. Πρβλ. «Ἔχει μιὰ θάλασσα, τόκα. γράφεις ἀπάνω τῆς». (Ἀπὸ τὴν Ἰταλ. toccare=κολλῶ).

Τ ο υ μ π α ν ι ᾶ ζ ω (ρ)=γίνομαι τυμπανιστῆς. Κυρίως λέγεται γιὰ τὰ ἀποσυντεθειμένα ψάρια ποὺ φουσκώνει ἡ κοιλιά τους καὶ ἀνεβαίνουν στὸν ἀφρό, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἀνθρώπους καὶ ζῶα πνιγμένους. Πρβλ. «Βοῆκα στὸν κάρβο τῆς Κερέντζας ἓνα ρουφιὸ τυμπανισμένο, κρῖμα, κι' ἦταν δεκαπέντε ὀκάδες». Τούμπανο γίνηκε=γιὰ κάποιον ποὺ ἔκανε μιὰ κακὴ πράξι καὶ τὸν ἔμαθε ὅλος ὁ κόσμος. Πρβλ. «ὁ κόσμος τὸχει τούμπανο...».

Τ ρ α β ᾶ ω (ρ)=ἀνασούρω ἀνελκύω, ὑπομένω κάτι, φέρνω κάτι πρὸς τὸ μέρος μου. Τραβάω κουπί.

Τ ρ ᾶ β ῆ ι (ἡ)=ἡ ζήτησις ἐνὸς ἐμπορεύματος ἢ εἶδους ψαριῶν.

Τ ρ α κ ἔ ρ ν ω καὶ τρακαρίζω (ρ)=συγκρούομαι, χτυπάω τὸ σκάφος μου κάπου. Πρβλ. «Τρακάρανε οἱ βάρκες τοῦ Γολάκη μὲ τοῦ Παπίτσου». «Ὅλη τὴ νύχτα τράκερνε στὰ βράχια ἡ βάρκα σου χτὲς τὸ βράδυ». Συναντῶ κάποιον μὲ κακὸ σκοπὸ πρβλ. «Ἄντε μωρὲ καὶ κάπου θὰ τρακάρουμε οἱ δύο μας».

Τ ρ α μ π ᾶ κ ο υ λ ο (τὸ)=σκαρὶ πλοίου μὲ κοφτὴ πλώρη καὶ πρύμη.

Τ ρ ε ν ᾶ ρ ω (ρ)=καθυστερῶ σκόπιμα μιὰ ὑπόθεσι.

Τ ρ ε χ α ν τ ῆ ρ ι (τὸ)=ὠραιότατο σκαρὶ καϊκιῦ. Βλ. πλωτά.

Τ ρ ι ὀ μ φ ο ς (ὁ)=δυνατὸ χαστοῦκι. Πρβλ. «τοῦ ἔδωκα ἓνα τριόμφο ποὺ τεῦρε δ' εὐρανὸς σφοντύλι».

Τ ρ ι ο υ μ φ ᾶ ρ ω (ρ)=διακρίνομαι, δίνω καὶ παίρνω. (Ἐκ τῆς Ἰταλ. trionfare=trionfo).

Τ ρ ῖ ψ α λ ο (τὸ)=θρέψαλο. πρβλ. «τοῦδωκε μιὰ στὸν τοῖχο καὶ τῶκανε τρέψαλο, καινούργιο λατίνι».

Τ ρ ὀ μ π ι (ἡ)=θαλάσσιος σίφων.—μαρίνα ὁ τηλεβόας Ἰταλ. trobr=Marina.

Τ σ α ρ κ α λ ε ῦ ω (ρ)=ζητῶ κάτι ψάχνοντας καὶ ἀνακατεύοντας διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα (ἴσως ἀπὸ τὸ Ἰτ. ρ. cercare=ἀναζητῶ).

Τ σ ι μ π ᾶ ω (ρ)=δρπάζω λίγο λίγο

ἀπὸ ἓνα πράγμα (φαγητὸ κ.λ.π. Τὸ ἄρπαγμα τοῦ δολώματος ἀπὸ τὰ ψάρια.

Τ σ ο ὕ ρ μ ο (τὸ)=ὄλο τὸ πλήρωμα ἑνὸς σκάφους ψαράδικου κ.ἄ. π.χ. τὸ τσοῦρ-μο τοῦ Γριγριοῦ, τῆς ἀνεμότρατας.

Τ σ ω π α ί ν ω (ρ)=σιωπῶ προβλ. «Τσῶπα, καημένε, μᾶς σκότισες».

Φ

Φ ά γ ω μ α (τὸ)=τὰ ὑπολείμματα, ἀπὸ ἓναν κάβουρα, μιὰ πῖνα ποὺ τρώει ἓνα χταπόδι ἢ ἄλλο ψάρι. Οἱ χταποδάδες ἀπὸ τὰ φαγάματα καταλαβαίνουν τὸ μέγεθος τοῦ χταποδιοῦ ποὺ τῷκανε.

Φ α λ ι μ έ ν τ ο (τὸ)=πτώχευσι, χρε-ωκοπία (Ἰτ. falire—mento).

Φ ά λ τ σ ο ς (δ)=κίβδηλος, ψεύτικος, παραποιημένος (Ἰτ. falso).

Φ α ν ά ρ ι (τὸ)=κάθε εἶδος φαναριοῦ-κι ἄκόμα ὁ φάρος. Προβλ. «τὸ φανάρι τοῦ Κάστρου», τῶν Παξῶν, τοῦ Μούρτου».

Φ α ρ μ ά κ ι (τὸ)=ἓνα κομμάτι καρμ-πούρου ἢ γαλαζόπετρας ποὺ οἱ χταποδά-δες χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ ψάρεμα τῶν χταποδιῶν.

Φ ε λ λ ά δ ι ο (τὸ)=τὸ ναυτικὸ φυλ-λάδιο. Προβλ. «Ὁ γιός μου ἔβγαλε φελλά-διο καὶ μπαρκάρησε σ' ἓνα φραντσέζικο καράβι».

Φ ε λ ο ύ κ α (ἡ)=εἶδος βάρκας βλ. πλωτά.

Φ ε υ γ ά τ α (τὰ)=λέγεται γιὰ τὴν ἄμ-πωτι (τὰ νερὰ εἶναι φευγάτα).

Φ ο ρ τ σ ά δ ο ς (δ)=ἐπιθ. λέγεται γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ δὲν εἶναι καλὸς καὶ οὔτε ἔχει σκοπὸ νὰ φτιάξῃ γρήγορα. Ἰτ. forza.

Φ ο υ ν τ ά ρ ω (ρ)=ρίχνω κάτι στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας καί, κυρίως, τὴν ἄγκυ-ρα τοῦ σκάφους. Ἀπὸ τὴν Ἰτ. fontare, fonto. Φοῦντο καπέλλο=ἄκαριαιο βύθι-σμα ἑνὸς σκάφους καὶ σκέπασμα ταῦτοχρό-νως ἀπὸ τὴ θάλασσα, αὐτανδρο βύθισμα.

Φ ο υ ρ τ ο ύ ν α (ἡ)=δυνατὴ τρικυμία (Ἰτ. fortonale).

Φ ο υ σ κ ο θ α λ α σ σ ι ά = ἑλαφρὸς κυματισμὸς τῆς θάλασσας. Προβλ. «μὴ τὸν φοβᾶσαι τὸν καιρὸ, δὲν ἔχει βάρος, φου-σκοθαλασσιὰ εἶναι».

Φ ο ὕ σ κ ο ς (δ)=δυνατὸ χαστοῦκι. Προβλ. «τοῦ μπῆκε στοὺς φούσκους καὶ τοῦ ξεπούρισε τὴ μύτη ἔτρεχε αἷμα».

Φ ο υ σ κ ώ ν ω (ρ) διογκώνω. π.χ. τὸ σφαγμένο ἄρνι πρὶν τὸ γδάρω, τὸ γάλα φουσκώνει καὶ κυρίως φουσκώνει ἡ θά-λασσα=ὅταν ἀπὸ τὴ γαλήνη περνάει στὴν τρικυμία.

Φ ρ ε σ κ ά ρ ε ι (τὸν ἄγέρα)=ρ. λέ-γεται γιὰ ὠρισμένον ἄγέρα ποὺ ἀρχίζει νὰ δυναμώνῃ σιγὰ—σιγὰ. Προβλ. «Τὸ φρεσκά-ρησε τὸ σιρόκο». Ἄλλ. λέξ. φρέσκος (δ)=δυνατὸς ἀέρας, φρεσκαρισμένος (δ) κ.λ.π. Ἰτ. Fresco.

Φ υ κ ι ῶ ν α ς (δ)=μεγάλον τμήμα τοῦ βυθοῦ ποὺ εἶναι στρωμένο μὲ φύκια (συν-ειθισμένη κατοικία γιὰ τὶς σμέρνες καὶ ἀ-κατάλληλο γιὰ τὸ ρίξιμο τῶν παραγαδιῶν.

Φ ω τ ι ά (ἡ)=ὅ,τι ἡ λέξις ἀλλ' καὶ ἡ πριά, ὁ δυναμίτης καὶ ὁ κάθε μοχλὸς ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴ μετακίνησι διαφό-ρων βαρῶν. Προβλ. «βάλτης μιὰ φωτιά ἐδῶ ποὺ σοῦ λέω καὶ θὰ μπατάρῃ ἀμέσως».

Χ

Χ α λ ά ω (ρ)=διαλύω καταστρέφω· προβλ. «Μᾶς χάλασε ὁ καιρὸς καὶ θὰ βρω-μήσῃ ὁ δόλος ἀπάνω σι' ἀγκίστρια», «ὁ καιρὸς εἶναι χαλασμένος καὶ πρέπει νὰ ἀ-ναγκάσουμε». «Μὴ τὰ πατήσης καὶ μοῦ τὰ χαλάσης».

Χ α μ ά λ α (ἡ)=κάρρο μὲ τέσσαρις ρόδες.

Χ α μ ά λ η ς=ἄχθοφόρος, μεταφορεὺς. Χ α μ α λ ά ρ ι α (ἡ).

Χ ά π α (ἡ)=τὸ ἀνοιγμα τῶν ποδαριῶν (εἶναι μέτρο μήκους).

Χ α ρ α ἡ (ἡ) καὶ Χάραμα καὶ Χαρα-μέρι (τὸ)=τὸ λυκαυγές. Εὐχρηστος σταθ-μὸς τοῦ εἰκοσ τετραώρου γιὰ τοὺς θαλασ-σινούς. (Χαραμέρι, γιόμα, ἀπόγιομα, μαύ-ρισμα, βασίλεμα ἡλιοῦ, μπονόρα κ.λ.π.).

Χ ά σ η (ἡ)=τὸ χάσιμο τοῦ φεγγαριοῦ καὶ κάθε ἀπώλεια προβλ. «στὴ χάση τοῦ φεγγαριοῦ θ' ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς», «εἶχε μιὰ βροχή, κάτι ἀστραπόβροντα χάση κόσμου».

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*
(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,, (1926)

66

ΤΟΥ ΧΑΤΖΗ-ΓΙΩΡΓΗ Η ΑΝΗΨΙΑ

Τοῦ Χατζη-Γιώργη ἡ ἀνηψιά τοῦ Ρήγα ἡ θυγατέρα
Γιὰ ἰδὲς καμὰρι πόσερνε, κόμαρι ν' ὅπου σέρνει
Κι' ἀπ' τὸ φλωρὶ δὲ φαίνεται κι' ἀπ' τὸ μαργαριτάρι
Κι' οἱ κλέφτες τὴν ἀγνάντευαν καὶ πάησαν νὰ τὴν πάρουν
— Σταθῆτε λεβεντάδες μου, σταθῆτε παλληκάρια
Νὰ λυσοδέσω τὸ παιδί, νὰ τὸ γλυκοβυζάξω
Νὰ τὸ χορτάσω φίλημα, νὰ τὸ χορτάσω γάλα
Γιὰ νάρθ' ἡ μάνα μ' νὰ τὸ βρεῖ, νάρθει νὰ τὸ σιμάσει.

67

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΕΞΟΥΡΙΖΟΥΝΤΑΝ
(χορὸς Τσάμικος)

Οἱ κλέφτες ἐξουρίζουνταν
— Οἱ ΚΛΕΦΤΕΣ ΜΩΡΕ Ν ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Οἱ κλέφτες ἐξουρίζουνταν
Μὲ τὰ γιαλιὰ γιαλίζονταν
καὶ βῆκαν καὶ καρτέρεσαν
πεντέξοχτὼ νομάτων
καὶ πιάνουν καὶ τοὺς δένουνε
Τοὺς βγάζουν τὰ χρυσὰ παλτά.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 405.

68

ΑΝΑΡΙΑ ΑΝΑΡΙΑ Τ' ΑΡΡΙΝΑΝ

Ἀνάρια ἀνάρια τ' ἄρριναν οἱ κλέφτες τὰ ντουφέκια.
Ἦταν οἱ μαῦροι λιγοστοὶ πεντεξοχτῶ νομάτοι
Κι' ὁ καπετάνος ἔλειπε μὲ δυὸ μὲ τρεῖς νομάτους
Πάει νὰ βαφτίσ' ἓνα παιδί νὰ κάμει ἓναν κουμπάρο
Νὰ τόχ' ὁ μαῦρος γύρισμα στὸ πάει καὶ στὸ ἔλα.

Ποβλ. Φωριέλ ΚΖ. Passow XLII.

69

ΚΙΝΗΣΑ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΙΝΗΣΑ

Κίνησα ὁ μαῦρος κίνησα στὸ Καρπενήσι νὰ πάω.
Στὸ δρόμο ν' ὅπου πήγαινα, στὸ δρόμο ποῦ πηγαίνω
Μέσα στὸ ρέμα τὸ βαθὶ καὶ τὰ δασιὰ πλατάνια
Κρυφὸ καρτέρι μῶκαμαν, κρυφὸ καρτέρι κάνουν
Κι' ἔριξαν καὶ μὲ λάβωσαν μέσ' στὸ δεξί μου χέρι
Καὶ στὸ μικρὸ μου δάχτυλο ποῦχα τὴν ἀραβώνα
—Τὶ τόκαμα τοῦ κ..... τί τόκαμα τοῦ π....
Κι' ἔριξε καὶ μὲ λάβωσε μεσ' στὸ δεξί μου χέρι.
Ἄν εἶναι κἄνας χριστιανὸς, κανέναν βαφτισμένον
Νὰ πάει νὰ εἰπεί τῆς μάνας μου, τῆς δόλιας ἀδερφῆς μου
Νάρθοῦν νὰ μὲ σιμάσουνε κορμὶ δίχως κεφάλι.
Νὰ μὴ μὲ πᾶν ἀπὸ χωριὸ μητ' ἀπὸ βιλαέτι
Γιατ' ἔχω ὀχτροὺς π' ἐχθρεύονται καὶ φίλους ποῦ λυπιοῦνται.

70

ΤΩΝ ΜΠΙΡΜΠΙΛΑΙΩΝ

Πῶς ἔκαμες—ΜΩΡΕ ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ ΜΟΥ—
ΠΩΣ ΕΚΑΜΕΣ ΜΩΡΕ—καὶ σ' ἐπιακαν

Πῶς ἔκαμες καὶ σ' ἐπιακαν
—Μὲ γέλασαν μὲ τὸ κρασί
Καὶ μοῦειπαν πιὲς ὡς τὴν αὐγὴ
Νὰ διαβασθεῖ τὸ μπουγιουρντί.
Τὸ μπουγιουρντί διαβάσθηκε
Μπιρμπίλη νὰ κρεμάσουνε
—Μπιρμπίλη ποῦ τ' ἄεις τὰ πρόβατα
—πάησαν μπροστὰ στὰ Γιάννενα.

ΣΗΜ. : Μπιρμπίλης καὶ Ρεσούλης ληστές, ἀδελφοὶ ἀπὸ τὸ Κουρβελέσι τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Κρεμάσθηκαν στὰ Γιάννενα τὴν ἴδια μέρα μὲ τὸ Ζῆχο Μπούια.

71

ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑ

Χρυσή τρυγώνα λάλαγε
 — ΝΙΚΟΛΑ ΝΙΚΟΛΑ —
 σέ δέντρινο κλωνάρι
 — ΝΙΚΟΛΑ ΚΑΠΕΤΑΝΕ

Χρυσή τρυγώνα λάλαγε σέ δέντρινο κλωνάρι
 Καί δέ λαλοῦσε σάν πουλί οὐδέ σά χηλιδόνι
 Μόνε λαλοῦσε κι' ἤλεγε ἀνθρώπινη λαλίτσα
 — Νικόλα κάτσε φρόνιμα, κάτσε ταπεινωμένα
 Μὴν πάρα δέρεις τὰ παιδιὰ, μὴν πάρα τὰ μαλώνεις
 Γιατ' ἔκαμαν τὴ συμβουλή καὶ θαλὰ σέ σκοτώσουν

72

Ο ΚΡΟΥΤΑΣ

Πικρὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, πικρὰ τὰ χηλιδόνια
 Τὸ λέει κι' ὁ Κρούτας φυλακὴ ψηλὰ στὸ Παλαμίδι
 — Μεριᾶτε εὐζῶνοι νὰ διαβῶ, φαντάροι νὰ περάσω.

73

ΤΟΥ ΘΥΜΙΟΥ ΤΣΕΚΟΥΡΑ

Καλὰ ἤσουν Θύμιο μ' στ' Ἀγραφα, καλὰ καὶ στὰ Τζουμέρκα
 Τὶ χάλευες, τί γύρευες στῆς Ἀμβρακιᾶς τὸν κάμπο
 Ἀνάμεσα τὰ δυὸ χωριὰ Καρβασαρά καὶ Στάμνο.
 — Πῆγα νὰ ἰδῶ τοὺς φίλους μου νὰ ἰδῶ τοὺς βλάμηδες μου
 Κι' αὐτοὶ μοῦ βῆκαν ἄπιστοι καὶ γίνηκαν προδότες
 Ἐπῆγαν καὶ μὲ πρόδωσαν σ' αὐτὸν τὸν Τρυπογιῶργο.

ΣΗΜ.: Θύμιο Τσεκούρας ληστής στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Τρυπογιῶργος, ἀξιωματικὸς ἀποσπασματάρχης.

74

ΤΟΥ ΚΩΤΣΙΟ-ΡΑΧΙΩΤΗ

Ὅλοι κοιμῶνται καὶ ξυπνᾶν, τὸν ὕπνo τὸν χορταίνουν
 Καὶ σὺ Κώτσιο μου δὲν ξυπνᾶς, τὸν ὕπνο δὲ χορταίνεις

Μὸν καρτερεῖς τὴν ἄνοιξη τῷμορφο καλοκαίρι
 Ν' ἀνθίσ' ὁ γράβος κι' ἡ ὀξιά νὰ ἡσκιώσουν τὰ λαγκάδια
 Νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνὰ μὲ τίς πολλές χιλιάδες
 Νὰ βγοῦν τὰ λάγια πρόβατα μὲ τὰ λαμπρὰ κουδούνια

ΣΗΜ. : Κώτσιο-Ραχιώτης ληστής στις ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

75

ΤΟΥ ΓΛΗΓΟΡΗ ΓΚΑΡΤΖΟΥ

Γληγόρη τί μᾶς γίνηκες
 —ΓΛΗΓΟΡΗ ΓΚΑΡΤΖΟ ΜΟΥ—
 αὐτὸ τὸ καλοκαίρι.

Γληγόρη τί μᾶς γίνηκες αὐτὸ τὸ καλοκαίρι
 Μῆνα ποτάμια σ' ἔκλεισαν, μῆνα βουνὰ μὲ χιόνια
 —Μὲ κλείσανε ν οἱ φυλακὲς τὰ ἔρμα τὰ μπιντρούμια
 Καὶ δὲν μ' ἀφῆκαν λεύτερο νὰ βγῶ στὰ κλεφτοχώρια
 εἶχα συντρόφους ἄπιστους κι' ἐκεῖνοι μὲ προδῶσαν
 Κι' ἤρθανε καὶ μὲ πιάσανε καὶ μ῏καμαν κονάκι.

ΣΗΜ. : Γληγόρη Γκάρτζος, κι' αὐτὸς ληστής στις ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

76

ΤΟΥ ΣΤΟΥΠΑ

Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε μέσα ἀπὸ τὴν Κατούνα
 Μέρα καὶ νύχτα περπατεῖ μέρα καὶ νύχτα φεύγει
 Τόπο δὲ βρίσκει νὰ σταθεῖ κλαράκι νὰ καθίσει
 Ἐπάησε κι' ἀποκούμπησε στὸ κάστρο τοῦ Γιαννίνου
 Κι' ἀγνάντευε τίς φυλακὲς ποῦταν ὁ Στούπας μέσα
 Κι' οὐδὲ λαλοῦσε σὰν πουλὶ οὐδὲ σὰ χηλιδόνι
 Μὸν ἐλαλοῦσε κι' ἔλεγε ἀνθρώπινη κουβέντα
 —Δὲ σ' τῷειπα Στούπα μιὰ φορά, δὲ σ' τῷειπα τρεῖς καὶ πέντε
 Στὰ Γιάννενα νὰ μὴ διαβεῖς καὶ στὰ Ζαγοροχώρια
 Γιατ' εἶναι ὁ κόσμος ἄπιστος εἶναι τουρκοραγιάδες
 Ποῦ σὲ προσδίνουν στὴν Τουρκιὰ στὰ τούρκικα τὰ χέρια.

77

ΓΕΡΑΣΑ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΓΕΡΑΣΑ

Γέρας' ὁ μαῦρος γέραςα κι' ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά μου

Καί με φωνάζουν γέροντα κι' ἐγὼ γέρος δὲν εἶμαι
 Μὲ γέρασαν τὰ βάσανα τῆς φυλακῆς τὰ πάθια
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στῆς Σκόντρας τὰ μπιντρούμια
 Μοῦ σάπιε τὸ καρμάκι μου καὶ τὸ δεξί μου χέρι

78

ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΤΟ ΚΕΜΕΡΙ ΣΟΥ

Δὲν πρέπει τὸ κεμέρι σου
 —ΜΩΡ' ΒΛΑΧΑ, ΜΩΡ, ΒΛΑΧΑ—
 σ' αὐτὴ τῇ λιανομέσῃ
 —ΒΛΑΧΑ ΚΑΙ ΝΤΕΛΗ ΒΛΑΧΑ—

Δὲν πρέπει τὸ κεμέρι σου σ' αὐτὴ τῇ λιανομέσῃ.
 Ἡ μέση σου εἶλαι γιὰ σπαθὶ καὶ γι' ἀλαφρὸ ντουφέκι
 Νὰ βγεῖς στῆς Γκούρας τάηβουνά.

79

ΑΗΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΜΠΙΡΜΠΙΛΙΑ ΜΟΥ

Ἀηδόνια καὶ μπιρμπίλια μου νὰ ζῆτε νὰ λαλεῖτε
 Καὶ σὺ πετρίτῃ γρήγορε, πουλὶ τῆς καταβόθρας
 "Ἀν πᾶς ψηλὰ γιὰ τ' "Αγραφα, ψηλὰ στὸ Καρπενήσι
 Χαιρέτα μας τὴν κλεφτουριά τοὺς καπεταναραίους
 Πές τους νὰ κάτσουν φρόνιμα σὰν καπετάνοι ποῦναι

80

ΕΚΕΙΝΟ Τ' ΑΣΤΡΙ ΤΟ ΛΑΜΠΡΟ

Ἐκεῖνο τ' ἄστρο τὸ λαμπρὸ πού πάει κοντὰ τὴν πούλια
 Κεῖνο μοῦ φέγγει κι' ἔρχομαι κόρη μου στὴν αὐλὴ σου
 βρίσκω τὶς πόρτες σφαιλιστὲς καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα
 Ἐσὺ ρούσα μ' τὰ κλειδώσεις καὶ πᾶς νὰ πολεμήσεις.
 Γυρίζω πᾶω στὸ σπίτι μου καὶ ζώνω τ' ἄρματά μου
 Βῆκα κι' ἐγὼ στὸν πόλεμο, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια.

81

ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΤΑΒΕΛΗ

Μᾶς πῆρ' ἡ μέρα κι' γ' ἡ αὐγὴ
 —ΧΡΗΣΤΟ ΝΤΑΒΕΛΗ ΑΡΧΙΛΗΣΤΗ—

μᾶς πήρε τὸ μισημέρι
—ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΡΗΣΤΟ ΝΤΑΒΕΛΗ

Μᾶς πηρ' ἡ μέρα κι' γ' ἡ αὐγὴ
μᾶς πήρε τὸ μισημέρι
Τὸ ποῦ θὰ κάμομε Λαμπρή,
ποῦ θὰ κάμομε λημέρι.
Σ' ἐκεῖν' τῇ ράχῃ τὴν ψηλὴ
καὶ στήν ἄλλην ἀπεκεῖθε.
Ἐκεῖ θὰ κάμομε Λαμπρὴ
καὶ θὰ κάμομε λημέρι
θὰ φέρουν βλάχοι τὸ ψωμὶ
καὶ βλάχισες τ' ἀλέβρι.

ΣΗΜ. : Χρῆστος Νταβέλης ὀνομαστὸς ληστής στὶς
ἀρχές τοῦ 2οῦ αἰῶνα.

82

ΤΟΥ ΝΤΑΒΕΛΗ Η ΜΑΝΑ

Μιά βλάχα μιὰ παλιόβλαχα καὶ τοῦ Νταβέλη ἡ μάνα
Πέτρα σὲ πέτρα περπατεῖ, λιθάρι σὲ λιθάρι
Μὴ τῇ σκονίσ' ὁ κορνιαχτός, μὴ τῇ μαυρίσ' ὁ γήλιος.

83

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑΣ

Δέν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο
—ΒΑΣΙΛΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ—
δέν εἶναι κι' ἁμαρτία νᾶειναι
ἢ Βασίλω,—ΒΑΣΩ Μ'—σ' ἐρημιές

Δέν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, δέν εἶναι κι' ἁμαρτία,
Νᾶειναι ἢ Βασίλω σ' ἐρημιές σὲ κλέφτικα λημέρια
Νὰ στρώνει πεῦκα στρώματα κι' ὀξιές προσκεφαλᾶκια
Κι' ἴσια μὲ τὰ μεσάνυχτα δυ' ὥρες ὅσο νὰ φέξει
Ὁ Θύμιο Γάκης φώναξε ἀπὸ τὸ καραούλι
—Σήκου Βασίλω κι' ἔφεξε καὶ πάει ἡ πούλια γιόμα
Σύρε Βάσιω στὸ σπίτι σου, σύρε καὶ στοὺς δικούς σου
Ἡ ξαγορὰ μᾶς ἔρχεται δυὸ μοῦλες φορτωμένες
Ἡ πρώτη φέρ' τὸ μάλαμα, ἡ δεύτερη τ' ἀσήμι
Κι' ἡ τρίτη ν' ἡ καλλίτερη φέρ' τὸ μαργαριτάρι.

ΣΗΜ. : Βασιλαρχόντισσα: Ἡ περίφημη ἀνηψιά τοῦ Γ. Ἀβέρωφ πού αἰχμα-
λωτίσθηκε ἀπὸ τὸ Σαρακατσάνο κλέφτη Θύμιο Γάκη γιὰ λύτρα. Τοῦ-

τος αργότερα ἐγκαταστάθηκε στὸ Ἀϊδίσι τῆς Μικρασίας καὶ σκοτώθηκε ἐπὶ κεφαλῆς ἐντοπίων ἐνόπλων Ἑλλήνων τὸ 1922, πολεμῶντας τοὺς Τσέτες.

84

ΤΗΣ ΜΑΡΟΥΣΙΩΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ

Τρεῖς ὁμορφες, τρεῖς λυγερές καὶ τρεῖς καμαρωμένες
Πᾶν νὰ λευκάνουν τὰ πανιά στῆς Κορασιᾶς τῇ Βρύση.
Στὸν δρόμον ὅπου πάγαιναν στὸ δρόμο ποὺ παγαίνουν
Ἡ μιὰ τὴν ἄλλην ἔλεγαν, ἡ μιὰ τὴν ἄλλη λέγουν
—Ποῦ πᾶμε οἱ στρίγλες μοναχές γυναῖκες δίχως ἄντρες.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσαν, τὸ λόγο δὲν ἀπῴειπαν
Βῆκαν οἱ κλέφτες ἀμπροστὰ κι' οἱ χαραμῆδες πίσω.
—Βασίλω μάσε τὰ πανιά καὶ Λένη στρούμπιασέ τα
Καὶ σύ Μαρούσιω τοῦ παπαῖ στὴ σέλλα καβαλῖκα
Νὰ πᾶμε στὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ στ' Ἀρβανιτοχώρια.
Νὰ κάμεις Τούρκα πεθερά, μπεγόπουλα ἄντραδέρφια.

85

ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ

Νᾶηταν ἡ μέρα βροχερή κι' ἡ νύχτα χιονισμένη
Π' ἐκάνανε τὴ συμβουλή οἱ κλέφτες στὸ λημέρι
Καὶ πῆγαν καὶ βαρέσανε τρίγια κεφαλοχώρια.
Πῆραν ἄσπρα, πῆραν φλωριά, πῆραν μαργαριτάρια
Πῆραν καὶ τὴν Ἀγγελικὴ τριῶν μερῶν νυφούλα.
Τὴν βάνουν μπρὸς δὲν περπατεῖ, πίσω τους κοντοστέκει.

86

ΤΟΥ ΤΣΙΛΗ ΠΑΝΤΗ

Δέ σ' τῶειπαν μιὰ, δέ σ' τῶειπαν δυό, δέ σ' τῶειπαν τρεῖς
[καὶ πέντε
Οἱ τσελεγκάδες τοῦ Σουλιοῦ, οἱ πρῶτοι σκουτεράδες
Μὲ τοὺς συντρόφους μὴν πιαστεῖς, τὸ βλάμη τὸ Θαμάκα.
Ὁ Τσίλη Πάντης τ' ἄηκουσε βαριὰ τοῦ κακοφάνκε
Καὶ τὸ ντουφέκι τ' ἄρπαξε καὶ κάνει δίπλα πέρα
Στὸν ἀη-Δονάτο πέρασε στοῦ Σοῦλι τὰ πηγάδια
Καὶ τοὺς συντρόφους εὔρηκε, τὸ βλάμη τὸ Θαμάκα.

Κι' αὐτὸς ὁ Νίκος τὸ σκυλί. τὸ σίβο τὸ γουρούνι

Ὡχ τὸν ὀχτρό μου ἄφηκε κι' ἔφυγε λαβωμένος.

Δέ σ' τῶειπαν μιά, δέ σ' τῶειπαν δύο, δέ σ' τῶειπαν τρεῖς
[καὶ πέντε

—Τσίλ' ὁ Θαμάκας γέρεψε, γυρέβ' νὰ σὲ σκοτώσει.

Τί χάλεβες, τί γύρεβες, στὸ φοῦρο τοῦ Σωτήρη

—Πῆγα νὰ βγῶ στὴν Πρέβεζα, γνάντια τὸ κακο-Σούλι

Ν' ἀφήκω γειὰ καὶ σταηβουνὰ καὶ γειὰ στοὺς τσελεγκάδες.

ΣΗΜ. : Τσίλη Πάντης, Θαμάκας, κλέφτες, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν Ζερμὴ κι' ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Ἀρβενίτσα στὴν περιφέρεια Σουλίου, στίς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Σύντροφοι ἐπιβλεπόμενοι τραυματίζει ὁ Πάντης τὸ Θαμάκα στὸν ὕπνο κι' ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀντεκδίκησης καταφεύγει στὴν Πάτρα. Ὁ Θαμάκας ἀφοῦ γιαιτρεύθηκε πηγαίνει ἐκεῖ, τὸν σκοτώνει. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ βγαίνει πάλι στὴν Ἡπειρὸ καὶ βρίσκει ἄσυλο στὴ Δράγανη, ὅπου ἐρχόμενος σὲ τριλονικία μὲ χωριανοὺς φονεύεται καὶ τὸ πτώμα του ρίχνεται σὲ βάρανθο.

87

ΕΒΓΑ ΚΑΗΜΕΝΗ ΠΑΠΑΔΙΑ

Ἔβγα καημένη παπαδιὰ στὸ πέρα παραθύρι

Καὶ ρίξε τὰ ματάκια σου πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι

Κι' ἀγνάντια τὸν κατήφορο, κάτου πὸς τὰ πλατάνια

Νὰ ἰδεῖς καὶ τὰ παιδάκια σου τὰ τρία πῶς τὰ φέρουν

Φέρουν τὸν Κίτσο ζωντανό, τὸν Κώστα πεθαμένο

Φέρουν καὶ τὸ μικρότερο κορμὶ δίχως κεφάλι.

—Τί νὰ βαστάξω ἢ ὀρφανή, τί νὰ φτουρήσω ἢ μαύρη

Εἶναι τρεῖς κοῦπες ξέχειλες, πικρὲς σὰν τὸ φαρμάκι

Τοῦ Κίτσου πίνει τὸ πουρνό, ἰ' ἀπόγιομα τοῦ Κώστα

Τοῦ Γιάννη τοῦ μικρότερου στὸ τσάκισμα τῆς μέρας.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΣΩΠΕΙΟ

‘Η χιονισμένη νύχτα έξω είναι μιὰ ἄσπρη, πελώρια γάτα,
‘Η πλαγιά ἦταν κατηφορίζουσα, ὁ στρόβιλος τοῦ χιονιοῦ
ὁ οὐράνιος σερνόταν,
καθὼς ποτάμι πλαγιαστὸ τρέχει μὲ τὴν ὁρμὴ τῆς κλίσης
ὅπου τὸ ἔδαφος τοῦ δίνει,
κατὰ τὴ θέληση τῆς θύελλας πότε ἐπάνω, πότε κάτω,
σὰν πέταγμα περιστεριῶν ὁλόλευκων
σὲ μικροσκοπικὰ μεγέθη.
Μέσα στὴ σιωπὴ ποὺ διαδέχεται τὴ μάνητα
ν’ ἀκοῦς τὸ θόρυβο τῆς ἔλξης καὶ τῆς ἔνωσης στὶς χιονονιφάδες.

Τ’ οὐρανοῦ ἄγγελε κατέβαινε, κατέβαινε,
κρύβε τὸ μαῦρο ρύπο μας,
σκέπαζε τ’ ἀμαρτήματά μας,
σὲ μιὰ στιγμή ἀγνότητας νὰ ξεχασθεῖ ὁ βοῦρκος μας ὅλος.

Εἶμαι διαρκῶς ἓνας ἥρωικῶς ξεβαφέας.
Σβήνω μέσα στὴν καρδιά μου
τὴν κάθε δυσἀρέσκεια.
Κατασκευάζω πάνω της μιὰ πλάκα
γρανίτη,
χωρὶς κανένα μέρος εἰσχώρησης,
γιὰ νὰ μὴν τὴν φτάνουν τὴν καρδιά μου,
ἄνθρωποι, οἱ σφαῖρες σας.
Πυροβολᾶτε, αὐτὴ θὰ χτυπάει τὴ χαρὰ
καὶ τὸν πόθο τῆς εἰρήνης της,
θὰ στρέφεται στὴν εὐχαρίστησή της,
σὰ σφαῖρα μόλις ἀποχωρισμένη
ἀπὸ τὸ ἐργαστήριό τῆς ἀρμονίας.

“Ολοὶ εἴμαστε οἱ εὐτυχισμένοι ὑπῆκοοι
τοῦ θανάτου,
δοξάστε τὸν κυρίαρχό μας,
αὐτὸς μᾶς ἀφαιρεῖ τὰ προσωπεῖα
καὶ μᾶς δείχνει τὸ πρόσωπό μας
ἕως ὅτου νὰ τὸ ἀξιωθοῦμε.

Θ’ ἀναστηλώσω τὰ πεσμένα ὄχυρά
καὶ θὰ πολεμήσω.

Τραγουδούσαμε καὶ μᾶς κόψετε τὸ τραγούδι στὸ λήρυγγα,
πολεμοῦσατε νὰ μᾶς θρυμματίσετε τὸ βράχο τῆς
ὑπομονῆς μας.

Γυρεύαμε μιὰ ζεστασιά καὶ παγώναμε στὸ χιόνι

γεμᾶτοι ταπείνωση, έξουθενωμένοι,
 μιὰ ἀνθρώπινη έξίσωση ἴση μὲ τὸ μηδέν,
 μὰ μὲ τὴν περιφάνια τῆς ψυχῆς ἀκμαῖα.
 Δὲν εἶναι καθαρὴ ἡ ἀλήθεια πουθενὰ παρὰ
 μέσα στὴν πηγὴ της.

Ὁ ἐξαίσιος σάπφειρος τ' οὐρανσὺ μας μήπως εἶναι
 ἀληθινός;

Ξεσχίζομαι πάντα ἀπὸ τοῦ ψεύδους τοὺς ὄνυχες
 καὶ τὴν πλάνη τ' ὀνείρου.

Ξέρω ἓνα ἄγριο νησί τόσο ἄγονο ὅπου δὲν
 κάνει τὴ νεοσσιὰ του τὸ χελιδόνι,
 γιατί δὲ βρίσκει οὔτε τὸν πηλὸ μιᾶς φωλιᾶς.

Ἐκεῖ τὰ νυκτοδῖαιτα θαλασσινὰ πουλιά
 κλαῖνε τὴ νύχτα καθὼς τσακάλια
 ποὺ κατεβαίνουν στὸ λυκόφως.
 Μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἔρημιὰ μπορεῖ νὰ πλησιάζει ὁ Θεὸς
 καὶ νὰ σχεδιάζει τίς στολές μας μὲ τίς σκιές τους,
 τὰ διάφορα σχήματα τῶν νέων ὀργάνων μας.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

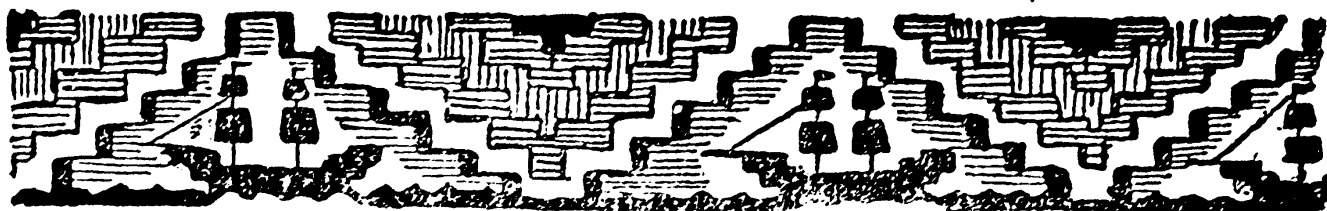
Ὅταν ψηλώσης ἴσα μὲ τὴν πολύβουη σιωπὴ
 ποὺ ἀνάλαφρα χαϊδεύει τὰ μάγουλα τοῦ φεγγαριοῦ
 τὴν ὥρα τῆς ἀγρύπνιας σου
 θὰ ἰδῆς τὴν ἀγάπη μου
 ντυμένη τὴ γαλόζια φόρμα τῆς μοναξιᾶς
 ἀνάμεσα ἀπ' τῆς προσδοκίας τοὺς ὥριμους καρποὺς
 ποὺ ἀκροζυγιαζόνται στὸν ὦμο τῆς νύχτας.

Ὅταν πλατύνης ἴσα μὲ τῆς σάρκας τὰ φλογερά ἐρωτηματικὰ
 πού μαστιγώνουν ἀλύπητα τὸν πυρῆνα τῆς σκέψης μου
 θ' ἀκούσης μέσα ἀπ' τὸ κλάμα τῆς Ἀνοιξης
 πέρα ἀπ' τὴ φλυαρία τῆς νοσταλγικῆς βροχῆς
 τῆς ἀγάπης τὸ γλυκὸ τραγούδι μου.

Ὅταν βαθύνης ἴσα μὲ τοῦ κόσμου τὴ θλίψη
 πού ἀόρατη μεταγγίζεται στὸ αἷμα τῶν ἄστρον
 πίσω ἀπ' τῆς ντροπῆς τ' ἀχνὰ παραπετάσματα
 ἔκθετο βρέφος στὰ σκαλοπάτια τῆς λύτρωσης
 θὰ αἰσθανθῆς σ' ὅλη της τὴ μεγαλοπρέπεια
 τὴ γεύση τῆς ἀγάπης μου.

ΤΙΝΟΣ ΑΛΑΣΑΚΗΣ

ΑΠΕΡΑΝΤΟΙ ΩΚΕΑΝΟΙ

Ο ΣΤΑΘΗΣ ΤΙΤΕΛΗΣ είναι ένας άκούμε από τους νέους Έλληνοαμερικανούς λογίους που ήλθαν μεταπολεμικά στη χώρα αυτή. Ζη κι' αυτός έντονα την...άσθμαίνουσα ζωή της πολυάνθρωπης τούτης πόλης και, μαζί με τ' άλλα, πασχίζει νά ξεπεράση με τον πήγασό του τους ούρανοξίστες της.

Μ. ΜΑΝΟΣ

Μαργαριτάρι γίνεται
Τὸ παγωμένο δάκρυ,
Φοβέρα τὸ χαμόγελο
Καὶ τὰ σμιγμένα φρύδια
Μπλάβος οὐρανός,
Ἰδιος ὁ Δίας ἡ φωνή,
Τὰ μάτια κεραυνοὶ
Καὶ στοχασμὸς ἡ λύτρωση
Αὐτῶν πὺν μὲς στήν ἔμπνευση
Τ' ἀνθρωπινὰ θεωροῦνε.
Τῆς Μοίρας κατέχουν τὸ ραβδί,
Θαρρεῖς κι' οἱ ἴδιοι Μοῖρα·
Δευτερογέννητη ζωὴ
Χαράζουνε. Καὶ εἶναι
Ἡ θεία δράση
Ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα
Τὰ χέρια καμωμένη.

ὦ πλάστες ! Σεῖς
Μὲ τὰ κροκάτα μάτια
Ποῦ ξέρον νὰ θεωροῦν
Κι' ἀπ' τὸ λιθόστρωτο τῶν ζωντανῶν
Στ' αὐτὶ μᾶς ψυθιρᾶτε,
Νεκροὶ ἐμεῖς
Ἀκοῦμε σας τὰ λόγια
Ποῦναι πραγματικὸ ἰδανικό.
Βαθειὰ οἱ χτύποι ἀντηχοῦν

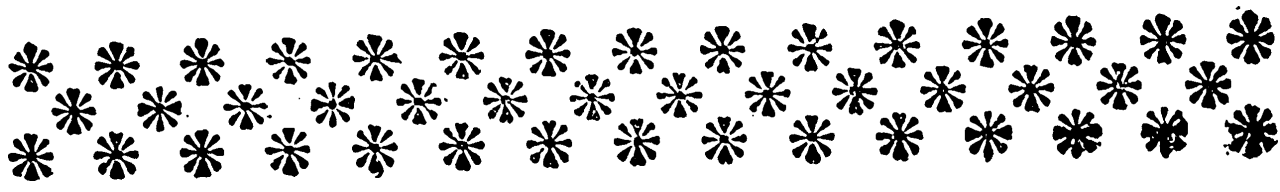
Στοῦ ἄπειρου τὴν πόρτα
Ποῦ ὁ διπλὸς σας στοχασμὸς
Τῇ βοῇ κε' καὶ ἀνοίγει
Γιὰ μᾶς πελώρια ξέφωτα,
Κι' ἀγάλματα—τὰ πρότυπα—
Μαρμάρινα καὶ φωτεινὰ
Σμιλεῦει καὶ χαρίζει.

ὦ ποιητές,
Ποῦ καλωσύνη τέρατος
Στὰ σωθικά σας κλεῖτε
Καὶ μιὰν ἀνείπωτη ἀγῇ
Τὰ μάτια ψαχουλεύουν,
Μὲς στίς δικές σας ἄβυσσους
Νὰ ρθοῦμε δὲν μποροῦμε,
Νὰ πιασουμε τὰ νήματα
Τῆς ἀπεραντωσύνης.

ὦ ποιητές,
Ποῦ κλαῖτε, ποῦ γελάτε!
Τὰ χνάρια σας ποῦ ἄνεμος
Νὰ σβύσει δὲν μπορεῖ,
Κι' ὁ χρόνος οὔτε,
Ἀκαλουθοῦμε μεῖς.
ὦ πλάστες,
ὦ δευτερογεννήτρα σκέψη !

ΣΤΑΘΗΣ ΤΙΤΕΛΗΣ

ΕΓΙΝΕ ΦΩΣ

"Εκρυψα τὸ πρόσωπο στὶς ἀπαλάμες
κι' ἀναλογίστηκα.

Ζωντανὸ σκοτάδι γιομάτο δέος
μὲ πλήρωσε
κι' ἔγινε ἡ γέφυρα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς
γιὰ μακρινὸ ταξεῖδι
στὶς χώρες τοῦ ἑαυτοῦ μου

"Εκρυψα τὸ πρόσωπο στὶς ἀπαλάμεις
καὶ ψάχτηκα.

Ζυγιάστηκα σὰν ἀετὸς
πὰ στὸ πηγάδι
τοῦ εἶναι μου καὶ τρομαγμένος
γύρισα πίσω
μὲ τὰ φτερά ἀποκαμμένα.

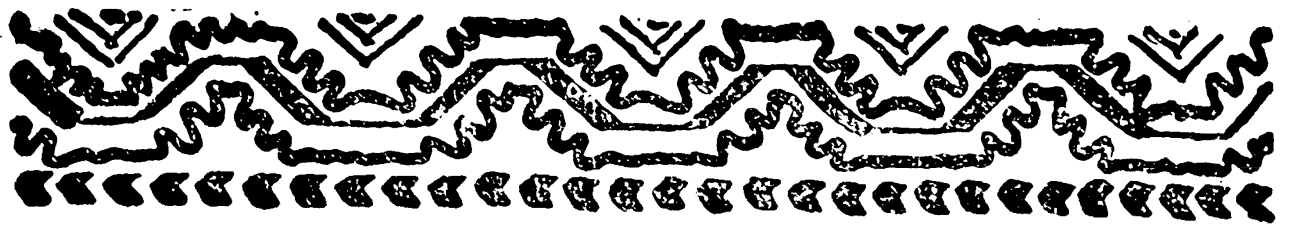
"Εκρυψα τὸ πρόσωπο στὶς ἀπαλάμες
κι' ἔκλαψα.

Δὲν εὐτύχησα νὰ δῶ
τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου
σὰν τὸν γύμνωσα ἀπὸ τὰ ἐνδύματα
στὶς ἀστραπές
πού τοῦ φώτιζαν τὸ δρόμο.

"Εκρυψα τὸ πρόσωπο στὶς ἀπαλάμες
κι' ἔχω σκοτάδι.

ΣΤΑΘΗΣ ΤΙΤΕΛΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΚΙ' ΩΡΑΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ...

"Ω, μικρὰ κι' ὦραϊα πράγματα τοῦ κόσμου
ποῦ μὲ παίρνειτε στὰ χέρια σας ὅπως
οἱ ἄγγελοι μᾶς κουβαλοῦν τὸ φῶς.
'Ἡ τραγικὴ πομπὴ ἀτέλειωτη διαβαίνει
κι' ἐσεῖς μικρὰ λυχνάρια μέσ' στὴ νύχτα,
ὁμοιώματα τῆς ἀγάπης, ποῦ ἀγρυπνεῖ
πάνω ἀπ' τὸν κουρασμένο μας ὕπνο
καὶ στάζει ἓνα γλυκὸ - γλυκὸ νανούρισμα
ποῦναι βαθὺ σὰν μοιρολόϊ.
Φτερὰ τοῦ ἡλίου ὅταν γλυστράει σὰν ἔρα-
[σιῆς
σις σκοτεινές, κλεισμένες κάμαρες,
μιὰ ζωγραφιὰ τοῦ ἔρωτα στὴν ἀμμουδιά
[τοῦ χρόνου,
ὅπου τὸ χέρι του περνάει καὶ σὰς σβήνει
'Ἡ μνήμη ἀγαθὴ πάντα κι' εὐφρόσυνη
μὲ τῆς ζωῆς τὰ ἱερὰ σὰς λογαριάζει.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

ΑΠΑΛΟ ΤΟ ΦΩΣ...

'Απαλὸ τὸ φῶς στὰ πέταλα τοῦ κρίνου
πέπλο στὸν κοιτῶνα τῆς ἀνοιξῆς
καὶ ἡ δροσιὰ σταγόνες μέλι
ποῦ ἀνάμεσα στὰ φύλλα τρέμουν.
Στέκει ὁ ἀγγελικὸς ἄνθρωπος
ἐδῶ, λέει, ἀνοιξαν οἱ πηγές τῶν οὐρανῶν
ἐδῶ ἡ ἔκστασις μὲ τὸ πρόσωπο λαμπερό.
Γέρνει ὁ κόσμος μέσ' στὸ δειλινὸ
ἡ ὥρα γεμάτη θυμιάματα
ὀπτασίες καὶ μουσικὰ ὄργανα
στὸ τραγούδι τῆς προσμονῆς.
'Ἰδὲν ἀναβαίνομεν...
Καὶ τὸ ἄστρο φάνηκε στὸν ὁρίζοντα
μὲ βλέμμα ἔρωτικό.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

Η ΞΕΝΗΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ποίηση ἀρχίζει ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα Ἑπὶ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια τοῦ Ὀμήρου. Ἡ ποιητικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἑθνικοῦ Ραψωδοῦ ξεχώρισε καὶ ὑμνήσε δύο ἀπ' τὶς πρωταρχικὰς ἀρετὰς τῶν Ἑλλήνων: «τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν» ἢ εὐψυχίαν καὶ τὴν «ἀγάπην τῆς πατρίδας». Κεντρικὴ ἰδέα τῆς Ὀδύσειας εἶναι ὁ πόνος γιὰ τὴ γῆ πού γεννήθηκα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Ὁ ποιητικὸς μῦθος πλέκεται ἀριστοτεχνικὰ γύρω ἀπ' τὸ δράμα τοῦ ἀνθρώπου πού ἡ μοῖρα τὸν ξερίζωσε ἀπ' τὴ γῆ του, πού περιπλανήθηκε σὲ ἄγνωστες χῶρες μὲ τὸ ὄνειρο τοῦ γυρισμοῦ καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀξιώθηκε νὰ δῇ τὴν πατρίδα του. Ἡ συμβολικὴ μορφή τοῦ Ὀδυσσεύ, πού κυριαρχεῖ στὴν Παγκόσμια Φιλολογία, διαγωνίζεται στὰ τραγούδια, τοὺς μύθους καὶ τὴν ποίηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ Χρόνια ἢ Πανελλήνια μοῦσα, ἢ «παγὰ λαλέουσα τοῦ λαοῦ μας», ὁ ἐπὶ πόνος καὶ ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς, ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ δράμα τοῦ ξενητεμένου. Τὸ δράμα αὐτὸ τῆς ξενητείας συγκλονίζει τὴν ποίηση, πού τὸ τραγουδάει μὲ ἀμέτρητες φωνές. Κι' ὅλες αὐτὲς οἱ φωνές, πού κάθε μία ἐκφράζει τὴ δική της μελωδικὴ συγκίνηση, συνθέτουν συνταιριασμένες ἀρμονικὰ τὴν Σ υ μ φ ω ν ί α τ ῆ ς Ξ ε ν η τ ε ι ᾶ ς. Τούτῃ ἡ Συμφωνία πάλλεται ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, τὶς σκέψεις, τοὺς πόθους ὁλοκλήρου λαοῦ. Τὸ θέμα τῆς, ἀναλλοίωτο, περνᾷ μέσ' ἀπ' τὸν ἀδιάκοπο αὐλὸ μιᾶς τρισημιόχρονης Ἱστορίας. Οἱ νότιες τῆς ἐναλλάσσονται καὶ ποικίλλουν, πότε συγκροτημένα ἐλεγειακὰ καὶ πότε συνταρακτικὰ δραματικὰ.

Σ' αὐτὴ τὴ Συμφωνία πάσχισα ν' ἀνοίξω τ' αὐτιά τῆς ψυχῆς μου. Ἀκουσα ὅσο περισσότερες μποροῦσα ἀπ' τὶς νότιες τῆς. Ἡ κάθε μιὰ τους χωριστὰ καὶ ὅλες μαζὶ γέμισαν τὴ ψυχὴ μου μὲ δυνατὴ καὶ ἀμετακίνητη συγκίνηση. Θὰ θυμίσω ἀκόμη καὶ μερικὲς φωνὲς ἀγαπημένων ποιητῶν μας, παλαιῶν καὶ νέων. Βιαστικὴ εἶναι ἡ ἀνθολόγησις. Ὁ Χρόνος, ὁ «γέρον φθονερός καὶ τῶν ἔργων ἔχθρος καὶ πάσης μνήμης» μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀφήσουμε τὴ Συμφωνία ἡμιτελῆ. Τὸν Χρόνο ὡς θεωρήσουμε ὑπεύθυνο καὶ γιὰ μερικὲς παραφωνίες πού ἴσως ἀκουστοῦν.

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Χιλιάδες χρόνια πρὶν, ἢ Πυθία, ψηλὰ ἀπ' τὸν δελφικὸ τῆς τρίποδα, εἶχε δώσει τὸν ἀκόλουθο χρησμό: «Ἀσκὸς ἐν ὄδμασι ποντοπορεύσει, δῦναι δέτοι οὐ θέμις». Ἐνας ἀσκὸς θὰ πλέει διαρκῶς στὸ ἀπέραντο πέλαγος, ὅμως δὲν θὰ βυθιστῇ ποτέ. Αὐτὸς ὁ πανάρχαιος χρησμός τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου καθρεφτίζει τὴν μοῖρα καὶ τὴν πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διαρκῶς νὰ πλέει, διαρκῶς ν' ἀνοίγεται σὲ θάλασσεσ, ἀλλὰ νὰ μὴ βυθίζεται ποτέ. Ἐκτὸς ἀπ' τὸν συμβολισμό τῆς ἔθνικῆς ἐπιβίωσης, ὁ χρησμός φανερώνει πόσο ἄρρηκτα συνυφαίνεται ἡ θάλασσα, τὰ ταξείδια καὶ ἡ ἀποδημία μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἑθνους.

Ἡ ἀποδημικὴ διάθεση, ἡ τάση φυγῆς, εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ ψυχικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἑλλήνα. Ἡ ἴδια ἡ Ἑλληνικὴ φύση θαρρεῖς καὶ παροτρύνει γιὰ ταξεῖδι, γιὰ ἀλλαγὴ. Ἡ ἀπερίγραπτη γεωγραφικὴ ποικιλία, ἡ ἀλληλοδιαδοχὴ πεδιάδων καὶ βουνῶν—βουνῶν καὶ θάλασσας—θάλασσας καὶ νησιῶν, κεντρίζει τὴ διάθεση γιὰ ταξεῖδι, ἀνοίγει τὴν ὄρεξιν γιὰ γνωριμία νέων γειτονικῶν τόπων. Σιγὰ—σιγὰ οἱ μικροὶ κόσμοι τῶν νησιῶν ὀδηγοῦν καὶ στοὺς μεγάλους κόσμους τῶν ἡπείρων. Οἱ λαοὶ ποὺ ζοῦν χωρὶς γεωγραφικὴ ποικιλία, στὴ μονοτονία τῆς ἐρήμου ἢ τῆς στέπας ἢ τῶν δασῶν, σπανίως γεννοῦν μεγάλους ὁδοιπόρους ἢ θαλασσοπόρους.

Ὑστερα, ὁ Ἕλληνας εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ του ταξιδευτῆς, γιατί εἶναι παράτολμος. Ἔχει τὴν τόλμην μικροῦ παιδιοῦ, ποὺ δὲν καλοξυγίζει τὸν κίνδυνον. Ὁ Ἑρνέστος Ρενὰν ὀνομάζει τοὺς Ἕλληνες «τὰ ἀνήσυχα παιδιὰ τῆς ἀνθρωπότητος, ποὺ παίρνουν τὴ ζωὴ ἀπ' τὴ φαιδρὴ τῆς ὄψης, χωρὶς τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς εἰμαρμένης». Τούτῃ τὴν τόλμην γιὰ ταξεῖδι, τὴν ἐπίμονη ἀναζήτησιν τῆς περιπέτειας, τὴν ἀφιξὴν στὴν Κολχίδα μόνον ὕστερα ἀπὸ «δεινὰ ἀλγεα», τραγουδάει ὁ σύγχρονος ποιητὴς Λέων Κουκούλας στὸ ποιήμα του:

ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ

Ἐπρεπε προτοῦ φτάσουμε στὸ τέρμα μας
τοὺς Τυρηννοὺς κουρσάρους ν' ἀνταμώσουμε
στῆθος μὲ στῆθος γιὰ νὰ χτυπηθοῦμε.

Ἐπρεπε κι' οἱ Δολίονες καὶ τ' ἀντίθετα
τῶν βορεινῶν ἀνέμων ἀνταριάσματα
στὸ δρόμο μας ἐμπόδιο νὰ σταθοῦνε.

Στὶς Συμπληγάδες ἔπρεπε, ποὺ χάσκανε
σὰ στόμα τοῦ θανάτου, τὸ καράβι μας
τὸν τρόπο τοῦ χαμοῦ νὰ δοκιμάσῃ.

Χωρὶς αὐτὰ μικρότερη θὰ νοιώθαμε
καὶ τὴν χαρά μας, καὶ τὴν περιφάνειαν μας
ποὺ φτάσαμε ἐπὶ τέλους στὴν Κολχίδα.

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ τὴν τόλμην, τὸν Ἕλληνα ὠθεῖ στὸ ταξεῖδι καὶ ἡ ἀναζήτησιν καλύτερης τύχης, τὸ «χρυσόμαλλο δέρας». Πάνω ὅμως καὶ πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴν ὕλιστικὴν ἐπιδίωξιν, ὁ πλακιώτης ποιητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Σωτῆρης Σκίπης, εἶδε τὴν πραγματικὴν δίψα τοῦ Ἀργοναύτη, τὴν δίψαν γιὰ τὴν «φήμη».

ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ

Δὲν εἶναι μιά...πολλές εἶναι οἱ Κολχίδες!
Καὶ σ' ὅλες, ὦ ἀργοναύτη, ἓνας ἀγέρας
σ' ἔσπρωξε ἀνησυχίας, μ' ὥραιες ἐλπίδες
πὼς θαύρεις τὸ Χρυσόμαλλο τὸ Δέρας.

Μὰ τὸ Χρυσόμαλλο τὸ Δέρας, εἶδες
πὼς σὲ καμμιά γωνιά τούτης τῆς Σφαίρας
δὲ βρίσκεται. Καὶ ξενητείες, πατρίδες,
εἶδες σκιές πὼς εἶναι τῆς χίμαιρας.

Μὰ τάχα ἀπὸ τὰ πρίν, καθὼς τόσοι ἄλλοι,

δέν τῶξερες αὐτό; Κι' ὅμως στιγμή
ἡ ψυχὴ σου δὲ δίστασε ἡ μεγάλη.

Κι' εἶπες:—ἀκόμα ἓνας χαμὸς τί βλάφτει;—
"Ὅ,τι στὸ βάθος ἐποθοῦσε, μὴ
δέν ἦταν τάχα ὁ τίτλος τοῦ Ἀργοναύτη;

Ταξιδευτὴς λοιπὸν ὁ Ἕλληνας. Μὰ καὶ νοσταλγός. Ἡ Ἑλληνικὴ λέξη «νοσταλγία», τὸ ἄλγος τοῦ νόστου, ὁ πόνος τοῦ γυρισμοῦ, στόλισε πολλὰς ξένες γλῶσσες. Λίγοι ἄνθρωποι ἀναζητοῦν νέες πατρίδες ὅπως οἱ Ρωμηοί, κι' ἀκόμα πιὸ λίγοι ζοῦν στὰ ξένα μὲ τὸ ὄραμα τοῦ τόπου ποὺ ἄφησαν. «Τὸ νόστιμον ἡμεῶν», ἡ ποθητὴ μέρα τοῦ γυρισμοῦ, εἶναι ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ Ἑθνικοῦ Ἐπουρῶ. Οὐ δύσσεια.

Ὁ «πολύτροπος» Ὀδυσσεύς—καὶ μαζί του ἡ ψυχὴ ὁλόκληρου τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ—«ἰέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρῶσκοντα νοῆσαι τῆς γαίης θανέειν ἱμείρεται», ποθεῖ δηλαδὴ νὰ δῇ ἅπ' ἀγνάντια τὸν καπνὸν νὰ ὑψώνεται ἅπ' τῇ γῇ τῆς πατρίδας του κι' ὕστερα ἄς ξεψυχήσῃ.

Ἔτσι, ψυχικὸ γινώρισμα τοῦ Ἑλληνα δέν εἶναι μόνον ἡ διάθεση ἀποδημίας. Εἶναι περισσότερο κι' ἅπ' αὐτήν, ἡ λαχτάρα τῆς ἐπιστροφῆς, τῆς ἐπανόδου, τοῦ γυρισμοῦ «εἰς φίλην γαῖαν».

«Πάντα στὸ νοῦ σου νάχῃς τὴν Ἰθάκην, τὸ φθάσιμον ἔχει εἶναι ὁ προορισμός σου» μᾶς λέει μὲ τὴν κλασσικὴν του ἐπιγραμματικότητά ὁ Κωνσταντῖνος Κεβέλης, παιδί κι' αὐτὸς τοῦ ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ.

Τὸν Ὀδυσσεύα, τὸ ἀνήσυχο καὶ ἐφευρετικὸ πνεῦμα τῆς Φυλῆς, ὕμνεῖ ὁ Ἀγγελος Σημηριώτης, γέννημα τῆς Ἰωνίας καὶ ὁ ἴδιος δεινὸς ταξιδευτής:

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ἐφτάψυχος ἐγὼ καὶ δέν πεθαίνω!
Ἀράζω κάπου, μὰ γιὰ νέα ταξίδια
στὰ νησιὰ ποὺ πάω, συχνὰ ξεχνιέμαι.
—πότε σύ, Καλυψώ, καὶ πότε ἡ Κίρκη.
Μὰ ἐμὲ τῆς Πηνελόπης πάντα ὁ πόθος
ἀψὺς ξαναγεννιέται στὴν ψυχὴ μου,
ὅπως τῇ θεῖα τὴν ὥρα ὁ Ἔρως πῶχει
τὶς δύο καρδιές μας μὲ μιὰ φλόγα ἀνάψει!
Καράβι, ξύλο, σύντροφος δέν μοῦ ἔχει μένει·
μιὰ βαρκούλα μὲ τὰ χέρια μου φτιάνω
καὶ στὸ πέλαο τ' ἀπέραντο ξανοίγω....
... Γυμνός, μιὰ ἀθάνατη ντυμένος χάρη,
λιγώνω τὶς καρδιές τῶν Ναυσικάδων,
ποὺ θὰ ποθοῦσαν ἄντρα τους νὰ μ' ἔχουν.
Μὰ ἅπ' τὸ νοῦ μου δὲ μοῦ βγαίνει ἡ Πηνελόπη!
Στῆς πρώτης—πρώτης μου, ἄχ! ἀγάπης τὸ λιμάνι
νὰ ξαναράξω πάω στὸ βαθὺ ὄνειρό μου·
τῆς πρώτης—πρώτης νιότης μου τὸ χαμογέλιο,
νὰ ξαναπιῶ ἅπ' τὰ χεῖλη ποὺ τὸ φίλη—
μα μ' ἔχουν τῆς ἀγάπης πρωτομάθει....

«Ἡ ἀνὰ τὰς ξένους χώρους περιπλάνησις»—λέγει ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας κ. Ζώρας—«ἔγινε διὰ τὸν Ἕλληνα συνήθεια καὶ ἀνάγκη, φυσικὴ ἕξις καὶ ἐθνικὴ ἀποστολή. Καίτοι ὅμως περιπλανώμενος, οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν γενέτειράν.»

Κάθε σκέψις, κάθε αίσθημα, κάθε πόνος πρὸς τὴν μακρυνὴ πατρίδα στρέφεται, ἡ δὲ διαρκὴς αὐτῆς ἀνάμνησις ἀποτελεῖ τὸ προσφιλέστερον ἡθικὸν καταφύγιον καὶ παρηγορίαν κατὰ τὰς θλιβερὰς ὥρας τῆς ξενητείας». Στὴν παραπάνω γνώμη τοῦ Ἑλληνα Ἱστορικοῦ ὡς ὑπογραμμίσουμε τὴ φράση: «ἡ ἀνὰ τὰς ξένας χώρας περιπλάνησις ἔγινε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ ἐθνικὴ ἀποστολή». Θὰ μᾶς δοθῇ ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ ἀποδημία δὲν εἶναι μόνο ἀτομικὸ γνῶρισμα τοῦ Ἑλληνα, ψυχικὸ βίωμα μόνο τοῦ ἀτόμου. Εἶναι ἐπίσης ὁμαδικό, φυλετικὸ φαινόμενο τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους στὸ σύνολό του. Ὁ Ἕλληνας δὲν εἶναι μόνον ἀετός, ριψοκίνδυνος καὶ περήφανος, ποὺ πετάει ὁλομόναχος, εἶναι καὶ ἀγριοπερίστερο, ἀποδημητικὸ πουλί, ποὺ πετάει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ὁμαδιαστὰ σὲ πειθαρχημένο σμάρι μὲ ἄλλα πουλιὰ καὶ μὲ ὠρισμένη κατεύθυνση. Ἔτσι στὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία βλέπουμε ὁμαδικὰ ἀποδημίες καὶ μετακινήσεις πληθυσμοῦ, τέτοιες εἶναι οἱ ἀποδημίες ποὺ συμπίπτουν μὲ τὴν ἀνατολὴ τῶν καθαρὰ Ἱστορικῶν Χρόνων, καὶ στάθηκαν ἀφετηρίες γιὰ τὴν ἵδρυση Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ὅπως στὴν Μικρὰ Ἀσία, στὴν Κάτω Ἰταλία, στὸν Εὐξείνιο κ.ἄ. Ἡ πραγματικὴ αἰτία τοῦ παλαιοτάτου πολέμου τῆς Τροίας ἦταν ἡ προσπάθεια τῶν Ἀχαιῶν νὰ ἀπλωθοῦν στὶς εὐφορες πεδιάδες τοῦ Βασιλείου τοῦ Πριάμου. Ὁ μῦθος τοῦ Ἰάσωνα καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅπως καὶ κάθε μῦθος, εἶναι συμβολικός. Δείχνει πειθαρχημένη καὶ προγραμματισμένη προσπάθεια ὁμαδικῆς ἀπαδημίας. Μιὰ τέτοια ἀποδημία—ἂν καὶ ἀρχικὰ ξεκίνησε σὰν ἐκστρατεία—ἔχουμε ἀργότερα μὲ τὴν ἐξάπλωση τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου στὶς χώρες τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὴ τὴν «εἰσθητικὴ ἐκστρατεία» τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Στρατηλάτη ὑμνεῖ σὲ ποίημά του ὁ Κοβάφης—ὁ ποιητὴς ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐμνεύστηκε ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Ἑλληνιστικῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς:

ΣΤΑ 200 Π. Χ.

Κι' ἀπ' τὴν θαυμάσια πανελλήνιαν ἐκστρατείαν
τὴν νικηφόρα, τὴν περίλαμπρη,
τὴν περιλάλητη, τὴν δοξασμένη
ὡς ἄλλη δὲν δοξάστηκε καμμιὰ,
τὴν ἀπαράμιλλη: βγήκαμ' ἐμεῖς
Ἑλληνικὸς καινούργιος κόσμος, μέγας.
Ἐμεῖς οἱ Ἀλεξανδρεῖς, οἱ Ἀντιοχεῖς,
οἱ Σελευκεῖς, κι' οἱ πολυάριθμοι
ἐπίλοιποι Ἕλληνες Αἰγύπτου καὶ Συρίας,
κι' οἱ ἐν Μηδίᾳ, κι' οἱ ἐν Περσίδι, κι' ὅσοι ἄλλοι.
Μὲ τὲς ἐκτεταμένες ἐπικράτειες,
μὲ τὴν ποικίλη δρᾶση τῶν στοχαστικῶν προσαρμογῶν
Καὶ τὴν Κοινὴν Ἑλληνικὴ Λαλιά
ὡς μέσα στὴν Βακτριανὴ τὴν πήγαμεν, ὡς τοὺς Ἰνδοὺς..

Πολὺ ἀργότερα ἔχομε ὁμαδικὴ μετακίνηση Ἑλλήνων, ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, καὶ τὴν βαθμιαία δημιουργία Ἑλληνικῶν παροικιῶν ποὺ γνώρισαν μεγάλη ἀνθήση στὶς πόλεις τῆς Β. Ἰταλίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Αἰγύπτου κ.ἄ. Ὁμαδικὴ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ ἀποδημία τῶν πρώτων Ἑλλήνων μεταναστῶν στὴν Ἀμερικὴ, στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας.

Στὴν ὁμαδικὴ ἀποδημία, τὴν διασπορά, δὲν θὰ σταθοῦμε πολὺ στὴν τωρινὴ μελέτη. Δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ θέμα μας. Πρέπει ὅμως νὰ ἐξάρωμε τὴν ἱστορι-

κή ἀλήθεια, ὅτι οἱ μεγάλες ἀποδημίες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς—ἀκόμα καὶ ὅταν ἐκίνησαν σὰν ἐκστρατεῖες—εἶχαν ἐκπολιτιστικὸ χαρακτῆρα. Ἦταν ἀποδημίες ἀποστολικῆς καὶ τελικῆς εἰρηνοφóρες. Αὕτῃ ἡ τρανὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια ζωγραφίζεται ἀπαράμιλλα ἀπὸ δύο Ἑλληνες ποιητές. Στὴν Ε' στροφῇ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἑπους «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», ὁ μέγας μας Βάρδος Κωστῆς Παλαμᾶς—ἀναφερόμενος στοὺς Σοφοὺς τοῦ Βυζαντίου ποὺ πῆραν τὸ Δρόμο γιὰ τὴ Δύση μετὰ τὴν Ἀλωση—ψάλλει μὲ δωρικὴ μεγαλοπρέπεια:

Θὰ διαβοῦμε καὶ στεριῆς καὶ πέλαγα,
θὰ σταθοῦμε, ὅπου τὸ πόδι δὲν μπορεῖ
Τούρκου κανενὸς νὰ μᾶς πατήσῃ,
ἀπὸ τὴν πατρίδα μας διωγμένοι,
καὶ σβησμένοι ἀπ' τὴν Ἀνατολή,
θ' ἀνατείλουμε στὴ Δύση.

Ὅπου πᾶμε, θὰ βροῦμε πατρίδες
καὶ θὰ πλάσουμε, ἀπ' τὸ Βόσπορο
χαϊδευτὰ συνεβγαλμένοι ὥς τὸν Ἀδρία
θὰ φωλιάσουμε στὴ Βενετία,
θὰ ξαναριζώσουμε στὴ Ρώμῃ
θὰ μᾶς ἀγκαλιάσῃ ἡ Φλωρεντία.

Τ' Ἀλπικὰ βουνὰ θὰ δρασκελήσουμε,
θὰ ξαφνίσουμε τὰ ρέματα τοῦ Ρήνου,
στοῦ Borra θ' ἀσπροχαράξουμε τὰ σκότῃ,
θὰ χυθοῦμε στὰ μαγιάπριλα τοῦ νοῦ
ὅπου τόποι, ὅπου γεράματα, θὰ σπείρουμε
μιὰν Ἑλλάδα καὶ μιὰ νιότη.
Καὶ πλανῆτες μὲ δικό μας φῶς,
τὸ δικό μας φῶς θὰ ρίξουμε,
ὅπου θάμπωμα καὶ βράδιασμα στὴ φύση....

Τὸ ἴδιο θέμα, ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐξάπλωση τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἁρμονικὸ του ζευγάρωμα μὲ τὴ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἐμπνέει καὶ τὸν Σίφνιο ποιητὴ Ἀριστομένη Προβελέγγιο πού, ἀπευθυνόμενος στὴν Ἑλληνικὴ Ψυχὴ, γράφει τοὺς παρακάτω στίχους, στίχους ποὺ ἀποπνέουν μιὰ λεπτὴ, ἰωνικὴ λυρικότητα:

Ὅταν μέσα σὲ ἄγρια χρόνια
ψηλαφοῦσε ἡ ἀνθρωπότης
κι' ἴδρωνεν ἀπὸ ἀγωνία
τὸ θρασὺ τὸ μέτωπό της,
σὲ καὶ πάλιν ἐκαλοῦσε
μέσ' στὰ βίρβαρά της σκότῃ,
σέ, τῇ βρύση τῆς σοφίας,
σέ, τὸ νοῦ τὸ φωτοδότῃ,
Ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Καὶ φιλάνθρωπῃ κατέβης
ἀπ' τὸ Ὀλύμπιό σου δῶμα,
τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ φιλήσῃς
τὸ θεόπνευστο τὸ στόμα.
Μι' ἀπὸ κεῖ μὲ λάμψῃ νέα

νὰ χυθῇς στὴν οἰκουμένη
ὅσο ἀγία, τόσο ὠραία,
Ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Ἔσπειρες στῆς γῆς τὰ Ἔθνη
τὰ θαυματουργὰ σου δῶρα,
ἔγινες ψυχὴ τοῦ κόσμου !
Κι' ἦλθε μέρα κ' ἦλθεν ὦρα,
ἄχ, ποὺ πέταξες, κι' ἀφήκες
τὴν πατρίδα σου τὴν πρώτη,
κι' ἐνῶ φώτιζες τὰ ξένα
τὴν ἐσκέπαζαν τὰ σκότῃ,
Ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Ἐφυγες. Ἀλλ' ἔχει μείνει

ὁ ζωοποιός σου σπόρος
καὶ στὰ βάθη ἀνατριχιάζει
γιὰ ν' ἀνθίσῃ νικηφόρος.
Ἔφυγες. Μ' ἄν τὸ ἄρωμά σου

τὸ σκορπᾷς στὴν οἰκουμένη,
ὅμως ἡ βαθεῖά σου ρίζα
ἐδῶ βόσκει ἀντρειωμένη,
Ἑλληνικὴ ψυχή...

Ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση, ἰδιαίτερα ἡ δημοτικὴ καὶ ἡ μετεπαναστατικὴ, εἶδε τὴν ἀποδημίαν, τὴν ξενιτείαν, σὰν ἀτομικὸ φαινόμενο. Ὁ ἀνώνυμος ἢ καὶ ὁ ἐπώνυμος ποιητὴς σταματᾷ στὸ ἄτομο πού ξενιτεύεται. Ἐμπνέεται ἀπ' τὸ δράμα αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου πού λόγοι ψυχικοί, κοινωνικοί ἢ οἰκονομικοί, τὸ ἀναγκάζουν νὰ ξεριζωθῇ ἀπ' τὸν τόπο, ὅπου ἐνοιώσε τὸ πρῶτο σκίρτημα τῆς ζωῆς. Τὶς σκέψεις, τὰ συναισθήματα, τὶς ἀνησυχίες, τοὺς πόθους, τὶς ἐλπίδες καὶ πρὸ παντὸς τὸν πόνο τοῦ ἀτόμου πού ξενιτεύεται καὶ τοῦ ἄμεσου περιβάλλοντός του συλλαμβάνει ὁ ποιητικὸς νοῦς καὶ τὰ μετουσιώνει σὲ τραγοῦδι. Ὁ ποιητὴς ἀποχαιρετᾷ τὸν ξεξενητέμενον τὴν στιγμὴν πού φεύγει ἀπ' τὴν πατρικὴ γῆ, τὴν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἢ τοῦ μισεμοῦ. Τὸν ἴδιο ξενητεμένο συναντᾷ στὴν ξένη γῆ, ἐκέτη τοῦ γυρισμοῦ καὶ νοσταλγία. Καὶ στερνὰ τὸν συνοδεύει στὸν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς στὴν πατρίδα. Αὐτὰ τὰ τρία στάδια τῆς ξενιτείας, ἃν μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ τὰ ὀνομάσουμε ἔτσι, ἀναζητήσαμε στὸν θησαυρὸ πού συσώρευσε ἡ Ἑλληνικὴ Μοῦσα, γύρω ἀπὸ τὴν ξενιτείαν. Τὸ δράμα τοῦ ξενητεμένου τὸ εἶδαμε σὰν τριλογία: Ἡ ἀναχώρηση ἢ ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἢ—ὅπως λέει ὁ λαὸς μας—ὁ μισεμός. Ὑστερα ἡ νοσταλγία στὴν ξένη γῆ καὶ τέλος ἡ ἐπιστροφή ἢ γυρισμός.

Α) Ἀναχώρηση, χωρισμός, μισεμός

Ὅλοι μας ζήσαμε τὴν ὀδυνηρὴν στιγμὴν τοῦ χωρισμοῦ ἀπ' τὴν πατρίδα, ἀπ' τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ πράγματα. Ὅλοι γευτήκαμε τὴν σιτῆν καὶ πικρὴ γεύση τῆς ἀναμονῆς μέχρις ὅτου ἕνα πλοῖο, ἕνα τραῖνο ἢ ἀεροπλάνο μᾶς ἀπομακρύνει ἀπ' τὸν τόπο πού δεθήκαμε σωματικὰ καὶ ψυχικά.

Τὴν ἐντονη λύπη, τὸν βαθὺν ψυχικὸ πόνο βλέπουν κυριαρχικὸ συναίσθημα οἱ ποιητὲς μας τὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ. Λύπη πού ξεκινάει ἀπ' τὴν συγκρατημένη θλίψη τοῦ πρόσκαιρου χωρισμοῦ γιὰ νὰ φτάσῃ σταδιακὰ στὸν σπαραξίκαρδο πόνο τοῦ χωρισμοῦ πού ἰσοδυναμεῖ μὲ ζωντανὸ θάνατο. Γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ κεντρικὸ συναίσθημα πλέκονται μὲ λεπτότερους ἰστούς παράπονα, ἀνησυχίες, ἀναμνήσεις, ἐλπίδες. Τὴν ἔζησε πολὺ καὶ ἐντονα, τὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ, ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση καὶ τὴν μυροποίησε σὲ πολλοὺς στίχους ἐλεγειακοὺς καὶ δραματικούς. Διαβάζοντας αὐτοὺς τοὺς στίχους, ξαναζοῦμε τὴν ὥρα πού σημαδεύσε καὶ τὴ δική μας ζωὴ: Τὰ πάντα ἔχουν τελειώσει καὶ μᾶς περιμένει ἡ Μεγάλῃ στιγμὴ. Τὸ μυαλὸ θαρρεῖ καὶ δὲν ζῇ στὸ παρόν. Πότε γυρίζει βιαστικὰ καὶ ἀνασκαλίζει ἕνα παρελθὸν γεμάτο εὐτυχισμένες ἀναμνήσεις καὶ πότε ἀτενίζει τὸ μέλλον μὲ ἀνησυχία καὶ ἀβεβαιότητα. Ὁ νοῦς γαντζώνεται πεισματικὰ στὴν λαχτιριστὴ, ξέμακρη καὶ εὐλογημένη ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Πόσο γρήγορα πετάει! Στὴν ψυχὴ νοιώθεις ἕνα γιγάντιο, ἀγεφύρωτο κενό, ἕνα χάσμα πού καταπίνει πρόσωπα καὶ πράγματα. Οἱ αἰσθήσεις ἐξαϋλώνονται. Ὁ πόνος ἐξιδανικεύεται. Οἱ κινήσεις γίνονται μηχανικὲς καὶ αὐτόματες: χέρια πού σφίγγονται, ἀγκαλιάζουν καὶ ἀγκαλιάζονται μὲ νευρικότητα. Ἀπανωτὰ στεγνὰ φιλιά. Ἀσπρα μαντήλια πού κομματιά-ζονται τὴν ὄραση. Δάκρυα πού τὴν θαμπώνουν. Οἱ τελευταῖες λέξεις πού δὲν θὰ εἰς θυμηθῇ κανεὶς πιά. Καὶ γύρω ἡ βουβὴ παρουσία τῶν ἀγαπητῶν κροσώπων, πού πνίγουν τοὺς λυγμούς: οἱ γονεῖς, τ' ἀδελφία, ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιά, ἡ ἀγαπημένη. Νὰ μπορούσες νὰ τοὺς πάρης ὅλους μαζί σου. Ὅλους! Ἐτσι σφιχταγκαλιασμένους. Ἐνα σωρὸ ἐρωτηματικά, πού σταλάζουν ἕνα—ἕνα μὲ τὰ δάκρυα: θὰ

τοὺς ξαναδῶ; Θὰ τοὺς ἀνταμώσω πάλι ὅλους μαζί; ἔτσι ἴδιους; Καὶ πότε; Ἡ ἀμφοβολία κυριαρχεῖ. Βλέπεις μὲ ἀγωνία τὸ πονεμένο πρόσωπο τῆς Μάννας. Ὡς πρέπει νὰ τὴν ξαναδῇς! Πρέπει! Ἡ μητέρα γίνεται ἡ κεντρικὴ, δραματικὴ μορφή τὴν στιγμή τοῦ χωρισμοῦ. Αὐτὴ ὕλοποιεῖ καὶ συμβολίζει τὸν βαθύ, μεγάλο πόνο. Τὴν μητέρα βλέπει ἡρωίδα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἡ Δημοτικὴ μας Μοῦσα:

— Σ' ἀφήνω γειά, μανούλα μου, σ' ἀφήνω γειά, μητέρα,
ἔχετε γειά, ἀδελφάκια μου καὶ σεῖς ξαδερφοποῦλες.
Θὰ φύγω, θὰ ξενητευτῶ, θὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα.
Θὰ φύγω, μάνα, καὶ θάρθῶ, μὰ μὴν πολυλυπιέσαι.

Τὴν φυσικὴ ἀδυναμία τῆς μάννας, νὰ τρέξη πίσω ἀπὸ τὸ παιδί της, ἀπὸ τὸ σπλάχνο της, μάχεται μιὰ μεγάλη δύναμη ποὺ πλημμυρίζει τὴν μητρικὴ ψυχὴ: ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς καὶ τῆς εὐχῆς. Ἡ συντρόφισσα εὐχὴ της θὰ εἶναι κοντὰ στὸ παιδί της· θ' ἀντικαθιστᾷ τὴν ἴδια, τὴν τρυφερότητά της, τὰ χάρδια της, τὰ φιλιὰ της:

— Παιδί μου, πάαινε στὸ καλό, κι' ὅλοι οἱ ἅγιοι κοντὰ σου
καὶ τῆς μανούλας σου ἡ εὐχὴ νά'ναι γιὰ φυλαχτό σου
νὰ μὴ σὲ πιάνη βάσκαμα καὶ τὸ κακό τὸ μάτι.
Θυμήσου με, παιδάκι μου, κι' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιὰ μου,
μὴ σὲ πλανέψῃ ἡ ξενητεία καὶ μᾶς ἀλησμονήσης.

— Κάλλιο, μανούλα μου γλυκειά, κάλλιο νὰ σκάσω πρῶτα
παρὰ νὰ μὴ σὲ θυμηθῶ στὰ ἔρημα τὰ ξένα.

Σφιχτὰ δεμένη μὲ τὴν εὐχὴ τῆς μάννας εἶναι καὶ ἡ ὑπόσχεση τοῦ παιδιοῦ, ὅτι δὲν θὰ πιῇ τὸ «νερό τῆς λησμονιάς στὰ ἔρημα τὰ ξένα».

Ἡ τραγικὴ εἰκόνα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς μάννας ἀπὸ τὸ παιδί ποὺ ξενητεύεται, ἔχει δονήσει τὴν ψυχὴ πολλῶν ποιητῶν μας. Ὁ Θρακιώτης ποιητὴς τοῦ περασμένου αἰῶνα Γεώργιος Βιζυηνός, βάζει στὸ στόμα τῆς μάννας αὐτὰ τὰ πικρὰ λόγια:

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκωθῆκαν τὰ βουνά !
Εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
κι' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή
παιδί μου, ὦρα σου καλή.

Εἶναι ἡ κορδιά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,
σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δοντρί ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὸ χιονιά
καὶ εἶναι ξέβαθο πολὺ
παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Βουτίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή !
Ξηράθηκαν τὰ χεῖλη μου καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή
σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φιλὶ
παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Νὰ σὲ παιδέψ' ὁ πλάστης μου, κατηραμένη ξενητεία !
Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιά,
καὶ πίνουμε τόση χολή
ὅταν τὰ λέμε «ὦρα σου καλή».

* Ἀς ἀφήσουμε ὅμως καὶ μιὰ Ἑλληνίδα ποιήτρια, τὴ Μυρτιώτισσα, νὰ μᾶς

μεταδότη τὸν βαθὺν μητρικὸ τῆς πόνο γιὰ τὸ ξενητεμένο τῆς παιδί. Νομίζω ὅτι αὐτὲς οἱ τρεῖς στροφές συμπυκνώνουν μὲ ἀφατη ἐλεγειακὴ τρυφερότητα ὁλόκληρο τὸ ἀτέλειωτο δράμα τῆς μητέρας:

Χρυσό μου ἀγόρι, θέριεψεν ὁ πόνος
μεσ' στήν δοκιμασμένη μου καρδιά.
Γιὰ συλλογίσου! Πέρασ' ἓνας χρόνος
ποῦ μ' ἄφησες νὰ πᾶς στήν ξενητεία.

Ἡ ὀρφανὴ ἀγκαλιά μου σὲ γυρεύει
—φωλιά δίχως τὴ ζέστα τοῦ πουλιοῦ—
τὸ στόμα μου γιὰ σὲ κρυφοσαλεύει
κι' ἀκούω τὸν κούφιον ἦχο τοῦ φιλιοῦ.

Μέρα τὴ μέρα σώνουνται τὰ χάρδια
ποῦ γιόμιζαν γιὰ σέ τὰ δυό μου χέρια,
κι' ἔτσι σφιχτοδεμένα τώρα κι' ἄδεια
μοιάζουν σὰ νὰ τὰ λάβωσαν μαχαίρια...

Λυρικώτατος εἶναι καὶ ὁ ἀγαπημένος ποιητὴς τῆς παλιᾶς Ἀθήνας ὁ Ἰωάννης Πολέμης στὸ ποίημά του ΜΙΣΕΜΟΣ. Ὁ ποιητὴς ὑμνεῖ τὴν εὐχὴ τῆς μάννας ποῦ ἀποχαιρετᾷ τὸ γιό της. Εὐχὴ γιὰ νὰ βρῇ τὴν προκοπὴ στὰ ξένα, εὐχὴ γιὰ νὰ μὴ ξεχάσῃ τὴ μάννα καὶ τὸ πατρικὸ καλύβι. Καὶ εἶναι τόση ἡ λαχτάρα τῆς νὰ ξανανταμώσῃ τὸ παιδί της, ποῦ ἡ εὐχὴ ἀντιστρέφεται καὶ παίρνει τὴν μαύρη ὄψη τῆς κατάρας γιὰ τὸν «ἀπαρνητὴ τῆς μάννας καὶ τῆς πατρίδας».

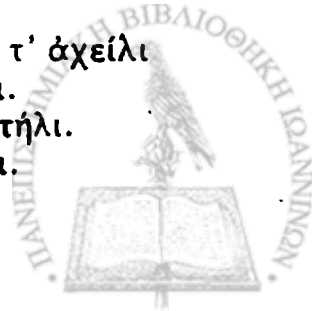
Μισεύεις γιὰ τὴν ξενητεία καὶ μένω μοναχὴ μου.
Σύρε, παιδί μου, στὸ καλὸ καὶ σύρε στήν εὐχὴ μου!
Τριανταφυλλένια ἢ στράτα σου, κρινοσπαρμέν' οἱ δρόμοι,
γιὰ χάρη σου ν' ἀνθοβολοῦν καὶ τὰ λιθάρια ἀκόμη.
Τὰ δάκρυά μου νὰ γενοῦν διαμάντια σ' ὅ,τι ἀγγίσης,
καὶ τὸ ποτήρι τῆς χαρᾶς ποτὲ νὰ μὴ στραγγίσης...

Ἐκεῖ, παιδί μου ποῦ θὰ πᾶς στὰ μακρινὰ τὰ ξένα,
δίχτυα πολλὰ κι' ὀξόβεργες θὰ στήσουνε γιὰ σένα·
ἡ ἐλπίδα μὲ τοὺς πόθους τῆς, τὸ βιὸς μὲ τὰ παλάτια
κι' ἡ ξεγελάστρα ἡ ὁμορφιά μὲ τὰ γλυκὰ τὰ μάτια....

Παιδί μου, ἂν τὴ μητέρα σου πάψῃς νὰ τὴν θυμᾶσαι,
μὲ δίχως βαρυγκόμηση συγχωρεμένος νᾶσαι·
κι' ἂν τὸ φτωχὸ καλύβι μας ντροπὴ σοῦ φέρνῃ ὡς τόσο,
καὶ πάλι θᾶμαι πρόθυμη συχώρεση νὰ δώσω.
μ' ἂν τὴν πατρίδα ἀπαρνηθῇς ποῦ τὴν λατρεύομ' ὅλοι
νᾶν' ἡ ζωὴ σου, ὅπου κι' ἂν πᾶς, ἀγκάθια καὶ τριβόλοι.

Δίπλα στήν πονεμένη μητέρα, ὁ ξενητεμένος ποιητὴς Ἀλέξανδρος Πάλλης στὸ ποίημά του «ΧΩΡΙΣΜΟΣ» βλέπει νὰ στέκωνται βουβοί, θλιμένοι μάρτυρες καὶ τ' ἀδελφία:

Στὴν πόρτα στέκει ἡ μάνα μου καὶ τ' ἄσπρο τῆς τ' ἀχείλι
σὰν φύλλο τρεμοσείνεται, σὰν ψάρι ποῦ σπαράζει.
Ἡ ἀδελφοῦλα μου, ἔχει γειά, μοῦ λέει μὲ τὸ μαντήλι.
Μιὰ τὸ σαλεύει κι' ἔπειτα στὰ μάτια τῆς τὸ βάζει.

Κι' ὁ ἀδελφός μου ὡς τὴ γωνιά τοῦ δρόμου μὲ πηγαίνει
μὲ πρόσωπο σὰν χαρωπό, μ' ἀθόλωτα τὰ μάτια.
Μὰ νιώθω, ὅταν μ' ἀγκάλιασε, πῶς βράζει κι' ἀνασαίνει,
πῶς μέσα σποῦν τὰ σπλάχνα του καὶ γίνονται κομμάτια.

Ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ ἀδιάρρητη καὶ στὸ δράμα τῆς
χωρισμένης ἀγάπης. Εἴτε τῆς ἀγάπης ποὺ εὐλογήθηκε μὲ τὸν γάμο, εἴτε καὶ τῆς
ἀγάπης ποὺ ἔμεινε ἀκαρπο εἰδύλλιο. Ὁ Μεγάλος Ἑθνικὸς ποιητὴς μας Διονύ-
σιος Σολωμός, κατὰ τὴν Μαρτυρία τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, τὸ πρῶτο ποίημα
ποὺ ἔγραψε στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ ἀφιέρωσε στὴν ξενιτειά. Εἶναι ἡ πασί-
γνωστη, τόσο ἀπλὴ καὶ λυρική ΞΑΝΘΟΥΛΑ:

Τὴν εἶδα τὴν ξανθοῦλα,
τὴν εἶδα ὕψος ἀργά,
ποὺ ἔμπηκε στὴ βαρκοῦλα
νὰ πάη στὴν ξενιτειά.

Ἐφούσκωνε τὸ ἀέρι
λευκότατα πανιά,
ὡσὰν τὸ περιστέρι,
ποὺ ἀπλώνει τὰ φτερά.

Ἐστέκονταν οἱ φίλοι
μὲ λύπη, μὲ χαρὰ

καὶ αὐτὴ μὲ τὸ μαντήλι
τοὺς ἀποχαιρετᾷ.

Κι' ἀφοῦ πανί, μαντήλι
ἔχάθη στὸ νερὸ
ἔδάκρυσαν οἱ φίλοι,
ἔδάκρυσαν κι' ἐγώ.

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκοῦλα
δὲν κλαίγω τὰ πανιά
μόν' κλαίγω τὴν Ξανθοῦλα
ποὺ πάει στὴν ξενιτειά.

Ἡ ἀγάπη παρουσιάζεται παντοδύναμο συναίσθημα στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση.
Ἀπόλυτα κυριαρχικό. Ἔτσι καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη εἶναι μιὰ ἀστρα-
πὴ ποὺ κόβει σύρριζα τὸ λουλοῦδι τοῦ ἔρωτα. Ἡ ἐλπίδα δὲν εἶναι εὐκολο νὰ τὸ
ποτίσῃ γιὰ νὰ μείνῃ στὴ ζωὴ. Ἡ τραγικὴ αἴσθησις τοῦ αἰώνιου χωρισμοῦ, τοῦ
«ποτὲ πιά» σφραγίζει αὐτοὺς τοὺς στίχους τοῦ Γιώργου Καρατζᾶ, ποὺ πέθανε τὸ
1948, μόλις 36 χρονῶν:

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Παιδεύεται νὰ φύγῃ τὸ μαντήλι
ποὺ τὸ σκληρὸ τὸ χέρι τυραννεῖ.
—Γιὰ μιὰ ἐπιστροφή ἡ καρδιά πονεῖ
καὶ τὸ φιλί, νωπό, τρέμει στὰ χεῖλη.

Τὴ θερμὴ του τὸ χέρι σπαταλᾷ
καθὼς σπαράζει μέσα στὴ γαλήνη.

—Πόσο τὸ δάκρυ θάταν καλωσύνη
τὰ μάτια σὰ δὲ βάφτιζε θολά.

Σημάδι μόνο, χωρισμοὶ βουβοί,
στὸ δειλινὸ νὰ γράψουν μάταιο τόξο.
Τὴ σκέψῃ «ποτὲ πιά» νάταν νὰ διώξω
καὶ τὰ νερά ἀπ' τὰ μάτια σου, ἀκριβή.

Λιγώτερο ψυχραῖμος ὁ Φαναριώτης ποιητὴς Ἡλίας Τανταλίδης χάνει μαζὶ
μὲ τὴ «θεά» του καὶ τὰ «μυαλά» του:

Ἡ ΑΠΟΔΗΜΙΑ ΤΗΣ

ὦρα καλὴ σου !
Φεύγεις, θεά μου,
καὶ τὴν καρδιά μου
παίρνεις μαζύ σου...
Τὴν πῆραν' πάγει

μὲς στὰ πελάγη
τὰ μακρινά

Φεύγει· πεθαίνω
παντοτεινά.

Ἄ ! Κωπηλάται,
γυρίσετέ την,
ἀφήσετέ την,
ποῦ μὲ τὴν πᾶτε;
Καραβοκύρη,

γιά τὸ χατήρι,
νὰ ζῆς, ἐκείνης
πάρε κι' ἐμένα
ἀπ' τὸν λιμένα
καὶ μὴ μ' ἀφήνεις.

Φεύγει· τὴν χάνω
στὸ κύμα ἀπάνω
τὸ κυανοῦν.
Χάνω ἀπ' ἐμπρός μου
τὸ μόνον φῶς μου,
χάνω τὸν νοῦν.

Ἄλλὰ ὁ ἀδιόρθωτος Κωνσταντινοπολίτης! Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῆς θεᾶς του, δικαιολογημένος πιά ἀφοῦ ἔχασε τὸν νοῦν, διακηρύσσει τὴν περίεργη καὶ πόρνη ἐρωτικὴ σταθερότητά του:

ΕΙΣ «ΑΣΤΑΤΟΝ ΕΡΑΣΤΗΝ»

Μίαν μόνην σήμερ' ἀγαπῶ κι' αὔριον μίαν πάλιν,
περὶ μιᾶς δὲ πάντοτε φωτιὰν τρέφω μεγάλην.
Καὶ οὕτω, λάτρης σταθερός, δὲν ἀδικῶ καμμίαν,
καὶ ὅλ' ἡ σταθερότης μου ὑφίσταται στὸ μίαν.

Βαρὺς ὁ χωρισμὸς ἀπ' τὴ μάνα, ἀπ' τὴ φαμίλια, ἀπ' τὴν διαλεχτὴ τῆς καρδιᾶς. Ἀβάσταχτος ὅμως εἶναι ὁ πόνος τῆς γυναίκας ποὺ νιόνυφη ἀκόμα, μὲ φρέσκα τὰ λουλούδια τοῦ ὑμεναίου, τὴν ἀφήνει ὁ ἄνδρας τῆς γιὰ νὰ πάη στὰ ξένα. Ἡ μαρτυρικὴ μορφή τῆς Πηνελόπης ἐγίνε σύμβολο στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση. Νέα, ὁμορφὴ, περιτριγυρισμένη ἀπὸ μνηστῆρες, ὑφαίνει στὸν ἀργαλειὸ τὸ ἀτέλειωτο νύμφα τῆς ὑπομονῆς, ἀξιοπρεπὴς καὶ πιστὴ στὴν ἰδέα τοῦ Ὀδυσσεά τῆς ποὺ κάποτε θὰ γυρίσῃ. Ἀπ' αὐτὴ τὴν παραπονεμένη Πηνελόπη ἐμπνεύστηκε ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Πέρνα, σαϊτά μου γοργή, μὲ τὸ ψιλὸ μετάξι,
νᾶρθη ὁ καλὸς μου τὴ Λαμπρὴ νὰ βρῇ χρυσὰ ν' ἀλλάξῃ.
Τάκου, τάκου, ὁ ἀργαλειός μου
τάκου, κι' ἔρχεται ὁ καλὸς μου.

Μαντήλι ἀπὸ τὸ δάκρυσμα δὲν τοῦμεινε στὰ ξένα
Ἀρχοντοποῦλες τὸν ζητοῦν κι' αὐτὸς πονεῖ γιὰ μένα.
Τάκου, τάκου στὴν αὐλή μου
ὥσπου νᾶρθη τὸ πουλί μου.

Ἐγὼ τὸ φάδι θὰ γεννῶ κι' ἐκεῖνος τὸ στημόνι
ποὺ νὰ μπλεχτῇ μὲς τὸ πανὶ καὶ πιά νὰ μὴ γλυτώνῃ.

Κι' ὁ ἄγνωστος δημιουργὸς τοῦ δημοτικοῦ στίχου μᾶς ἔχει ζωγραφίσει μὲ ὅλο του τὸν σκληρὸ ρεαλισμὸ τὸ δράμα τῆς γυναίκας ποὺ παντρεύεται γιὰ νὰ εἶναι οὔτε παντρεμένη, οὔτε χωρισμένη, οὔτε χήρα. Τὸ χρονικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀποδημίας, ἰδιαίτερα στὴν Ἀμερικὴ, ἀριθμεῖ πολλὰς περιπτώσεις γυναικῶν ποὺ θυσίασαν τὰ δροσερὰ νειῶτα, μερικὲς φορὲς καὶ τὴν ὑπέρογτη χαρὰ τῆς μητρότητος, γιὰ ν' ἀφοσιωθοῦν σ' ἓναν ἄντρα ποὺ ζῆσαν λίγες μέρες μὲ τὴν παρουσίᾳ του καὶ χρόνια πολλὰ μὲ τὴν σκιά του. Ἡ δημοτικὴ μας ποίηση, ἡ τρανὴ καὶ πηγαία λαλιὰ τοῦ λαοῦ μας, θρηνεῖ τοῦτο τὸ μαρτύριο τῆς Ἑλληνίδος γυναίκας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια:

Τριῶν μερῶνε νειόνυφη κι' ὁ ἄντρας μου πάει στὰ ξένα·
δώδεκα χρόνους ἔκαμε στῆς ξενιτειᾶς τὰ μέρη.

Κι' ἡ δόλια μοιρολόγιαε καὶ ἔχυνε μαῦρα δάκρυα :
 Τὶ νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τὶ νὰ σοῦ προβοδήσω;
 Νὰ στείλω μῆλο σέπεται, κυδῶνι μαραγγιάζει,
 νὰ στείλω μοσκοστάφυλο κι' ἐκεῖνο σταφιδιάζει.
 Σηκώνομαι τῇ χαραυγῇ ἀπὸ τὸν μαῦρο ὕπνο
 καὶ βγαίνω στὴν αὐλόπορτα καὶ βλέπω ὁλόγυρά μου
 χαρούμενες γειτόνισσες μὲ τὰ παιδιὰ στὰ χέρια,
 μὲ παίρνει τὸ παράπονο καὶ κάθουμε καὶ κλαίω,
 γυρίζω πίσω, θλιβερά σφουγγίζοντας τὰ δάκρυα.
 Βαρέθηκε ἡ καρδοῦλα μου, βαρέθηκε ἡ ψυχὴ μου,
 χωρὶς ἄντρα στὴν ἀγκαλιά, χωρὶς παιδί στὰ χέρια.

Ἡ ἀναχώρηση δὲν εἶναι μόνο χωρισμὸς ἀπὸ ἀγαπημένα πρόσωπα. Εἶναι
 μαζὺ καὶ χωρισμὸς ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ δεμένη μὲ ὠρισμένο τόπο καὶ μὲ τὰ
 γύρω τοῦ ἄψυχα ἀντικείμενα. Ἡ καρδιὰ τοῦ ξενητεμένου, τὴν πικρὴ ὥρα τοῦ
 ἀποχαιρετισμοῦ, ἀγκαλιάζει καὶ τὶς φυσικὲς ὁμορφιὰς τῆς πατρίδας του, τὰ συνη-
 θισμένα πράγματα ποὺ ἀφήνει ἴσως γιὰ πάντα. Τὸ πατρικὸ σπίτι, τὸ γραφικὸ
 σοκκάκι τῆς γειτονιάς, τὸ δημοικὸ σχολεῖο, τὰ καθημερινὰ ἐπιπλα, ὁ κῆπος καὶ
 τὰ ζωντανὰ—ὁ σκυλὸς, ἡ γάτα, τὸ ἄλογο—ὅλα αὐτὰ εἶναι μικρές, ἀδιόρατες ἁλυ-
 σίδες ποὺ τὸν κρατοῦν δεμένο στὴ στεριά τοῦ τόπου του. Τὰ ἀπαλόγραμμα βουνά,
 τὰ γαληνεμένα λιμανάκια, τὰ ἀνεμοδαρμένα πεῦκα, τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα, τὰ ἀπέ-
 ριττα ἐρημοκλήσια, τὸ ρομαντικὸ ταβερνάκι, ἔχουν δεθῇ στὴν ψυχὴ τοῦ ξενητεμέ-
 νου μὲ ἀναμνήσεις ἀξεδιάλυτες.

Νὰ τώρα θυμοῦμαι τὴ στιγμὴ ποὺ ἔφευγα ἀπ' τὴν Ἀθήνα: Ξεκινῶντας τὰ
 μάτια μου ἀπόμειναν γιὰ λίγα λεπτὰ καρφωμένα στὸν τσιμεντένιο, ἡλεκτρικὸ
 στῦλο τῆς γειτονιάς, ὅπου παίζαμε παιδιὰ τὸ κρυφτοῦλι. Μῆσα μου ἔλεγα καὶ σ'
 αὐτὸ τὸ ἄψυχο, πεζὸ πρᾶγμα ἓνα θερμὸ «ἔχε γειά». Αὐτὸς ὁ δυνατὸς δεσμὸς τοῦ
 προσώπου μὲ τὰ καθημερινὰ πράγματα, μὲ τὴν γύρω του φύση, θραύεται ἀπό-
 τομα τὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ. Τὸ κενὸ ποὺ δημιουργεῖται εἶναι ἀγεφύρωτο καὶ
 ὀδυνηρό.

Στὴν ξενητεῖα δὲν σὲ παρακολουθοῦν μόνον τὰ δάκρυα τῶν προσώπων, σὲ
 συνοδεύουν καὶ τὰ ἄφωνα δάκρυα τῶν πραγμάτων, τὰ *lacrimae rerum* τοῦ Λάμ-
 πρου Πορφύρα, τοῦ ποιητῆ πρὸ ἔδωσε στὰ ποιήματά του τόση μουσικότητα:

Ἄμοιρη ! τὸ σπιτάκι μας ἐστοίχισεν
 ἀπὸ τὴν ὁμορφιά σου τὴ θλιμένη.
 Στοὺς τοίχους, στὸν καθρέφτη, στὰ εἰκονίσματα
 ἀπὸ τὴν ὁμορφιά σου κάτι μένει.

Κάτι σὰ μόσκου μυρωδιὰ κι' ἀπλώνεται
 καὶ τὸ φτωχὸ σπιτάκι πλημμυρίζει,
 κάτι σὰ φάντασμα θολὸ κι' ἀνέγγιχτο
 κι' ὅπου περνᾷ σιγὰ τὸ κάθε ἀγγίζει.

Ὁξω, βαρὺ, μονότονο ψιχάλισμα
 δέρνει τὴ στέγη μας· κι' ἀντάμα
 τὰ πράγματα ποὺ ἀγιάσανε τὰ χέρια σου
 ἀρχίζουν ἓνα κλάμα....κι' ἓνα κλάμα....

Κι' ἀπ' τὴ γωνιά, ὁ καλὸς τῆς Λήθης σύντροφος
 τ' ἀγαπημένο μας παλιὸ ρολόϊ,

τραγουδιστῆς τοῦ χρόνου, κι' αὐτὸς κλαίοντας,
 ρυθμίζει ἄργά, φριχτὰ τὸ μοιρολόϊ....

Γιὰ νὰ σμικρύνῃ τοῦτο τὸ χάσμα, αὐτὸ τὸ κενό, ὁ Ἕλληνας ποὺ ξενητεύει, σέρνει μαζὺ του χίλια—δυσὸ μικροπράγματα, ἄχρηστα μερικὲς φορές, πολύτιμα ὅμως γιατί διατηροῦν τὸ δεσμό του μὲ τὴ γῆ. Οἱ ἐλιές καὶ τὸ λάδι τῆς Μεσσηνίας, τὰ σῦκα τῆς Κύμης, τὸ τυρὶ τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ, ἡ μασίχα τῆς Χίου, ἡ σουμάδα τῆς Νισύρου, τὸ οὔζο, ὁ τραχανᾶς, τὸ χαμομήλι, ἡ μολόχα, τέλος τὸ «κάτι τῆς πατρίδας» θὰ τοῦ φέρουν στὴν ξένη γῆ τὴ γεύση καὶ τὴν ὁσφρηση τῆς ἀγαπημένης γῆς.

Ἐνα τέτοιο θυμητάρι θέλει νὰ πάρῃ μαζὺ του καὶ ὁ ξενητεμένος τοῦ ἀξέχαστου ποιητῆ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δειλινοῦ, τοῦ Γιώργου Δροσίνη. Μὰ τούτῃ τῇ φορᾷ δὲν εἶναι μόνο θυμητάρι, εἶναι ἱερὸ κειμήλιο φυλαχτό, Χ ὤ μ α Ἕ λ λ η ν ι κ ὁ.

Τώρα ποὺ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
 καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
 ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι' ἀπὸ σένα
 γαλανὴ πατρίδα, πολυαγαπημένη.

Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
 γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
 φυλαχτὸ ἀπ' ἄρρώστεια, φυλαχτὸ ἀπὸ χάρο,
 μόνο λίγο χῶμα, χῶμα Ἑλληνικό....

Χῶμα πῶχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
 ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι' ἀπὸ τὰ Ψαρά,
 χῶμα ποὺ θὰ φέρνει στὸν μικρὸν ἐμένα
 θάρρος, περιφάνεια. δόξα καὶ χαρά...

Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνῃ
 κι' ὅπου κι' ἂν γυρίσω κι' ὅπου κι' ἂν σταθῶ
 σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιά λαχτάρα μόνη,
 πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νάρθῶ.

Ἔτσι, κι' ἂν σέ ξένα χῶματα πεθάνω
 καὶ τὸ ξένο μνήμα θάναι πιὸ γλυκὸ
 σὰν θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἐπάνω
 χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα Ἑλληνικό!

(Συνεχίζεται)

ΝΙΝΑΣ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ ΝΑΧΜΙΑ

ΕΚΡΥΨΑ Τ' ΑΡΜΑΤΑ ΜΟΥ

Χρειάστηκε πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ. Ἰσαμε νὰ μεγαλώσῃ τὸ βῆμα. Εἶχε ἓνα σχίσιμο παράξενο. Ἰσα ἴσα ὅσο χρειαζόνταν γιὰ νάβγῃ τὸ φεγγάρι καὶ νὰ φωτίσῃ τὶς πεῦκες. Σκιᾶς γιγάντων. Ἀπολιθώματα διηγήσεων καὶ ὀνείρων ὅταν καθόμαστε οἱ δύο μας πέρα ἀπ' τὶς κολῶνες τοῦ χαγιατιοῦ καὶ περιμέναμε νὰ ἰδοῦμε τὸ Θεὸ πάνω στὴν κορφή. Κι' ὁ Θεὸς μᾶς περιφρονοῦσε θαρρεῖς. Ἡ κορφὴ ἦταν πάντα γιομάτη ὁμίχλη τὴν ἡμέρα κι' ἐκείνη μοῦλεγε πὼς ἔπρεπε νὰ τοῦ προσφέρουμε κάποια θυσία. Νὰ τὸν καλοπιάσουμε.

Ἦταν ἓνα μεγάλο κορίτσι ἐκείνη. Κι' ἐγὼ ἓνα μικρὸ κορίτσι. Ποὺ μεγάλωνε κοντά της καὶ τῆς διάβαζε στιχάκια ἀπὸ ἓνα βιβλιαράκι. Φτηνὸ τῶν δύο δραχμῶν. Τὸ ξεφυλλίζαμε τὰ μεσημέρια κάτω ἀπ' τοὺς ἴσκιους. «Γιὰ διάβασέ μου τοῦτο δῶ» μοῦλεγε καὶ μοῦδειχνε τὰ πιὸ μεγάλα τραγούδια τοῦ βιβλίου. Ταίριαζε σκοπούς, μάθαινε τὰ λόγια καὶ τραγουδοῦσε πότε λυπητὰ καὶ πότε χαρούμενα.

Νά, ἔτσι περνᾶνε οἱ μέρες μας. Πότε χαρούμενες καὶ πότε λυπητερές. Σὰν τοὺς σκοποὺς τῶν τραγουδιῶν. Ἐρχονται καὶ στοιβάζονται μπροστά μας βουνὰ θεόρματα καὶ τ' ἀνεβαίνουμε σιγὰ σιγὰ, κάποτε καὶ γλήγορα μέχρι νὰ φτάσουμε στὴν κορφή. Κι' ὕστερα...

— Κι' ὕστερα;

— Δὲ στὸ λέω. Διάβασε τοῦτο ἔδεκεῖ μὲ τὰ χοντὰ τὰ γράμματα... Βλέπεις ὁποῖος δὲν ἔμαθε γράμματα προσπαθεῖ νὰ μάθῃ τ' ἄλλα πράγματα ποῦδωκε ὁ Θεός. Ἡ μήπως κι' ἔδωκε μονάχα γράμματα...

— Ἐδωκε πολλὰ. Ὅλα ὅμως ἔχουν καὶ τὰ γράμματά τους.

— Ἀ... Νὰ μοῦ βρῆς τὰ λόγια νὰ ταῖριάζω ἓνα σκοπὸ γιὰ τὴν ὁμίχλη. Ἀπὸ

κείνη τὴν κορφὴ φαίνεται τὸ χωριό μου. Μὰ ἔχει ὁμίχλη καὶ δὲν διακρίνω καθαρά. Πάω συχνὰ ξέρεis.

— Τὸ πεθυμᾶς ἔ,...

— Ναί.

— Τότε γιατί δὲν πᾶς ἐκεῖ, παρὰ ν' ἀνεβαίνεις τὸ βουνὸ καὶ νὰ ξενοδουλεύεις μάλιστα ἐδῶ πέρα.

— Ἐκεῖ δὲν ἔχει δουλειά. Οὔτε καὶ κορίτσι σὰν καὶ σένα. Δουλεύω στὸ σπίτι σου, εἶμαι καὶ μαζί σου. Ἐδῶ εἶναι τ' ἀληθινά. Ἐκεῖ εἶναι τὰ ὄνειρα. Ὑστερα ἔθαψα καὶ τ' ἄρματα μου ἐδῶ πάνω. Στὴν κορφή.

— Ποιὰ ἄρματα σου;

— Ὅταν θὰ μεγαλώσῃς θὰ καταλάβῃς. Ἦταν ὁμίχλη. Κι' ἤθελα νὰ καλοπιάσω τὸ Θεό. Τάχα ἂν ἔκοβα τὸ δάχτυλό μου κι' ἔσταζε αἷμα θὰ ἔφευγε ἡ ὁμίχλη; Ἄν τίναζα τὰ ροῦχα μου ἀπ' τὴ σκόνη καὶ τὰ μέσα μου ἀπ' τὶς κακίες μου θὰ ἔφευγε ἡ ὁμίχλη; Ὁχι. Δὲν θ' ἔφευγε. Ἐκατσα μέχρι τὸ σούρουπο. Ἀντάμωσα τσοπάνηδες καὶ σκύλους. Εἶχα κρυμμένα τ' ἄρματα μου στὴν κορφή. Πιὰ δὲν μπορούσα νὰ μάχουμαι τοὺς τσοπάνους καὶ τοὺς σκύλους. Ἀποφάσισα νὰ παντρευτῶ. Νά.

— Πότε;

— Ὅταν μαζέψω λεφτὰ γιὰ ν' ἀγοράσω ἄντρα.

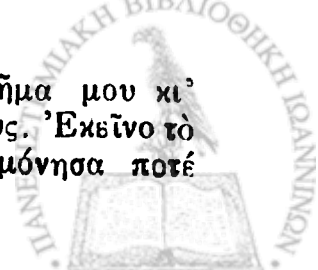
— Τοὺς ἀγοράζουν τοὺς ἄντρες;

— Σὲ τοῦτα τὰ μέρη ναί. Ὁμορφὴ δὲν εἶμαι.

— Οὔτε κι' ἐγώ.

— Ἐσὺ θὰ μεγαλώσῃς καὶ θὰ ὁμορφῇ. Ἐγὼ μεγάλωσα καὶ δὲν ὁμόρφηνα. Ἐμ εἶναι καὶ τὰ γράμματα στὴ μέση. Λίγο τ' ὀχεις;

Εἶχε πιὰ μεγαλώσει τὸ βῆμα μου κι' εἶχε ἀπλωθεῖ σὲ ξένους τόπους. Ἐκεῖνο τὸ σχισμένο βουνὸ δὲν τ' ἀλησμόνησα ποτέ

μου κι' ἤθελα ν' ἀνέβω στήν κορφή του. "Ετσι καὶ τ' ἀντίκρουσα, νὰ χάσκη στὸ ἄπειρο, τέντωσα τὰ χέρια μου νὰ γυρέψω μιὰν ἀπόκριση. Θυμήθηκα τ' ἄρματα τοῦ μεγάλου κοριτσιοῦ ποὺ τώρα θάπρεπε νά-ταν μιὰ μεγάλη γυναῖκα. Ποὺ πήγαινα νὰ βρῶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα χωρισμὸ τόσο μεγάλο ὅσο χρειάζεται μιὰ ζωὴ νὰ ψάξῃ γιὰ τ' ἀχνάρια τοῦ βήματός της τοῦ πρωτινοῦ. Πῶς ν' ἀναγνωρίσῃς μιὰ φωνὴ ποὺ τοὺς ἤχους της ἀντιβοοῦσαν τὰ φαράγγια κι' ἔκαναν τὰ πουλιά νὰ σωπαίνουν! Κάπου ἐκεῖ πρέπει νάναί ἓνα πηγάδι χαμηλό. Γιόμμιτο ἀγριόδυσσομο καὶ κίτρινα λουλούδια. Τὰ βατράχια πηδᾶνε σὰν περάσῃς ἀπὸ κοντά. Δεξιὰ κι' ἀριστερὰ νερὰ καὶ βατράχια.

Τὸ πηγάδι εἶναι ἐκεῖ. Καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἡλικία δὲν ἔχουν, σκόρπιες στὶς ἀνηφόρες δουλεύουν τὴ γῆ. Μιὰ μόνο ἔχει γυρισμένη τὴν πλάτη της στὸ δρόμο καὶ κυττάει κατὰ τὸ βρυνό. Φοράει ἓνα καφετὶ τσεμπέρι. Σκύβει καὶ παίρνει μιὰ πέτρα. Τὶ ρίχνει πέρα μακριὰ καὶ φωνάζει. «Τσόνξου... Ἀντώνηη, τὴ ζωντανὸ βρέεε».

Εἶπα ν' ὀνομά της σιγά. Δειλά. Κοντὰ της καθὼς πέρασα. Καθόλου σίγουρη γιὰ μένα τὴν ἴδια. Γύρισε ἀπότομα. Κύτταξε ἔμένα μὲ τὸ ξενικὸ ντύσιμο. "Ενας τρόμος πέρασε ἀπ' τὸ πρόσωπό της. "Ελυσε τὴ μπαμποῦλα της κι' ἔκανε πίσω πίσω. Κοντὰ στὸ πηγάδι. Πάντα φοβόταν τὰ φαντάσματα. Πάντα τῆς ἄρεσαν τ' ὄνειρα καὶ τὰ τραγούδια. Εἶχα πιά ἀναγνωρίσει κάτω ἀπ' τὸ βαθούλωμα τοῦ μετώπου τὰ σκοτεινὰ μάτια καὶ γύρω ἀπ' τὸ σούφρονο στόμα τοὺς σκοποὺς ἀπ' τὰ στιχάκια τῶν δύο δραχμῶν. Τὴν φώναξα δυνατά. Μὲ τ' ὀνομά της. "Εβαλε τὰ χέρια στήν καρδιά της. Σκληρά, δουλευτάδικα, κατάμαυρα. "Επεσα ἀπάνω τους καὶ τὰ φιλοῦσα καθὼς ἡ κραυγὴ της ἀνοίγε τις πόρτες τοῦ μεσημεριοῦ.

«Εἶναι αὐτή. "Ηρθε. Κυρά μου, κυρά μου».

"Ανθρωποὶ τρέξαν ἀπ' τις ἀνοιχτὲς πόρτες. Γυναῖκες παράτησαν τὴ Γῆ. Γιατὶ κλαίγανε οἱ ἄνθρωποι; Ποῦ εἶναι οἱ ξανθὲς κοτσίδες τοῦ χωριοῦ, ποὺ τις ἔσερνα μαζί μου στὶς ξένες πολιτεῖες γιὰ ν' ἀνα-

σάνω στάρει καὶ ν' ἀγκαλιάσω ὁμορφάδα;

—"Εμαθα γράμματα ξέρεις. Ἀπὸ τὰ παιδιὰ μου. Γιὰ νὰ διαβάσω τις γραφές σου. Μὰ δὲν μοῦστεῖλες ποτὲ καμμιά γραφή.

—Καὶ τὰ κρυμμένα ἄρματά σου στήν κορφή τοῦ βουνοῦ;

—Εἶναι ἀκόμα ἐκεῖ. Τώρα εἶναι ἡ σειρά σου ν' ἀνέβεις καὶ νὰ κρύψεις τὰ δικά σου. Νὰ κατέβῃς νὰ παντρευτῇς.

Κατάλοβα τὴ ματιά της. Εἶχα παραμεγαλώσει. Ναί.

—"Ομόρφηνες. Θυμᾶσαι ποὺ σιῶλεγα; "Ομόρφηνες πολὺ. Ξέρεις καὶ πολλὰ γράμματα. Δὲν ὑπάρχει ἄντρας ποὺ ν' ἀξίξῃ τόσα πολλά; Στὰ μέρη ποὺ εἶσαι τώρα θέλω νὰ πῶ.

Ἐπάρχουν πολλοί. Γιὰ τοῦτο. Πῶς νὰ βρῇς τὸν καλλίτερο.

—Μὴν ψάχνῃς γιὰ τὸν καλλίτερο. Ὁ καλὸς γίνεται ὁ καλλίτερος στῆς καλῆς γυναίκας τὰ χέρια.

—Ἀκόμα δὲν τὸ ψήλωσαν τὸ φίλιτρο τοῦ πηγαδιοῦ.

—Θὰ τὰ ψηλώσουν τώρα. Μὰ ἐσὺ πιά δὲν ἔχεις φόβο νὰ πέσῃς μέσα. Θυμᾶσαι;

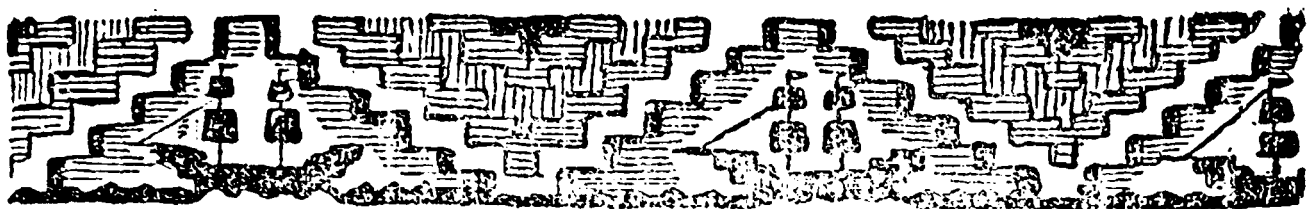
—Ἀκόμα καὶ τὸ χορτάρι ποὺ φύτρωνε στὶς πληθὲς τοῦ ἀχουριοῦ θυμᾶμαι. Καὶ τώρα πῶς θὰ περάσω ποὺ τὰ λαγκάδια σέρνονται στὰ πόδια μου καὶ μ' ἀπόκλεισαν τοὺς δρόμους;

—Τὰ στάρια μας δὲν πῆγαν καλὰ τοῦτα τὰ χρόνια καὶ πουλήσαμε τ' ἀμπάρια. Θυμᾶσαι ποῦπαιζες κρυφτὸ ἐκεῖ μέσα;

Στεκόταν ἀκίνητη στήν ἀνηφόρα τοῦ δρόμου. Μὲ τὸ καφετὶ τσεμπέρι της σφιχτοδεμένο στὸ λαιμό. Ὁ κόμπος του δὲν μπορούσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ τρέμουλό τοῦ σαιγονιοῦ της.

—Ἄσε με νὰ φύγω. Γύρνα πίσω στὸ χωριό, τῆς εἶπα.

—Περπαῖρτα, κυρά μου, κι' ἄσε με νὰ σὲ βλέπω ποὺ θὰ φεύγεις. Πήγαινε. Εἶμα μαθημένη ἐγώ. Δυὸ παλληκάρια μοῦφυγαν. Μιὰ θυγατέρα ἔκλαψα. Μὰ ὅλοι θὰ ξανάρθουν πάλι. Μὲ βροῦνε δὲ μὲ βροῦν τὸ ἴδιο κάνει. Τούτῃ ἡ Γῆ εἴμαστε ἐμεῖ οἱ ἄνθρωποι. Ἀναγνωρίζομαστε μεταξὺ μας καθὼς πατᾶμε τὸ χῶμα. Κι' ἐσὺ ξανο

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ

Ἡ ἐμφάνιση στὴν πόλιν μας τοῦ Θεάτρου Τέχνης πρέπει νὰ χαιρετισθῇ σὰν ἓνα βαρυσήμαντο καλλιτεχνικὸ γεγονός. Γιατὶ τὸ θέατρο αὐτό, ποὺ δημιουργός του, ἐμπνευστής του καὶ ὁδηγός του εἶναι ὁ Κάρολος Κούν, εἶναι ἓνα φυτώριο λαμπρῶν ἡθοποιῶν, μιὰ σκηνὴ ὅπου πειραματίζεται καὶ δοκιμάζεται ἡ τέχνη τοῦ σκηνοθέτη, καὶ μιὰ διάπλατα ἀνοιχτὴ θύρα, ἀπ' ὅπου μπαίνει στὸν τόπο μας τὸ θέατρο πρωτοπορείας, ποὺ μᾶς φέρνει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ σημερινὸ θεατρικὸ εἶναι, θέτοντας προβλήματα καὶ δίνοντας λαβὴν σὲ γόνιμες συζητήσεις.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Κούν νὰ περιοδεύσῃ στὴν Ἑπαρχία δὲν εἶχε ἀσφαλῶς οἰκονομικὰ κίνητρα, ἀμφιβάλλουμε μάλιστα ἂν θὰ εἶναι οἰκονομικὰ ἀποδοτικὴ πράξη. Εἴμαστε λοιπὸν βέβαιοι, ὅτι τὸν παρακίνησε σ' αὐτὸ ἡ γνήσια καλλιτεχνικὴ του συνείδηση καὶ ἡ συναίσθηση τοῦ χρέους τοῦ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ, πού, τόσο συχνά, τὸ αἰσθητήριό του χειμάζεται ἀπὸ τὴν ἀσυνειδησία ἢ τὴν ἀναξιότητα. Γι' αὐτὸ ἄς εὐχηθοῦμε νὰ ἔπαισε τὸ ἐφετεινὸ πείραμα τὸν λαμπρὸ καλλιτέχνη γιὰ τὴν πηγαία συμπαράσταση τοῦ κοινοῦ, παντοῦ ὅπου πέρασε, καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν ἐκτίμησή του γιὰ τὸ ἔργο ποὺ τὸ Θέατρο τέχνης ἔχει ἀναλάβει. Ἄς εὐχηθοῦμε ἐπίσης νὰ γίνῃ κανόνας ἡ ἐφετεινὴ ἐξόρμησις, γιὰ νᾶχουμε κάθε χρόνο τὴν ὡραία εὐκαιρία νὰ βλέπουμε τὸν Κούν καὶ τὸ συγκρότημά του νὰ μᾶς φέρνουν νέα θεατρικὰ μηνύματα, βέβαιοι ὅτι θὰ εἶναι ἀμοιβαία ἡ ὠφέλεια. Γιατί, ἂν ἡ ἀνάγκη γιὰ ἓνα δένδρο, γιὰ λίγο βουνό, γιὰ λίγο καθαρὸν ἀέρα εἶναι αἰσθητὴ στὸν κάτοικο κάθε μεγάλης πολιτείας, πόσο πιεστικώτερη θὰ εἶναι γιὰ ἓνον καλλιτέχνη, ποὺ ζῇ μέσα στὶς καταθλιπτικὰς συνθῆκες ποὺ γεννάει ὁ ἀγῶνας γιὰ δημιουργία. Μὰ καὶ πόσο γόνιμη σὲ συμπεράσματα θὰ εἶναι γι' αὐτὸν ἡ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἀντιδράσεις ἑνὸς κοινοῦ μὲ μικρότερη ἴσως πείρα, μὰ μὲ πῶς καθαρή, πῶς παρθενικὴ δεκτικότητα.

Γιὰ τὰ ἔργα ποὺ παίχτηκαν θὰ ποῦμε λίγα μόνον λόγια, γιατί σκοπὸς τῶν γραμμῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ἐπίδειξη συμβατικῆς σοφίας, μὰ ἓνας grosso modo ἀπολογισμός. Ὁ Κούν ἀνέβασε στὴ σκηνὴ τὰ ἐξῆς ἔργα, ποὺ ὅλα τους στάθηκαν μεγάλες τοῦ ἐπιτυχίες:

Τὸ Αὐγουστιάτικο Φεγγάρι	τοῦ	Τζὼν Πάτριξ
Ὁ Θάνατος τοῦ Ἐμποράκου	τοῦ	Μίλλερ
Τὰ Νέα Παιδιά	τοῦ	Λακούρ

γύρισε.

—Καὶ πάλι θᾶρθω. Χρόνια τώρα μὲ τοῦτον τὸν ἥχο εἶχα ἀποκοιμηθεῖ θαρρεῖς μέσα σ' ἓνα λίκνο ποὺ μόνο τὰ παιδιὰ χωρᾶνε. Κατάλαβες;

—Μίλα, κυρά μου, νὰ σ' ἀκούω. Τί πειράζει κι' ἂν δὲν καταλαβαίτω ὅλα ὅσα λές.

—Γύρνα πίσω στὸ χωριὸ κι' ἄσε με νὰ φύγω.

Ἐβγαλε ἓνα μπουνάλι μὲ νερὸ ἀπ' τὴν τσέπη τῆς ποδιᾶς της καὶ τῶχυσε στὰ πόδια μου.

—Πάλι θὰ σὲ καρτερῶ. Ὁ δρόμος σου νὰ κυλᾷ σὰ γάργαρο ποτάμι.

Ὁ Βασιλεὺς πεθαίνει τοῦ Ἰονέσκο
Ξαφνικά πέρσιν τὸ καλοκαίρι τοῦ Οὐίλιαμς
Ἀνδόρρα τοῦ Μάξ Φρίς

Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα ἦταν ἓνα μῆνυμα ἢ μιὰ ἀπόκριση σὲ νευραλγικά ἐρωτήματα τοῦ καιροῦ. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἀπέβλεπαν στὴν ἀθῶα τέρψη μὰ στὴν μύηση σὲ κάποια μυστικά τῆς νεώτερης ψυχῆς ἢ στὴ συζήτηση ἠθικῶν θέσεων, τὸ πολὺ κοινὸ μὲ κάποια δυσκολία μπορούσε νὰ τὰ παρακολουθήσῃ. Πρέπει ὅμως νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀδιάλειπτη προσπάθεια ποὺ κατέβαλε γιὰ νὰ κατατοπισθῇ καὶ νὰ ἐννοήσῃ. Καὶ ὁ προβληματισμὸς αὐτός, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, εἶναι μιὰ χρησιμώτατη προαίδεια γιὰ τὴν ὀρθὴ θεατρικὴ ἀγωγή. Πάντως δὲν θὰ ἐβλάπταν καθόλου προγράμματα ἀναλυτικώτερα. Ἐνας καλὸς μίτος τῆς Ἀριάδνης δὲν θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ἄχρηστος στὸν πρωτόπειρο ἀκροατή, γιὰ νὰ κινήθῃ μέσα στὸν λαβύρινθο ἐνὸς πρωτοποριακοῦ θεατρικοῦ ἔργου.

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Ἀνοιξιὰτικο Φεγγάρι,—ἓνα ἔργο γεμᾶτο χιοῦμορ, κέφι, καλωσύνη καὶ καλοπροαίρετη κριτικὴ, ποὺ λέει μὲ σαφήνεια ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ πῇ, χωρὶς νὰ ἀποβλέπει, ἀσφαλῶς, στὶς βαθυστόχαστες φιλοσοφικὰς προεκτάσεις, ποὺ μ' αὐτὲς ἔκριναν σκόπιμο νὰ τὸ προκίσσουν,—καὶ τελειώνοντας μὲ τό: Ἀνδόρρα, τοῦ Μάξ Φρίς—μιὰ πικρὴ ἀγιολογία ἐνοχῆς τοῦ κάθε ἀνθρώπου γιὰ ὅ,τι φριχτὸ ἔχει συντελεστῇ σ' αὐτόν τὸν κόσμον τοὺς τελευταίους καιροὺς, σὰν ἐξομολόγησις κάποιας Λερναίας Ὑδρας, ὅπου φαίνεται πὼς ἡ συλλογικὴ εὐθύνη ἀποκοιμίζει καὶ πνίγει τὴν ἀτομικὴ,—ὁ Κούν μᾶς ἔδωσε ἔργα ποὺ τὸ καθένα τους θέτει προβλήματα συγκλονιστικὰ στὸν ἐνεργὸ ἀκροατή. Πολὺ συζητήθηκε, σὰν τρομερὰ ἐπίκαιρα, τὸ ἔργο τοῦ Λακούρ. Ἦταν πιδ βατὸ ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ ἡ θέση του, πραγματικὰ ζωντανή, ἐπροκάλεσε μιὰ ἀληθινὴ συμμετοχὴ τοῦ κοινοῦ. Γιατὶ ἡ προκλητικὴ στάσις τῆς νεολαίας ἀπέναντι τῶν καθιερωμένων ἀξιῶν, αὐτὴ ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν πεπατημένη,—ἐννοεῖται ἡ ἐμφανής, ἐπειδὴ σὰν ψυχικὴ στάσις θὰ ὑπῆρχε, ἀσφαλῶς, σὲ κάθε ἐποχὴ,—εἶναι τὸ βασικώτερον πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ κοινωνία τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸν μικρὸ συνοικισμό ὥς τὴν μεγάλη πόλιν. Σήμερα μελετᾶμε τὸ ζήτημα μὲ πολὺ μεγαλύτερη εἰλικρίνεια, τὰ mea culpa πέφτουν βροχή, καὶ ὅλοι μας πασχίζουμε νὰ σηκώσουμε τοὺς νέους ἀπὸ τὸ ἐδῶλιο τοῦ κατηγορουμένου γιὰ νὰ τοὺς καθίσουμε στοὺς θρόνους τῶν δικαστῶν. Αὐτὸ ἔχαμαν καὶ ἄλλοι, αὐτὸ ἔχαμε καὶ ὁ Λακούρ. Οἱ Ἐφοροὶ ἔχασαν τὴν ἐξουσία τους. Ἀς τοὺς μαστιγώσουν τώρα καὶ αὐτοὺς τὰ καλάμια τοῦ Εὐρώτα.

Γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Ἀρθουρ Μίλλερ καὶ τοῦ Τέννεση Οὐίλιαμς δὲν μᾶς πέφτει λόγος γιατί εἶναι δοκιμασμένο σίδερο. Ἡ ἐκλογὴ τους πάντως ἦταν μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία. Πέτρα ἀκροτόμος τῆς σύγχρονης ἀμερικανικῆς δραματογραφίας, τῆς πιδ ζωντανῆς ποὺ ὑπάρχει σήμερα στὸν κόσμον, αὐτὸ τὸ ζευγάρι τῶν συγγραφέων δίνει, χωρὶς σοφὲς ὀργανώσεις καὶ κατασκευές, τόσο ἀγαπητὰς στοὺς Εὐρωπαίους, δράματα ποὺ εἶναι διαπιστώσεις ἄμεσες, τραγικὴ δειγματοληψία ἐκεῖνου ποὺ συμβαίνει στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ λόγος τους, γεμᾶτος λάμψεις ἐωσφορικῆς, θυμίζει οὐρλιασμα σκυλιοῦ μέσα στὴν ἥσυχον νύχτα, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ γεννάει, παρ' ὅλο τὸ ἀδιάντροπο μένος του, ἓνα κλίμα ζεστῆς καὶ σεμνῆς ἀνθρωπιάς. Ἡ ἐπαφὴ τοῦ κοινοῦ μὲ τοὺς συγγραφεῖς αὐτούς, ἂν καὶ συχνὰ παίρνει ἐφιαλτικὸ χαρακτήρα, εἶναι πάντα ἓνα χρήσιμο μάθημα, γιατί γύνει πάντα κάποιο φῶς στὸ πλῆγμα τῶν νευρώσεων, ποὺ βασανίζουν κάθε ἀνθρώπο τοῦ καιροῦ μας, ποὺ ἔχασε ἀπότομα τὸν ἑαυτό του.

Μαζὶ μὲ τὰ δυὸ ἔργα τῶν φτασμένων πιδ ἀμερικανῶν συγγραφέων, ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ἔχαμε τὸ μονόπρακτο τοῦ Ἀλμπη: Ἱστορία τοῦ ζωολογικοῦ κήπου. Ὁ νέος αὐτὸς συγγραφέας κατέκτησε τὸ θέμα μὲ ρυθμὸ ἐφόδου. Χωρὶς ἀναλύ-

σεις μακρόσυρτες ή σχολαστικές, με την πράξη και την κραυγή, που είναι ή λάμψη των σκοτεινών διεργασιών που έπιτελούνται στα βάθη του ένστικτου, έδωσε στον θεατή την σπαρακτική ιστορία της άνικανοποίητης μοναξιάς του νέου άνθρώπου, που πασχίζει μάταια να άγκιστρωθή στην ξένη ψυχή για να δώσει κάποια μεστότητα στην άδειανή του ζωή. Το έργο του Άλμπη στάθηκε μιá από τις καλύτερες έπιτυχίες του θιάσου, από την άποψη της ψυχικής άνταπόκρισης του κοινού.

Δέν μπορούμε δυστυχώς να πούμε το ίδιο για τον Ιονέσκο, γιατί, έχουμε για το έργο του σοβαρές άντιρρήσεις. Πιστεύουμε πώς μ' αυτό δέν κατώρθωσε να συγκινήσει κανένα. Ίσως να πέτυχε να τρομάξει μερικούς. Δέν ζητούσαμε βέβαια εκεί τα δάκρυα του κοσμάκη, την συγκίνηση εκείνη των Δύο Όρφανών, που άφ' ύψηλου την περιφρονούν οι έστέτ, άν κι' έχει αυτή τα δικαιώματά της, σαν συγκίνηση ταπεινών, βέβαια, άνθρώπων, πάντως, πλασμάτων. Μά μήπως γέννησε τουλάχιστο την συγκίνηση των καλλιεργημένων; Ασφαλώς όχι. Οι θεατές στάθηκαν άπέναντι στο έργο, όπως οι έπισκέπτες στέκονται σε μιá έκθεση μπροστά σε μιá περίπλοκη μηχανή. Έλειψε εκείνος ο ψυχικός κραδασμός, που δείχνει μιαν ένεργό συμμετοχή σ' εκείνο που συντελείται στα σανίδια της σκηνής. Άς άφίσουμε όμως τη λέξη συγκίνηση, γιατί κατάντησε στην έποχή μας ο κόκκινος μανδύας για όσους άσχολούνται με τα γεράματα. Δέν άποστάζει δάκρυα στους άμβυκές του ό σημερινός λογοτέχνης: ζητάει έκφραστική πρωτοτυπία και ρώμη ιδεών. Το θέμα όμως του Ιονέσκο είναι από καταβολής αίωνων το συγχλονιστικώτερο για τον άνθρωπο. «Για να κρίνει κανείς έναν ποιητή, έλεγε ό παλαιός πια Μπρυνετιέρ, πρέπει να ιδη πώς μιλάει για τη φύση, τον έρωτα και τον θάνατο». Η φύση όμως έγινε ένας άπλος κομπάρσος άπωθημένος στα παρασκήνια, άπ' όπου τον καλούμε όταν μας χρειάζεται για να πλαισιώσει το μεγαλείο μας. Ο έρωτας άλλαξε σκοπό: άπό γλυκειά νοσταλγία, άπό έπιθυμία άβρη, έγινε πράξη. Η έδρα του, άπό την καρδιά που ήταν άλλοτε, κατέβηκε πολύ παρακάτω. Μονάχα σε μερικά τραγούδια του Έθνικού μας Ραδιοφώνου, με πόσο άνούσιο όμως τρόπο, διατηρεί ή καρδιά τα δικαιώματά της. Άπομένει λοιπόν ό θάνατος. Αυτός κρατεί στερεά τις θέσεις του από καταβολής κόσμου. Αυτός, ή μάλλον οι στιγμές, για τον καθένα μας όπου γινόμαστε δικοί του. «Ce n' est pas la mort que je crains, λέει ό Μονταίνι, c' est le mourir». Αυτές οι λίγες στιγμές δημιουργούν τα άγχη μας. Τρέμουμε την άρρώστεια, γιατί άπ' αυτήν πεθαίνουμε. την φτώχεια, γιατί άπ' αυτήν πεθαίνουμε: τους σεισμούς, τον πόλεμο, τα γεράματα, γιατί άπ' αυτά πεθαίνουμε. Στο δράμα όμως του Ιονέσκο ό θεατής δέν συμμετέχει ένεργά. Δέν παθαίνεται, δέν γίνεται χορός τραγωδίας. Ο καθένας παραμένει, μολονότι το θέμα προσφέρεται σε άντιδράσεις συλλογικές, συγγενείς με την όμαδική ύστερία, ψυχρός κοιτής ενός λεπτού διανοητικού παιγνιδιού. Κι' έτσι παρ' την θαυμαστή φραστική εύφορία του, παρ' την έξαιρετική ικανότητά του να μαστεύη εικόνες εξ έπαφής με την πραγματικότητα, και να σωρεύη εύστοχες ψυχολογικές παρατηρήσεις γύρω άπό την τραγική προσπάθεια του άνθρώπου να άγκιστρωθή για πάντα στον υλικό κόσμο, το έργο του θυμίζει πάντα θεατρικό κόλπο, τα πλάσματά του είναι γεμάτες σφρίγος γενικεύσεις, δραματοντυμένες φιλοσοφικές οντότητες, που φέρνουν στο νοϋ τη συμβολική του Μυθιστορήματος του Ρόδου. Η περικυκλωμένη από λογική και μαθηματικά Δύση δύσκολα μπορεί να γεννήσει δράμα άληθινά ύπαρξιακό. Έτσι και το έργο του Ιονέσκο, άρχίζει σαν φάρσα, φαίνεται όμως πώς τελειώνει σε φιλοσοφική διατριβή. Από ό,τι είπαμε φαίνεται σαν φανερό, πώς κάθε άλλο παρ' κλασικό θα γίνη το έργο του Ιονέσκο και ότι είναι τουλάχιστο άφελής ή άντίληψη, που ύποστηρίχτηκε μετά το άνέβασμά του; ότι ή κλασικότητα, ή έγγύηση δηλαδή της διάρκειας ενός έργου είναι συνάρτηση του θέματός του και του ποσού της σαφήνειας που εύδόκησε ό συγγραφέας να

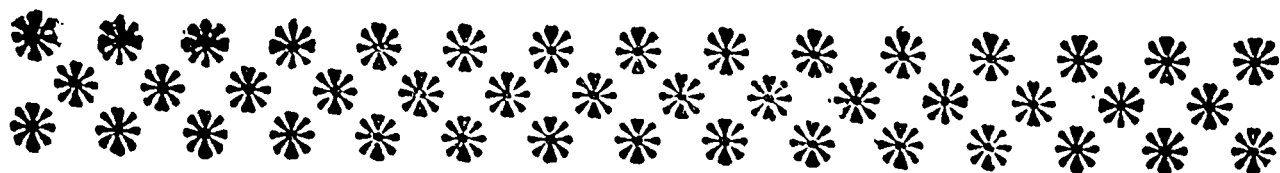
βάλῃ στὸν θεατρικὸ τοῦ λόγου. Ἄν ἦταν ἔτσι οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς θὰ ἦταν ἀφθονώτεροι ἀπὸ τοὺς βατράχους, πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει καθόλου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, σὰν πείραμα τῆς θεατρικῆς φυσικῆς τό: ὁ Βασιλιᾶς πεθαίνει ἦταν κάτι τὸ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον καὶ εὐγνωμονοῦμε τὸν Κούν, ποὺ τοῦ ἐπανάβαλε γιὰ μᾶς.

Τὸν εὐγνωμονοῦμε ἄλλωστε γιὰ τόσα ἄλλα πράγματα!

Πρῶτα—πρῶτα γιατί ἐπὶ εἰκοσιπέντε ὁλόκληρα χρόνια ἀγωνίζεται ἓναν ἀγῶνα, ποὺ στὸν τόπο μας θὰ ἦταν ἄνισος γιὰ ὅποιονδήποτε ἄλλον, ποὺ δὲν θάχε τὴν ἀδάμαστη ψυχὴ του: τὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ ἀληθινὸ θέατρο. Τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τὸν διεξάγει μὲ ἀπόλυτη συναισθήση τῆς διπλῆς εὐθύνης ποὺ τὸν βαρύνει: τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τῆς καλλιτεχνικῆς του τιμῆς καὶ τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ λαοῦ, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν φωτίσῃ. Μὲ κάποια ἀηδία μεταχειριζόμαστε ἀλήθεια τὴ λέξη. «Εὐθύνη» καὶ «Παρουσία» εἶναι οἱ καραμέλλες ποὺ πιπιλίζει κάθε ποετᾶστρος ποὺ εἰσάγει μὲ κάποιο σκοτεινὸ πρόλογο τὸν ἑαυτό του στὴν ἀθανασία, ὁ κάθε φιλοσοφῶν πετεινὸς ποὺ ἐκφωνεῖ προκατακλυσμαῖα ἐκτυπα, μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς πρωτοτυπεῖ. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ξαίρουν οὔτε γιὰ ποιά εὐθύνη, οὔτε γιὰ ποιά παρουσία μιλοῦν. Ποιὸς σκέφτηκε ποτὲ νὰ τοὺς ἀναθέσῃ ἢ νὰ τοὺς ζητήσῃ «εὐθύνη» γιὰ ὅ,τιδήποτε, ποιὸς προσέχει τὴν σκοτεινὴν τοὺς «παρουσία»; Τοῦ Κούν ὅμως ἡ παρουσία εἶναι φωτεινὰ αἰσθητὴ παντοῦ ὅπου περνάει. Καὶ τὴν εὐθύνην του τὴν προσδιορίζει ὁ μόχθος του, ποὺ καθοδηγημένος ἀπὸ βαθειὰ γνώση, ἀπὸ μιὰ καλλιτεχνικὴ φύση ποὺ δὲν ἀντιλέγεται, καὶ ἀπὸ μιὰ μεθοδικότητα ποὺ ξενίζει στὸν τόπο μας, τὸν ἔφερε, παρὰ τὶς ἀντιδράσεις καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς περισπασμούς, στὸν μεγάλον σκοπὸ ποὺ ἔταξε στὴ ζωὴ του: στὴν δημιουργία ἑνὸς θεάτρου ποὺ εἶναι σχολεῖο γιὰ τοὺς ἠθοποιούς καὶ κέντρο θεατρικῆς ἀγωγῆς γιὰ τὸ κοινόν. Μιᾶς σκηνῆς ποὺ δὲν τραβάει μὲ τὶς κομπίνες, τὴν ἐκθεσὴ γυμνῶν, τὴν σπατάλη τῶν σκηνηζῶν, στὴν προβολὴ γάλπιζων ἀστέρων, τὴν ἐξάλλη μουσικὴ μὰ μὲ τὴν σοβαρότητα τῶν προβλημάτων ποὺ θέτει καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὰ συζητεῖ.

Ὁ Κούν στὸν θεατρικὸν μας κόσμον εἶναι ἓνα εἶδος Αἰρεσιάρχῃ. Ἐδημιούργησε πιστοὺς καὶ φανατικοὺς ὁπαδούς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ πίστις εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἐμπόρευμα ποὺ δὲν πλεονάζει σὲ καλλιτεχνικὲς μας προθήκες, ἄς εὐχηθοῦμε νὰ ἔχῃ ἀκόμη γιὰ πολλὰ χρόνια τὴ δύναμιν νὰ μάχεται, παράλληλα μὲ τὴν Ἑθνικὴ Σκηνὴ καὶ μερικοὺς ἄλλους γνήσιους καὶ συνειδητοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεάτρου στὸν τόπον μας, θιασάρχες ἢ ἠθοποιούς, γιὰ νὰ ἀξιοποιήσῃ χωρὶς συμβιβασμούς, τὴν καλλιτεχνικὴν του δύναμιν, τὶς ἡγετικὰς του ἰκανότητες,—ποὺ χάρῃ σ' αὐτὰς κατώρθωσε νὰ διαπλάσῃ τὴν ὁμάδα του σ' ἓνα εἶδος θρησκευτικῆς κοινότητος,—τὴν μεθόδον του καὶ τὶς λαμπρὰς γιὰ τὰ θεατρικά μας πράγματα ἐπιδιώξεις του. Καὶ ἄς εἶναι βέβαιος πὼς ἔτσι δὲν θὰ τοῦ ἀπολείψει ποτὲ ὁ μεγαλύτερος ποὺ ὑπάρχει ἔπαινος: Τὸ ὅτι ἐργάστηκε γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

† ΚΩΣΤΑ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Στὸν Ἀθηναῖο τ' ἀφιερώνω
(τὸν Ἀθηναῖο τῆς «Καθημερινῆς»)

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», εὐλαβουμένη τὴν μνήμη τοῦ ἀειμνήστου συνεργάτου της καὶ ξεχωριστοῦ λογίου τῆς Θεσσαρωτίδος Κώστα Μιχαηλίδη, θὰ φροντίσῃ νὰ δώσῃ προσεχῶς μιὰ πλατύτερη βιογράφηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του, ποὺ καλύπτει ἓνα μεγάλο μέρος στὴν Ἱστορία καὶ τὰ Γράμματα τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χώρου.
Τώρα, ἀντὶ μικροῦ μνημοσύνου, δίνομε στὴ δημοσιότητα τὴν παρακάτω ἀνέκδοτη φιλολογικὴ ἐργασία, ποὺ ὁ ἴδιος τὴν εἶχε γράψῃ εἰδικὰ γιὰ τὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία».

Τοὺς χρησμοδοῦς, τὶς ἱέρειες, τὴν Πυθία, τὶς Σίβυλλες καὶ τοὺς μάντις τῆς ἀρχαιότητος θὰ ὑμνήσω σήμερα. Αὐτοὺς ποὺ κατ' ἐπίνευση θεῖα ἔδιναν τοὺς χρησμούς, προφῆτευσαν καὶ μάντευαν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν στοὺς προγόνους μας.

Πῶς προῆλθεν ὁμῶς ἡ μαντικὴ ;

Ὁ ἄνθρωπος παραιτήρησεν ὅτι τὰ ἐξελισσόμενα κατὰ τὸ βίον μας γεγονότα διεπόνταν ἀπὸ ἀρχὲς καὶ κανόνες καὶ συνεπούμενα σύμφωνα μ' αὐτοὺς δημιουργήσῃ καὶ διατύπωσῃ πολιτικούς, πολιτειακοὺς καὶ κοινωνικοὺς νόμους.

Ἐπειτα ἀπὸ διάφορα συμπεράσματα καὶ ἀπὸ παρατηρήσεις, ποὺ ἀναγόνταν στὰ ὅσα γινόνταν στὴ φύσιν καὶ κατὰ τὴ νομοτέλεια αὐτῆς, συσχέτισε τὶς διάφορες ἐξελίξεις καὶ ἀνελίξεις τῆς ἀνθρώπινης ἐνεργητικότητος καὶ τὶς διάφορες ἐξελίξεις καὶ διαμορφώσεις τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ διατύπωσῃ παράλληλα καὶ τοὺς ἀντίστοιχους φυσικοὺς νόμους. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν φυσικῶν προβλημάτων πολλὰ ἦσαν δυσεπίλυτα ἢ ἐπιδεχόμενα λύσεις διάφορες μὴ ὑποτασσόμενες στοὺς συνήθεις κανόνες καὶ ἀρχὲς ὥστε νὰ μᾶς εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ πρόγνωσή τους.

Ἡ ἴδρυσις ἀποικίας ἔξαφνα, ἡ σύναψις συμμαχίας, ἡ κήρυξις πολέμου κλπ. δὲν ὑποτασσόνταν σὲ γενικοὺς ἢ προκαθορισμένους κανόνες καὶ ἀρχές, καὶ γι' αὐτὸ πολλὰς φορὲς νόμιζε καὶ πίστευε πὼς ἐπηρεαζόνταν καὶ ρυθμιζόνταν ἀπ' τὴ βούλησιν κάποιου ὑπέρτατης ἐξουσίας καὶ δυνάμεως.

Πίσω ἀπὸ κάθε σημαντικὸ γεγονὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος κάποιος θεὸς κινεῖται, ἐνδιαφέρεται ἢ ἐνεργεῖ ἢ κάποιος μάντις ἐρμηνεύει καὶ προλέγει τὰ γεγονότα καὶ τὰ μέλλοντα. Ἔτσι γεννήθηκε ἡ τάσις πρὸς τὴ μαντεία καὶ τὴ μαντικὴ τέχνη, ὀφειλόμενη κυρίως στὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ μερικὰ ζητήματα ἀναγόμενα στὴ σφαῖρα τοῦ λίγο πολὺ ὑπερφυσικοῦ.

Πρώτη μάντισσα ἦταν ἡ Γαῖα ὡς χθόνια θεότητα. Πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, ὅτι μὲ τὰ ὄνειρα φανερόντωνται πολλὰς φορὲς κατὰ τρόπο σαφῆ ἡ θέλησις τοῦ θεοῦ.

Ἔτσι ὁ Αἰσχύλος λέει ὅτι «ὄψεις ἐννυχίαι» συμβούλευαν τὴν Ἰώ, τὴν κόρη τοῦ Ἰναχου, γιὰ νὰ μὴν ἀποποιηθεῖ τὸν ἔρωτα τοῦ Δία.

Τῇ Γαῖα διεδέχθηκε ὁ Δίας ὁ ἴδιος, ἡ Θέμιδα, ἡ Φοῖβη καὶ τέλος ὁ Ἀπόλλωνας καὶ κατόπι μερικὲς ἄλλες θεότητες ἢ προσωπικότητες.

Ἡ κατὰ σύστημα ἀσκησις τῆς μαντικῆς ἀποδιδόνταν στὸν Προμηθεά πού λέγει ὅτι :

Τρόπους τε πολλούς, μαντικῆς ἐστοίχισα κλπ.

καὶ σὲ μετάφραση:

καὶ σὲ πολλοὺς τῆς μαντικῆς χάρισα τρόπους
κι' ἔκρινα πρῶτος ποιά ἀπ' τὰ ὄνειρατα πρέπει
στὸν ξύπνο ν' ἀληθέψουν, κι' ἐγὼ τοὺς ἔμαθα νὰ
κρίνουν τὰ λόγια πού 'ναι γιομάτα νόημα σκοτεινὸ. (1)

Ὁ Πυθαγόρας ἐξ ἄλλου μᾶς λέει :

«Ὁ ὕπνος, τὰ ὄνειρα καὶ ἡ ἔκστασις εἶναι οἱ τρεῖς ἀνοιχτὲς θύρες στὸ ὑπερ-
πέραν, ἀπ' ὅπου μᾶς ἔρχεται ἡ αὐτοεπίγνωση, ἡ γνώσις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ μαντικὴ
τέχνη. Ἡ ἐξέλιξις, λέει, εἶναι ὁ νόμος τῆς ζωῆς. Ὁ ἀριθμὸς εἶναι ὁ νόμος τοῦ Ἀ-
πείρου. Ἡ ἐνότης εἶναι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ».

Πολλοὶ καὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες παραδέχονται τὴν ἱέρεια, τὴν Πυθίαν σὰν
ἓνα μέντιον μὲν μάντευσ, πὺν διὰ βάζε τις σκέψεις τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς.

Ἡ γνώμη τοὺς ὅμως αὐτὴ διαψεύδεται ἀπὸ πολλὰ δεδομένα τῆς μαντικῆς
ἐπιστήμης ἢ τέχνης. Ἀπ' τὴν παλιὰν ἐποχὴν ἀκόμη οἱ σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι εἴ-
χαν ἄλλη γνώμη.

Ὁ Πλάτωνας στὸν «Τίμαιο» ἔξαφνα δέχεται, μαντικὴν ιδιότητα τῆς ψυχῆς,
ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ καθ' ὕπνον καὶ καθ' ἔμπνευση, γιὰ τὸ τότε κατὰ
τὸ μέγαλον αὐτὸν φιλόσοφο «δὲν μετέχει ἡ ψυχὴ λόγου καὶ φρονήσεως».

Ἐπίσης στὸν «Φαῖδρο» μᾶς δίνει διάφορες πληροφορίες γιὰ τὴ μαντικὴ
καὶ πρῶτιστον γιὰ τὴ μαντικὴ ἐπίπνοια. Γιὰ ν' ἀποδείξει μάλιστα καὶ τὴ θεϊότη-
τα τῆς μαντικῆς, τὴν προσνέμει στὸ τρίτο εἶδος τῆς ψυχῆς, τὸ ἐπιθυμητικόν.

Ὁ Σωκράτης ἄλλωστε λέει «ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαν-
θάνειν, ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ θεῶν
πυνθάνεσθαι».

Γενικὰ ἡ μαντικὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀντιπροσώπευε τὸ περισσότερον μέ-
ρος, ἂν μὴ τὸ σύνολο τῶν συντελεστῶν, τοὺς ὁποίους περιλάμβανε ἡ θεοκρατικὴ
γιὰ τὴν ἱστορίαν ἀντίληψις τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἡ Πυθία λοιπὸν καὶ γενικὰ ἡ ἱέρεια δὲν ἦταν ἀπλὴ ἀναγνώστρια τῶν σκέ-
ψεων, ἀλλὰ, ὅπως πιστεῖται καὶ ὁ Πλάτωνας, εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ
τὸ θεῖον καὶ νὰ ἀρύεται γνώσεις γιὰ τὰ μέλλοντα.

Οὔτε ἦσαν τόσο σκοτεινοὶ καὶ διαφορούμενοι οἱ χρησμοὶ πὺν ἔδιναν. Πῶς
δὲν ἦσαν τέτοιοι καὶ γιὰ ὅσους ξαίραν νὰ δώσουν τὴν ὀρθὴν ἐομηνείαν εἰς αὐτούς;

Ἀς ἀναφέρουμε μερικοὺς χρησμούς, ὅσους τουλάχιστον κατόρθωσα νὰ
συγκεντρώσω, γιὰ νὰ βγάλουμε μόνοι μας τὰ συμπεράσματα ἀπ' τὴν ἴδια τὴν
ἐκβασὴν τοὺς.

«Ἄν συναντήσεις σπίτια, εἶπεν ὁ Θεός, πὺν νάχουν θεμέλια σιδερένια, τοί-
χους ξύλινους καὶ σκεπὴν μάλλινην, ἐκεῖ θὰ χτίσεις τὴν πόλιν, τὴν νέα σου πατρίδα».

Καὶ καθὼς βγῆκες, ἦρξα, πὺν σ' ἐψάλλε, σὲ ὕμνησε καὶ σὲ δόξασε ἡ ἐπικὴ
πνοὴ τοῦ ραψωδῶ σου, σῶος ἀπ' τὴν περιπέτειόν σου στὰ παράλια τῆς Χώρας
αὐτῆς τῆς φιλόξενης, βρέθηκες σὲ ἀμηχανία καὶ δὲν ἤξαιρες πὺν νὰ ἐγκαταστα-
θεῖς καὶ νὰ χτίσεις τὴν νέα σου πατρίδα.

Προχωρώντας πρὸς τὰ ἐνδότερα βρῆκες δόρατα μπηγμένα στὴ γῇ καὶ πάνω στὰ δόρατα ἀπλωμένα μάλλινα σχίσματα γιὰ νὰ προφυλάξουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τὴ βροχή. Οἱ σιδερένιες αἰχμές τῶν δοράτων, νὰ τὰ σιδερένια θεμέλια, καὶ τὰ κοντάρια τους τὰ ξύλινα, νὰ οἱ ξύλινοι τοῖχοι καὶ τὰ σαγίσματα πού εἶχαν ἀπάνω τους, νὰ ἡ μάλλινη σκεπή.

Ἔτσι ξεκαθάρισε ὁ χρησμός τοῦ θεοῦ. Κι' ἐκεῖ σταμάτησες καὶ ἔχτισες τὴν πρώτη πόλιν τῆς νέας σου πατρίδας.

— Ὑπῆρχε χρησμός κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ φονευόταν ἀμέσως ὁποῖος πρῶτος ἀπ' τοὺς Ἕλληνες θὰ πηδοῦσε στὴν Τρωϊκὴ παραλία. Ὁ Πρωτεσίλαος ἂν καὶ τὸν ἤξαιρε, πήδησε πρῶτος καὶ φονεύθηκε ἀμέσως ἀπ' τὸν Ἑκτορα. Τοῦ Πρωτεσίλαου τούτου ἦταν γυναίκα ἡ Λαοδάμεια πού κατέβηκε στὸν Ἄδη νὰ παρακαλέσει τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Περσεφόνη νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ξαναγυρίσει μετὰ τὸν θάνατόν του στὴ γῇ ἔστω καὶ γιὰ λίγες ὥρες καὶ εἰσάκουσαν οἱ θεοὶ τοῦ Ἄδη τὴν παράκλησή της.

— Τὸ ἀρχαιότατο μαντεῖο ἐδῶ στὴν Ἡπειρο ἦταν στὴ Δωδώνη τῆς Ἐλ-
λοπίας τῆς Θεσπρωτίας.

Μαντεῖο τῆς γῆς ἀρχικά, μαντεῖο χθόνιο. Αὐτὸ πού προτίμησες νὰ τὸ τιμή-
σεις καὶ νὰ τὸ δοξάσεις μὲ τὸ θεϊκό σου μεγαλεῖο, ὦ, μέγαλε «Ζεῦ».

Πόσοι καὶ πόσοι δὲν ἦλθαν νὰ σέ συμβουλευθοῦν καὶ νὰ σέ ρωτήσουν γιὰ
διάφορες ὑποθέσεις τους.

Ὅταν ἦλθαν οἱ Πελασγοὶ καὶ σέ ρώτησαν ἂν ἔπρεπε νὰ πάρουν ὀνόματα
γιὰ τοὺς θεοὺς προερχόμενα ἀπ' τοὺς βάρβαρους, ἀποκρίθηκες «Πάρε». Σχεδὸν
ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ἀπ' τὴν Αἴγυπτον μᾶς ἦρθαν ἐδῶ. Τὰ χρησιμοποίη-
σαν κατόπιν τοῦ χρησμοῦ σου στὶς θυσίες τους οἱ Πελασγοὶ κι' ἀπ' αὐτοὺς τὰ πα-
ράλαβαν καὶ οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Λυσάντας σέ ρώτησε, ἂν τὸ παιδί πού κυοφοροῦσε ἡ σύνηνός του Νύ-
λα ἦταν δικό του.

Οἱ Κερκυραῖοι σέ ρώτησαν ποιὸν θεὸν ἔπρεπε νὰ λατρεύσουν γιὰ νάχουν
ὁμόνοια.

Ἐνας βροχὸς σέ ρώτησε ποιὸς τοῦ ἔκλεψε τὰ πρόβατά του καὶ ἐπειδὴ κα-
τονόμασες τὸν κλέφτη, ἦλθε τοῦτος νύχτα γιὰ νὰ κόψει τὴν προφητικὴ φηγὸ, τὸ
ἱερό σου δένδρο, μὰ δὲν τὸν ἄφησαν οἱ ἱερεῖς περισσότερές σου.

Ἡ Φαεννίδα, ἡ θυγατέρα τοῦ Βασιλιά τῶν Χαόνων σέ ρώτησε γιὰ τὴν ἡλι-
κία της, γιὰ νὰ ἐλέγξει ἔτσι τοὺς χρησμούς σου, καὶ ἡ χρησμωδὸς ἱέρεια σοῦ
ἀπάντησε ὅπως ἔπρεπε στὴν θεότητά σου.

«Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἔστι, Ζεὺς ἔσεται, ὦ μέγαλε Ζεῦ! Γὰ καρποὺς ἀνίει, διὸ
κλήζετε μητέρα γαῖαν».

Κι' ἓνας χρηστηριαζόμενος πού λεγόταν Ἄγρις σέ ρώτησεν, ἂν τὰ στρώματα
καὶ τὰ προσκέφαλα πού τοῦ χάθηκαν «ἀπώλολεν αὐτὸς ἢ τῶν ἑξωθέν τις ἂν
ἔκλεψε».

Ὁ Ἡρακλείδης πού εἶχε μιὰ καὶ μόνη θυγατέρα, τὴν Αἴγλη, σέ ρώτησεν
ἂν θ' ἀποκίήσει κι' ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτή.

Σὺ, ὕλατε θεέ, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἀπ' τὴν Θεσπρωτία ὁ γιὸς τοῦ Φεῖδω-
να Αἴατος μὲ τὴν ἀδελφή του Πολύκλεια γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν Θεσσαλίαν κατὰ
τὸν ΙΓ' αἰῶνα π. Χ., σὺ λέξιν ἔδωσες χρησμό, ὅτι θὰ βασιλεύσει στὴ Θεσσαλία
ἐκείνος πού θὰ διαβρεῖ πρῶτος τὰν Ἀχελῷο καὶ πατήσῃ πρῶτος τὴ γῇ της. Σὰν
ἔφθασαν ὅμως τὰ δυὸ ἀδελφία στὸν Ἀχελῷο ἡ Πολύκλεια προσποιήθηκε πὺς
τῆς πλήγιασε τὸ ποδάρι της καὶ παρακάλεσε τὸν ἀδελφό της νὰ τὴν πάρει στὰ
χέρια του καὶ νὰ τὴν περάσῃ στὸν ποταμό. Ἐκεῖνος ἀνύποπτος τὴν πέρασε, πρὶν
περάσῃ τὸ στράτευμα οὔτε κανένα ἄλλος.

Ὅταν πλησίασαν στήν ἀπέναντι ἄκρη τοῦ ποταμοῦ ἡ Πολύκλεια τοῦ ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια του καὶ πήδησε πρώτη στὴ γῆ λέγοντας, ὅτι αὐτὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ βασιλεύσει κατὰ τὸν χρησμό.

Τὴν πῆρε γυναῖκα του ὁμοῦς ὁ Αἶατος καὶ βασίλευσαν ἔτσι οἱ δύο τους καὶ γέννησαν ἓνα γιό, ποὺ τὸν ὀνόμασαν Θεσσαλὸ κι' ἀπ' αὐτὸν ὀνομάσθηκε ἀπὸ τότε ἡ χώρα Θεσσαλία.

—Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Βασιλιάς τῆς Ἡπείρου, σὲ ρώτησε ἂν ἦταν συμφέρον νὰ περάσει πάλι στὴν Ἰταλία, ὅταν τὸν ζήτησαν σὲ βοήθεια οἱ Τυρραντῖνοι καὶ τοῦ εἶπες «φυλάττεσθαι τὸν Ἀχέροντα καὶ τὴν Πανδοσίαν». Καὶ πραγματικὰ τὸν δολοφόνησαν (330 π. Χ.) παρὰ τὸν Ἀχέροντα ποταμὸ τῆς Βρουττίας, τῆς Ἰταλίας (Liv. VIII, 24) καὶ κατετρόπωσαν τὰ στρατεύματά του οἱ Σαβῖνοι στὴν Πανδοσία, ἀποικία τῶν Κροτωνιατῶν στὴν Κάτω Ἰταλία. Κι' αὐτὸς ὁ δεῖλαιος νόμιζε πὼς ἔπρεπε νὰ φυλαχθεῖ μὴν πάθει τίποτα στὸν Ἀχέροντα καὶ στὴν Πανδοσία τῆς Θεσπρωτίας.

—Σὲ σένα ἦλθεν ὁ θεϊκὸς Ὀδυσσεύς νὰ σὲ ρωτήσῃ, ὅταν ναυάγησε στὰ φιλόξενα παράλια μας, πὼς ἔπρεπε νὰ πάει, κρυφὰ ἢ φανερὰ στὴν Πηνελόπη του. Καὶ σὲ ρωτήσῃ του πὼς ἔπρεπε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ποσειδῶνα, τοῦ εἶπες ὅτι πρέπει νὰ τοῦ χτίσῃ ναὸ σὲ μέρος ποὺ νὰ μὴ γνωρίζουν τὴν θάλασσα καὶ τὰ καλά της. Καὶ ὁ Ὀδυσσεύς πῆρε ἓνα κουπί στὸν ὄμο, ὅπως τὸν ὁρμήνευεν ὁ Τειρεσίας, κι' ἀλώνιζε τὴν Θεσπρωτία. Τραβοῦσε πρὸς τὰ μεσόγεια καὶ ρωτοῦσε τί εἶναι τοῦτο· ἀφ' ὅταν τούλεγαν κουπί, ἐξακολουθοῦσε τὴν πορεία του ὡς ποὺ ἔφθασε σὲ μέρος ποὺ δὲν γνώριζαν τί εἶναι κουπί. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔμπηξε τὸ κουπί του κι' ἔχτισε ναὸ πρὸς τιμὴ τοῦ Ποσειδῶνα. Κατὰ μία παράδοση, ναὸς τοῦ Ποσειδῶνα ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὅπου ἀργότερα ἡ μονὴ Μεσοποτάμου (ἀρχ. Βατάκης) ποὺ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε μετατραπῇ σὲ ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἴσως νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνα ποὺ ἔχτισεν ὁ Ὀδυσσεύς.

Στὴ μονὴ Μεσοποτάμου μετατέθηκε ὁ ἐπ' σκοπικὸς θρόνος ἀπ' τὴν παλιὰ καὶ ἱστορικὴ Φοινίκη καὶ ἀπ' τὴ μονὴ Μεσοποτάμου μετατέθηκε ἀκολουθῶς στὸ Δέλβινο, τὴν ἀρχαία Δολώνεια.

Ἄλλοι λένε πὼς γύρεσε τὴν Πελοπόννησο γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ὡς ποὺ ἔφθασε στὸν κάμπο τῆς Τρίπολης κι' ἐκεῖ, σὰν δὲν ἤξεραν κι' αὐτοὶ τί εἶναι τὸ κουπί, ἔχτισε τὸ ναὸ τοῦ Ποσειδῶνα.

—Σὺ ἔδωσες χρησμὸ στὸν Ἀκρίσιο, ὅτι θὰ τὸν σκότωνε ὁ ἐγγονὸς του Περσεύς.

Στὴ Λάρισα κατὰ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα τοῦ Βασιλιά τῆς Τευτάμιου σκότωσες δυστυχισμένε Περσέα, τὸν πάππο του, ὅταν ἔρριξες τὸ δίσκο σου. Εἶχε πάει ἀπ' τὸ Ἄργος στὴ Λάρισα ὁ κακότυχος γιὰ νὰ διαφύγῃ τὸν χρησμό, ἀλλὰ δὲν τὸν διέφυγε.

Καὶ ὁ Κροῖσος, ὁ Βασιλιάς τῶν Λυδῶν, ἔστειλε νὰ σὲ ρωτήσῃ καὶ μάντεψεν ὀρθὰ ἡ ἱερεία σου τί ἔκανε ὁ Κροῖσος τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ θεόπροποι ὑπέβαλαν τὴν ἐρώτησίν των.

Σὺ Δωδωνάρχοντα προεῖπες στὸν Ἡρακλῆ τὸ τέλος τῶν πόνων του κι' ἀπὸ τὸ μαντεῖο σου ἔμαθαν οἱ Καλυδόνιοι πὼς θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὴν μανία τοῦ Βάκχου.

Τὸ μαντεῖο σου ρώτησεν ὁ Ἰναχος, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἄρχου, νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ὄνειρα ποὺ ἔβλεπε ἡ θυγατέρα του Ἰώ.

Στὸ ἄλλο μαντεῖο ποὺ τὸν Τροφώνιον ἔστειλε καὶ ὁ Πέρσης στρατηγὸς Μαρδόνιος νὰ σὲ ρωτήσῃ (Ε' αἰώνας π.Χ.).

Καὶ οἱ Θηβαῖοι λίγο πρὶν ἀπ' τὴ μάχη ποὺ ἐγίνε στὰ Λευκτρα τῆς Βοιω-

τίας μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν Λακεδαιμόνιων, σὲ ρώτησαν γιὰ τὴν ἔκβαση τῆς μάχης αὐτῆς καὶ ἀπάντησες:

«Προτοῦ χτυπηθῆτε μὲ τοὺς ἐχθροὺς στήσετε τρόπαιο, ἀφοῦ στολίσετε τὴν ἀσπίδα πὺν ἄφησε στὸ ἱερό μου ὁ ἄνδρεῖος Ἀριστομένης ὁ Μεσσήνιος. Ἀμέσως τότε ἐγὼ θὰ τσακίσω τῶν ἐχθρῶν σας τὸ στρατό». Τὴν ἀσπίδα αὐτὴ τὴν ἔχασε ὁ Ἀριστομ. τότε πὺν κυνηγοῦσε τοὺς Λακεδαιμόνιους πὺν τοὺς εἶχε νικήσει. Πῆγε τότε στοὺς Δελφοὺς νὰ ρωτήσῃ πὺν θὰ τὴν εὕρισκε καὶ ἡ Πυθία τοῦ εἶπε νὰ πάει στὸ ἄδυτο ἱερό σου τοῦ Τροφώνιου στὴ Λεβαθεῖα κι' ἐκεῖ θὰ τὴ βρεῖ.

Ἐκεῖ τὴ βρῆκε πραγματικά καὶ γι' αὐτὸ τὴν ἀφιέρωσε στὸ μαντεῖο τοῦτο τὴν ἀσπίδα του.

Τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Μαντείου τοῦτου δὲν τὴ γνώριζαν οἱ Βοιωτοί. Σὰν εἶχαν ἀνάγκη ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔβρεξε δυὸ χρόνια συνέχεια στὴν περιφέρειά τους κι' ὑπόφερναν πολὺ ἀπ' τὴν ξηρασία, ἔστειλαν θεωροὺς ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Βοιωτίας νὰ ρωτήσουν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Κι' ἡ Πυθία τοὺς εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ πᾶν στὴ Λεβαθεῖα καὶ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸ ἐκεῖ Μαντεῖο σου (τοῦ Τροφώνιου) τὴν θεραπεία.

Ἄς ἀνατρέξουμε τώρα καὶ στὸ ἄλλο μαντεῖο τοῦ γιου σου τοῦ Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφοὺς πὺν ἀποκάλυπτε κι' αὐτὸς τὶς θελήσεις σου.

Ὁ ἥρωας τῆς Τεγέας Τήλεφος πῆγε στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν νὰ ρωτήσῃ γιὰ τοὺς γονεῖς του.

Ὁ Τήλεφος ἦταν γιὸς τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τῆς Αὖγης, θυγατέρας τοῦ Βασιλιά λιὰ τῆς Τεγέας Ἀλεοῦ καὶ ἱέρειας τῆς Ἀθηνᾶς, πὺν τὴν ἀτίμασεν ὁ Ἡρακλῆς σὲ κατὰστασι μεθης.

Ἡ Αὖγη φοβούμενη τὸν πατέρα της ἔκρυψε τὸ βρέφος της μόλις γεννήθηκε μέσα στὸ ἱερό ἄλσος τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ Ἀθηνᾶ ὅμως ὀργίσθηκε γιὰ τὴν βεβήλωση τοῦ ναοῦ της κι' ἔκανε τὰ δένδρα καὶ τὰ χωράφια καὶ τ' ἀμπέλια τῆς Τεγέας νὰ μὴ κορπίσουν. Σ' ἐρώτησι τοῦ Βασιλιά Ἀλεοῦ, ἡ Πυθία ἔδωσε χρησμό, ὅτι ἡ ἀκαρπία τῆς χώρας εἶχε τὴν αἰτία της στὸ τέμενος τῆς θεᾶς.

Ὁ Ἀλεὺς ἐρευνῆσε τὸ τέμενος καὶ βρῆκε τὸ βρέφος. Τὴν Αὖγη τὴν παρέδωσε στὸν φίλο του Ναύπλιο νὰ τὴ ρίξῃ στὴ θάλασσα καὶ τὸ βρέφος ἐξέθεσε στὸ ὄρος Παρθένιο. Ἐκεῖ τὸ βρῆκαν βουκόλοι τοῦ Κορύθου καὶ τὸ ἀνὰθρεψαν κι' ἔτσι σώθηκε ὁ Τήλεφος. Ἀλλὰ καὶ τὴ μητέρα του δὲν τὴν σκότωσε ὁ Ναύπλιος. Ὅταν ἦλθε νὰ σὲ ρωτήσῃ γιὰ τοὺς γονεῖς του, θεὲ τῆς ψυχικῆς γαλήνης, χρυσόκομε Φοῖβε, τὸν συμβούλευσες νὰ πάει στὴ Μυσία, ὅπου καὶ πῆγε. Ἐκεῖ βρῆκε τὴν μητέρα του σύζυγο τοῦ Βασιλιά τῆς χώρας Τεύθραντα, βοήθησε τότε τοῦτον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς νίκησαν καὶ πῆρε τὴν κόρη του Ἀργιόπη γυναῖκα καὶ καὶ τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο του.

Ἔλαβε μέρος καὶ στὸν Τρωϊκὸ πόλεμο ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων. Ὅταν πληγώθηκε σὲ μονομαχία μὲ τὸν Ἀχιλλέα καὶ οἱ πληγές του δὲν ἐπουλωνόταν, σὲ ρώτησε καὶ πάλι τι ἔπρεπε νὰ κάνει καὶ τοῦ ἔδωσεν ἡ Πυθία σου τὸν χρησμό «Ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται», καὶ πραγματικά ὁ Ἀχιλλέας τὸν θεράπευσε μὲ τὴ σκουριά τῆς λόγχης του.

Ὁ Κάδμος ἀφοῦ γύρισε τὴν Κρήτη, Ρόδο, Θάσο καὶ Θράκη ἀναζητώντας τὴν ἀδελφή του Εὐρώπη, πὺν ὡς γνωστὸν ἐρωτεύθηκε καὶ ἀπήγαγεν ὁ Δίας, ἦλθε καὶ στοὺς Δελφοὺς νὰ σὲ συμβουλευθεῖ καὶ τοῦ εἶπες νὰ πάσῃ τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀδελφῆς του καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ πὺν θὰ τὸν ὀδηγοῦσε μιὰ δαμάλα πὺν θὰ συναντοῦσε στὸ δρόμο του, ἰδρύοντας πόλη ἐκεῖ πὺν θάπεφτε ἡ δαμάλα ἀποκαμωμένη ἀπ' τὴν ὁδοιπορία της.

Στὴν Φωκίδα τὴ συνάντησε καὶ τὴν ἀκολούθησε ὡς τὴ θέσι τῶν Θηβῶν ὅπου ἡ δαμάλα σταμάτησε κουρασμένη καὶ ὅπου ἔχτισε τὴν πόλη του ὁ Κάδμος.

Ὁ Λαῖος φοβούμενος τὶς κατάρες τοῦ Πέλοπα γιὰ τὴν ἄσεμνη ἔναντι τοῦ γιοῦ του Χρύσιππου διαγωγή ἦλθε στὸ μαντεῖο σου καὶ πῆρε χρησμό, ἀργυροδόξαρε θεέ, ὅτι ἂν νυμφευθεῖ, ὁ γιὸς ποὺ θὰ γεννοῦσε ἀπ' τὴ γυναῖκα του θὰ τὸν σκότωνε.

Μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα δαιμόνων βία
εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ' ἀποκτενεῖ σ' ὁ φύς.

Παρὰ τὴ συμβουλὴ σου ὅμως νυμφεύθηκε τὴν Ἰοκάστη καὶ γέννησε μ' αὐτὴ τὸν Οἰδίποδα. Γιὰ νὰ μὴ πραγματοποιηθεῖ ὡς τόσο ὁ χρησμός ἔδωσε τὸ βρέφος μετὰ τὴ γέννησή του νὰ τὸ ἐκθέσουν σ' ἓνα δάσος γιὰ νὰ πεθάνει ἢ νὰ τὸ φᾶν τ' ἄγρια θηρία.

Σώθηκε ὅμως γιατί τὸν βρῆκεν ἓνας βοσκός, τὸν πῆρε καὶ τὸν πῆγε στὸν κύριό του, τὸ Βασιλιά τῆς Κορίνθου Πόλυβο καὶ τὴ σύζυγό του Περίβοια.

Ὁ Λαῖος σὰν ἐγκλημάτισε καὶ πάλι σκοτώνοντας τὸν πεθερό του, ἦλθεν ἐκ νέου νὰ συμβουλευθεῖ γιὰ τὰ ἐγκλήματά του. Λίγο μπροστίτερά του ὅμως εἶχεν ἔλθει καὶ σοῦ ζήτησε πληροφορίες γιὰ τοὺς γονεῖς του καὶ ὁ Οἰδίποδας ὁ γιὸς του καὶ τοῦ εἶπες νὰ μὴν πάει στὴν πατρίδα του, γιατί θὰ σκότωνε τὸν πατέρα του καὶ θὰ γινόταν σύζυγος τῆς μητέρας του.

Ὁ Οἰδίποδας νομίζοντας ὅτι πατρίδα του εἶναι ἡ Κόρινθος ἔφυγε πρὸς τὴν Φωκίδα.

Ἀλλὰ στὴ «Σχιστὴ ὁδὸ» σκότωσε τὸν πατέρα του, ἐν ἀγνοίᾳ του. Ἀπὸ κεῖ τράβηξε πρὸς τὶς Θῆβες, βρῖσκει μπροστά του τὴ Σφίγγα, λύνει τὸ αἰνιγμά της καὶ γίνεναί σύζυγος τῆς μητέρας του καὶ Βασιλιάς τῶν Θηβῶν.

Σὲ λίγο ἔπεσε στὶς Θῆβες μεγάλο θανατικό. Σὲ ρώτησαν καὶ πάλι πῶς θὰ γλύτωνε ἢ πόλῃ ἀπ' τὸ κακὸ καὶ εἶπες, ὅτι θὰ γλυτώσει, ἂν ἀποκαλυφθεῖ καὶ τιμωρηθεῖ ὁ φονιάς τοῦ Λαῖου.

Ὁ Οἰδίποδας βάλθηκε νὰ μάθει τὸ φονιά τοῦ Λαῖου μὴ ὑποπνεύοντας ὅτι ἦταν ὁ ἴδιος. Σὲ μιὰ βίαιη σκηνὴ μὲ τὸ μάντι Τειρεσία, ποὺ τὸν κάλεσε νὰ τὸν συμβουλευθεῖ, μαθαίνει τὴν τρομερὴ ἀλήθεια τόσο ἀντὶς ὅσο καὶ ἡ Ἰοκάστη. Ἡ Ἰοκάστη αὐτοκτονεῖ καὶ ὁ Οἰδίποδας ἐξόρυξε τοὺς ὀφθαλμούς του.

Σὺ πάλιν προεῖπες γιὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του. Θὰ πεθάνει, εἶπες, ἀφοῦ περιπλανηθεῖ σὲ ξένες χῶρες καὶ φθάσει σὲ χῶρο σεμνῶν θεῶν καὶ ὅτι τὸ τέλος τοῦ βίου του θὰ εἶναι ἔνδοξο καὶ σκιά του πνεῦμα πρυστατευτικό τῆς χώρας, στὴν ὁποίαν θὰ ταφεῖ.

Καὶ πραγματικά, ἀφοῦ ἀρκετὰ περιπλανήθηκε κατάληξε στὸ ἱερὸν ἄλσος τῶν Εὐμενίδων στὸν Κολωνό. Ἐκεῖ ἔκλεισε τὰ ἀνοιχτά μὰ καὶ σβυσμένα μάτια του ὁ περιλάλητος καὶ δυστυχισμένος Οἰδίποδας.

Στὰ 1068 π. Χ. περίπου οἱ Δωριεῖς τῆς Πελοποννήσου, ἐπειδὴ εἶχαν μεγάλη ἀφορία στὴ χώρα τους, πέρασαν τὸν Ἰσθμὸ καὶ κατέλαβαν τὰ Μέγαρα. Θέλησαν τότε νὰ προχωρήσουν καὶ πρὸς τὴν Ἀθῆνα κι' ἔστειλαν καὶ σὲ ρώτησαν ἂν θὰ μπορούσαν νὰ κυριεύσουν κι' αὕτῃ καὶ τοὺς εἶπες, ὅτι θὰ τὴν κυρίευαν ἂν δὲν σκοτώσουν τὸν Βασιλιά της Κόδρου. (1)

Ὁ Κόδρος τὸ ἔμαθε τοῦτο κι' ἀποφάσισε νὰ πεθάνει γιὰ τὴν Πατρίδα του. Ντύθηκε ζητιάνος καὶ βγῆκε ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τάχα νὰ μαζέψει τσαλιὰ (φρύγανα). Ἐκεῖ ποὺ μάζευε φρύγανα βρῖσκει δυὸ στρατιῶτες Δωριεῖς κι' ἔρχεται σὲ φιλονικίαν ἐπίτηδες μαζί τους. Σκοτώνει τὸν ἓναν ἀπ' αὐτούς, τὸν ἄλλον ὅμως τὸν ἄφησε νὰ τὸν σκοτώσει. Κι' ἔτσι δὲν ἐπιχείρησαν οἱ Δωριεῖς νὰ κυριεύσουν τὴν Ἀθῆνα, ἀφοῦ σκότωσαν τὸν Βασιλιά της. Τότε κατάργησαν τὴ βασιλεία οἱ Ἀθηναῖοι

1. Κατ' ἀληθέστερη ἐκδοχὴ εἶπες, ὅτι θὰ νικήσουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ σκοτωθεῖ ὁ Βασιλιάς τους.

νομίζοντας, ὅτι κανένας δὲν ἦταν ἄξιος νὰ βασιλεύσει ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κόδρο καὶ κατὰ σύστασιν πάλι τῆς Πυθίας σου ἀνακήρυξαν ἰσόβιον ἄρχοντα τὸ χῶλὸ γιὸ τοῦ Μέθοντα.

Σὲ ρώτησεν ὁ Ἀλυάττης, ὅταν ἀρρώστησε, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ γιатреυθεῖ. Καὶ δὲν θέλησες νὰ χρησματογήσεις, ἂν δὲν ἀνοικοδομοῦσε τὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς ποὺ ἔκαψεν ὁ στρατός του στὴν Ἀσσηνὸ τῆς Μιλήτου. Κι' ἔκτισε τότε δυὸ ναοὺς ἐκεῖ ὁ Ἀλυάττης κι' ἐγινε καλὰ. Σὺ εἶπες στοὺς Κνίδιους, ὅταν ἔσκαφταν γιὰ νὰ καταστήσουν τὴν χώρα τους νησί :

«Μὴν ὀχυρώσετε τὸν ἰσθμό, μὴ τὸν σκάψετε, γιατί ὁ Δίας μποροῦσε νὰ τὸν κάνει ὁ ἴδιος νησί, ἂν ᾔθελε».

Ὅταν σὲ ρώτησαν οἱ Σίφνιοι, ἂν θὰ διαρκοῦσε πολὺ ἡ εὐδαιμονία τους, τοὺς εἶπες :

«Ὅταν τὸ Πρυτανεῖο τῆς Σίφνου γίνεῖ λευκό, ὅταν τὸ μέτωπο τῆς ἀγορᾶς γίνεῖ λευκό, τότε κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος πρέπει νὰ προφυλαχθεῖ ἀπ' τὴν ξύλινη ἐνέδρα κι' ἀπ' τὸν ἐρυθρὸ κήρυκα».

Δὲν μπόρεσαν νὰ ἐννοήσουν οἱ Σίφνιοι τὸν χρησμό σου οὔτε ὅταν τὸν πῆραν οὔτε ὅταν κατάφυγαν εἰς αὐτοὺς οἱ Σαμιῶτες, ποὺ εἶχαν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Πολυκράτη.

Ἡ ξύλινη ἐνέδρα ἦταν τὰ πλοῖα τῶν Σαμιωτῶν καὶ ὁ ἐρυθρὸς κήρυκας τὸ μίλτον, μὲ τὸ ὅποῖον ἦσαν ἀλειμμένα τὰ πλοῖα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ Σαμιῶτες τοὺς ζήτησαν δανεικὰ δέκα τάλαντα. Καὶ ἐπειδὴ δὲ δέχθηκαν οἱ Σίφνιοι, τοὺς πολέμησαν καὶ τοὺς νίκησαν καὶ ἡ χώρα τους λεηλατήθηκε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κι' ἑκατὸν τάλαντα ἔδωσαν τελικὰ στοὺς νικητὲς νὰ μὴν πάθουν χειρότερα. Αὐτὰ κάνει ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ πλεονεξία.

Καὶ ὁ Δωριέας ἦλθε καὶ σὲ ρώτησε, ἀστραπόβολε Φοῖβε, ὅταν ζήτησαν τὴ βοήθειά του οἱ Κροτωνιάτες κατὰ τῶν Συβαριτῶν.

Καὶ ὁ Κλεισθένης σὲ ρώτησεν, ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξώσῃ τὸν Ἀδραστο ἀπ' τὴν χώρα τῶν Σικυωνίων καὶ τοῦ ἀπάντησες ὅτι ὁ μὲν Ἀδραστος ἦταν Βασιλεὺς τῶν Σικυωνίων, αὐτὸς δὲ ἄξιος λιθοβολισμοῦ.

Οἱ Θηβαῖοι πάλι σὲ ρώτησαν θέλοντας νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τοὺς εἶπες νὰ μὴν ἐπιχειρήσουν τίποτε μόνοι τους, ἀλλὰ τὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπ' τοὺς πλησιέστατους πρὸς αὐτοὺς καὶ ζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Αἰγινητῶν.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

“ΑΝΤΡΟΜΑΧΗΣ,... ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Τώρα που έληξαν * με επιτυχία πάλι οι γιορτές Δωδώνης, ως μου έπιτραπē να φέρω στη δημοσιότητα μερικά στοιχεία σχετικά με την παράσταση της «Αντρομάχης» του Εὐριπίδη. Κάμνω τὴ δῆλωση, ὅτι δὲν παρακινήθηκα ἀπὸ μωροφιλοδοξία νὰ περιαιτολογῶ. Καὶ παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Ἡπειρωτ. Ἑστίας» νὰ πιστέψουν, ὅτι δὲν θάποφάσιζα νὰ μιλήσω γιὰ προσωπικὸ μου ζήτημα, ἂν δὲν νόμιζα πὼς τὸ θέμα συγκεντρώνει κάποιο ἐνδιαφέρον, τοῦλάχιστο γιὰ τοὺς φιλότεχνους Ἡπειρώτες.

Ἀποτελεῖ στερεότυπη διαπίστωση τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὴν ἀναβίωση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας τὸ ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ τραγικοῦ λόγου.

(Αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀπαίτηση προβάλλει στὰ ἄρθρα του καὶ ὁ κ. Αἰμ. Χουρμούζιος)... Ἀναγκαίᾳ συνέπεια αὐτῆς τῆς γνώμης εἶναι ἡ κατὰ τρόπο ἄρτιο μεταφορὰ τοῦ ἀρχαίου κειμένου σὲ νεοελληνικὸ ποιητικὸ λόγο. Αὐτὸ γεννᾷ τὴν ὑποχρέωση στοὺς ἀρμόδιους νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πιὸ κατὰλληλη μετάφραση γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἐπιλέγοντας τὴν καλύτερη ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες μεταφράσεις ἢ προκηρύσσοντας διαγωνισμό, γιὰ νὰ φιλοτεχνηθῇ μιὰ κατὰ τὸ δυνατόν ἄρτια μετάφραση...

Δυστυχῶς τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο δὲν ἔδειξε ἔμπρακτα, ὅτι ἐφαρμόζει τὴν τακτικὴ αὐτὴ, μολονότι ἡ σεβαστὴ Διεύθυνσή του φαίνεται νὰ πιστεύῃ στὴν ὀρθότητά της.

Στὴν περίπτωσιν βέβαια τῆς «Αντρομάχης» εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ ἀπευθυνθῇ στὸν κ. Θρασ. Σταύρου, γνωστὸ δόκιμο μεταφραστὴ ἀρχαίων τραγωδιῶν, ἀλλὰ γιὰ πολλὰς ἄλλες τραγωδίαις, πού ἀνεβάζει, διατηρεῖ μεταφράσεις κακότεχνες ἢ ἀπαρχαιωμένες, σὰν νάναι ταμποῦ, πρὶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τίς ᾗγιξη κανεῖς ἢ νὰ τίς ἀντικαταστήσῃ... Καὶ τὸ χειρότερο: Οἱ παλιές ἐκεῖνες μεταφράσεις, (πού ἦταν μᾶλλον παραφράσεις), παρουσιάζονται διασκευασμένες αὐθαίρερα ἀπὸ τοὺς σκηνοθέτες ἢ ἡθοποιούς τῆς Κρατικῆς Σκηνῆς, γιὰ νὰ ἀποχτήσουν τάχα θεατρικότητα...

Ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος αὐτοῦ θά ἀπαιτοῦσε χρόνο καὶ χώρο πολὺν... Κι' ἂν ἐπέμενα σ' αὐτὸ σήμερα, «θὰ ἐκόμιζα γλαῦκα εἰς Ἀθήνας»... Γι' αὐτὸ ἐπανερχομαι στὸ κύριο θέμα μου.

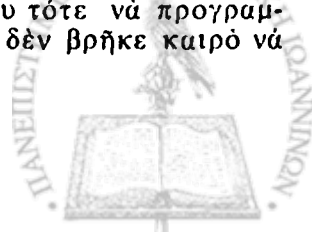
Δηλαδή: Πρὶν ἐκδηλωθῇ ἡ ἀπόφασις τῆς Ε.Η.Μ. γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ Φεστιβάλ Δωδώνης, εἶχα δημοσιεύσει στὴν «Ἡπειρ. Ἑστία» (ἔτος 1955) μερικὲς σκέψεις μου γιὰ τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο, ὅπου ἔρριχνα τὴν ἰδέα τῆς ἀξιοποίησης τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου Δωδώνης.

Ἀργότερα συζητῶντας μετὰ τὸν ἀξιότιμο Κύριο Κων. Φρόντζο, πρόεδρο καὶ τότε τῆς Ε. Η. Μ., εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ προτείνω τὸ ἀνέβασμα στὸ θέατρο τῆς «Αντρομάχης» τοῦ Εὐριπίδη γιὰ τοὺς δύο γνωστοὺς λόγους, πού συνδέουν τὴν τραγωδίαν αὐτὴν μετὰ τὴν Ἡπειρο.

Ὁ κύριος Φρόντζος υἱοθέτησε τὴν πρότασίν μου καὶ μετὰ παρότρυνε νὰ ἐτοιμάσω τὴν μετάφρασιν τῆς «Αντρομάχης», πού θά ἐχρησίμευε ὡς βάση κατὰ τὸ ἀνέβασμα στὴ Δωδώνη τῆς τραγωδίας αὐτῆς.

Τὴν ἐργασία αὐτὴ ἐπεράτωσα τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1958 μετὰ πολὺ μόχθο, γιατί μετὰ βιάσινιζε καρδιακὸ νόσημα. Μεσολάβησαν οἱ ἐντατικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου Δωδώνης καὶ ἡ μετάφρασή μου ἀναγκαστικὰ ἔμεινε στὸ ντουλάπι. Ὁ κ. Ροντήρης, πού ἦλθε τὸ 1960 νὰ ἐγκαινιάσῃ τὸ θέατρο Δωδώνης, εἶχε ἑτοιμὰς τραγωδίαις (Χοηφόρους καὶ Εὐμενίδες τοῦ Αἰσχύλου καὶ Ἡλέκτρα τοῦ Σοφοκλή), πού τίς δίδαξε μετὰ ἐπιτυχίαν... Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1960 ὁ διευθυντὴς τοῦ Πειραιικοῦ Θιάσου κ. Ροντήρης ἦταν πάλι ἐδῶ. Τότε ὁ κ. Φρόντζος μοῦ παράγγειλε διὰ τοῦ κ. Δημ. Κοκκίνου, διευθυντοῦ τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» νὰ στείλῃ τὴ χειρόγραφον μετάφρασιν τῆς «Αντρομάχης», γιὰ νὰ τὴν θέσῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ κ. Ροντήρη... Ἦρθα ὁ ἴδιος καὶ παρουσιάσθηκα στὸν κ. Ροντήρη (στὸ γραφεῖο τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ε. Η. Μ... Ἦταν παρόντες τότε, καθὼς θυμᾶμαι, καὶ οἱ κ. κ. Κίτσος, Τασούλας, Νικολαΐδης Γιάννης)... Ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦ «Πειραιικοῦ Θεάτρου» — μὴ ἔχοντας στὸ νοῦ του τότε νὰ προγραμματίσῃ Εὐριπίδην γιὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1961, καθὼς μᾶς εἶπε, — δὲν βρῆκε καιρὸ νὰ

* Τὸ παρὸν τεῦχος ὁλοκληρώθηκε τὴν 15-8-63.

διαβάση τη μετάφρασή μου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὴ θέσιν αὐτὴ νὰ διαψεύσω τὸν κ. Φρόντζο, ποὺ ἰσχυρίζεται (στὸ ἀπὸ τὸν περασμένο Ἀπρίλη σταλμένο στὴν «Ἠπειρ. Ἑστία» ἔγγραφο τῆς Ε. Η. Μ.), ὅτι τάχα ὁ κ. Ροντῆρης ἐκφράστηκε στὸν κ. Γιάννη Νικολαΐδη μὲ δυσμένεια γιὰ τὴ θεατρικὴ ἀξία τῆς «Ἀντρομάχης» μου. Πῶς ἦταν δυνατόν ὁ κ. Ροντῆρης νὰ ἐκφέρῃ κρίση γιὰ ἐργασία, ποὺ δὲν τὴν εἶχε διαβάσει; Ἐπομένως ἢ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ε.Η.Μ. δὲν θυμᾶται, τί τὸν εἶχε διαβεβαιώσει ὁ τότε Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ἢ ὁ κ. Γιάννης Νικολαΐδης εἶπε ψέματα. Πρέπει νὰ κάμῃ ἐπανόρθωση διὰ τοῦ τύπου. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ καλὴ πίστις..

Τὸ 1961 καὶ 1962 στὸ ἡπειρωτικὸ Φεστιβάλ ἐμφανίζεται ἡ Κρατικὴ Σκηνή... Φυσικὰ ἦταν δύσκολο νὰ ἱκανοποιηθῇ τὸ αἶτημα γιὰ τὸ ἀνέβασμα τῆς «Ἀντρομάχης» στὴ Δωδώνη εὐθὺς ἀμέσως, γιατί, τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο εἶχε στὸ ρεπερτόριό του ἑτοιμὲς ὠρισμένες ἀρχαῖες τραγωδίαι, ποὺ θὰ ἀνέβαζε κατὰ προτίμησιν τὰ πρῶτα χρόνια.

(Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἡ διδασκαλία μιᾶς ἀρχαίας τραγωδίας ἀπαιτεῖ καὶ χρόνον ἀρκετὸ καὶ δαπάνη μεγάλη). Γι' αὐτὸ κάθε ἐνέργεια γιὰ τὴν «Ἀντρομάχη» ἀτόνησε. Τὸν περασμένο Γενάρη ὅμως τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο δήλωσε ἐπίσημα, ὅτι προγραμμάτισε γιὰ τὸ Φεστιβάλ Δωδώνης τοῦ 1963 τὴν «Ἀντρομάχη» τοῦ Εὐριπίδη...

Εἶχα τότε κάθε λόγο νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἡ «Ἀντρομάχη» δὲν ἀναγράφηκε στὸ πρόγραμμα συμπτωματικὰ, ἀλλὰ κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ε.Η.Μ. καὶ τοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς Ἐθνικῆς Σκηνῆς. Ἐπιπλέον εἶχα κάθε λόγο νὰ πιστέψω, ὅτι ὁ κ. Φρόντζος εἶχε ἐνημερώσει τὸν κ. Αἴμ. Χουρμούζιο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἡπειρωτικῆς μετάφρασης τῆς «Ἀντρομάχης».

Ἐκρίνα λοιπὸν σκόπιμο νὰ γράψω στὸν κ. Φρόντζον καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω, τί σκέπτεται νὰ κάμῃ γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἐργασίας μου στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἂν κρίνονταν κατάλληλη. Ὁ κ. Φρόντζος ὕστερα ἀπὸ σιωπὴ 45 ἡμερῶν (—Τὶ ἐσήμαινε τάχα αὐτὴ ἡ δυστοκία; Ὅτι ἐπρεπε νὰ τοῦ δοθῇ καιρὸς νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν κ. Αἴμ. Χουρμούζιο καὶ νὰ διαπιστώσῃ τίς προθέσεις του; Ἡ ὅτι δὲν μὲ ἔκρινε ἄξιο ἀπαντήσεως;) μοῦ ἀπέστειλε ἔγγραφο τῆς Ε.Η.Μ. (κατὰ μῆνα Μάρτιον), στὸ ὁποῖο μοῦ ἐκφράζει τὰ συγχαρητήρια τῆς Ἑταιρίας γιὰ τὴν ἐργασία μου καὶ μοῦ δίνει τὴν ὑπόσχεση νὰ κάμῃ στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο εἰσήγηση γιὰ τὴν μετάφρασή μου... Τέλος μοῦ ζήτησε νὰ τοῦ στείλω τὴ χειρόγραφη μετάφραση τῆς «Ἀντρομάχης», γιὰ νὰ τὴν προωθήσῃ στὸ Ἐθν. Θέατρο... Συμμορφώθηκα μὲ τὴν ὑπόδειξή του καὶ νόμιζα, ὅτι ἡ ὑπόθεση βρίσκονταν σὲ καλὸ δρόμο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐργασία μου παραπέμφθηκε στοὺς ἀρμόδιους Κριτὰς.

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα βρίσκόμενος στὴν Ἀθήνα ἔλαβα γνώση ἔγγραφου τῆς Ε. Η. Μ. πρὸς τὴν «Ἠπειρωτ. Ἑστία», μὲ τὸ ὁποῖο μετριάζεται καὶ σχεδὸν αἶρεται ἡ ὑπόσχεση, ποὺ εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὴν Ε. Η. Μ. σὲ μένα γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς ἐργασίας μου στοὺς κύκλους τοῦ Ἐθν. Θεάτρου μὲ τὸ αἰτιολογικὸ, ὅτι κάθε ὑπόδειξη ἢ ἐπέμβαση τῆς Ἑταιρίας στὸ Ἐθν. Θέατρο θὰ ἦταν ἀπαράδεκτη καὶ παρεξηγήσιμη... Τὶ ὅμως μεσολάβησε ἀπὸ τὸ Μάρτη ὡς τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1963, ποὺ ἔκαμε τὴν Ε.Η.Μ. νὰ ἀλλάξῃ τόσο τὸν τόνο στὰ γραφόμενά της; Ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν δυὸ ἐγγράφων (τοῦ πρώτου πρὸς ἐμένα καὶ τοῦ ἄλλου πρὸς τὴν «Ἠπειρ. Ἑστία») ὁ ἐξυπνος ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ βγάλῃ τὰ συμπεράσματά του. Ἐλπίζω τὸν ἐρχόμενο μῆνα νὰ δώσω στὴ δημοσιότητα διὰ τῆς «Ἠπειρ. Ἑστίας» ὁλόκληρη τὴν μετάφραση τῆς «Ἀντρομάχης» μαζί μὲ μερικὰ ἄλλα κείμενα, γιὰ νὰ κρίνουν ἀμερόληπτα οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Θέλω ὅμως προκαταβολικὰ νὰ τονίσω τοῦτο (ποὺ εἶναι καὶ ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος). Ὅταν ζήτησα τὴν ἠθικὴ συμπαράσταση τῆς Ε. Η. Μ. (καὶ προσωπικῶς τοῦ κ. Φρόντζου), δὲν ἤμουν τόσο ἀφελὴς ἢ ἐγωπαθὴς, ὥστε νὰ ἀξιῶσω εἰδικὴ μεταχείριση ἢ νὰ ἐπιδιώξω προνομιακὴ θέσιν γιὰ τὴν μετάφρασή μου μέσα στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο... Ἔμαθα νὰ σέβομαι τὴν ἐργασία τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα τῶν παλαιότερων, ποὺ ἔχουν πείρα περισσότερὴ ἀπὸ μένα καὶ ἀνάστημα πνευματικὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ δικό μου. Τὸ νὰ ἐξασφαλίσω ὅμως τὴν εὐκαιρία καὶ τὴν ἐγγύηση γιὰ μιὰ ἀμερόληπτη καὶ προσεκτικὴ κρίση τῆς μετάφρασής μου τὸ νόμιζα δίκαιο αἶτημά μου. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημείον ζήτησα τὴν ἠθικὴ ἐνίσχυση τῆς Ε.Η.Μ. καὶ τοῦ κ. Φρόντζου, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν τὴ βρῆκα, μολονότι μοῦ τὴν εἶχαν ὑποσχεθῇ. (Ὑπάρχουν τὰ ἔγγραφα).. Κάποτε ὅμως ἄλλα λέγουν τὰ χεῖλη καὶ ἄλλα ἡ καρδιά.

Θὰ μὲ ρωτήσουν ἴσως: Ἀπὸ ποῦ τὸ ξέρω, ὅτι παράλειψαν οἱ ἀρμόδιοι τῆς Ε.Η.Μ. νὰ ἐνημερώσουν ἐγκαίρως τὸ Ἐθν. Θέατρο γιὰ τὴν μετάφρασή μου; Τὸ γνωρίζω ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κ. Χουρμούζιον. Τὸν ἐπισκέφθηκα στὸ Γραφεῖο του (κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἀπρίλη) καὶ ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ παρακάτω:

«Δυστυχῶς, κύριε, δὲν γνώριζα, ὅτι ὑπάρχει ἑτοιμὴ ἡπειρωτικὴ μετάφραση τῆς «Ἀντρομάχης». Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκα νὰ ἀναθέσω στὸν κ. Θρασ. Σταύρου νὰ μᾶς με-

ταφράση την τραγωδία. Τώρα είναι άργα για σάς. Γιατί άρχισαν να γίνονται πιά οι πρόβες με βάση τη μετάφραση του κ. Σταύρου...». Και για μὲν την απόφαση του κ. Αϊμ. Χ. να αποταθῇ στὸν κ. Σταύρου οὐδείς ψόγος. Ὁ κ. Θρ. Σταύρου εἶναι γνωστός γιὰ τὴν ἄρτια φιλολογικὴ του κατάρτιση καὶ γιὰ τὸ ποιητικὸ του ταλέντο, ὥστε νὰ ὑπάρχη ἐγγύηση γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας του. Ἐπιφυλάσσομαι νὰ κρίνω τὴν «Ἀντρομάχη» του, ὅταν ἐκδοθῇ σὲ βιβλίο, ἀφοῦ δὲν εὐτύχησα νὰ τὴν ἀκούσω στὸ θέατρο. Γιὰ τὸ πρόβλημα ὅμως ἡ θικῆς τάξεως ποὺ παραμένει ἀκέραιο, ἔχω δικαίωμα νὰ μιλήσω:

Νὰ διαμαρτυρηθῶ δηλαδή, γιατί ἡ Ε. Η. Μ. ἐξακολουθοῦσε (κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον) νὰ μὲ διαβουκολῇ, ἐνῶ τὸν ἴδιο μῆνα ἦταν ἐτοιμὴ ἡ μετάφραση Σταύρου καὶ γίνονταν πρόβες με βάση τὸ κείμενο αὐτό..

Γιατί αὐτὴ ἡ ἀνελικρύνεια ἀπέναντί μου;

Ὑποχρεωμένη δὲν ἦταν ἡ Ε.Η.Μ. νὰ μὲ βοηθήσῃ. Ἀλλὰ γιατί νὰ μὲ παραπείθῃ τόσον καιρὸ; Μιὰ ὠμὴ ἄρνησή της ἐξ ἀρχῆς θὰ τὴν προτιμοῦσα καὶ θὰ τὴ σεβόμουν. Ποιὰ ἡ αἰτία καὶ ποιὸς ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς διπροσωπίας; Ἀφήνω νὰ ξηγήσουν αὐτὸ τὸ γρίφο ὅσοι ἔχουν ἀσκηθῇ στὴ νοομαντεία.

Ἄν ὅμως μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θέλησαν ὠρισμένα μέλη τῆς Ε.Η.Μ. νὰ μὲ μειώσουν μπροστά στὸ ἡπειρωτικὸ κοινό, (στὸ ὁποῖο κατὰ προσέφερα καὶ ἐγὼ ἐπὶ τριάντα χρόνια καὶ ὡς ἐκπαιδευτικὸς λειτουργῶς καὶ ὡς λογοτέχνης), ἔπесαν ἔξω. Εὐτυχῶς οἱ ἔξυπνοι Ἠπειρώτες παροικοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, ὥστε νὰ γνωρίζουν καλὰ πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ νὰ ἐκτιμοῦν κατ' ἀξίαν τὴν ἀγνότητα τῶν προθέσεων ὅλων μας.

Ὑπάρχουν βέβαια νίκες, ποὺ γεννοῦν πρόσκαιρη ἱκανοποίηση καὶ ἐξασφαλίζουν μιὰ προβολή στὸ προσκήνιο..

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἀποτυχίες, ποὺ κάνουν τὸν ἡττημένο νὰ ξανασηκώνεται ἀπὸ τὴν πτώση του μὲ νέα δύναμη, (ὅταν μάλιστα ἡ πτώση του αὐτὴ ὀφείλεται σὲ τρικλοποδιά), καὶ νὰ συνεχίζῃ τὴ δημιουργικὴ του προσπάθεια μὲ περισσότερο πείσμα.

Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀνιδιοτέλεια εἶναι ποὺ καταξιώνει τὰ ἔργα στὸν τομέα τῆς Τέχνης.

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Γιάννινα, Αὐγούστος 1963

Σχετικὰ μὲ τὰ ὅσα ἀναφέρει, παραπάνω, ὁ κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου, θὰ θέλαμε νὰ προσθέσουμε πὺς ἔχουν τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν δική μας ἀντίληψη. Μάλιστα, ὥστερ' ἀπ' τὰ παράπονα τοῦ κ. Παπαγεωργίου, τὰ ὁποῖα τεκμηριώνει μὲ τὴν ἐξιστόρηση τῶν διαμειφθέντων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, πιστεύομε, πὺς ἡ δική μας θέση, ἐν προκειμένῳ, εἶναι ἀναγκαῖα. Χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς πάθος, λοιπόν, ὑπεισερχόμαστε στὴ συζήτηση τούτη, ποὺ, πράγματι, δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστη: Ὅντως, ὁ κ. Παπαγεωργίου ἦρθε ἀπ' τὴν Ἄρτα, τὸ 1960, κατόπιν εἰδοποιήσεώς μας, φέρνοντας τὰ χειρόγραφα τῆς μετάφρασής τῆς «Ἀνδρομάχης». γιὰ νὰ τὰ ἰδεῖ ὁ κ. Ροντήρης. Ἀλλὰ, ὅμως, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος δὲν εἶχε καιρὸ ἐδῶ, ὁ κ. Παπαγεωργίου τὰ πῆρε ξανά μαζί του, ἐπιστρέφοντας στὴν Ἄρτα, ὅπου ἔμεινε κείνον τὸν καιρὸ. Ἀπὸ τότε, τὸ ζήτημα τῆς μετάφρασης τῆς «Ἀνδρομάχης» ξανακινήθηκε, ὅπως ἐκθέτει ὁ κ. Παπαγεωργίου, τὸν ἐφετεινὸ χειμῶνα. Καὶ τὸ περιοδικό, ὅταν ἀνακοινώθηκε, πὺς, στὶς γιορτὲς Δωδώνης τοῦ 1963, θ' ἀνεβαστεῖ ἡ «Ἀνδρομάχη», ἐθεώρησε χρέος του νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὴν Ἑταιρ. Ἠπειρ. Μελετῶν νὰ εἰσηγηθεῖ, ὡς Ἠπειρωτικὸ Πνευματικὸ Ἰδρυμα ποὺ εἶχε καὶ τὴν εὐθύνη τῶν ἐυρετῶν τῆς Δωδώνης, πρὸς τὸ Ἐθνικὸ θέατρο, τὴν χρησιμοποίησιν τῆς μετάφρασης τοῦ κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου, ἐφ' ὅσον, φυσικά, τὸ τελευταῖο θὰ τὴν ἔκρινε, καθὼς κι' ἐμεῖς, καλύτερη ἀπ' τίς ἄλλες ποὺ ὑπάρχουν. Καί, πράγματι, ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Ἑταιρείαν Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν ἔγγραφο, μὲ τὸ ὁποῖο ζητοῦσε τὴν συμπαράστασιν αὐτῇ τῆς Ε. Η. Μ., ξεκινώντας ἀπ' τὴν ἀντίληψη, πὺς, γιὰ νὰ ἐπιτύχει καὶ νὰ ριζώσει καλύτερα ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν κατὰ χρόνους ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, θὰ πρέπει ν' ἀξιοποιηθοῦν πρῶτα τὰ ὑπάρχοντα ντόπια πνευματικὰ κεφάλαια, ἐφ' ὅσον, βέβαια, ἡ προσφορά τους δὲν ζημιώνει τὸ Ἐθνικὸ θέατρο. Τὸ ἔγγραφο αὐτό, σὲ ἀντίγραφο, τὸ διεβίβασε καὶ πρὸς τὸ Ἐθνικὸ θέατρο. Ἡ Ε. Η. Μ., ἀπάντησε στὸ ἔγγραφο τοῦτο—κοινοποιώντας το καὶ πρὸς τὸν κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου—, συμφωνώντας, κατ' ἀρχήν, μὲ τίς ἀπόψεις τῆς «Ε. Η. Μ.» καὶ γνωρίζοντας, πὺς ἦρθε ἀπ' εὐθείας σὲ σχετικὴ συνεννόησιν μὲ τὸν κ. Παπαγεωργίου, προκειμένου νὰ ὑποβάλῃ αὐτὴ (ἡ Ε. Η. Μ.) τὴν μετάφρασιν πρὸς κρίσιν στὸ Ἐθν. Θέατρο. Στὴν ἀπάντησίν της αὐτῇ, μάλιστα, σημείωνε—ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἡθικὴ ὑποχρέωσιν γιὰ τὴν εἰσήγησίν της ὑπὲρ τῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Παπαγεωργίου—, ὅτι ὁ κ. Ροντήρης εἶχεν ἐκφράσει κάποιες ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὸ δυνατόν τῆς «θεατρικότητος» τῆς μετάφρασης αὐτῆς. Ἀλλὰ τοῦτο, κατὰ τεκμήριον, εἶναι τοῦλάχιστο ἀνεδαφικό, γιατί, ὅπως σημειώνεται παραπάνω, ὁ κ. Ροντήρης δὲν διάβασε τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Παπαγεωργίου. Καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο, νομίζομε, πὺς ἡ ἀπάντησιν τῆς Ε. Η. Μ. εἶναι ἀστήρικτη ἢ,

τό λιγώτερο, φανερώνει μιὰ προχειρότητα τοῦ κ. Ροντήρη. Ὡστόσο ὅμως, ἡ Ε.Η.Μ., γιατί νὰ τὴν ἐπικαλεσθεῖ, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἤξερε πὼς ὁ κ. Ροντήρης δὲν μπορούσε νὰ ἔχει καμμιά γνώμη, μιὰ καὶ δὲν εἶδε τὴν μετάφραση;

Αὐτά, ὡς πρὸν τὴν πλευρὰ τῆς Ε. Η. Μ. Τὸ δὲ Ἐθνικὸ θέατρο, θεωρῶντας ἰσὼς ἀπ' ἡψηλοῦ τὸν κόσμον τῆς Ἐπιτοχίας, δὲν ἠδύκησε ν' ἀπαντήσῃ, ἔστω καὶ γιὰ τὸν τύπο, μιὰ καὶ εἶναι κρατικὸς ὀργανισμὸς. (Στὸ σημεῖο τοῦτο, γιὰ λόγους τάξεως, θὰ θέλαμε νὰ εἶχαμε μιὰν ἀπάντηση, τοῦλάχιστο γιὰ τὴν παράλειψή του αὐτή. Τὰ θέτομε ὑπ' ὄψιν τῶν ἀρμοδίων, ἐλπίζοντες πὼς δὲν θὰ βρεθοῦμε στὴν ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθουμε).

Τώρα, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, ἡ συνέχεια ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, δόθηκε ἔξω ἀπ' τὴν «Η. Ε.» μεταξὺ κ. Παπαγεωργίου, «Ε. Η. Μ.» καὶ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Ἐκεῖνο, πού, κατὰ τὴν γνώμη μας, προέκυψε, ἦταν ἡ ἀπώλεια μιᾶς μοναδικῆς εὐκαιρίας καὶ γιὰ τὸν κ. Παπαγεωργίου καὶ γιὰ τὴν Ἡπειρὸν γενικώτερα ν' ἀνεβαστεῖ, στὴν Δωδώνη, ἡ «Ἀνδρομάχη» κατὰ μετάφραση ἐνὸς Ἡπειρώτου ξεχωριστοῦ λογοτέχνη καὶ ποιητοῦ καὶ ἀρίστου φιλολόγου καθηγητοῦ, πού τόσα προσφέρει στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἡπείρου καὶ στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Κι' αὐτὴ ἡ ἀπώλεια, ὡς εἶναι φυσικόν, δὲν μπορεῖ νὰ βαραίνει τὸν ἴδιον. Ἡ Ε.Η.Μ. ὤφειλε νὰ κάμει, πάντως, τὴν εἰσήγηση, πού εἶχεν ὑποσχεθεῖ, στὸ Ἐθνικὸ θέατρο. Κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, τὴν εὐθύνη αὐτὴ δὲν θὰ τὴν εἶχε ἡ Ε. Η. Μ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σωκράτη Γκιώκα: «Στὰ καλά μὲ τῆς
λίμνης», Γιάννενα 1963

Μιὰ νουβέλλα, γραμμένη ἀπὸνα καλοχωνεμένο υλοστρώμα γνήσεων βιωμάτων, εἶναι τὸ βιβλίο τοῦτο τοῦ Γιαννιώτη συγγραφέα (λογίου καὶ δικηγόρου) κ. Σωκράτη Γκιώκα.

Τὸ κλίμα, πού ἀναπνέει καὶ πού πλάθει τοὺς τόσο συμπαθητικοὺς ἥρωές του, ὁ συγγραφέας, τὸ ἔχει νοτισμένο μὲ τὴ γοητεία τοῦ τοπικοῦ στοιχείου καὶ φωτισμένο κάτω ἀπὸναν πράγματι Γιαννιώτικον οὐρανό. Τὰ πρόσωπα, ἕνας βίος καὶ μιὰ ἐποχὴ πού κρατᾷ ἀκόμα τὴν ἀξία τῆς παράδοσης, εἶναι καλοχτισμένα, ἀλλὰ στὴν ἑκταση καὶ στὴ ψυχολογία ὄχι ἀκριβῶς τῆς ἐποχῆς μας. Καί, ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς, ἡ νουβέλλα τοῦτη, ἔχει ἓνα χρῶμα οὐσιαστικῆς ἐντοπιότητος. Χωρὶς ἀντίρρηση, τὰ τέτοια βιβλία, ὅσο καὶ νὰ βρισκονται πιὸ κοντὰ στὸ ἐγγὺς παρελθὸν παρὰ στὸ ἐγγὺς μέλλον, εἶναι πάντοτε μιὰ πολὺτιμη προσφορά γιὰ τὴν πνευματικὴ πορεία ἐνὸς τόπου. Μαλιστα, ὅταν εἶναι κιόλα γραμμένα μὲ ἀνέση στὴν ἑκφραση καὶ στὴν γλῶσση—ὅπως τὸ βιβλίο τοῦτο τοῦ κ. Γκιώκα—πιάνουν ἀκόμα περισσότερο τόπο ἀνάμεσα στὴ βιβλιογραφία μας. Για ἓναν ὁλόκληρο κόσμο, πού δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' αὐτὸν πού φτάνει ὡς ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, ὑπάρχει μιὰ νοητὴ καταβολὴ κι' ἓνα κοινὸ ξεκίνημα, πού δίνονται, σὲν μιὰν ἄλλῃ ἐμπειρία, στὰ «καλά μὲ τῆς λίμνης». Ἡ Πομβώτιδα κρατᾷ ἀναπολλοτριωτὸ τὸ πνεῦμα ἀπὸναν ὁμορφοτόπο κι' ἀπὸναν ὁμορφο κόσμο, πού ποτε δὲν χάνεται.

Ἔτσι ἐξεταζόμενο, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Γκιώκα, βρίσκομε πὼς ἔχει μιὰ δική του ὄντοτητα. Ἀλλωστε, ὁ ἴδιος, δὲν σημαδεύει ἀπὸ μονάχος ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τοῦ τόπου του, ὥστε νὰ ὑποχρεώσει τὸν ἀναγνώστη νὰ τὸ ἴδῃ κάτω ἀπὸ διαφορετικὸ πρῶτο.

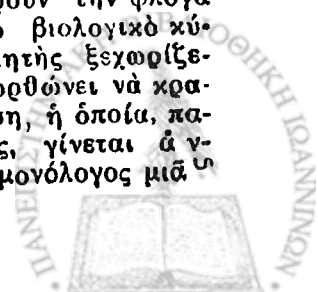
Βασίλη Λιάσκα: «Καταγωγή» (ποιήματα),
Ἀθήνα 1961

Ἀσυγχώρητα καθυστερημένος, ἐπιχειρῶ τώρα νὰ...παρουσιάσω τὴ συλλογὴ τούτη τοῦ κ. Λιάσκα, ἡ ὁποία ἤδη ἔχει πάρει τὴ θέση της στὴν τωρινὴ μας ποίηση. Καί, δυστυχῶς, δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωση καθυστέρησης. Στις περισσότερες ἀπ' τὶς ὑποχρεώσεις, πού ἔχω ἀπέναντι τῶν συγγραφέων συναδέλφων μου (πού μοῦ κάνουν τὴν μεγάλη τιμὴ νὰ μοῦ στέλνουν τὰ βιβλία τους), εἶμαι ἐν πλήρει ἀταξίᾳ. Ζητώντας, ἀπ' ἐδῶ, τὴν συγνώμη τους κι' εὐχαριστώντας γιὰ τὴν προσφορὰ τους, θὰ ἤθελα νὰ ἐπικαλεσθῶ—χωρὶς αὐτὸ νὰ μὲ ἀπαλλάσσει ποτε—μιὰ ἰδιαίτερη κατανόηση. Ἐργάζομαι ὑπὸ ὄρους πού, δυστυχῶς, δὲν μοῦ ἀφήνουν οὔτε τὰ ἐλάχιστα περιθώρια, πού θεωροῦνται βαςικῶς ἀναγκαῖα γιὰ μιὰ κάποια δυνατότητα συνέπειας πρὸς τὴν πνευματικὴ μου ζωὴ.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού, παρὰ τὴν ἐκτίμηση καί, πολλές φορές, τὴν συγκίνησή μου μπροστὰ σὲ κάθε πνευματικὴ προσφορά, νὰ μὴν μπορῶ ὄχι νὰ κάνω τὸ καθήκον μου, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ δύνομαι νὰ δείξω τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ἐκτίμηση, πού ἔχω γιὰ τοὺς τόσο καὶ τόσο πνευματικὸς ἀνθρώπους καὶ τὸ ἔργο τους. Ζητῶ καὶ πάλι, λοιπόν, τὴν συγνώμη τους.

✠

Ἡ ποίηση τοῦ κ. Βασίλη Λιάσκα, σύνθεση καλοχτισμένη σὲ μιὰν ἀκραία αἰσθητικὴ σφύζουσα ζωνὴ, ἔχει κάποια γνησιότητα ἀπ' τὴν ἀρχέτυπη γεύση της. Σπάνια δένονται, ἔτσι ὅπως ἐδῶ, οἱ κραδασμοὶ τῆς βαθύτερης φωνῆς τῆς ὀργάνωσης ζωτικότητος, πού γίνεται αἰσθητικὴ πνευματικὴ, κι' οἱ διαφανεῖς ἐκείνες ἀναρριγώσεις μιᾶς φρικίανσης, πού συντηροῦν τὴν φλόγα ἀπὸναν αὐτοσυνειδοτοποιούμενο βιολογικὸ κύκλο. Χωρὶς ἀντίρρηση, ὁ ποιητὴς ξεχωρίζεται δῶ γιὰ τὴν δύναμη, πού κατορθώνει νὰ κρατᾷ ἀπὸ μιὰν ἀτομικὴ κορύφωση, ἡ ὁποία, παρὰ τὴν ἐλλοχεύουσα ἐφηβεία της, γίνεται ἀνθρώπινη γνώση καὶ βαθὺς μονόλογος μιᾶς

ευαίσθητης ψυχής. Γι' αυτό, όπωσδήποτε, ή ποίηση τούτη είναι γεμάτη από χυμούς κι' από λόγους, πού ξεκινάν και πού τελειώνουν στον άνθρωπο. Για μιὰ τέτοια οίκοδόμηση έκφρασης, όντως δύσκολη άπ' την ίδια την ύλη και την επιδίωξή της, όπως είναι φυσικό, ό ποιητής χρειάστηκε να κατακτήσει καλά και μιάν ανάλογα προχωρημένη μορφή λόγου. Κι' έχει πράγματι, καλλιεργημένο κι' άδρό στίχο. Έτσι πού βοηθάει πολύ στην έσωτερική επικοινωνία με την ποίηση του κ. Διάσκα. Μονάχα πού, γενικώτερα, ό ποιητής δέν άποπειράται πιά άνοιχτά και ν' αξιολογήσει έπαρκώς αυτήν την όψη και την γεύση της ζωής, πού τόσο επιτυχώς έξορυσσε άπ' τὰ κατόβιθια της ανθρώπινης ύπαρξης. Στην εποχή μας, οί άνθρωποι έχουν και κριτική και την όραση και την διάθεση. Καί, κατά την γνώμη μας, πολύ σωστά.

Δείγμα της ποίησης του κ. Διάσκα, δημοσιεύουμε άποσπασματικά, παρακάτω :

Οί άπλές αίσθήσεις
είναι πράγματι, όπως λένε, άρχαίς
για να χαρούμε
τόν πιό έξαισιο καρπό πού ώρίμασε ποτέ
κάτω άπ' τη θερμή της γαλάζιας σου στοργής
πού λίκνισε και κράτησε της γνώσης τὸ κλαδί,
τὸ ανθρώπινό μας σώμα.

Τὴν υπερίφανη και ντροπαλή κλίση του κε-
[φαλιού.

Τὸ θρύλο της αἰωνιότητας.

Ἀπάνω στὰ μαλλιά σου λεπτή σκόνη ἐκάθησε.
Τὴν τίναξε,
θαρρώντας τὴ γύρει από τ' αστέρια.

Τὸ σκίρτημα της απίστατης γαζέλλας
εἶδα ἄκόμα μιὰ φορά
μέσ στη χρυσόσκονη τῶν πεύκων,
τόν ἥλιο του γλυπτου σου κεφαλιού.

✱

Κώστα Μόντη: «Ποίηση», Λευκωσία, 1962.

Ἐκτεταμένη, ἀλλά με πυκνότητα επιγράμματος, ή ποίηση του Κύπριου κ. Κ. Μόντη, έχει στο βιβλίο τούτο (130 σελίδες δου σχήματος) την μορφή της σύνθεσης άπόνα χαμηλότονο έπος της άτομικής του πορείας. Γι' αυτό, σε πολλά σημεία, πέφτει στὰ έπεισόδια μιᾶς αντίδρασης στην καθημερινότητα, ένω, σε άλλα, αἱρεται σ' ένα ύψος μιᾶς λυρικής τροχιάς, έτσι πού να φτιάχνει μιὰ σύνθεση άπόναν κύκλο δικής του ποιητικής βιοθεωρίας ζωής. Όπως είναι φυσικό —άφου ό ποιητής έδω έχει βαθύτατη συνέπεια—, ό κ. Μόντης άντλεί όλη τὴ συγκίνηση από την δική του έμπειρία, πρᾶγμα πού τὸν κάνει, κατά έναν τρόπο, αὐτάρκη και πού χρωματίζει την ποίησή του μ' έναν ιδιαίτερα στοχαστικό τόνο. Πιστεύουμε, πώς αυτά τὰ ποιήματα, προχωρημένης—άν και, όπωσδήποτε, άτιμέλεια ή, πιά σωστά, κάπως άβασάνιστα κατωμένα—έκφρασι-
* ής, άποτελούν μιὰ ολοκληρωμένη προσφορά

της φυσιογνωμίας του ποιητή. Μέσα σ' αυτήν, λοιπόν, την ποίηση, μπορούμε να υπογραμ-
μίσουμε πληρέστερα και την παρουσία του και την αξία του. Κατ' αρχήν, τὰ ποιήματα του κ. Κώστα Μόντη, είναι μιὰ σύγχρονη και σε προ-
σωπική αίσθητική μεταλλαγή μιᾶς άνανθολόγη-
της ζωής με την ποιητική συγκίνηση στον χώρο της ψυχικής και πνευματικής θεώρησης. Ἔτσι, δυναμικός και μαζί πολύ ευαίσθητος καθώς είναι ό ίδιος ό ποιητής, άποσαρκώνει—όσο κι' όπου δύνεται—τις νύξεις πού βιώθηκαν κι' είναι, στίς πιό πολλές περιπτώσεις, μνήμες κρατη-
μένες στην πυράτωση της πρώτης συγκινησια-
κής άφόρμησης. Αυτή ή διατηρημένη ή, πιά καλά, ή άποκρυσταλλωμένη άμεσότητα, συνθε-
μένη πάντα με κάποιαν έπαναστατική τολμηρό-
τητα στην έκφραση, δίνει μιὰ σκυθρωπή γοη-
τεία και μιὰ βαρεία αίσθηση όγκου στους πιό
καλούς στίχους του ποιητή. Ἡ τέτοια ποίηση, πού δέν προσφέρεται ή πού δέν γράφεται γι' άπαγγελία όσο γι' ανάγνωση, φαίνεται κάπως δύσβατη, ἀλλά, όμως, τὰ πιό δυνατά κείμενα είναι κείμενα πού απαλλοτριώνονται δυσκολώτε-
ρα. Ὡστε, ή ποίηση του Κώστα Μόντη, όπως δίνεται στο βιβλίο τούτο, έχει μιὰ δική της γεύ-
ση και μιὰ έλευθεριότητα πού, όπου δέν την χαμηλώνει ή κάποια «άκαθάριστη» συγκομιδή της έμπειρίας του, φτάνει πού και πού στην κορύφωση. Ἡ λυρική φύση, τὸ έντονο έντύπω-
μα της διανυμένης ζωής, ή άσκητική ένάτηνση, ή έπικες ώρες κι' οί ήρωικές θυσίες του Κυ-
πριακού Ἀγώνα, όλ' αυτά είναι μιὰ όλόκληρη εποχή, πού γίνεται λόγος ποιητικός στους εύτυ-
χισμένους στίχους του Κ. Μόντη. Καί στην ποίηση, στην μορφή πού παίρνουν αυτά όταν γίνονται λόγος έδω, υπάρχουν οί αντίρρήσεις πού αναπτύξαμε. Ἀκόμα, θά είχε να παρατηρήσει κανείς, πώς ή άφαίρεση, πού κάνει ό ποιητής με μειαπτώσεις όλότελα άπότομες, και πώς οί κάποιες μεταφορές χωρίς σχέση ανταπόκρισης στις έννοιες και στις εἰκόνες, αφήνουν πολλές φορές κενά στην ποίηση γενικώτερα του κ. Μόντη. Καί νομίζουμε πώς ό ίδιος μπορεί να έλέγξει καλύτερα μόνος του τις έπεφυλάξεις μας. Γιατί, όπως τονίσαμε, τόσο ό στίχος όσο κι' ή γλώσσα, πού χρησιμοποιεί σ' ένα ύψος προσι-
* ής οίκοδομής, φανερώνουν πώς ό κ. Κώστα Μόντης δέν βρίσκεται στο στάδιο τῶν άναζητή-
σεων.

Όλα διαλύονταν σ' αύγή.

Όλα συρρικνώνονταν σε μεσάνυχτα.

Όλα όσα ζήσαμε.

Όλα όσα αγαπήσαμε

Όλα όσα είταμε δικά μας.

Θά έπαναλαμβάνουνται στην άπουσία μας.

μ' άλλους να τὰ ζούν,

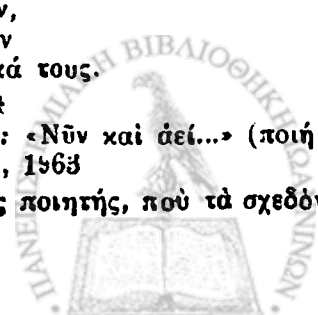
άλλους να τ' αγαπούν

άλλους να τὰ λέν δικά τους.

✱

Θεοκλήτου Καριπίδη: «Νύν και αεί...» (ποιή-
ματα). Θεσσαλονίκη, 1963

Ένας αληθινά νέος ποιητής, πού τὰ σχεδόν

ώριμα φτερουγίσματά του γίνονται σε ωραίους έφηβικούς ορίζοντες μιας παρηφορισμένης έποχής σάν τη δική μας, ο κ. Θ. Καριπίδης ξαναδίνει κάτι άπöνάν τόνο, πού άφησε στην μνήμη όλων μας η Άντίσταση και κάτι άπ' την άδικαίωτη προσδοκία της γενεάς μας. Βέβαια, μιá τέτοια πρόθεση, χρειάζεται πιδ τρανή πορεία και πιδ τραχειά ώριμότητα για νά καλυφθεί. Όμως, ο ποιητής, στεκόμενος στις κρίσιμες ώρες, κατορθώνει, στο «νύν και άεί...», ν' άγγίζει τα μεγάλα σύνορα της άρχικης καταβολής της ποίησής του. Κι' αυτό, κατά την γνώμη μας, είναι δώ μιá κατοξίωση. Φυσικά, θά έιχε νά παρατηρήσει κανείς, πώς η θεματογραφία όπου κινείται ο κ. Καριπίδης, άπονευρομένη κάπως άπό ψυχικούς κραδασμούς καθώς είναι (λόγω της έντονης προβολής της ιδέας της) στο καθαρό ποιητικό του βίωμα, πάσχει πού και πού άπό μιάν όχι άποσταγμένη συγκίνηση. Δέν υποστηρίζουμε δώ, πώς η ποίηση είναι μονάχα κραυγή χωρίς συνεδση ή συγκίνηση χωρίς πνευματική άναγωγή, αλλά πώς η ιδέα θά πρέπει νά υποβάλλεται παρά νά προβάλλεται. Τονίζουμε δλ' αυτά, γιατί πιστεύουμε, πώς τα ποιήματα του κ. Καριπίδη έχουν μιá συνέπεια και μιá υπόσχεση για κάποια άνοδική πορεία του ίδιου. Ο ένθουσιασμός, η πίστη, στην ποίηση πρέπει νά εκφράζονται ίσως χωρίς την έκταση των περιγραμμάτων τους, αλλά μονάχα—όσο αυτό είναι δυνατόν—κατά κατοχύριον βάθος. Έτσι, καταλήγοντας την παρεκβαρή μας στην ποίηση του κ. Καριπίδη, επανερχόμαστε στην λυρική της φυσιογνωμία, για νά έπιστημόνουμε τις άληθινά βαθιές νύξεις της. Χωρίς αντίρρηση, δέν γίνεται παρά ν' άναγνωρίσουμε, πώς η πράγματι βιωμένη—και, έν πολλοίς, συνειδητοποιημένη—αφόρμηση της δίνει κάποια θαρραλέα βήματα. Προσοχή, όμως, στην διαλογή, για νά μñ βραίνουν οι συναισθηματισμοί εκείνοι, πού δέν οργανώνονται σε ύψηλή ποιητική μετουίωση.

Έκει
δέν υπάρχουν καρφιά
νά κρεμάσουνε κάδρα

Αυτά τα άποτίγαρα
θά με προδώσουν.
Χαράζει.

Πέντε σύντροφοι
και μιá λάμπα πετρελαίου.
Στο παράθυρο κολλημένες έφημερίδες.

Μπορεί νά με ζητήσουνε
θά πουν
«Είχατε συνεδρίαση...»

Οί θεοί είναι έλεύθεροι.
Οί ποιητές δέν γράφουνε στίχους
δέν είναι σκλάβοι.

Διάβασαν τó δελτίο είδήσεων

στρίψανε τσιγάρο
και σκύψανε πάνω στο χάρτη.

Και τεχνικά, τέλος, δέν είναι άπόλυτα καλοφτιαγμένα τα ποιήματα του κ. Καριπίδη. Πείθει, όμως, πώς είναι άπόλυτα σε θέση νά τα διορθώσει, ώστε νά περιτεύει, έπ' αυτού, κάθε δική μας υπόδειξη.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✠

Ίω. Νικολαΐδου: «Τό άγχος της έποχής και τó περιεχόμενό του».

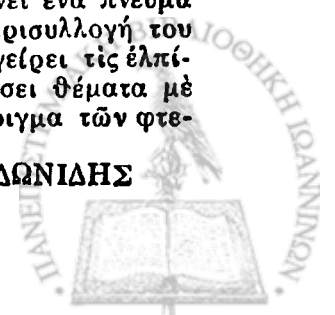
Είναι πειά κοινός τόπος, ότι η έποχή μας διαφέρει άπό τις άλλες προηγούμενες κατά τούτο, ότι όχι μόνο ζή και εκφράζει τόν έαυτό της με τα έργα του πνεύματος και της τέχνης, αλλά και έπιθυμεί νά λάβει σ υ ν ε ι δ η σ η των προβλημάτων, πού τη συντοράσσουν και της φύσεως αυτών των προβλημάτων. Σήμερα, η συνεδση των χρόνων μας βρίσκει, ότι η άνθρωπότητα ζει μέσα σ' ένα «άγχος». Παλαιότερα, ήσαν οι έποχές της μελαγχολίας, της άνίας και του κόρου· έπειτα, της άνησυχίας· σήμερα του άγχους και του άδιεξόδου. Ο κ. Νικολαΐδης έπιθυμεί νά συλλάβει, νά διευκρινίσει τó νόημα αυτού του όρου, πού αν δέν τόν αισθανόμαστε άτομικά και ζωτικά, άπασχολεί όμως τó πνεύμα μας και τόν συλλογικό άνθρωπο, πού ζούμε μέσα μας.

Βρίσκει λοιπόν ο στοχαστής μας, ότι κατά τα τελευταία χρόνια έπιταχύνθηκε ο ρυθμός της ζωής του ανθρώπου. Ο άνθρωπος, πού ζούσε με άνεση τή ζωή του και τα πράγματα, αισθάνεται, ότι κάτι έχασε, και ότι αυτό είναι η ίδια του άτομικότητα, καθώς αυτή συγγέεται μέσα στην όμαδική ζωή. Τίποτε γύρω του δέν είναι σταθερό. Όλες οι αξίες βρίσκονται σε κίνδυνο, ο άνθρωπος ζει μέσα σ' ένα ήθικó κενό. Οί πνευματικές του δημιουργίες είναι άποσπασματικές και μετοβατικές. Όλα άρνούνται σήμερα, ότι ήταν χθές.

Όσοπο το πán δέ χάθηκε: υπάρχει ένα μυστικό, πού θρέφει τή ζωή του ανθρώπου, αυτό πού δέν πεθαίνει μέσα στον άνθρωπο. Πέρ' άπό τή διαταραχή της έποχής υπάρχει και κυκλοφορεί διαιώνια τó μυστικό πάθος του ανθρώπινου πνεύματος, πού ανανεώνει και αναδημιουργεί. Μέσ' άπό τó έποχικό χάος περνά ο μυστικός παλμός της αιώνιότητας του πνεύματος, αυτός πού στη σταθερή πορεία του δείχνει, ότι τίποτε στο βάθος δέν κινδυνεύει, όταν ο άνθρωπος είναι κάθε φορά ένας πνευματικός δημιουργός, άθάνατος στη διάρκεια του, αιώνιος. Fluctuat nec mergitur.

Τέτοιους στοχασμούς διατυπώνει ένα πνεύμα ξεμοναχιασμένο, πού με την περισυλλογή του προκαλεί την προσοχή μας και έγείρει τις έλπίδες μας, ότι αύριο θά γονιμοποιήσει θέματα με ένα ευρύτερο και τολμηρότερο άνοιγμα των φτερών.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

Η 28^Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 1-22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1963

**ΑΝΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ ΠΟΛΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΚΑΙ ΜΕ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΔΕΚΑ ΟΚΤΩ ΚΡΑΤΩΝ**

**Σε 5 περίπτερα τών 3 έως 7.000 τ.μ.
σε άλλα 70 τών 100 έως 2.500 τ.μ.
και σε 25.000 τ.μ. υπαιδρίων χώρων
συμμετέχουν 2.000 επιχειρήσεις ελληνικές
και ξένες από 32 άλλες χώρες.**

Στην Έκθεση, θα έλθετε σε έπαφή με τούς παραγωγούς, θα ιδήτε
τά είδη τους και θα διαπραγματευθήτε για ό,τι ενδιαφέρει το έμ-
πόρίό σας, τη δουλειά σας, την τέχνη σας. Λειτουργεί ΚΕΝΤΡΟ
ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ - ΥΠΟΔΟΧΗΣ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ που είναι στη
διάθεσή σας.

ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΤΕ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΑΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ ΟΠΩΣΔΗΠΟΤΕ

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

• ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1963 • ΤΕΥΧΟΣ 136ον—137ον

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ : ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Β. ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ, 1963

